

AZ IFJUSÁG ÉS A VILÁGHÁBORÚ



.....
314.684

OSZK

2.
.....

114
JFJUSÁG
- ÉS A -
VILÁGHÁBORU





1914



1915



AZ IFJUSÁG ÉS A VILÁGHÁBORU

1915—1916

A VILÁGHÁBORU TÖRTÉNETE AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA

IRTA

SERESS IMRE

TÖBB SZÁZ ARCKÉPPEL, CSATAKÉPPEL ÉS EREDETI
HARCTÉRI FELVÉTELEL

II. KÖTET



BUDAPEST

A MAGYAR KERESKEDELMI KÖZLÖNY HIRLAP- ÉS KÖNYVKIADÓ-
VÁLLALAT KIADÁSA



OSZK

Országos Széchényi Könyvtár



314684

~~104.467~~



M. N. MŰKÖZM. TÁRA
VILÁGHÁB. J.
824 sz.

Hogyan vertük le Oroszországot?

A világháború fordulópontja 1915 május másodika, a gorlicei diadalmas áttörés napja. Zsigmond napja volt ez, egyik királyunk nevenapja, aki magyar király és német császár is volt. Mintha a szövetséges magyar és német fegyverekre ennek a napnak fényét is rávetette volna a történelem, hogy még ragyogóbbá tegye dicsőségünket. Ifju olvasók, fiuk ugy, mint leányok, jól jegyezzétek meg hát magatoknak ezt a napot, 1915 május másodikát, a gorlicei áttörés napját.

Az orosz hadsereg alig kilenc hónappal előbb olyan embertömeggel özönlötte el Galiciát, amelyhez hasonló még nem volt a világon. Ezzel a rettentő embertömeggel szemben a magyar, osztrák és német seregek minden ellenállása, minden vitézsége hiábavalónak látszott. Ugy álltunk az oroszokkal szemben, mint a párduc az elefánttal szemben. Mit ért a mi ügyességünk, fürgeségünk, vitézségünk az orosz elefántnak, testének irtózatossága ellen? Csak éppen hogy kiharaptuk itt-ott a vastag bőrét.

De a számra nézve sokkal kisebb magyar, német és osztrák szövetséges hadseregek vezetői nem estek kétségbe. Nagyon jól tudták, hogy az orosz elefánt nem fogja sokaig birni erővel. Ez az erő nem volt más, mint a munició, a lővőszer.

Az orosz, mikor megkezdte a háborút, úgy számított, hogy ez a háború nem fog tovább tartani négy-öt hónapnál. Ugy számított, hogy ennyi idő alatt a magyar, osztrák és német hadsereget el fogja söpörni, vagy meg fogja semmisíteni. Ugy számított, hogy négy-öt hónap múlva már elfoglalja Budapestet, Bécsset, aztán Berlint és akkor mi és Németország békéért fogunk rimánkodni, békéért, akármilyen áron.

Igen bizony. Oroszország megindult ellenünk hét millió katonával és nyolcezer ágyúval. De a hét millió katonának és nyolcezer ágyúnak nem volt több municiója, mint legföljebb öt hónapra való. Mikor aztán az öt

hónap eltelt, akkor már a muszka katonák is, meg a muszka ágyuk is egyre kevesebbet birtak lövöldözni.

Mink előre tudtuk, hogy ez lesz a vége és szépen várakoztunk, hogy Oroszország csak hadd lövöldözze ki a puskaporát, aztán majd úgy fog jární, mint a nagyidai cigányok. Ismeritek a nagyidai cigányok szomorú, de egyuttal nevetséges históriáját ? Lehet, hogy ismeritek, de ha nem ismeritek, hát elmondom.

Ezelőtt valami háromszáz esztendővel, mikor a törökök elárasztották hadseregükkel Magyarországot, fönn a Tiszántúl eljutottak Nagyida váráig. Ezt a várat abban az időben cigányok lakták és ezek is védelmezték, még pedig vitézül. A török basa, aki a várat ostromolta, hiába vitte tizszerte nagyobb seregét a várfalak ellen, a cigányok minden rohamot visszavertek. A basa végre is belátta, hogy Nagyidánál hiába pocsékolja a vért, tehát parancsot adott katonáinak, hogy szedjék föl a sátorfájukat, mert másfelé fognak menni, üsse a kő Nagyidát, az ott levő cigányokkal együtt.

Az egész török tábor azonnal fel is szedelőzködött, hogy elhordja az irháját Nagyida alól. A várban levő cigányok persze észrevették ezt és nagyon megörültek. Annýira megörültek, hogy ugrálni és-táncolni kezdtek a bástyákon, vig zeneszó mellett, miközben természetesen ittak is, mint a kefekötők, még pedig nem vizet, hanem bort.

Széles, jó kedvük kerekedett a hős cigányoknak és ekkor az egyik cigány nem tudta megállani, hogy a törököket ki ne gunyolja. Az elbizakodott cigány kiállt az egyik bástyára és lekiáltott onnan a kászalódó törökökre :

— Megmutattuk nektek ugy-e, hogy kik a nagyidai cigányok ? De még jobban megmutattuk volna, hogy kik vagyunk, ha a puskaporunkat már mind ki nem lőttük volna ! Ez a szerencsétek kutyafülűek !

A törökök közt sokan voltak, akik értettek magyarul. Ezek aztán rögtön hirül vitték a basának, amit a becsipett cigány hengegve kikotytyantott.

A basa nagyot nevetett :

— Hát így vagyunk ? No akkor csak maradjunk itt még egy kicsit.

A török sereg ott is maradt és három nap múlva bevette Nagyida várát, ahonnan nem tudtak többé visszalövdözni, mert a cigányok puska-pora csakugyan elfogyott végképpen.

Hát körülbelül így voltunk mi a muszka hadsereggel is. Csupán az volt a különbség a muszkák és a nagyidai cigányok közt, hogy a muszka nem kürtölte világgá, hogy elfogyott a puska-pora, tudtuk mi anélkül is, hogy



Vilmos német császár Galiciában, Lemberg visszavétele után, (a csillaggal jelzett sisak a császáré). A főhadiszálláson egy tabornok elmondja neki Lemberg elfoglalásának történetét és azt, hogy az oroszok milyen irányban vonultak vissza.

biz az elfogyott. Ekkor aztán egyszerre olyan lett az óriás muszka elefánt, mintha minden tagja megbénult volna. A nagy, lomha test nem tudott mozdulni. Az osztrák, magyar és német párdúc pedig rárohant és tépte, marcangolta, amíg az elefántból nem maradt sokkal nagyobb állat, mint egy kecske. A kecske aztán már tudott legalább — szaladni.

A gorlicői áttörés után megindult a föld az oroszok lába alatt Gali-ciában. Ezzel a földindulással aztán megkezdődött Oroszország katasztrófája.

A magyar, német és osztrák hadseregek nagyszerűen kieszelt terv szerint nemcsak Görlicénél, hanem a harctér többi pontjain is egyszerre támadtak. A mi lövészerünk nem fogyott ám el, sőt mindennap több és több lett.

A magyar, német és osztrák gyárok csak úgy ontották a mindenféle hadi készletet, ellenben az orosz gyárok akárhogy erőlködtek is, nem bírtak annyit szállítani, amennyi kellett volna.

Aztán meg kell gondolni, hogy ekkor már több mint egy millió orosz katonát elfogtunk és ez az egy millió katona az orosz hadseregnek színe-java volt. Akik ezeknek a helyébe jöttek, azok már nagyon rossz katonák voltak, csupa szedett-vedett népség, amelyet Nikolajevics nagyherceg minden kiképzés nélkül cepeltetett a harctérre. A szerencsétlen orosz fővezér még ekkor is azt hitte, hogy Oroszországnak meg kell nyernie a háborút, ha több katonája van, mint miénkünk. Arra nem gondolt, hogy a mi katonáink és a német katonák egytől-egyig mind hősök, akik azért mennek rohamra hogy győzzenek, nem pedig azért, hogy megadják magukat, ha alkalom kínálkozik.

És még egyébről is elfeledkezett Nikolajevics nagyherceg orosz fővezér, a cár nagybátyja. Arról feledkezett el, hogy nálunk és a németeknél csupa kitűnő hadvezérek vannak, olyanok, akikkel az orosz hadvezéreket nem lehet egy napon említeni. Hogy a németekkel kezdjük, ott voltak az orosz harctéren Hindenburg és Mackensen tábornagyok, egyik nagyobb hadvezéri lángész, mint a másik; ott voltak továbbá Gallwitz, Linsingen, Eichhorn, Bessler, Marwitz, Below tábornokok, valamennyien egy-egy kitűnően felszerelt és lelkesedéstől áthatott hadseregnek élén. A magyar és osztrák részen ott volt Hötzendorfi Konrád báró vezérezredes, a mi vezérkarunk főnöke, ott voltak Böttm-Ermolli, Pflanzer-Baltin, Puhalló, Szurmay, Kövess, Boroevics, József főherceg, Ferdinánd főherceg és Péter főherceg tábornokok és végül, akit elsőnek kellett volna említeni, a magyar és osztrák hadsereg főparancsnoka, Frigyes főherceg. Valamennyien kipróbált vezérek, akik az eddigi harcokban a háboru minden csinja-binját, fortélyát kitanulták, sokszor, igaz, a maguk kárán. De éppen az a jó hadvezér,



A bajor király az orosz harctéren. Lajos, az öreg bajor király (a kép közepétől a harmadik, szakállas alak) épp úgy, mint Vilmos császár, többször ellátogatott a frontra, ahol csapatai, a „német honvédek”, olyan hősiessen küzdöttek az egységes nagy Németorszáért. Jobbfelől ott is vannak a derék „német honvédek”, a lövőárokban.

aki okul a tapasztaláson, és aki hasznára tudja fordítani még azt is, ha az ellenségtől egy csapást kénytelen elszenvedni. Mert azzal egyetlen hadvezér sem dicsekedhetik ebben a háboruban, hogy mindenütt győzött volna. Bizony megesett még Hindenburggal és Mackensennel is, hogy hadseregük egy részét valahol meglepték és visszanyomták az oroszok. De a csorbát csakhamar kiköszörülték és végre is ők kerekedtek felül, a muszka pedig véglegesen alul maradt.

Mikor aztán egyszer letepertük a muszkát, nem engedték többé talpra állani, akárhogy erőlködött is. De a gorlicei áttörés után nem birt sokat erőlködni a muszka, mert mint láttuk, a puskapora elfogyott.

Hogy tehát tovább folytathassa a háborút, Oroszországnak új lövészerre volt szüksége. Csakhogy új lövészeret otthon nem tudott szerezni, mert az orosz lövészergyárak kifogytak az anyagból. A lövészer tehát külföldről kellett hozatni. Igen ám, de ehhez meg pénz kellett, nagyon, de nagyon sok pénz, és Oroszországnak már nemcsak a lövészerre, de a pénze is elfogyott. A franciák az utolsó tíz év alatt valami huszezer millió frankot adtak kölcsön Oroszországnak és a cár ebből a rengeteg pénzből állította ki azt az óriási hadsereget, amellyel a háborút megindította. A huszezer millió eluszott és a vége az lett, hogy Oroszország egyszer csak itt állt még ötmillió katonával és hatezer ágyuval, de a katonák egy negyedrészenek nem volt puskája, a másik háromnegyedrészenek meg nem volt tölténye, a hatezer ágyuból pedig már a fele se tudott lövöldözni, mert a gránátok és srapsnekelfogytak.

Ebben a szomorú helyzetben Oroszország — hova fordulhatott volna máshova, — megint csak Franciaországhoz, a dúsgazdag Franciaországhoz fordult, mondván :

— Kedves és dicső szövetségeselem, adj egy kis friss pénzt, hogy új lövészer rendelhessek Amerikában, mert Amerika nem akarja azt hitelbe adni, csak készpénzért.

Franciaország elfintorította az orrát és megvakarta a fejét, aztán így felelt :

— Hát biz ez kellemetlen dolog nagyon. Huszezer milliót már adtam, ezzel a pénzzel jobban kellett volna gazdálkodni. De sajnos, szemrehányás nem segít a dolgon, majd beszélök Angliával, hogyan lehetne téged a kátyuból kirántani.

Franciaország és Anglia össze is dugták a fejüket és savanyu képpel ugyan, de mégis azt határozták, hogy Oroszország számára új lövészer kell szerezni, mert ha Oroszország a lövészer hiányában elhasal, hát akkor



Az orosz-lengyelországi harcokból: egy kozák-patrult (lovas őrzület) meglepnek a németek. A kozákok menekülnek, de a lovakat kilövik alóluk és a vége az, hogy a patrulnak meg kell magát adni. No ez ellen az oroszoknak nem volt kifogásuk, mert a mi lovaságunkat csakhamar megkedvelték

nekik is be kell adni a kulcsot. De azért még egyszer megkérdezték Oroszországot :

— Aztán ha új lövészert kapsz, biztos, hogy le fogod gyúrni Németországot, Magyarországot és Ausztriát ?

— Hogyne ! — felelte Oroszország. — Olyan bizonyos ez, mint hogy kétszerkettő az négy. Van még katonám, akár tíz millió, csak fegyvert kell a markukba adni. Ennyi katonával, ha van elég munició, Németországot és szövetségét mégis legázolom !

Erre Franciaország és Anglia megint összedugták a fejüket és tanácskoztak. Végül azt sütötték ki, hogy pénzt nem adnak Oroszországnak, mert ennél a pénz nagyon hamar eluszik és így nem bizonyos, hogy lövészere fogja-e elkölteni, hanem pénz helyett rendelnek Oroszország számára lövészert Amerikában és ők fizetik ki az árát, és így Oroszország nem Amerikának lesz adója, hanem nekik.

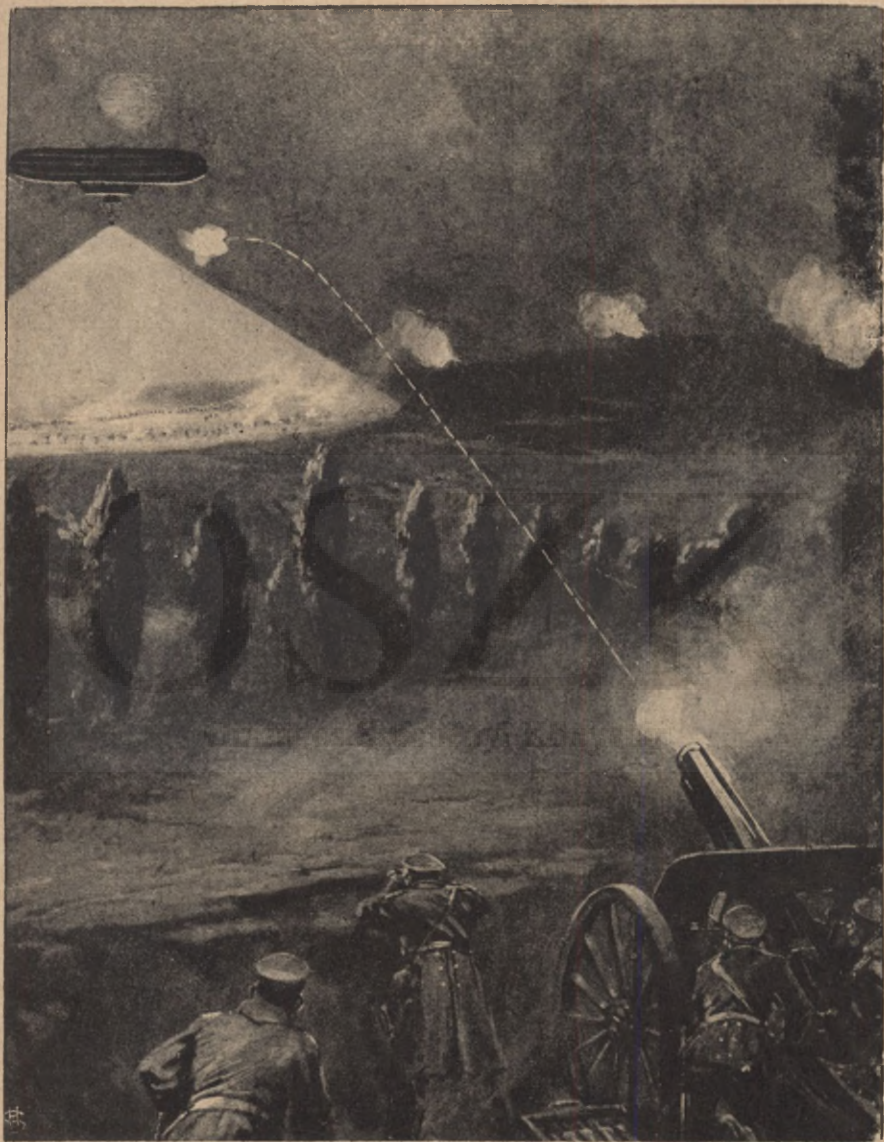
Oroszországnak ez a dolog nem tetszett és Bark, az orosz pénzügyminiszter azonnal lóhalálban sietett Párisba, meg Londonba Nikolajevics nagyherceg üzenetével, hogy ez nem járja, Oroszország becsületében így kételkedni. Szerezzenek tehát lövészert minél többet, de ezenkívül adjanak pénzt is, mert Oroszországban minden van, csak pénz nincsen. Nemcsak sok lövészere van szükség, hanem sok, sok pénzre is. Ha ezt nem adnak eleget, akkor Oroszország nem bírja a háborút folytatni és inkább békét köt.

Erre már a franciák is, meg az angolok is megszeppentek. Ha az orosz nem harcol tovább, ez annyit jelent, hogy a német, magyar és osztrák hadsereg teljes erejével rájuk veti magát és akkor nekik is befellegzett.

Igy aztán Oroszország kapott Amerikától új lövészert, Angliától és Franciaországtól pedig, az ő derék szövetségeseitől egy kis pénzmagot is, valami háromezer millió frankot. Ezt bizony ki kellett izzadni.

De meddig tartott kétezer millió frank, mikor naponként legkevesebb 30—40 millió frankot költött Oroszország ? Egyszerű osztási művelettel ki tudja ezt számítani még az elemi iskolás gyerek is. Harminc a kétezerben foglaltatik hatvanhatszor, negyven a kétezerben, pedig csak ötvenszer. Ha Oroszország takarékoskodik és csak harminc milliót költ el naponként, akkor a háborút még hatvanhat napig bírja, ha pedig naponként negyven milliót költ, akkor ötven nap múlva megint nincs pénze, azaz ott van, ahol a mádi zsidó.

Hanem Oroszország örült, hogy friss pénzt kapott és Nikolajevics nagyherceg nagyban kötötte az ebet a karóhoz, hogy majd megmutatja ő megint, mire képes az orosz hadsereg, csak jöjjön meg a munició is Amerikából.



Varsó ostroma. A vár fölött éjjel megjelenik egy Zeppelin-légihajó és fényszóróval óriási területet világít meg, mintha nappal volna. A német tüzérség aztán odairányítja a gránátok és srapszelek ezreit, amelyek rettenetes pusztítást okoznak a megriadt oroszok közt. A pontozott fehér vonal mutatja a kilőtt és utközben felrobbanó srapszelek irányát.

Hiszen talán többet tudott volna tenni az orosz hadsereg, mint amennyit ezután tett, ha — Amerika nem lett volna olyan nagyon messzire, a németek, magyarok pedig olyan közel. Amerikából a lövészert csak hajón lehetett Oroszországba szállítani és pedig csak egyetlenegy orosz kikötőbe : Archangelszkbc. Ez a kikötő fön, Oroszország legészakibb partján van, a Fehér tenger öblében, a kutyához hasonló skandináv félszigetnek a vastag, bozontos farka alatt. A Fehér tenger már egy része az északi Jeges tengernek és azon a vidéken a meleg évszak nagyon rövid ideig, a hideg évszak ellenben nagyon



A bukovinai harctérről. Az ellenséges ágyuk egyik gránátja lecsapott a mi tartalékunk közé és a szétrobbanó szilánkok megsebesitének egy bakát. Bajtársai azonnal ápolás alá veszik, bekötözik sebé, aztán gondoskodnak arról, hogy mielőbb valamelyik tábori kórházba kerüljön.

sokáig tart. Emiatt aztán az archangelszki kikötőben az esztendő egyharmad részében befagy a víz, úgy hogy ott hajóval nem lehet kikötni.

Az amerikai hajók hozták volna tehát az amerikai municiót bőven, de mit ért a sok munició, ha nem lehetett vele bejutni az archangelszki kikötőbe és ott kirakni, csak májustól augusztusig ? Aztán Archangelszk az orosz harctértől több mint 1500 kilométerre fekszik ; a lövészert onnan csak vasuton lehet szállítani, vasut pedig Oroszországban nagyon kevés van. Hej de nagy bajba került Oroszország ! Hiába kapkodott fűhöz, fához, hiába



A legvitézesebb magyar huszártisztek egyike : Cseresnyés alezredes két tisztjével a bukovinai harctéren (×). Nevéhez egész legendák fűződnek. Az oroszok féltek még a nevétől is, és ha hallották, hogy Cseresnyés alezredes a közelben van, már azon gondolkodtak, hogyan lehetne menekülni, vagy — magukat megadni.

erőlködött, hogy ismét talpra álljon! Ez már lehetetlen volt és mi ezt nagyon jól tudtuk, sőt tudtuk már a háboru elején, hogy az orosz kutya itt van eltemetve.

Ha ezt mind meggondoljuk, még a gyermekész is rá fog jönni rögtön, hogy mért szenvedett ebben a háboruban Oroszország olyan irtózatos vereséget. És nem fog csudálkozni még az iskolás gyermek sem azon, hogy a sokszorta nagyobb orosz hadsereget, amely majdnem kilenc hónapon át mint egy rettenetes vasgyűrű szorongatott bennünket, egyszerre csak mi rohantuk meg, és eszeveszett futásra kényszerítettük. Olyan eszeveszett volt ez a futás, hogy a világon már mindenki azt várta, hogy egy napon az orosz hadsereg legnagyobb része körül lesz kerítve és kénytelen lesz magát megadni.

De ha mi tudtuk, hogy mi az orosz hadsereg baja, bizonyosan tudta ezt Nikolájevics nagyherceg is, az orosz fővezér. Ő volt ebben a háboruban az új nagyidai cigány, aki ha nem kiabálta is bele a világba, hogy :

— Majd megmutattam volna én, hogy mit tudok, csak ne fogyott volna el a puskaerőm !

Bizonyosan így dühöngött magában. Csakhogy hiába dühöngött már. Hiába okolta a kudarc miatt tábornokait, hiába szidta, sőt pofozta is őket : mindez már nem segített rajta. Mindössze annyit ért el Nikolájevics nagyherceg, hogy hadseregének háromnegyedrészt mégis nagynehezen megmentette. Az oroszok olyan gyorsan szaladtak, hogy a mi hadseregünk nem bírta utolérni és bekeríteni. De ez nem is Nikolájevics nagyherceg érdeme volt, hanem tábornokainak érdeme, akikkel pedig úgy bánt, mint a kutyával. Ezek a tábornokok : Ruszkij, Ivanov, Kuropatkin, Linevics, Dimitriev és a többiek is a gorlicei áttörés után többé nem is fogadtak neki szót, ha azt parancsolta, hogy nem szabad hátrálni. Hiába fenyegette őket Nikolájevics nagyherceg, hogy fel fogja akasztatni valamennyit. Az orosz tábornokok látták, hogy ha nem hátrálnak a legnagyobb gyorsasággal, mi elfogjuk őket a seregeikkel együtt.

A dolognak az lett a vége, hogy Nikolájevics nagyherceg még dicsekedett is azzal, hogy „kijátszotta“ az üldöző német, magyar és osztrák seregeket és olyan nagyszerűen csinálta a visszavonulást, hogy ez fölér tiz nagy győzelemmel, mert az orosz hadsereg „sértetlenül“ megmaradt és csak azért hátrált, „hogy kedvezőbb helyen vehesse fel újra a küzdelmet“. Sokat neveltünk mi akkor Nikolajevics nagyhercegnek ezen a dicsekedésén. Az angolok és franciák már nem nevettek, hanem úgy tettek, mintha elhitték volna, amit az orosz hadsereg fővezére mondott. Még tapsoltak is hozzá és tele torokkal kiabálták :



A műszaki csapatok hídát vernek a San folyón, hogy közeledő seregeink átkelhessenek a túlsó partra és folytathassák az oroszok üldözését. Egy ilyen fahíd építésével műszaki csapataink alig két óra alatt készen vannak, ha erdő van közelben. Erdő pedig szerencsére majd mindenütt volt a folyók partjai mellett.

— Nikolájevics nagyherceg a világ legnagyobb hadvezére! Olyan mesteri módon csinálta az orosz hadsereg visszavonulását, hogy ezzel örök hírnevet szerzett magának!

Az oroszok mindenre számítottak, csak arra nem, hogy mi valaha át fogunk törni az ő soraikon. Annyira nem számítottak erre, hogy az orosz határszéli várakat ugyszólván védtelenül hagyták. Hogy ezek a várak valamikor német, vagy magyar és osztrák kézre kerüljenek, ez talán még álmukban sem jutott az eszükbe. Hisz ez olyan lehetetlenségnek látszott.

És mégis megtörtént a lehetetlen dolog. Alig vertük ki az orosz Galiciából, alig foglaltuk vissza Przemyslt, aztán Lemberget, a következő nyári hónapokban egymás után kerültek kezünkbe a hatalmas orosz-lengyelországi várak: Libau, Rozan, Pultuszk, Lomza, Osztrolenka, Ossovec, Varsó, Kovnó, Grodnó, Ivangoród, Breszt-Litovszk, Dubnó, Vilna, Dünaburg. Nyolc-tíz napnál tovább egyik se birt ellentálni tüzérségünk rettenetes ágyuinak és gyalogságunk rohamának. A hadizsákmányok, amit ezekben a várakban ejtettünk, értéke több száz millió.

Ha a háboru első része, bár akkor az oroszok szorongattak bennünket, mégis tele van dicsőséges eseményekkel, képzelhetni, hogy mennyivel több dicsőség fűződik a háboru második, diadalmas részéhez! Szedjük hát bokrétaiba ennek a diadalmas résznek eseményeit is.

Kelet-Galiciában kezdett támadásunkat nem lehetett többé megállítani, még ha a lelkét tette is rá Nikolájevics nagyherceg. Pedig láttuk, hogy minden erejét megfeszítette, csak hogy valamiképp tarthassa magát. Megint ezrével áldozta föl katonáit, mint mikor a Kárpátokban emelt torlaszt muszka tetemekből. Ez volt az utolsó ütőkártya a kezében, az utolsó reménysege a bukott játékosnak. Tudta jól, hogy mindenét elvesztette, ha ez is elveszett. És a nagyur gögijének rettentő gondolat az, hogy egészen koldusnak tudja magát. A Zlotovtól keletre észak-déli irányban húzódó vonalon hős katonáink azért találtak olyan heves ellenállásra. De az ellenállás hasztalan volt. Lépésről-lépésre, és ami itt ugyanazt jelentette: erősségről-erősségre haladva, szorítottuk ki az ellenséget Galiciából. És a galíciai harctereokről északra Puhalló tábornok csapatai már közeledtek a volhiniai háromszöghöz, makacs harcok után elfoglalták Szinjucht több más községgel együtt és már nem álltak messze Luck várától.

A meghódított Breszt-Litovszktól nyugatra miénk volt az egész roppant terület. Északra és északkeletre még állt a harc az óriás orosz tömegekkel, de vertük ezeket is, Pruzany felé kergettük hadaikat és a breszt-litovszk—kabrín—minszki nagy vasutvonalat fenyegettük. Fönn Kurlandban Below



Az ifjúság és a világháború.

Lóvasút a harctéren. Hogy rövid idő alatt milyen tökeletesen működtek a mi élelmet és municiót szállító csapataink, mutatja ez a kép. Mjuttán a sáros galiciai utakon szekéren nem lehetett szállítani semmit, egy-kettőre keskeny vágányú vasutakat építettünk a front mögött, amelyen aztán két fő vigan kocogott olyan terhekkkel, amelyet a földön hát ökor se birt volna tovább vonszolni.

tábornok Friedrichstadtért, a Dűna-parti városért harcolt, hogy északnyugatra Rgt, délkeletre Dűnaburgot érje el. Balszrnya a fontos kiktvroshoz, jobbszárnya a Petrogradba viv vasuti csomóponthoz közeledett. Eichhorn tábornok az Olita folyótól északkeletre terjedő vidéken haladt előre, Vilna felé. Már e két generális seregeinek mozdulatai is megmagyrztk azt a lázas izgalmat, amely az orosz fővároson uralkodott. A minden oroszok crjt fenyegette az a sors, amellyel az  akarata vagy akarathnyja sujtott milliókat, ártatlanokat, nálánál jobbakat : hogy  is menekült lesz. Igaz, hogy nem nyomorgó és hajléktalan, nem hányt-vetett és koldussá tett menekült. De azért mégis csak érezni fogja a vilá legnagyobb birodalmának korlátlan ura, mit jelent asszonnyal és gyerekekkel együtt menekedni és ha nem jutott odáig, ha csak álmatlan éjszakákon gondolta is el a menekülés knytelensgt, a megalzo gondolatnak ha érezte minden tvist : mi akkor is térdre omolva dicsrtk érte az igazságos Istent.

Grodn yra mg állt, az egyedüli közel a porosz határhoz. De hosszú életet mg jóakarói sem mertek jvendlni neki. Augusztov s Grodn között Lipszk (a Bobr mellett) már elesett, vdserege hátrált Grodn felé, a németek üldözve a nyomában. Grodn mg sziget volt a német uralom tengerében. De t is elborították ugyanazok a hullámok, amelyek elsöpörték Novogyorgyevszket. s rzi és osztották a hires várban rekedt nyolcvanezer orosz katona sorsában. A fogságban elgondolkodhattk arról, hogy miért nem szktették meg őket is, mint Varsó, Ivangorod, Przemysl, Lemberg, Lublin s megannyi más erősség rcsapatait ?

Az orosz hadsereg a franciák és angolok szerint Európa flszabadtsrte, az emberi egyenlőség szent eszméiért szllott csatára. Fehér lobo-gjra a népek megváltása van irva, dicsőséges vezreiben az emberszeretet szent oltrtzei gnek. A franciák és angolok, akik még ma is szgyelnk a crrel való szövetkezést, ha mindezt legalább nem hazudták volna önmaguknak, az igazságot megtalálhatták volna a német vezérkar hivatalos jelentéseiben. Ezek a jelentsek elmondják, hogy az oroszok ezerszámra hajtották tulajdon asszonyaikat és gyermekeiket a német támadó csapatok el. Irtózatos erre gondolni is, mg irtzatosabb beszélni róla. A legirtózatosabb azonban tudni azt, hogy a mi drága vreinknek ilyen ellenséggel kellett harcolniok, a kitől borzalommal fordult el, akivel minden erkölcsi közösséget meg fog tagadni az emberiség.

Az oroszok megsemmisítették a falvakat és a városokat, flgyujtottk a vetést, lerombolták a lakosság minden javt, az embereket knyszerítettk, hogy hagyják el tűzhelyüket és mészárolják le azokat, akik vonakod-



Szibériai orosz katonák, akik Lembergél kerültek fogságunkba. Az orosz hadseregben nagyon megbecsülték őket, mert az a hírük van, hogy egyszerű lövők, akiknek minden golyója talál. Nem tudni, hogy ez igaz-e, vagy nem, de annyi bizonyos, hogy nagyon rossz katonák, mert kétszázan is megadták magukat egy szakasz magyar bakának.

nak követni őket. Kolm, Varsó, Lomza vidéke csupa rom volt és hamu . . . Az oroszoknak e viselkedése ellenkezett a tisztességes hadviselés minden szokásával, a polgárosultság és humanizmus minden elvével. A tatárok retentő betörése a tizenharmadik században nem pusztította el annyira



Német csapatszállítás automobilon a frontra. Ezt a zseniális Hindenburg tábornagy eszelte ki és kétségbeejtette vele az orosz hadvezéreket, akik sohase tudták emiatt, hogy hol mennyi katonájuk van a németeknek. Mikor a kémek azt jelentették, hogy egy ponton kevés az ellenség, az oroszok támadtak, de háromszor annyit találtak ott, mint gondolták.

Magyarországot, mint most a visszavonuló oroszok Lengyelországot. Az innen visszavonuló oroszok fölujították őseik hagyományait, akik Szuvarov parancsnoksága alatt kirabolták Párist és meggyilkoltak tizenötezer gyermeket, aggot és nőt. Az oroszok viselkedését a franciák és angolok a haza-

fiasság és önfeláldozás tettének fogták föl. De minden becsületes ember kijelentheti tiszta lelkiismerettel, hogy ezek a kegyetlenségek csakis a lengyel nép ellen irányultak.

Ez a gyalázatosság bitóra szegzi az orosz hadviselés becsületét. És nincs



Katonáink patrulban (járó őrségen). Minden csapat, ha masíroz valahová az ellenséges földön, előre és két oldalt patrult küld (két három katonát), akik vigyáznak és jelt adnak, ha az ellenséget, vagy ennek patrulját észreveszik. Sokszor persze a patrulok is harcba keverednek az ellenséggel.

az a hazug és hízkelkedő francia vagy angol író ember, aki erről a bitóról leveszi.

Mikor az oroszok a galíciai várakat és városokat elvesztették, azzal vigasztalódtak és fenyegetőztek, hogy jöjjünk csak Breszt-Litovszk alá,

ott majd ők megmutatják, hogy ki a legény a gáton. Ebben a hatalmas erősségben biztak leginkább. S ez a bizalom nem volt pusztá kérdés. Látva a várerődöket, melyek a haditechnika legújabb és legraffináltabb találmányaival és módszerével voltak kiépítve, megértjük a nagy bizodalmat, és reménységet, melyet ehhez a várerőd-láncolathoz fűztek.

A mi hadvezetőségünk sem hitte, hogy a várat oly hamar és oly kevés áldozattal képes lesz elfoglalni. A legnagyobb ágyuk még meg sem érkeztek, a kisebb és középszerű ágyuk is elégnak bizonyultak az erődök nem annyira szétrobbantására, mint inkább a várvédők erejének és ellenálló képességének a megtörésére.

Az ostrom és a támadás előkészítésében nagy érdeme van a repülőgépeket kezelő aviatikusoknak, akik oly pontos fényképfölvételeket készítettek az erődök másként beláthatatlan tömegéről, a rejtett árkokról, a drótsövényhálózatokról, a robbanó aknákról, hogy az ostromra készülők teljes és tökéletes képet nyertek az erődök beosztásáról és a megoldandó feladatról.

A repülők jelentették azt is, hogy a városban nagy sürgés-forgás, költözködés észlelhető, hogy naponkint negyven-ötven vonat indul és megy észak felé és szállítja a hadianyagot, meg a népet. Az emberek nagy része szekereken távozott. Néha negyven kilométernyi hosszú menet torlódott össze belőlük a városból északkelet felé vezető országuton.

Ez a lázas készülődés siettette az ostrom előkészítését és megkísértését. Breszt-Litovszk várerődítvényeinek magvát a várostól nyugatra, a Bug folyó által körülölelt citadella alkotja. A folyó két ága, vizárkok s az előtte elterülő mocsarak megközelíthetetlené tették ezt a várépítézet művészetével és mindennemű fogásával szinte bevehetetlené alkotott várat.

A citadellától keletre hat-nyolc kilométer távolságra húzódik el félkörben a külső erődvonal. A legerősebb a Korocsin falu alatt álló 141 méter magas erőd. Alább, ettől délre, a citadellától délnyugatra mintegy nyolc kilométerre fekszik a Kubylani falu mellett épített erőd.

Ez a két erőd szerepelt leginkább az ostrom történetében. Mindkettőt az Arz gyalogsági tábornok hadtestéhez tartozó csapatok vették be. Az utóbbit Hadfy tábornok hadosztályának magyar honvédei.

Ezek előtt a keleti erődök előtt az oroszok öt-hat kilométer távolságra előerődöket építettek, földsáncokat ástak, ezeket drótkerítésekkel látták el, úgy, hogy ezeknek az elfoglalása is valóságos ostromokat igényelt.

A korocsini 141 méter magas erőd egy kimagasló földnyulványon épült vastag betonfalakból, állásokból, lőrészekkel, erős tetőzettel, amely



A front mögött. Az árkokban harcoló csapatokat időnkint felváltják és akkor ezek a front mögé, a tartalékba kerülnek pár napi pihenőre, ami nagyon rájuk fér, mert a folytonos harcot és az alvás hiányát nem bírják ki. A front mögött aztán a katonák úgy élnek, mintha a kaszárnyában volnának.

biztos védelmül szolgált a becsapódó gránátszilánkok és srapelgolyók ellen. A betonfalak még a kisebb ágyuk telitalálatainak is ellentállottak. Az erőd minden oldalról tüskés dróthálózattal volt körülvéve. Nyugati oldalán, ahonnan az ostrom és a támadás történt, kívülről láthatatlan, mély és ötven—hatvan méter széles árok húzódott, teljesen beszöve drótsövényzettel. Ennek védelmére még külön bástyatorony épült, északi végén lőrészekkel, amelyekből gépfegyverekkel lőhettek volna az erőd árkába hatoló ellenséget. Csak ilyen sokszoros akadályok áttörése után lehetett az erődöket megközelíteni és mégis sikerült a behatolás.

Az erdő, melyben az oroszok állottak, még külön védelmet nyújtott az oroszoknak.

Ez ellen indult meg Arz tábornok hadtestének támadása augusztus 21-én. Száz ágyu ontotta a tüzet az erdő és az első erődök felé, ami az oroszokat állásaik feladására kényszerítette. Augusztus 24—25-ike közt való éjszaka a mieink benyomultak az erdő mellett levő állásokba.

Augusztus 25-én már a mieinket lőtték, ágyuzták az oroszok az erdőben és bombázták az orosz repülőket. A nehéz ágyuk és mozsarak is elkezdtek ekkor az orosz erődöket lőni.

A föld rengett a rettenetes ágyudörgéstől. Repülőket irányították a lövést, hogy még a sötétség beálltával is eredménnyel folytathatták az ágyuzást. Hogy nem eredmény nélkül, mutatják az erődökben tátongó hatalmas földtölcsérek, a betonállásokról lefolyt vérpatakok nyomai.

Augusztus 25-én délután mi kiadtuk a parancsot az összelövődözött erődök megostromlására.

Az erdőből kijöve az oroszok rajvonásban haladtak, illetően futottak előre és ásták be magukat az erődökből irányított lövések ellen.

Esti szürkületkor mi annyira megközelítettük már az erődöket, hogy rohamra indulhattunk. Honvédeink Kobyláni ellen a vasuti órházról rohantak előre. A tisztek kivont karddal vezették és buzdították a katonákat. Az Előre ! Éljen ! s az egymást követő csatakiáltások hangzavara töltötte be a levegőt. Szikrák és tüzek repültek ide-oda, puskák, gépfegyverek, ágyuk, fölrobbanó aknák tüzcsovái világították meg az esteli szürkületet.

Remek látvány volt, amint honvédeink a drótsövény-akadályokba jutottak s azokat ásóval, szuronnal, puskatussal vágták, tépték, szakították, kezükkel rángatták, húzták, lábukkal tiporták és az így tört csapáson rohantak előre.

Nyolc óra tájban egetverő Hurráh ! kiáltás reszkettette meg a levegőt : a koroscini erődbe a lengyeleknek sikerült behatolniok. A bevehetetlennek

hítt erőd tehát el-
 esett. Az ágyutüz
 annyira megtörte
 az oroszok ellen-
 állását, hogy a ro-
 hamnak nem tud-
 tak ellenállni. Pe-
 dig védekeztek
 nagyon. Mutatták
 ezt másnap a holt-
 testek és még har-
 madnap is a mez-
 zőkön vánszorgó
 sebesültek. Két-
 ségbeesett mene-
 külésüknek egyik
 jele, hogy még a
 hivatalos telefon-
 jegyzőkönyvüket
 is ott hagyták,
 melyben két hó-
 napnak telefo-
 nogramjai vannak
 bevezetve. Az el-
 dobált fegyverek-
 nek, lövészerek-
 nek, ásóknak stb.
 jókora sorát lehe-
 tett látni ott.

Honvédeink-
 nek még nagyobb
 akadályokkal kel-
 lett megküzdene-
 niök, mert amikor
 a drótsövényeken
 keresztültörték
 magukat, a rob-
 banó aknákat



A gyermekek is dolgoznak a hazaért. Mialatt az apák és a testvérek a fronton védelmezik a hazát, az itthon maradt ifjúság pótolja őket a kertészetben és földművelésben. Kis diákok Budapest határában felásnak és megmunkálnak egy üres telket, amelyen aztán zöldség fog teremni.

gyujtották fel előttük, úgy hogy egyelőre az ostrom megakadt és csak újabb vakmerő, elszánt támadással sikerült az erődbe behatolni s a még makacsul védekezőket az árkokból kihuzni, kikergetni vagy megsemmisíteni. Az éjszaka folyamán ez az erőd is a kezünkben volt.

A bialai műút mindkét oldalán, a kisebb erődítvényeknél is honvédek harcoltak. Ezek közül érkezett az első csapat, két szakasz honvéd, a hat kilométer távolságra fekvő város alá, melyet a Bug ága választ el a szárazföldtől. A fahid égett. Pogány főhadnagy átuszott egy altiszttel a vizen, csónakot hozott át és azon vitte keresztül legényeit Kapusnyák Rudolf őrnagygyal a tulsó partra, ahol kitűzték a magyar nemzeti lobogót — elsőnek az elfoglalt városban — hajnali három óraker.

Versengés folyt, hogy ki ment be elsőül a városba : a koroscsini erődöt elfoglalt lengyelek-e, az északi oldalon behatolt németek-e, vagy a mi honvédek ? Nem nemzeti hiuságból, de a történeti igazságért meg kell állapítani azt, hogy a mi honvédek voltak az elsők az égő városban.

Breszt-Litovszkkal a régi Lengyelország legerősebb keleti védőbástyája jutott kezünkbe.

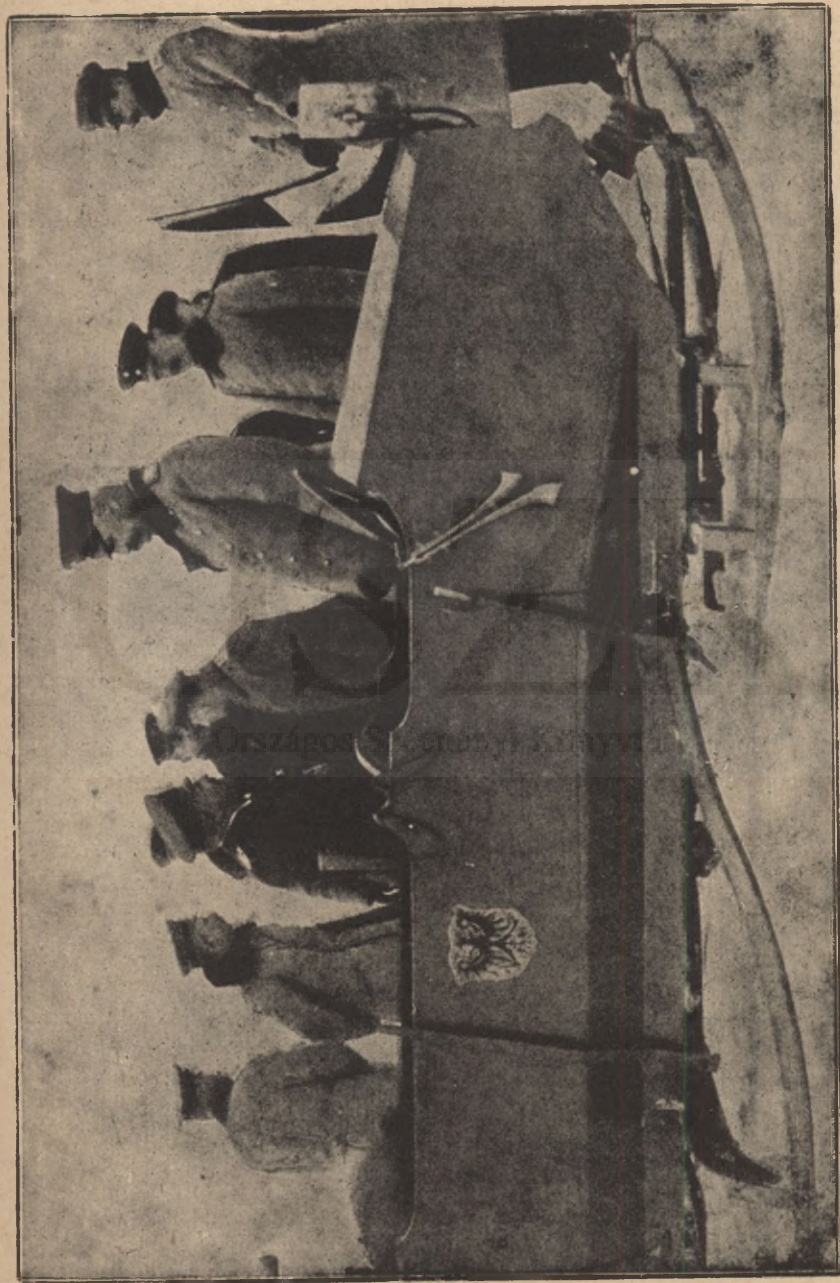
A breszt-litovszki győzelmes hadtest a gorlicei tavaszi áttöréstől Breszt-Litovszk elfoglalásáig, nem egészen négy hónap alatt, 550 kilométernyi utat tett meg, állandóan nyomában az oroszoknak, véres és mindig diadalmas harcok közt.

Haditettei örökké fognak élni. Hadtestparancsnokukat, Arz tábornokot hármassal kitüntetés érte.

A hadtestparancsnok kitüntetései a hadtestnek is szólnak. Arz gyalogsági tábornokban szerencsésen egyesülnek a magyar és osztrák katonai erények. Mintaképpül szolgálhatna az ugynevezett közös hadsereg tisztjeinek. Életkörülményei is mintha erre rendelték volna. Nagyszebeni szász eredetű, felesége magyar. Ő is beszél magyarul és szívesen intéz magyar szavakat, mondatokat német vezénylet közben is katonáihoz. Nem csoda tehát, ha magyar katonái is lelkesedtek érte és „előre Arcz“ melléknévvel tisztelték meg.

A vezérlet szelleme nem közönyös tényező a katonai sikerek kivivása körül. A honvéd is jobban verekszik, ha vezérei jó szót szólnak neki és együtt éreznek vele szívből-lélekben.

Méltányolta ezt a fővezérlet is. Frigyes királyi herceg főparancsnok augusztus 30-án Bresztben volt. Azokat az erődöket nézte meg behatóan, melyeket a VI. hadtest foglalt el. Lélekemelő volt a látvány, mikor a győzelmes csapatok szemeláttára tűzte föl Arz gyalogsági tábornok mellére



Hindenburg, a hírneves oroszverő német hadvezér a keleti tenger partjai melletti harctéren. A kép azt a jelenetet ábrázolja, amikor megvizsgál egy motorszánkót, amelyet Berlinből küldött neki a német császár, az 1915 februári nagy havazások idején.

az őfelsége által adományozott elsőosztályú Lipót-rendet a hadiékítménnyel. A királyi herceg tábornagy nemcsak a hadtest parancsnokát tüntette ki, hanem üdvözlő szavakat intézett a katonákhoz is, és a hadtest valamennyi csapatrészének képviselői közt vacsorázott.

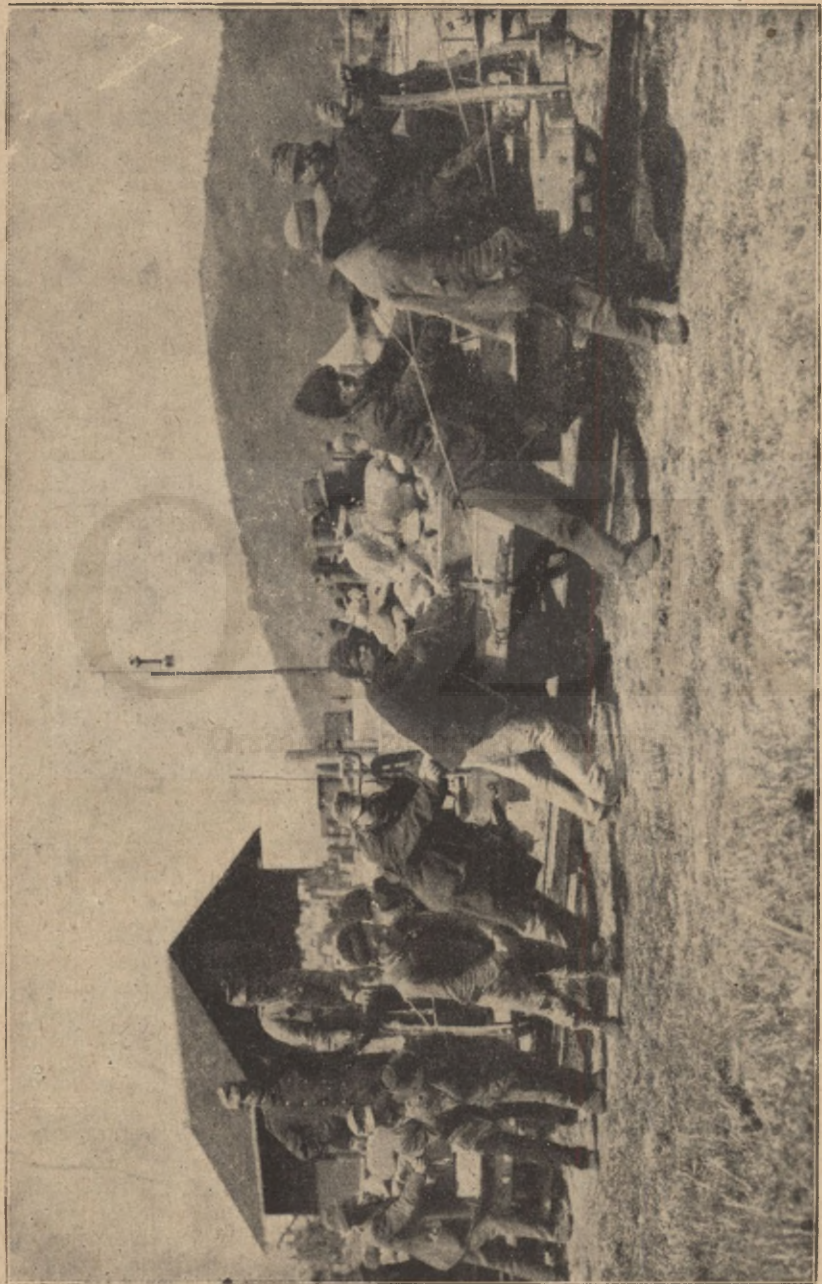
Junius 29-én délután léptük át lobogó zászlóval, vig zeneszóval s a magyar Himnusz éneklésével az orosz határt. Ötven kilométernyi területen szünet nélkül üldöztük a futó ellenséget, amely július 2-án a Wolica patak mocsaras partjai megett Grabowicz előtt állott meg, előre elkészített, orosz mérnökök által erősen kiépített fedezékekben, állásokban. Valóságos erődök voltak ezek, két-három méter magas fedelekkal, melyek vastag gerendákból, vassinekből, rajtuk föld és gyeptetőzettel voltak összeróva, úgy hogy nemcsak a puska és srapelgolyók, hanem az ágyuk gránátlövései ellen is menedéket nyújtottak.

Ezeknek megvívása időt és erőt igényelt s mindenekfelett gondos előkészítést.

Csapataink két hétig néztek itt erősen elsáncolva farkasszemet az oroszokkal. Jobbra bajor sereg, balra a porosz gárda állott, mely Ravaruszkától, Zamocon át Krasznosztaw irányában haladt.

Igy előkészülve, július 16-án hajnalban megindult a támadás. A mocsaras területen igen nehéz volt az előhaladás, a beásás nagy akadályokkal járt, úgy, hogy az első napon csak a honvédeknek sikerült az oroszok egyik erős állását bevenni: a Szkierbesow melletti Szipini majort elfoglalni. A hadtest többi része az ágyu, gépfegyver és puska-tűzben, a nehéz talajon nem tudott előre jutni. A 10–15 centiméteres nehéz ágyuknak és mozsaraknak kellett átadni a szót és ezek aztán elvégezték azt, a mit az emberi nyers erő nem tudott kivinni. Két napi és éjjeli erős lövetés után az oroszok ereje megcsökkent, a mieink harci láza pedig a végsőkig fokozódott s július 18-án reggel a magyar honvédeknek s a másik osztrák hadosztálynak sikerült az ellenség vonalát áttörni és 3000-nél több foglyot ejteni.

Pedig az oroszok makacsul védekeztek. Könnyen tehettek, mert a területi és talajviszonyok nekik nagyon kedvezőek voltak. A hadtest utirányával keresztben patakok és mocsarak szeltek át a térséget s ezek mögött az oroszok könnyen védhető fedett és előre elkészített állásokat találtak. Nappal mindig megálltak, és újra meg újra ostrommal és rohammal kellett őket kivenni és elkergetni. Éjjel mindig tovább menekültek és új állásokat foglaltak el, hogy fedezzék a menekülő sereget, az elhajtott nép és az elszállított hadiszerek elvonulását. Így kellett utat törnünk mindennap előre



Az orosz-lengyelországi front mögött. Sebfitlen lerakott sineken, úgynevezett „mezel vonaton”, szállítják harcoló csapataink után az élelmet, lővérszert és minden szükséges felszerelést. Az a legjobban a dologban, hogy a sineket és a kocsiakat — az oroszoktól foglaltuk el.

lépésről-lépésre, mignem elértük Kolm és Lublin irányát és elfoglalván a vasut vonalát, onnan is tovább üztük az oroszokat észak felé.

Érdekes, hogy az egyik harevonaluk bevételével a mi csapataink az orosz tiszteket megkötözve találták: a legénység megkötözte őket, aztán megadta magát. Olchowicz katolikus templomában a szentségtartóban egy Napoleont ábrázoló szobrocskát találtak. Gunyos célzással tették oda; de a mieink inkább akasztófahumort láttak benne. Egy járőr huszárunk holttestét is ott találták a templom mellett, társa megsebesülve tért vissza.

Breszt felé nyomulva előre, Osztrov mellett megint erős állásban találtuk az oroszokat. Sőt talán még erősebb állásaik voltak most: betonból készült fedezékekkel. Itt állottak meg augusztus 10-től 14-ig.

Az alatt a 19. német hadosztály és a porosz gárda-lovaság megtisztította a Wieprz jobbpartját, Ljubartovtól keletre, hol József Ferdinánd királyi herceg tábornok magyar és osztrák hadserege megverte az ellenséget.

Arz tábornok hadteste erre augusztus 14-én tizenöt centiméteres tarackokkal és huszonegy centiméteres Krupp-mozsarakkal lövette az oroszok szemben levő erős állásait, Osztrov mellett. Az erős bombázás megtette hatását. Az oroszok nem tudtak tovább ellentállni s augusztus 15-re virradtára éjjel elvonultak. A huszárjárőrök éjjel után egy óraker jelentették, hogy a muszkák felszedték sátorfájukat és odébb álltak.

Augusztus 15-én a mieink üldözőbe vették a menekülőket és Breszt-Litovszk erődvonalaig kergették őket, közben lovascsatározásokat viva a hátvédekkel.

Piscsazt falutól kezdve a további előrevonulás és hadműködés a német repülőik jelentései és fényképfelvételei alapján történt.

Bámulatosan pontos és tájékoztató fényképek ezek a kétezer méter magasságból készült felvételek. Nemcsak az erődöket és dróthálózatokat tüntették fel, hanem a még ásatás közben készült nyitott aknatömkeleget is.

Az erődökből vezettek ki az aknaárok az előtérbe. Szanaszét ágaztak mindenfelé s öt-öt ágba végződtek, mint egy kiterjesztett kéz öt ujja. Gyűjtősinórjuk az erődbe vezetett s egy villamszakra a kívánt pillanatban robbantotta föl az aknák egyes ágazatait.

E fényképeknek köszönhető talán, hogy katasztrófát nem idéztek elő ezek a rettenetes robbanó aknák és farkasvermek.

A kobylani erőd előtt így is történt robbanás, a kilencedik honvédszázad rohama közben, mely az ostromot egyidőre megakasztotta. De az oroszok végzetét nem akaszthatta meg.

Az egész erődöt egy erre a célra visszahagyott orosz csapatnak fel



Elfogott orosz tisztiek, akiket szaronyos bakáink most kísérték a front mögé az elfoglalt muszka lövőárkokból. Bizonyára nem voltak elkészülve arra, hogy aznap rohamot fogunk intézni állásaik ellen, ők tehát kényelmesen elhelyezkedtek ott és mikor megvolt a baj, akkor már késő volt menekülni.

kellett volna robbantani az elfoglalás pillanatában, de a dolog nem sikerült. Némelyek szerint egy lengyel származású orosz katonája vágta el a gyújtó-zsinórt. Mások szerint az oroszok nem érezték elég elszántságot a magyar honvédekkel repülni együtt a levegőbe. Inkább választották a magyar fogságot, mint az orosz vértanuságot. Az ő példabeszédük is azt tartja, hogy jobb egy élő kutyának lenni, mint halott oroszlátnak.

Egy osztrák főhadnagy szeptemberben, egy roham alatt megsebesült és az elesettek közt maradt. Mikor magához tért, századát nem találta. Nemsokára két közlegény is elővászorgott az elesettek közül. Ezeknek



Diadalmas seregeink egyik legnagyobb hőstette: a Lysagora erőd bevétele szurony-rohammal. A rohamban első volt a kassai 34. gyalogezred vitéz katonái. Ennek az ezrednek Vilmos német császár a tulajdonosa, aki a győzelem után az ezrednek gratulált.

megparancsolta, hogy fektessék le egy fa alá, aztán menjenek előre, s ha lehet küldjenek segítséget számára. Egyedül maradt. Okulva tapasztalatain, első dolga volt egy gödröt ásni, óráját, pénzét gyűrűjét ott elhelyezni, s a gödröt újra betemetni. Azután ivott pálinkájából és várta a jó szerencsét. Már jöttek az oroszok, s egyszer csak ott termett egy kozáktiszt öt kozáklegény társaságában. Leugrottak lovaikról és a főhadnagyhöz közeledtek.

— Mi bajod? — kérde a kozáktiszt németül.

— Megvagyok sebesülve, és nem tudok tovább menni, — felelt a főhadnagy.

— Add ide a pénzedet és az órádat.

— Nem adhatom, mert egy kozákcsapat már kirabolt.

— Oh, a disznók, gazemberek! — kiáltott a tiszt dühösen, — no de majd meglássuk!

Ezzel a kutatáshoz fogott, amit kellő szakértelemmel rövid idő alatt el is végzett. Még a kabátbélést, a sipkát és a csizmát is megvizsgálta. Mikor a sikertelen miveletet befejezte, újra megeresztett néhány cifra káromkodást, aztán hirtelen így szólt a főhadnagynak:

— Bajtárs, azok a brigantik ugyancsak csufosan elbántak önnel. No,



Lemberg visszavételének egyik részlete: német és magyar csapatok rohammal elfoglalják Kulikov községet, amely néhány kilométerre van Lembergől délre. Ez a roham egyike volt a legdicsőbb fegyvertényeknek a gorlicei áttörés után.

de én nem vagyok olyan rossz ember, mint ön talán gondolja. Fogja, itt van egy százkoronás, még szüksége lehet rá.

Ezzel a főhadnagy legnagyobb bámulatára a kezébe nyomott egy százkoronás bankjegyet, majd lóra vetette magát és embereivel elszáguldott. A mieink még aznap visszatértek arra a tájra, s a főhadnagyt magukkal vitték. Ez természetesen előbb magához vette a gödörből a pénzt és érték-tárgyait.

— **MÁI**, most mit csináljak ezzel a furcsa eredetű százkoronással, —

morfondirozott a főhadnagy Végre elhatározta, hogy a Vöröskeresztnek küldi. Hadd szolgálja a muszka pénz a mi jótékony céljainkat.

A legelső postahivatalban, amely eléje akadt, megvalósította szándékát. A postatiszt kezébe vette a pénzt és szokás szerint megvizsgálta. Majd a főhadnagra nézett és így szólt :

- Hogy jutott főhadnagy ur ehhez a pénzhez ?
- Egy orosz tisztnek az adománya.
- No szép kis adomány, — felelt a postatiszt nevetve.
- Miért ?
- Mert ez a bankjegy — hamis.

A széles országon, melyen szakadatlanul jártak a trénszekerek és a gyalogosok, közvetlenül az árok mellett egy kilőtt, de szét nem robbant orosz srapnel hevert. Egy arra menő tiszt átkiáltott egy magyar népfölkelő csapathoz, amely az árok tulsó partján pihent :

— Miért nem vizitek el innen ezt a srapnelt ? Még majd föl talál robbanni és bajt csinál.

A csapatból felállt egy káplár és felelt :

— Az a parancs kérem, hogy ott kell hagyni a helyén, míg a tüzértiszt ur meg nem jön és ártalmatlanná nem teszi.

— Jó, de akkor kerítsék be valamivel, hogy az emberek jobban elkerüljék. Legjobb lesz, ha körülcövekelik.

Ezzel a tiszt tovább ment, de egy félóra mulva már visszatért. Mikor a srapnelhez közeledett, halálos borzongás futott végig rajta az eléje táruló jelenet láttára : az árok szélén üldögélt egy nagybajuszu népfölkelő, és buzgón veregette a vékony cöveket a földbe — magával a srapnelel.

Egy német ezred masirozott a galíciai országon s egy temető mellett megpihent. A tisztek bementek meglekinteni, vajjon hány bajtársuk van itt eltemetve ? Közel a kapuhoz találtak egy sirt, amelynek fejfájára ez volt írva : Stark, a 3-ik gárdaezred kapitánya.

— Ez lehetetlen, — szólt egy főhadnagy elámulva, — tudtommal Stark kapitány megsebesült és most egy boroszlói kórházban fekszik.

A dolog szeget ütött a tisztikar fejébe. A legelső táviró-állomásról sürgönyt menesztettek Boroszlóba és a harmadik gárdaezred parancsnokságához. Pár nap mulva kiderült, hogy Stark százados csakugyan a boroszlói kórházban fekszik sebesülten. De hát akkor hogy került a neve a galíciai temető sirja fölé ? És ki nyugszik abban a sirban ? Az ezred kiküldött három tisztet a rejtély kiderítésére. A három tiszt fölásatta a sirt, s egy idegen holttestet talált benne, de ezzel a titok nem volt földerítve. Ekkor az egyik



Orosz csapatok kivonulása Kovno egyik erődjéből, amelyet a mi ágyunk úgy összelőtték, hogy lehetetlen volt benne tovább megmaradni. A kivonulás inkább menekülési kísérlet volt, de nem járt sikerrel. Minden utvonalon akkor már el volt zárva és csapataink az oroszokat mind elfogták

tisztnek az a szerencsés ötlete támadt, hogy ássák tovább a sirt. És amint tovább ástak, legnagyobb meglepetésükre orosz raktárra bukkantak, amely tele volt gépfegyver, ágyú és puska-municióval.

Most már világos volt előttük a rébusz. Az oroszok egy német tiszt nevét irták a fejfára, abban a hitben, hogy így a németek nem fogják föl-
ásni saját bajtársuk sirját. És éppen ez a cselekedés lett az árulójuk.

Futásuk közben az oroszok gyalázatosan viselték magukat a saját né-
pükkel szemben, mert hisz akkor már visszakergettük őket Orosz-
országba. Pusztítottak, gyújtogattak mindenütt, anélkül, hogy maguknak
hasznot, vagy nekünk kárt okoztak volna.

Szomoru leírást ad erről a pusztításról egy soffőr, aki hadiautón bejárta
azt a vidéket, ahol az oroszok üldözték.

Lengyel országutakon a nehéz motor összes lóerejével száguld a teher-
autó győzelmesen előrenyomuló hadseregünk után kelet felé. Az egész
hosszu kocsioszlop, mely a radom-ivangorodi tápvonalon egyetlen hosszan-
nyúló porfelhő gyanánt tovahuz, munkásokat szállítok, akiket az utak
javítására használtak. Örülni kellett az utasnak, ha a soffőr mellett egy
helyet talált, mert a hadsereg gyors előnyomulása miatt a közlekedő esz-
közök nagyon ritkák voltak és minden legkisebb alkalmát az előrejutásnak
még kellett ragadni.

A tájkép kissé unalmas. Ritka, széltől tépett nyárfák. Kicsi, szegényes
faluk, néha egy-egy szélmalom, de mindig beláthatatlan szántások és zöld
krumpliföldek, amelyek a síkság párába vesző messzeségébe húzódnak.
Mindenre ráborul a lengyel sárgás-szürke fátyol, a por.

A tájkép unalmas, de az út érdekes; minél előbbre jut az ember, annál
változatosabb a kép. Most orosz foglyok csoportja mellett robog az autó,
akik azon vannak, hogy az uttest egy nagy szakadékát sárral és kövekkel
betömjék. Ez a szakadék a pár nappal ezelőtt erre vonult nehéz útegek
emléke. Majd sűrűn összeterelt marhacsorda zárja el az utat. Élő élelem-
raktár, melyet néhány népfölkelő hajt a csapat után. Az autónak meg kell
állni, a míg a hajtók a nágy zürzavarban rendet csináltak. Az utszéli koldus
felhasználja az alkalmat, rázendíti sirmalmait és hálásan nyújtja az utasoknak
a keresztet, ha pénz esik a kalapjába. De az alacsony zabföldeken sarlóval
dolgozó asszony föl sem tekint munkájából. A zabföld hosszú, a munka
sürgős és ő egyedül van, nincs férfi, aki segítene. Hol lehet már az, aki régen
megmunkálta ezt a földet?

Visszavándorlók jönnek az előre igyekvő utasokkal szembe. Szegé-
nyeket a kozákok kényszerítették, hogy a menekülő seregekhez csatlakoz-



Magyar csapatok rettenetes szuronyharc után eltozhatnak egy orosz-lengyelországi falut, amelyet az ellenség makacsul védelmeztet. Az oroszok ezuttal nagyvitézül harcoltak és mint rendszeren, tünyomó erővel védekeztek, de hiába volt minden. Nagy veszteségek után meg kellett hátrálniok.

zanak. Igazán nem lehet tudni, hogy mit akartak az oroszok ezzel az erőszakos népvándorlással elérni? Valószínű, hogy el akarták pusztítani az egész vetést, s azért vitték magukkal a parasztokat, hogy az éhenhalástól megmentsek őket. De tervük nem sikerült, mert a burgonyának, mely ezen a vidéken a főszerepet játsza, nem tudtak ártani.

A szénakazlak és a gabonakeresztek pedig, melyek a földeken álltak,



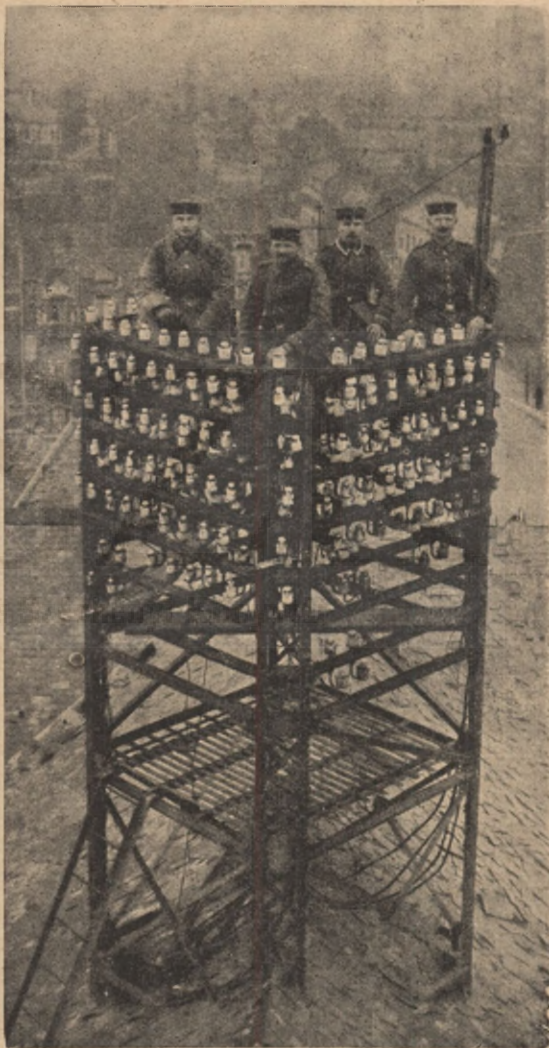
Az elfoglalt Lengyelországból. Tisztjeink autón bejárvák a front mögött levő területet és ellenőrzik az utak mentén felállított öröket. Együttal kikérdezik őket mindenről, aztán robognak tovább, teljesítve az ellenőrzés fontos kötelességét.

annyira nedvesek voltak, hogy még a kozákok igen fejlett gyújtogató tehetségének is ellentálltak. Csak az, ami már a csürökben volt, égett el a fálukkal együtt.

De az elhurcolt nép az oroszoknak csakhamar terhére volt, mert a mindig gyorsabb visszavonulás a nehézkes és lassu parasztkocsikat nem vehette tekintetbe. Egy részük az országuton maradt el, a másik rész az

erdőben. De valamennyien megfordultak, mihelyt alkalmuk volt rá. És lassan vonultak vissza kelet felé. Éheztek, krumplit és éretlen gyümölcsöt ettek. Leírhatatlan szomorú volt ezeknek a vándorló faluknak a képe

A lovak mellett, melyek különben pompás és jól táplált állatok, ballagott a paraszt végtelen hosszú utakon, és az elszakadt kasban ült az egész, többnyire gyermek-gazdag család szekrények és ládák közé szorítva. Ezeket koronázzák a kidagadó ágyruhák. Természetesen azok a kis háziállatok, melyek a hosszú utra nem tudtak gyalog elmenni, szintén helyet kaptak a kocsin. A kis harapós házi kutya az első tengelyhez volt kötve s rosszkedvűen baktatott a kerekek közt. Ellenben a lusta, hizott disznó a kocsis mögötti diszhelyet foglalta el s három kis gyerek szomszédságában a két lóherét rágesáló kecske mellett igen jól érezte magát. Hátul a kocsiban ült a töpörödött nagyanyó, aki a kocsit követő tartalék ló hámját fogta. Az országut mentén hajtották a nagyobb gye-reket azt a két-három tehenet, amelyeket sikerült a kozákoktól meg-menteni.



Az orosz-lengyelországi harctérről. Egy városban az orosz gránátok szétrombolták a táviróvezetéket. A német műszaki katonák, mikor a város Hindenburg hatalmába került, egy nap alatt helyreállították és ettől kezdve ismét úgy működött, mint azelőtt.

Igy mentek, mendégéltek, vándoroltak nappal fáradhatatlanul, s éjjel szabad ég alatt tanyáztak. Amíg egy nap arra a helyre nem értek, ahol egykor szülőfalujok állt. De ebből az orosz gyujtogatók nem hagytak mást hátra, mint a kormos kéményeket, üszköt és hamut. Szomoru hazatérés, mely otthont nem talál!

Hullámos dombvidék jelentette a Visztula folyam közelét. A leégett faluk sokasodtak és egy megerősített orosz támaszpont, mindjárt az út mellett emlékezetbe hozta azokat az erős harcokat, melyeket itt július utolsó felében Woysch és Kövess csapatai vívtak. Egy kis magaslatról végre fölesillant a Visztula széles szürkészöld szalagja. A tulparton egy nagy fehér szakadozott folt éles körvonalakkal. Novo-Alexandria romjai. Ez a szegény, kicsi város, az oroszok legrettenetesebb bánásmódjában részesült. Gyalog kell átmenni a hatszáz méter széles, alacsony, de erős hidon és amíg az autók a kocsik tömegében vártak, hogy rájuk kerüljön a sor, ki lehetett kérdezni valakit az ittmaradt kevés lakosság közül az orosz rémnapok felől.

A városka maga tulajdonképpen sohasem feküdt a tűzvonalban, csak a távoli szomszédfalvak kaptak tüzet s csak egy-két osztrák srápnél esett Novo-Alexandriára. Julius 22-én robbantották föl az oroszok a két Visztulahidat, azután puskatussal kergették ki a lakosságot házaikból s egyik házat a másik után gyujtották fel. Oltani senkinek sem volt szabad, mindent pusztulni kellett hagyni. Nyolc napig égett a város. Ezalatt a kereken ezer ház közül harminc kivételével, mind leégett s a tizezer lakó közül nyolcezeret elkergettek. A többi elmenekült. Csak kevesen tértek vissza. Itt tehát az oroszok hihetetlenül barbár terve az odesszai harmincötödik ezred jóvoltából igen szépen sikerült.

Leszálló alkonyatban folytatódik az ut a Visztula keleti partján Ivangorod felé. Könnyű köd támad és a mindég szélesbedő folyó távoli tulpartja eltűnik a sötétben. Az út nagyjában jó s csak kétszer kellett az autót kiásni egy homokzónából, mely nem bírta el a terhet. Reflektorunk fénye egymás mögött huzódó lövőárkokat világít meg, sok közülük az út szegélyébe van vágva, de egy sincs, amelyet védtek volna.

A Wieprz folyó partján megálltak az autók, mert a komp még nem volt berendezve ilyen nehéz teherre. Koromsötétségben, csomagokkal meg rakodva történt a bevonulás Ivangorodba.

Ivangorod után . . . Egy kis hegyestornyú falucska tűnik fel, teljesen ép, mint a legtöbb falu ezen a vidéken, ahol az oroszok visszavonulása olyan gyors volt, hogy még gyujtogatásra sem értek rá. Egy óriási szín előtt



Német népfelkelők négy heti kiképzés után a pályaudvarra mennek, hogy a vasut a frontra vigye őket. A fegyvert, amivel gyakorolták magukat, keményen feszíti izmos karjuk. Egyszerű ruhájuk védelmére vászonnadrágot vesznek fel és puskájukra is vászonnadrágot húznak.

sűrűn állnak a parasztszekerek. Itt pakolják fel őket, mindenféle kellékekkel, melyeket aztán egy napi meneteléssel a frontra visznek. Egyik szekérsor a másik után marad el. A szervezés nehéz munkája nekünk sikerült. A bámulatosan hosszú és vonattól nem támogatott tápvonalak ellenére nincsen zavar, és nem szakad meg az utánpótlás. Az, hogy a hidak nincsenek még mind készen, épp úgy nem zavarja a parasztszekereket, mint az autót.

Az utat, amely északnyugatnak, egyenesen Varsóba visz, egy kis piszkos falun át kell megtenni. Itt olyan forgalom van, mint egy nagyváros főutcáin. Német és osztrák csapatok, vándorló tábori kórházak, sütőkamrák, táviróosztagok, majd megint menetelő seregrészek és munkáscsoportok. Előre, előre, nem tulgyorsan, de fáradhatatlan szívóssággal! A példás rend tizenkét hónapos háborús tapasztalatok eredménye. A nem tulságos széles uton mindig talál annyi helyet az autó, hogy tovább jusson. Természetesen nem sokan jönnek szemben. Csak pár üres trénszekér van visszatérőben a nemrég meghódított Lukovból, pár sebesültszállító kocsis és pár orosz fogolycsapat. Minden kelet felé megy, saját csapataink és az ellenség után.

Zelechovot elhagyva, hol piszkos házak előtt maszatos zsidógyerekek kenyeret majszolva bámulnak az utasra, rettenetes az út. Az oroszok mindent megtettek, hogy nekünk az előrejutást megnehezítsék. Széles, mély gödrök keresztezik az utat. Jobbról-balról pedig mély lyukak tátognak, úgy hogy az autónak vagy hullámvonalban kell mennie, vagy pedig úgy hanykolódik, mint szélől korbácsolt vizen a hajó. Szerencsére a helyreállítás nem megy nehezen, mert az út szélén kőhalmok húzódnak, melyeket az oroszok hoztak ide, mikor még persze a mi támadásunkról szó sem volt, és már nem volt idejük elszállítani azokat. Ezek a kövek a mi csapataink mögött jövő munkásosztagoknak igen jó szolgálatot tettek.

Égésszag, szétrombolt ruhatárak, meg üszkös gerendák: ez a lukovi pályaudvar. Az oroszok felégettek minden készletet, az összes vonatokat, az élőállatokkal együtt. Előző nap reggel hagyta el a várost az utolsó kozák — s most már minden rendben van, az utcasarkokon magyar katonák mutogatják a trénnak a helyes irányt az operettszerű fényes tűzoltósíkos polgárőrség teljes erejéből dolgozik és igen fontosnak érzi magát.

Különösen Lublin és Ivangorod környéke szenvedett rettenetesen az oroszok pusztításától, mohó megsemmisítő vágyától. Az oroszokat nyilván a vak tehetetlenség érzése kergette, amikor mindent földultak, még azt is, amit katonai szempontból épségben hagyhattak volna.

Lublin elővárosát, Piaskit, ahol sok gyár van, szintén el kellett volna pusztítani, de ezer rubel, amellyel a gyujtogatót megvesztegették, meg-



Kitüntetés a front mögött, mikor a katonák több napi harc után a tartalékba kerülnek. A parancsnok valamennyinek maga tűzi fel mellére a vitézségi érmet, aztán lelkes magyar beszédet intéz hozzájuk, buzdítva őket, hogy csak igyekezzenek — még egynehány vitézségi érmet megszerezni.

tette hatását, a község elkerülte a fölperzselés veszedelmét. Más helységek ellenben, mint Opole, Kodle, Kalusza, Markuszov, különösen pedig Konskavola, ahol sok szövőgyár működött, a földdel tétettek egyenlővé. Csak a kémény meredezett mindenütt a romhalmazból elő. A törmelék között pedig ott gubbasztottak az elmenekült, de visszatért lakosok. Különösen sok kárvallott került ki a zsidók közül, akiket a kozákok csak azért hajtottak el, hogy elzárják velük az üldözö szövetséges csapatok elől az utat. A menekültek minden nélkül voltak; a földeken tengették életüket, ahol burgonyával és más fővetlen növényvel csitították éhségüket.

Irena — az ivangorodi erődgyűrűn belüli községek közül a legnagyobb — szintén a tökéletes pusztulás képét mutatta. Lakosait az oroszok nyolcszáz kocsin kitétték az országutra, hogy elrekezzék a közlekedést. Az osztrák és magyar parancsnokoknak kellett őket visszavitetni a községbe, ahol aztán házaik romjain jajveszékelték.

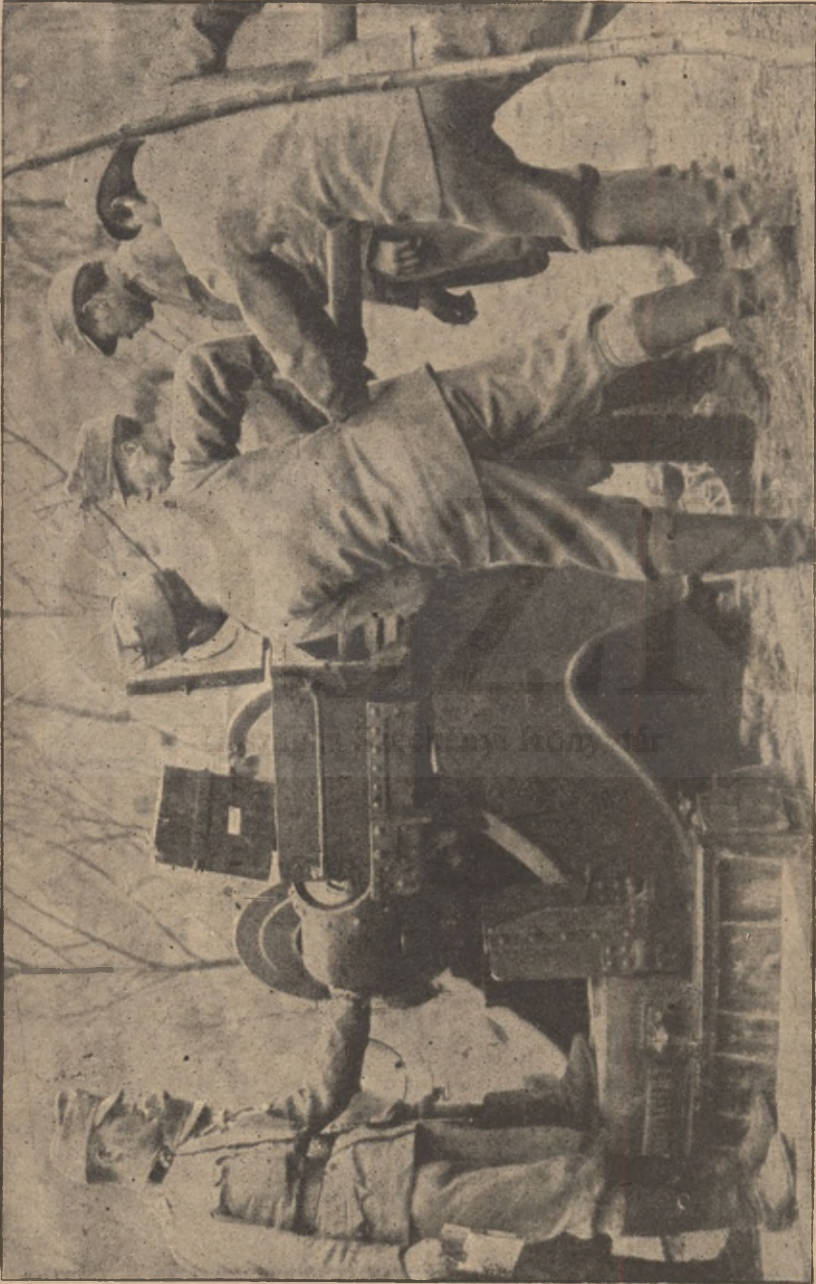
Ivangorod vára, mikor elfoglaltuk, nem volt egyéb egymásra halmozódó beton-törmelékek tömkelegénél. A raktárakat, kazarnyákat teljesen elpusztították, fölrobbantották vagy felpörkölték. Rengeteg mennyiségű japán hadiszer maradványát találtuk ott, amely hadiszer a tűzvészben felrobbant. A vár körül százával feküdtek a legkülönbözőbb kaliberű elpusztított ágyuk. A főőrségen az aranyos orosz címer cserepei a földön szanaszét heverték. Az oroszok elhamvasztották a tulai hadosztálynak — ez volt a védősereg — irodai épületét. Csak a postagalamb állomás maradt épségben.

A Visztulán át az oroszok által három helyen fölrobbantott vasuti és közuti hid helyén most egy négyszázméteres pontonhid vezet, amelyet egy árkász és utász-század öt nap alatt vert és amely királyunk őfelsége születésnapján augusztus 18-án nyílt meg. Neve: Ferenc József-hid. Az építés vezetője az osztrák és magyar Visztula-flotilla parancsnoka, Popper főhadnagy volt. Az erősen védett Ivangorod sorsa előre látható volt. Pontosan ugyanaz történt vele, mint a Visztula-menti többi várral.

Amíg az oroszok Galiciában jártak, addig Orosz-Lengeyországban saját váraikat a parancsnokok valósággal kifosztották, mert közzsájon forgott köztük ez a fenhéjázó mondás:

— Ugy se jöhetünk abba a helyzetbe, hogy a mi váraink védelmére kerüljön a sor.

Breszt-Litovszkban is óriási sikkasztás történt, amelyet julius elején fedeztek fel és amelyben az intendáns és a parancsnok is részes volt. A főbűnös állítólag maga Szuhomlinov hadügyminiszter volt, aki unokatestvére



Tüzérek munkája a Dunajec-folyó melletti harcokban: a nevez motoros agyúba beleillesztik a gránátöveget. Nagy személyzet szükséges egy ilyen óriás agyú kezeléséhez, amelyhez a földben épp egy alapot kell építeni, mint valamely nagy háznak. Hanem aztán, ha ennek az ágyúnak egy golyója talál, ott pusztul az ellenség.

a hazaárulás miatt fölakasztott Mjaszojedov csendőrezredesnek. Épp úgy, mint a japán háboruban, most is a készletek csak papiroson voltak meg s a várakban az utolsó pillanatban fáradoztak a hiány pótlásán, ami csak igen kis mértékben sikerült.

Ivangorodban az előkészületek hiányos voltát tetézte a mi támadó seregünk rettenetes ereje és tüzéségének csodás munkája. Sok helyen meg lehetett figyelni az osztrák és magyar nehéz mozsárágyuk pontos találását. Így például lövés érte az egyik nyugatra fekvő erőd kapuivét is, még pedig oly pontosan, hogy csak a bejárat ment tönkre s a benrekedt védősereg, mint a csapdába került róka, fogságba jutott.

Novo-Alexandrián keresztül, amely talán a pusztulás legsiralmasabb képét mutatja, egy szintén nagy gyorsasággal megépített hidon át a Visztula balpartjára lehet jutni. Itt ugyanaz a siralmas kép. Szétdult falvak, elhamvasztott városkák, éhínséggel küzdő lakosság, jajveszékélő zsidók... De meglátni a szorgalmas osztrák és magyar munkás-csapatok áldásos kezenyomát is. Ezek a katonamunkások a lakossággal együtt fáradoztak, hogy a kárt, ha csak hiányosan és ideiglenesen is, de helyreállítsák.

A nyomor és inség ellenére megülte a lakosság Ferencz József királyunk születésnapját, augusztus 18-át, jeléül annak, mennyire örül, hogy az orosz uralom poklától megmenekült.

A háboru nemcsak azt forgatta fel fenekestül, amit magunk körül láttunk, hanem megváltoztatta az embereknek még a lelkét is. A bársonyszivüekből oroszlánok lettek, a gyermekekből hősök, akik tulletek a meglett férfiakon.

Hallgassátok most meg a gulyáságyu történetét, amelyben csudálatos szerepet játszik egy pesti fiu, Havelka Jani.

Ez a Havelka Jani árva fiu volt. Tíz éves korában elvesztette apját, anyját, nem maradt senkije. El akarták vinni az árvaházba, de azt mondta, hogy ő nem bírna megmaradni, inkább megkeresi a kenyerét maga. Meg is kereste ettől kezdve.

Ott született, ott nőtt fel a Városliget tájékán; a Városliget volt az ő legkedvesebb helye, ahol hasonló koru pajtások társaságában el lehetett játszani kora reggeltől késő estig. Havelka Jani nem tudott az ő kedves Városligetétől elszakadni.

Meg is élt ő ottan a maga emberségéből, csak azt nem lehetett tudni, hogy hogyan és miből? Mink megmondhatjuk: bizony mi tagadás benne, Havelka Jani csibész volt. Dolgozni nem szeretett, hanem csak játszani. Ha aztán megéhezett, a! ad a Városligetben könnyü kereset elég. Ott van



Géppuskák munkája az orosz-lengyelországi harctéren. Az ellenség még nem kémlelte ki állásainkat, a géppuskákat tehát gyorsan beállították és megkezdődik belőlük az öldöklő tűz, amelyetől egész századok, sőt zászlóaljok hullanak rakásra, mint a hideg szél szétlő a levegők.

a Vurstli vidéke a körhintákkal, Paprika Jancsi bódékkal, színházakkal, mulatságos bódékkal és a többi nagyszerű látnivalókkal Havelka Jani a pajtásaival együtt itt keresett naponta pár krajcárt, többnyire mint statiszta valamelyik színpadon. No meg aztán attól se riadt vissza, hogy néhány sós kiflit, perecet, vagy gyümölcsöt elemeljen a kofáktól. Mi tagadás benne, Havelka Jani bizony lopott is néha. De sohase mást, mint enni-valót. Nem tartotta ő ezt bűnnek, csak csinynek. Aztán így csináltak a pajtásai is.

Egyszer aztán jött a nagy háboru. Havelka Jani ekkor éppen tizenöt éves volt. A fiut elfogta a láz, hogy ő is katona lehessen. Szegény boldogult apja is az volt: honvédmester.

Havelka Jani kileste, mikor az első honvédgyalogezred elindult a harc-terre a józsefvárosi pályaudvarról. Ott elbujt a vonatban és csak valahol a tizedik állomáson került elő. A honvédbakák jókedvűen nézegették a helyes fiut.

— Hát te öcsém, mit keresel itt köztünk?

Havelka Jani őszintén elmondta, hogy kicsoda, micsoda, és hogy ő is katona akar lenni, mert az apja is az volt, még pedig pedig őrmester ugyanebben az ezredben.

A bakáknak tetszett a dolog. A százados urnak se volt kifogása.

— Hát csak gyere velünk, ha olyan nagy kedved van. Persze nem lehetsz olyan baka, mint a többi, csak önkéntes. Puskát se kapsz, mert még nem bírod. Hanem majd meglátjuk, mi lesz belőled.

Hát a kis Havelka Janiból két hónap múlva már tizedes lett és volt nemcsak puskája, hanem már egy bronz vitézségi érme is. Minthogy olyan fürge és eleven volt, mint a gyík, pompásan teljesített minden megbízást és különösen mint járőr a századnak nagy hasznára volt. Még az ezredes is nem egyszer megdicsérte.

És most jön a gulyáságyu története: ez se kismiska!

Messze túl Gorlicén, orosz földön kergettük a muszkát júniusban, de Lublin tájékán meg kellett állani, mert az oroszok egy kicsit összeszedték magukat és attól lehetett tartani, hogy a mi csapatainkat oldalba fogják.

A Havelka Jani ezrede fél nap alatt beásta magát a földbe, kényelmes lövőárkokba. Az oroszok szintén ezt tették, alig öt-hatszáz lépésnyire mitőlünk. Ők nem támadtak, mert nem mertek támadni, mink meg azért nem támadtunk, mert az volt a parancs, hogy még nem szabad, várni kell.

Igy telt el három nap és ekkor történt, hogy az a gulyáságyu, amelyik a Havelka Jani századának szokta az ebédet főzni, csak nem akart előkerülni



Német-magyar barátság. Magyar huszárak és német gyalogos katonák találkoznak egy elfoglalt oroszországi városban, ahonnan az oroszok elmenekültek. A szövetséges baltársak nem értik egymás nyelvét, de ez nem baj, elég, ha a szíveik együtt éreznek.

sehogy. Eltűnt a környékről. A honvédek már három napja nem kaptak emiatt főtt ételt.

Hát hiszen élelem azért volt elegendő, akár egy hétre is. A pesti honvéd nem jár üres tarisznyával. Volt mindegyiknél legalább két szép cipő, jó darab szalonna, szalámi, konzervhus. De ezeket hamar megunja az ember és egyre jobban vágyódik a jó gulyáshus után amelyhez hasonló nagyszerű eledele még a németnek sincs.



Géppuska, fölpackolva egy ló hátára. Fiatal, gyerekképű német katona vezeti a lovat, amely engedelmesen fogad szót a legcsékélyebb intésnek is, annyira be van már gyakorolva.

A negyedik napon délután Havelka Jani, a kis tizedes, amint kukucsál ki a lövőárból, hát csak egyre jobban meg jobban dülleszt ki a szemét és az arca is egyre pirosabb lesz az izgatottságtól. Ugyan mi izgathatta fel annyira a kis tizedes urat ?

Biz az nem volt valami közönséges dolog. Amit Havelka Jani az orosz lövőárkok közelében megpillantott, az nem volt egyéb, mint az 6 századá-

nak a gulyáságyuja. Megismerte azonnal a szürke lórul, amely elibe volt fogva. A gulyáságyu tehát végre mégis megtalált bennünket, de mielőtt hozzánk juthatott volna, a muszákák elfogták.

— Tyhü azt a füzfánfüttyülőjét! — kiáltott Havelka Jani.

— Mi az tizedes ur? Mit lát? — kérdezték a honvédek.

— A mi gulyáságyunk! Akármilyen legyen, ha nem az! Ide akarta hozni nekünk a friss gulyáshúst és most ebből a muszákák fognak lakmározni.



A szuronyal őrözött ivóvíz. Az oroszok, mikor Galiciából kikergettük őket, dűnükben még a kutakat is betemették vagy petroleummal megmérgezték. Ezért aztán új kutakat kellett ásni vagy a források vizét összegyűjteni, hogy katonáink csillapíthassák szomjukat.

Bajtársak és mink ezt engedjük? Három nap óta várunk a gulyásra és most muszka hasba vándoroljon? Foglaljuk vissza, amíg meg nem zabálták!

A század őrmestere közbeszólt:

— Fiúk, ne homoljatok! Szigorú parancs van kiadva, hogy semmi szín alatt nem szabad a muszákát megtámadni addig, amíg a százados ur nem szól!

— De akkor elvesz a gulyáságynk, őrmester ur! — mondja Havelka Jani.

— Ha elvesz, hát elvesz! Azért nem halunk éhen. Már intézkedtem, hogy új gulyáságyut kapjunk a napokban. Különbén, ha olyan nagy kedvetek van egy rohamra, én nem bánom, próbáljátok meg, hátha sikerül. De én nem akarok tudni semmiről.

Az őrmester eloldalgott. Nagyon jól tudta, hogy a Havelka Jani tize-



Varsóból menekülő orosz csapatok: gyalogság, tüzérség és trén vegyest. A magyar és német hadsereg már olyan közel jutott Lengyelország fővárosához, hogy az oroszok, ha csak nem akartak oda beszorulni, kénytelenek voltak onnan menekülni.

dest, meg ennek a szakaszát most már semmi hatalom nem bírja visszatartani attól, hogy a gulyáságyu miatt meg ne támadja az oroszokat. Aztán — bizony ő is nagyon éhes volt már egy kis finom gulyáshusra.

A honvédeknek több se kellett, mint az, hogy az őrmester behunyja a szemét. Havelka Jani vezetése alatt valami harmincan szépen kicsusztak az árokból és egy darabig a bokrok közt sompolyogtak a muszka lövőárkok



Megható jelenet az orosz-lengyelországi harctérről: az oroszok által fölégetett és szétrombolt falvakban, mikor a lakosság oda kezdett visszatérni, nem volt még tűzrevaló sem, mert minden elpusztult. A szegény lengyel gyerekek elmentek a hegedik szomszédba is, hogy kormos gerendákat cipeljenek haza, mert a sovány ebédet, vacsorát csak így lehetett megfőzni.

felé, valami száz lépést. Ott aztán Havelka Jani tizedes elkiáltotta magát:

— Rajta, fiuk! Rohamra! Hurrá!

Harminc honvéd harsány szava reszketette meg a levegőt. Mind lelkesen ismételte a kis tizedes szavát:

— Rohamra! Hurrá!

Azt a pár száz lépést, ami még hátra volt az orosz árkokig, alig két

perc alatt befutották, feltüzött szuronyyal és folyton hurrázva. A muszkákat ott lepték meg a gulyáságyu körül, amint éppen tolakodtak, hogy szétösszák maguk közt.

A hirtelen roham úgy megzavarta őket, mintha a derült égből menykő esapott volna közéjük. A csajkáikat eldobálva hanyatt-homlok rohantak a hátrább levő árkok felé. Ott azonban a hadnagyuk feltartóztatta őket:

— Kutyák! Nem szégyenlitek magatokat, hogy megszaladtatok harminc magyar elől, mikor ti huszszoronyian is vagytok? Vissza! Előre! Elfogjuk mind a harmincat!

De Havelka Jani tizedes nemcsak bátor, sőt vakmerő katona volt, hanem okos is. Nagyon jól tudta, hogy ha a muszkák magukhoz térnek az első ijedtségből és ötlet még ott érik, hát akkor baj lesz. De most nem is azért jött ő, hogy a muszkákon véres diadalt arasson, hanem csupán azért, hogy a gulyáságyut megmentse a benne rotyogó tinom gulyással együtt.

Ujra vezényelt tehát:

— Gyorsan visszavonulni! Vigyük a gulyáságyut!

Egy honvéd, akinek nagy verekedő kedve volt, elkiáltotta magát:

— Tizedes ur, a gulyáságyu most már hazatalál magától is. Ne ütnénk szét egy kicsit a muszkák közt, ha már egyszer itt vagyunk?

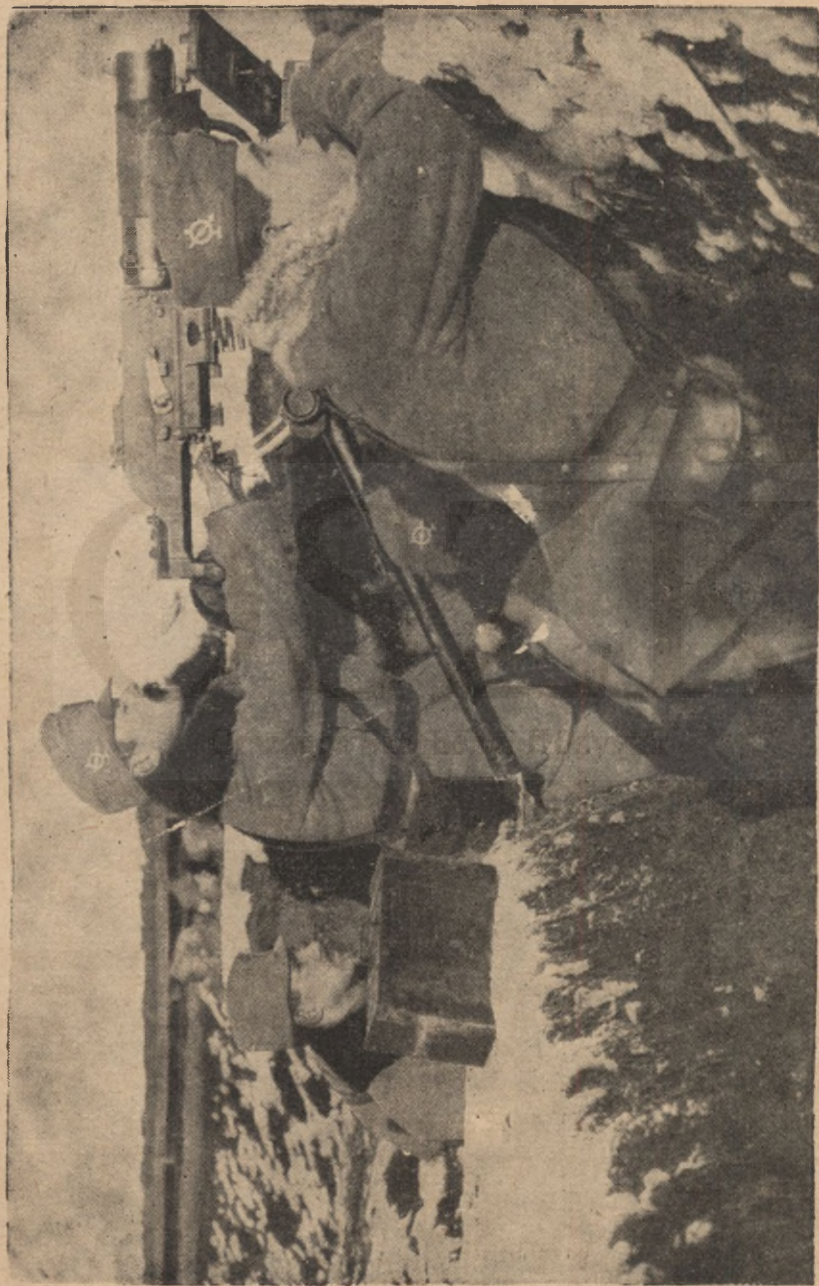
Havelka Jani szigoruan felelt:

— Tenni kell, amit parancsoltam! Nem ment el az eszem, hogy harminc emberrel megtámadjak ezert!

A gulyáságyu szürke lova eközben már vígan üggett a mi árkaik felé. A két szakács még a füle közé is huzott egyet a szürkének a főzőkanál nyelével, de ez teljesen fölösleges volt, mert a derék állat ugysis iparkodott hazafelé, ahogy csak birt.

A harminc honvéd, úgy ahogy Havelka Jani parancsolta, futólépésben nyargalt a gulyáságyu után. Először életükben szaladtak meg a muszka elől. De nem volt ebben mit restelni: a dicsőség már megvolt, a gulyáságyut visszahódították.

Hanem az esefnek ezzel nincs vége, mert a java csak most következett. A muszkáknak, akiket a honvédek hirtelen támadása éppen abban zavart meg, hogy a hatalmukba kerített gulyához hozzálassanak, most koppant a foguk. Sehogyse ment a fejükbe, hogy ebből a véletlenül pottyant nagy-szerű ebédből ne legyen semmi. Mert ők három nap óta nemcsak hogy nem ettek meleg ételt, de már száraz kenyerek se volt és csak a földből kikapart gyökereket éltek.



Huszárok a lövészárokban, az orosz harctéren. A félelmes magyar huszárságunk szerepe a háború első pár hónapja után megszűnt, mert a harctéren a rettentő agyuzás miatt nagyobb csapatok nem járhattak. Mindenkinél el kellett bújni a föld alá. Így jutottak a lövészárókba a huszárok is, akik többnyire a géppuskákat kezelték és egyszerűen bántak azokkal.

Anélkül, hogy összebeszéltek volna, minden muszkának csak egy gondolata volt :

— A gulyásból nekünk mégis enni kell, azt az Isten is nekünk rendelte !

És pár pillanat alatt, mint a futótűz, terjedt el soraik közt egy vén muszka altisztnek jelszava :

— Szaladjunk utánuk, adjuk meg magunkat és kérjük jutalmul a gulyást. A magyarok nagylelkű emberek, ismerem jól őket Inkább maguk nem esznek, csakhogy a fogoly ne panaszkodhasson.

És valami nyolcszáz muszka, azonnal elhányva fegyvereit, rohant lélekszakadva a gulyáságyu és a harminc honvéd után.

A muszka nagyon jól tud szaladni, különösen ha már elhajigálta a puskáját. Most pedig még jobban szaladt, mint rendesen. Előlről huzta őket maga után a gulyás, hátulról meg kergette valamennyit a félelem, hogy hátha a saját géppuskáik közéjük fognak lőni ? Mert az ilyesmi az oroszoknál nagyon gyakran megtörtént.

Igy aztán, alighogy Havelka Jani tizedes a harminc emberével, meg a gulyáságyuval visszaérkezett a lövőárokba, már ott volt a nyolcszáz muszka is. Ezek nagyon jól sejtették, hogy szökésüket a tisztjeik nem hagyják annyiban. Alig egy perc múlva már kattogni kezdtek mögöttük a saját gépfegyvereik. De ezek szerencsére nem tettek kárt senkiben, mert a nagy sietségben nem lehetett velük pontosan célozni.

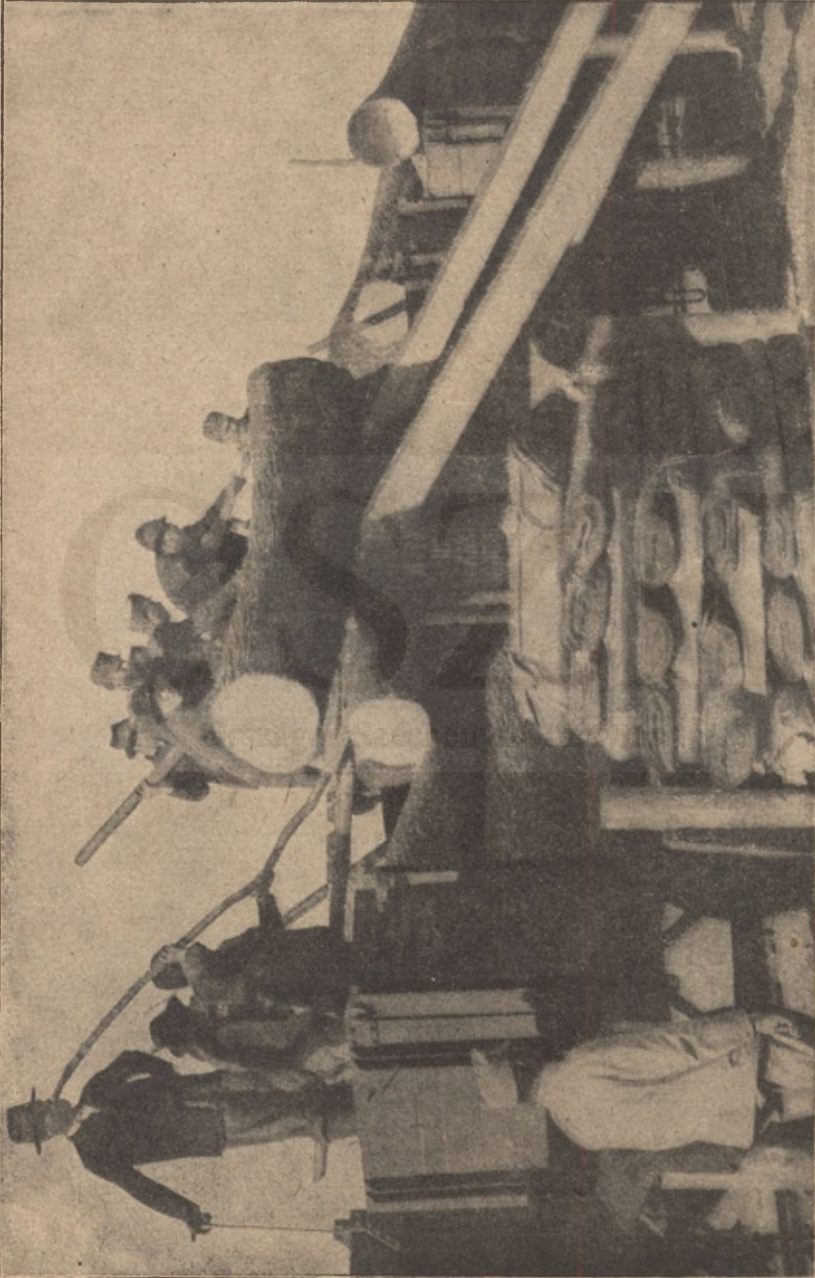
Persze Havelka Janit, az embereit, meg a gulyáságyut a mieink már várták, még pedig nagy örömmel. Időközben maga a százados is megtudta, hogy a szigorú parancs ellenére egy szakasz honvéd rohamra ment a muszkák ellen, hogy a gulyáságyut visszafoglalja. A százados messzelátóval figyelte az egész rohamot és bosszusan morgott a bajusza alatt :

— Haszontalan gézengúzok ! Fölforgatják az egész haditervet egy gulyáságyu miatt ! No de megálljatok, majd adok én nektek, csak kerüljetek vissza ! Kiköttetem valamennyit, azt a semmirevaló csibész gyereket pedig agyon fogom lövetni — talán.

A százados körül a főhadnagy, a hadnagy, meg a tiszthelyettes aggodalmasan sugdostak egymásnak :

— No, lesz ne mulass, ha megtudja ezt az ezredes, vagy éppen a tábornok. Ki fog jutni nekünk is még, hogy nem tudunk fegyelmet tartani. No megállj te csibész Havelka Jani, csak gyere vissza !

A Havelka Janira nem kellett sokáig várni. A vágató gulyáságyu nyomában ő is ott termett harminc emberével és kipirult arccal állt meg a századosa előtt.



Az oroszországi harctérrel. A vonatokon szállított hatalmas fatörzseket lecsusztatják a sinekről a sínek mellé. Innen aztán tovább hengergetik a közelben levő tüzéséghez, ahol ágyuállásokat (talapzatot) csinálnak belőlük. Ilyen erős fatalapzat nélkül a nehéz ágyúk úgy betesüppednének a földbe, hogy azokat aztán husz ökör se bírná kihuzni

— Alássan jelentem százados ur, meghoztuk a gulyáságyut. Veszteség minden semmi!

De a százados már nem is figyelt Havelka Jani tizedesre. Jobban érdekelte őt az a rengeteg sok muszka, aki fegyvertelenül loholt a gulyáságyu nyomában. A muszkák, a mi árkaikhoz érkezve, szintén megálltak. Közülük egy altiszt, aki tudott németül, a százados elé lépett és így szólt:

— Vitéz magyarszki százados, mink mindnyájan azért jöttünk, hogy megadjuk magunkat, de jutalmul kérünk valamit

— No, mit kértek, derék muszkák?

— Azt kérjük, hogy mink ehessük meg a gulyáshust, amely már ugyanis majdnem a miénk volt.

— De már ezt nem ígérhetem meg nektek, derék muszkák, — felelt a százados. — A gulyáshus azokat illeti, akik tőletek visszafoglalták, ezeket a...

A százados azt akarta mondani, hogy „ezeket a gézenguzokat“. De a muszkák előtt ezt nem mondhatta mégse. Aztán meg nem is voltak ezek többé gézenguzok, hiszen a csiny nemcsak sikerült, de még valami nyolcszáz orosz foglyot is hozott, többet, mint sok nagy ütökzöt!

A honvédek elégedetten dörmögtek maguk közt:

— Jól beszélt a százados ur! Nem is a muszkát illeti a gulyás, hanem minket! Elég soká vártunk rá!

Az egyik honvédszakács most a százados elé lépett:

— Százados ur, csak tessék odadni a gulyást a muszkáknak. A mi embereink ugyse ennék meg.

— Nem ennék meg? Ugyan miért?

— Azért, jelentem alássan, mert ehetetlen.

— Ehetetlen?

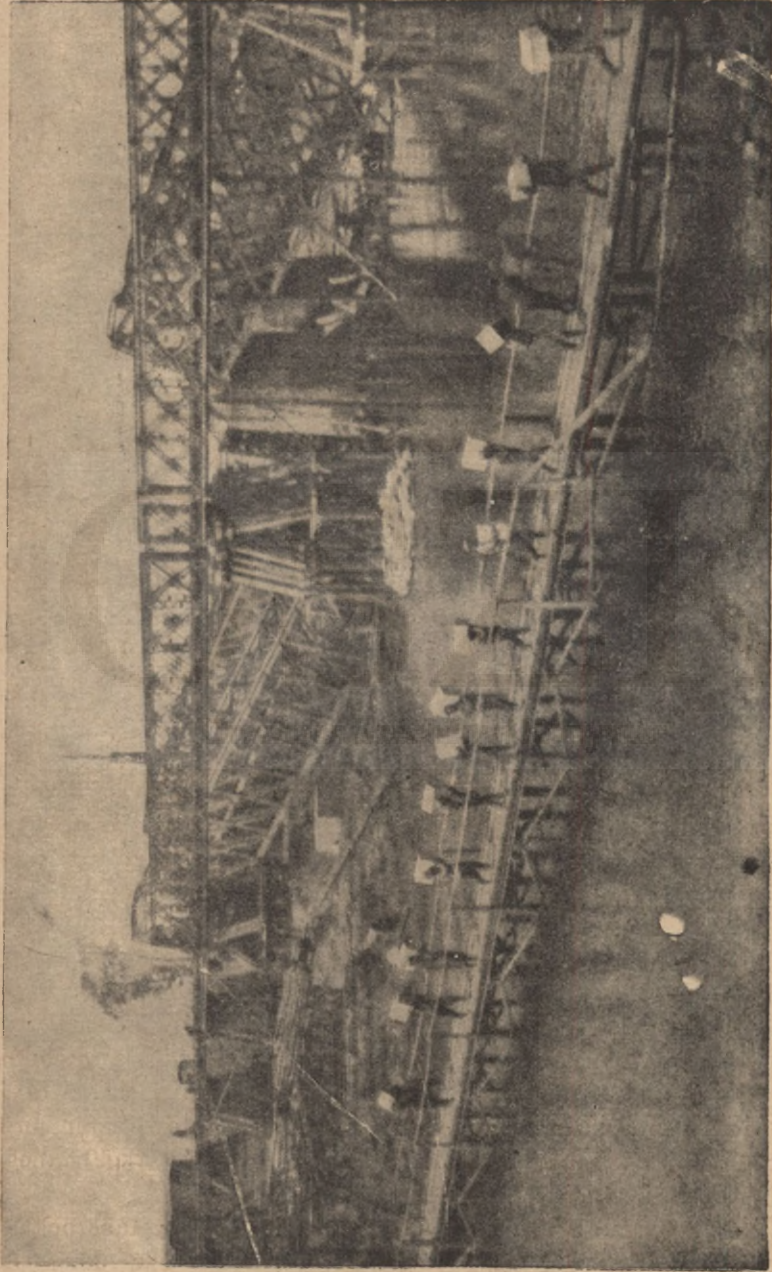
— Sajnos, jelentem alássan. A sok lótas-futás közben nem jutottunk hozzá, hogy megkavarjuk, és emiatt bizony odaégett. Olyan kozmás az, hogy a honvédbaka gyomra be nem veszi.

Hallották ezt a jelentést a honvédek is és elmosolyogták magukat.

— Megkozmásodott a gulyás? Akkor mi csakugyan nem esszük meg. Akkor csak legyen a muszkáké.

A százados is így gondolkozott a szakács jelentése után és úgy határozott, hogy jól van, a muszkák csak telepedjenek le az árkokban, a gulyást szét kell osztani közöttük, mert megérdemlik.

Igy is történt. Mikor aztán a muszkák bekebelezték a gulyást az utolsó falatig, az altisztjük, aki németül tudott, alázatosan, de ragyogó pófával jelentette az őrmesternek:



A Viszlóka-folyón átvezető vashíd, amelyet a menekülő oroszok a görlice, a torcs uán relobbantottak, hogy ne üldözhesük őket. Csakhogy rosszul számítottak, mert a mi műszaki csapataink egy-kettőre ott voltak és egy nap alatt hídat vertek az elpusztult vashíd mellett

— Köszönjük szépen, hogy nem csalatkoztunk a magyar lovagiasságban. A gulyás nagyszerű volt, és különösen a zamatja fölséges. Pompásan tudnak főzni a magyar szakácsok, de ezt a zamatot mégis ritkán találják el. Néhányszor már került a kezünk közé gulyáságyu, ezekből is finom volt a gulyás nagyon, de ilyen különösen finom zamatja nem volt egyiknek se.

A honvédek nevettek: amit ők mint megközmásodott ételt kiöntöttek volna, azt a muszkák úgy ették, mint különösen zamatos gulyást! Még napok mulva is ezen mulattak valamennyien.

És még most sincs vége a gulyáságyu történetének.



Pihenő német katona az oroszországi harc téren. Április végén és május elején, amikor ott még nincs valami nagyon meleg, a fődőzék mögött kifekszik a napra, alszik egy jót és közben süteti magát az enyhe napsugárral. Hogy közben ágyuk dörögnek, ez persze nem zavarja a derék katonát.

Amikor ropogni kezdtek a muszka gépfegyverek, a mi főhadiszállásunkon persze nagy riadalom támadt. A vezénylő tábornok, a vezérkari tisztekkel együtt azt hitte, hogy az oroszok hirtelen támadást kezdtek. De minthogy a géppuska-tüzelés csak egy-két percig tartott, aztán megszűnt, mintha elvágták volna, a tábornok maga sietett a lövőárkokba, hogy megtudja, mi történt voltaképpen?

Itt aztán a százados kénytelen volt jelentést tenni a tábornoknak arról, hogy a parancs ellenére egy szakasz honvéd, Havelka Jánosnak.



Lövészert szalutó nemet csapat meghuzódik egy erdő szelén, ahol el van rejtve az oroszok szeme elől. Tovább menni nem lehet, mert pusztá síkság következik, ahol könnyen ellenséges ágyutűzbe kerülhetnének. Bevárják tehát az estét, addig pihennek egyet, a mi jól esik a nagy fáradtság után.

a tizenöt éves tizedesnek vezetése alatt visszahozta a muszkákhoz tévedt gulyáságyut és hogy ez a csiny teljesen sikerült, sőt nyolcszáz orosz megadta magát a gulyás miatt.

— Ördögadta csibésze ! — dörmögött a tábornok. — Még alig nagyobb, mint az öklöm, és már ilyeneket csinál ? Hiszen jól végződött, az igaz, a vége ellen nincs is kifogásom. De a parancs az parancs ! És aki a parancsot megszegte, annak lakolnia kell. Hozzák elibém azt a kis tizedest, meg a harminc emberét, magam fogok törvényt ülni fölöttük.

Öt perc múlva Havelka Jani tizedes a tábornok előtt állt, a harminc honvéddel együtt. Nyugodtan várták az ítéletet. Némelyik vigyorgott is.

A tábornok ítélete pedig így hangzott :

— Te semmirekellő, haszontalan csibész, és ti semmirekellő haszontalan fiúk ! Minthogy megszegtétek a szigorú parancsot és ezzel súlyos fegyelemsértést követtetek el, ezért mindnyájan súlyos büntetést kaptok. És pedig : Havelka Jani tizedest ítélem hat óra kurtavasra, a többit pedig két órás kurtavasra. Megértették, amit mondtam ?

— Igenis, tábornok ur, megértettük ! — feleltek a honvédek, akik úgy gondolták, hogy a tábornoknak ez nem az utolsó szava. És jól gondolták, mert a tábornok így folytatta :

— Tekintettel azonban egynémely enyhítő körülményekre, a kurtavas büntetés nem lesz végrehajtva, mert a büntetést kegyelemből mindjárt el is engedem. Most pedig Havelka Jani tizedes, ezennel előléptettek szakaszvezetővé. Holnap meg fogod kapni a nagy ezüst vitézségi érmet is. A többiek valamennyien kis ezüst vitézségi érmet kapnak. Gézenguzok vagytok mindnyájan, de páratlan hősök is egyuttal, olyan hősök, aminők nincsenek másutt, csak a pesti honvédezredben. Az ördög vigyen el benneteket, ti gézenguzok és az Isten áldjon meg mindnyájatokat, ti páratlan hősök. Fogadjátok bajtársi kézszorításomat és csak maradjatok ezután is olyanok amilyenek vagytok !

Az egész század lelkesen éljenezte a tábornokot, aki kezét szorított először Havelka Jani tizedessel, aztán sorra mind a harminc honvéddel, végül pedig a századossal is, így szólva ehhez :

— Gratulálok százados ur, hogy ilyen katonái vannak.

Ez a vége a gulyáságyu történetének. Vér nem folyt a vakmerő vállalatban egy csöpp sem, mégis egyike volt ez a legszebb hőstetteknek az orosz háború alatt. A híre csakhamar elterjedt messzire, még a németek közé is, és a nagy Hindenburg tábornok, mikor elbeszélte neki az esetet, így szólt a tisztjeinek :



Vilmos német császár az orosz-lengyelországi harctéren. Miután szemlét tartott a katonák csapatai fölött, tovább akar lovagolni egy másik hadállásba, de előbb néhány darab cukrot ad kedvenc paripájának.

— Én már régen tudom, hogy a magyar honvéd talán még a németnél is nagyszerűbb katona. Gyönyörködve hallottam a dolgot, de meglepetve mégse voltam, mert a magyar honvédről elhiszek mindent, akármilyen hihetetlenül hangzik is.

A nagy gorlicei áttörés után föllélegzett az egész magyar hadsereg, amely bizony sokáig, hosszú hónapokon keresztül csak védelmezte magát rettenetes harcokban az orosz tulerő ellen.

De összes csapataink közt egységes volt, amelyik annyira föllélegzett volna, mint a huszárság. A huszárok, ezek a félelmetes „vörös ördögök“, a kik a háboru elején olyan nagyszerű szerepet játszottak, az orosz előnyomulás miatt tétlenül vesztegeltek hátul, a lövőárkok mögött. Nem volt dolguk semmi, de semmi. Nem is lehetett dolguk, mert ugyan mit is csinálhattak volna? Föl volt turva az egész óriási csatatér; egy lövőárkok után még tíz lövőárkok következett; ezek közt bizony a huszároknak nem volt semmi keresete. A lövőárkok közt szünet nélkül süvöltözött a srapel és a gránát, nem is szólva a puskák és géppuskák millió meg millió golyójáról. A huszárt nem lehet elbujtatni lovával együtt lövőárkokba, mert ott a ló éppen olyan, mint a szárazra került hal. A lónak a sikság való, vagy legalább is olyan vidék, ahol nincsen leküzdhetetlen akadály az utban.

Szóval: a huszárok ebben a háboruban sok dicsőséget arattak ugyan, de lassankint aztán bealkonyodott nekik. Még ha győzött is valahol a gyalogságunk, és az ellenséget futásra kényszerítette, a huszárság nem mehetett üldözni, mert utját állották a lövőárkok, meg drótsövények.

Igy történt, hogy a háboru nyolcadik hónapjától kezdve a harctéren alig volt lovasság. A híres magyar huszárok legnagyobb részétől elvették a lovat és a vitéz magyar fiúk azontul gyalog harcoltak, épp úgy, mint a bakák, belbujva a lövőárkokba.

Az igaz, hogy itt is megállták a helyüket, mert hát a huszár még gyalog is első katonája a világnak. De azért nem tetszett nekik ez az állapot sehogyse. A huszár ló nélkül olyan, mint a király ország nélkül.

Nem is tetszett ez az állapot egyiknek se. Csak morogtak, csak sóhajtoztak a lövőárkok fenekén, különösen amikor nem volt harc sokszor heteken keresztül, és a muszkák is, meg ők is csak strázsálták egymást. Hej de unalmas dolog ez a huszárnak, aki csak ahhoz van szokva, hogy folyton csak aprítsa, vagy kergesse az ellenséget.

És hiába lélegzett fel a huszár a gorlicei áttörés után is: a régi fényes szép idők nem tértek vissza azután sem. Az oroszok hátráltak ugyan folytonosan, de ezután is makacsul védelmeztek minden talpalatnyi helyet,



Az ifjuság és a világhaború

Egy elfogott orosz kém fölött tisztjeink főrvényszékét tartanak. A kém persze tagad mindent és esküszik, hogy ártatlanabb a ma született gyermeknél. De ott vannak a tanúk, akik rajtacsiptéék, mikor fűtkos jeleket adott az orosz csapatoknak. A törvényt nem sokat teketóriáznak vele: miután büntös volta kétségtelen, kimondja rá a halálos ítéletet. A kém pár perc múlva már lóg valamelyik faágon.



A német hadsereg legfiatalabb katonája, a 10 éves Winkler János szakaszvezető. A keletporoszországi harcokban került egy századhoz, mint vízhordó és élelemszállító fiú, senkise tudta, hogy honnan. Egy utközetben annyira kitüntette magát, hogy fölverték a hadseregbe és mindjárt altisztnek nevezték ki. Nemsokára a vaskeresztet is megkapta.

és ha egyik lövőárkukat elfoglaltuk, hát másik lövőárokba vonultak vissza, amelyet már előre elkészítettek maguknak. És mintha tudták volna, hogy ott sem sokáig lesz maradásuk, hátrább ismét új meg új árkokat ásattak szünet nélkül. Ezek között bizony a huszárnak semmivel sem volt több szerepe mint eddig.

Igy volt még akkor is, mikor már Ivangorod körül jártak diadalmas csapataink, 1915 július elején. Itt különösen véres harcok voltak. A muszkától minden lövőárkot csak elkeseredett tusa után lehetett elfoglalni, sőt nem egyszer, mikor segítségük érkezett, még ők mentek át támadásba. Emiatt néha napokig néztünk velük farkasszemet.

Az Ivangorod melletti csatatéren, egy sor lövőárkokban három huszárszázad harcolt, persze szintén gyalogosan. Már hónapok előtt elvették tőlük a lovat, de azért nem tudták sehogyse felejtetni a régi szép időket és mindig csak erről beszélgettek, semmi másról.

Verőfényes szép délutáni nap volt: az oroszok esendesen húzódtak meg árkaik mélyében és a gyalogos huszárok is ugyanezt cselekedték.

Azt mondja többek közt Nyári Mihály, az első század nagy bajusza, immár tiz esztendő óta egyhuzomban szolgáló őrmestere:

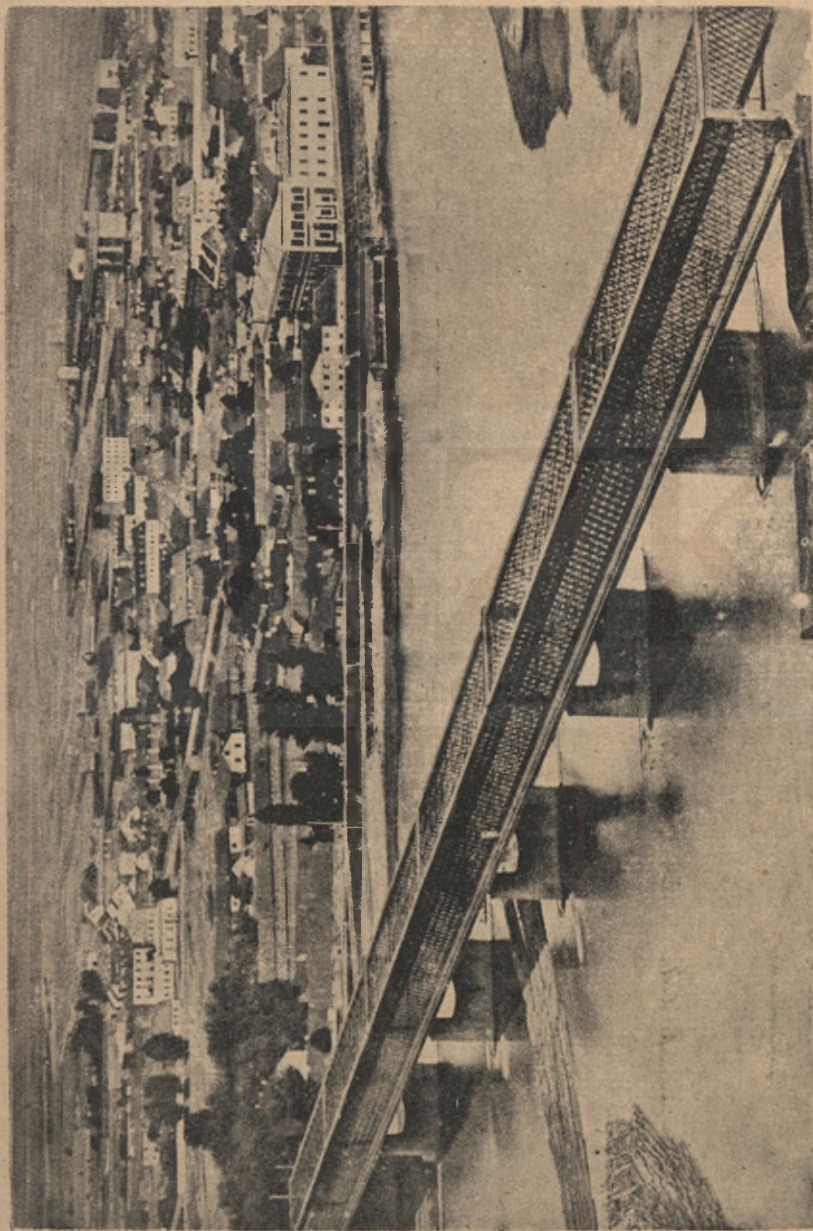
— Hej legények, higgyétek el nekem, mert én mondom: mindennek nem más az oka, mint az az átkozott gépmadár!

— A gépmadár? — kérdezik a legények, körülfogva az őrmestert.

— Az hát, hogy az ördög vinné el, ahol egy is van. Bizony a gépmadár az oka annak, hogy megszűnt a huszár dicsősége. Addig, amíg gépmadár nem volt, hát mindig a huszárt küldték patrulnak (előőrsnek). A huszár kém-



Lipót bajor herceg, a Varsót ostromló német hadsereg fővezére. Kitűnő katoná és egyike a legjobbl. hadvezéreknek.



Varsónak, Orosz-Lengyelország hatalmas fővárosának Prága nevű városát a Vízstula folyam jobb partján. A furcsa ilaku vashídat a menekülő oroszok fölröbbantották, mikor Prágába visszavonultak. A mi csapatunk azonban mégis átkeltek a Vízstulán és az oroszokat Prágából is kikergették.

lette ki a vidéket, a huszár hajszolta fel az ellenséget. De nemcsak felhajszolta, hanem meg is ütközött mindjárt vele és vagy levágta, vagy elfogta, vagy megkergette.

— Igaz, igaz! Így volt ez régen! Azaz nem is olyan régen! Tavalgy még rólunk beszélt az egész világ, a mi hőstetteinkről. Vörös ördögöknek neveztek el bennünket és a muszka reszketett már a nevünk hallatára is!

— De még hogyan reszketett! A mi századunk, éppen nyolc hónapja történt, Rohatinnál megtámadott egy egész kozákezered és a kozákezered úgy megszaladt, mintha puskából lőtték volna ki. Még Vilmos császár is gratulált akkor a mi vitéz kapitányunknak. De az volt az utolsó hőstettünk, azóta elvették a lovainkat... Hej mi lett belőlük, a derék, hűséges, okos állatokból, a miket úgy szerettük! Talán ágyut, vagy szekeret huznak valahol szegények...

— Ha még élnek! — szól közbe egy gyalogos közhuszár — Mert ki tudja, talán még gyászosabb sorsra jutottak... Gulyáshus lett belőlük... Talán magunk is kaptunk ilyen gulyást...

Egy másik huszárból így tört ki a keserűség:

— Az a gépmadár, az a gépmadár az oka mindennek! Hogy törné ki a nehézség, a ki kitalálta!

Most egy harmadik huszár az ujjával fölmutat a magasba:

— Nézzétek testvérek! Ahun is egy ilyen gépmadár!

— Az ám! — mondja az őrmester. — Hogy kattog, hogy berreg, mintha nyavalyás volna és jajgatna.

— Le kéne puffantani! — mondja egy fiatal legény villogó szemekkel — Nincs is olyan messzire.

— Ha egy sortüzet adnánk rá, éppen ide pottyanna elibénk!

— Csendet legények! — szól közbe a fiatal hadnagy, a ki maga is lovon ült egykor, de most szintén csak gyalog vezényel, épp úgy mint a baka-hadnagy. — Nem látjátok, hogy ez a mi gépmadarunk? Ezt csak nem fogjuk lepuffantani? Aztán úgy látom, hogy jelt ad nekünk. Valamit le akar dobni, azért ereszkedett le olyan alacsonyra.

A gépmadárból csakugyan kiesik valami: egy papirosba göngyölgetett kődarab. Közel esik le az árokhoz, egy legény elhossa és átadja a hadnagy urnak.

Ez szét bontja a papirost és olvassa. Ez áll rajta:

— Gyorsan visszavonulni, mert az ellenség megkerült bennünket. Ha nem siettek, mind el vagytok fogva!

A hadnagy rögtön kiadja a parancsot, és pár perc múlva üres az árok.



Az orosz hadsereg futása Breszt-Litovszk eleste után. Az orosz tábornokok, nem törődve Nikolajevics fővezér szigorú parancsaival, azon voltak, hogy megmentseik seregeiket, amelyet a magyar és német hadak teljes bekerítéssel és elfogással fenyegettek. Elrendelték tehát, hogy minden csapatból csak a fele harcoljon és tartóztassa fel az ellenséget, a többi pedig meneküljön északkelet felé.

A gépmadár pedig repül tovább, mint a szélvész és nemsokára ismét a felhők közt kering. A gépmadár tehát megmentette a három huszárszázadot attól, hogy orosz fogságba jusson.

De azért a husárok még most se voltak megbékülve a gépmadárral. Nyári Mihály őrmester, miközben százada visszavonult, ezt dörmögte a nagy harcصابajusza alatt :

— Hát a gépmadár kikémlelte az ellenséget, az igaz, de a huszár ezt mégis máskép csinálta. Mink, ha kikémleltük az ellenséget, hát mindjárt meg is raktuk. Nem kellett miatta szégyenszemre meghátrálni.

Mialatt mi alulról, Galiciából nyomtuk kifelé a muszkát, ezalatt nem pihentek a németek sem. A nagy Hindenburg generális fönn, az északi tenger partján szorongatta őket. Váratlanul rávetette magát az orosz tengerparti városokra és ezeket egymás után foglalta el. Mitau, Libau alig egy hónap alatt meghódoltak és ezzel megnyílt a német hadsereg utja Oroszország fővárosa, Szentpétervár felé.

Az oroszok megrémültek és a cár első tjeelmében rögtön menekült Szentpétervárról Moszkvába. Nikolajevics nagyherceg pedig, az orosz hadsereg fővezére kétségbeesetten kapkodott fűhöz-fához, hogy megállítsa Hindenburg hadseregét, amely már Rigát kezdte ostromolni, a legnagyobb kikötővárost az orosz keleti tenger partján, a honnan Szentpétervár már nincs messzebb, mint Kassa Budapesttől.

Az orosz fővezér nem tudott másképp ellentállni Hindenburgnak, csak úgy, hogy Galiciából, Bukovinából és Orosz-Lengyelország déli részeiből északra parancsolta seregeinek egy részét. Így aztán Hindenburgot föltartóztatta ugyan, de e miatt a déli orosz hadsereg annyira meggyöngült, hogy a magyar, osztrák és német egyesült hadseregnek nem tudott ellentállni. Sőt Hindenburg ellen sem tudott Nikolajevics nagyherceg kezdeni semmit, mert a nagy német hadvezér nemsokára Düna-burgot és Vilmát is elfoglalta, ezt a két nagy orosz várost, ahonnan a vasutak Orosz-Lengyelország minden részébe szétágaznak.

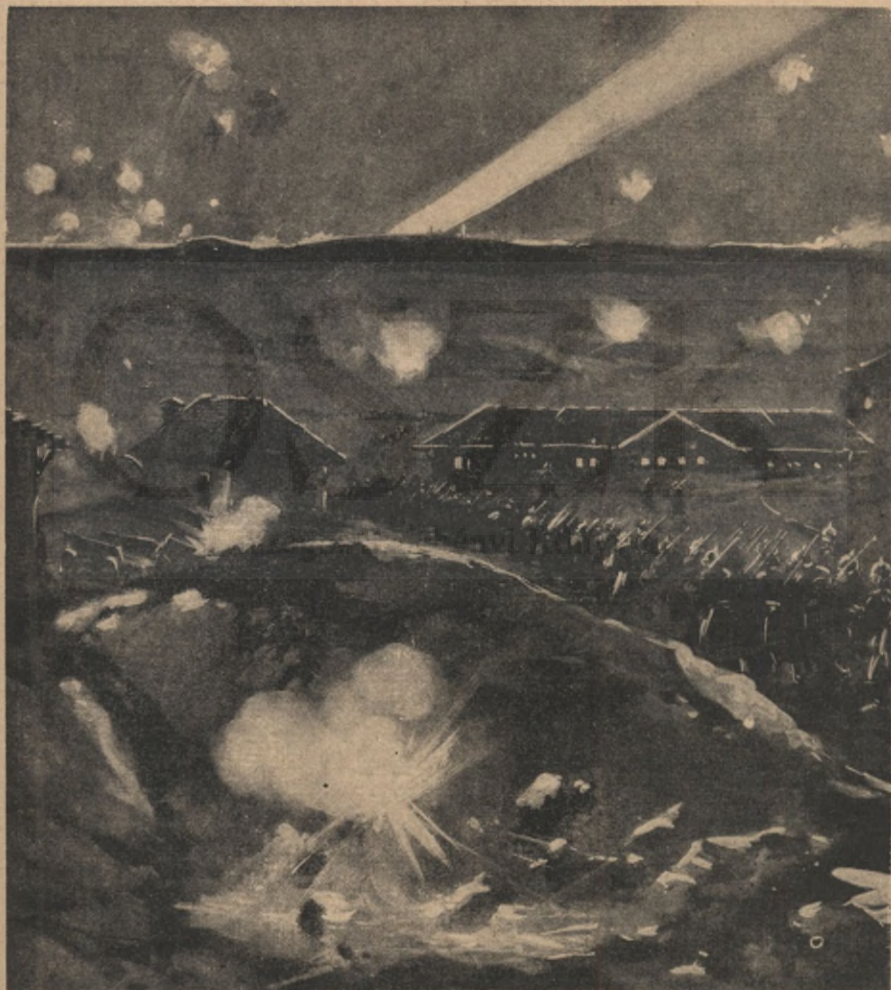
Nem utolsó dolog az orosz háboru történetében egy cigány honvédnek az esete. Olyan szépséges eset ez, hogy érdemes megörökíteni. Nélküle talán nem is volna teljes ez a fejezet. Hallgassuk csak meg.

A cigánynak Ūrge Ferkó volt a neve és a harcra magával vitte a hegedűjét. Annyira szerette ezt a hegedűt, hogy sohase akart megválni tőle. Egy napon pedig Ūrge Ferkó elkövette azt a szamárságot, hogy nyakába akasztotta a hegedűt, mikor rohamra kellett menni. Szörnyen nagy gyerek volt Ūrge : hattyudal nélkül nem akart meghalni. Ezt mondta :

— Mielőtt a fübe harapnék, kihegedülöm a menyébéli jussomat.

A pokoltól nagyon félt a cigány s szent meggyőződése volt, hogy egy keserves nótával hatni lehet a menyébéli angyalok szívére is. Ezért cipelte magával a hegedűjét a tűzbe. Bajtársai szidták érté.

— Ugyan more, ha szétlövik a hegedűdet, min muzsikálsz nekünk ?



Orosz fényezőrók éjjel — nappali világosságot árasztottak a mi hadállásaink fölé. Krasznik tájékán, ahol a német csapatokkal együtt harcoltunk. Az oroszok nem sok hasznát vették a fényezőróknak, mert mihelyt ezek kigyuladtak, a mi ágyúink rögtön odalöttek és hamarosan elpusztították valamennyit.

— Ha szétlővik a hegedűmet — felelte Ūrge — úgy sem muzsikálhatok néktek, mert akkor engem is szétlőnek . . .

A bakáknak volt igazuk. Megtörtént az a különös eset, hogy egy muszka golyó behatolt a hegedű szívébe, szétroncsolta a száraz fát, de a cigány bőrét kilyukasztani már nem volt ereje.

— Tyhű az árgyélusát, jajgatott a cigány, most mán árva vagyok ! Ūrge lekuporodott szétlőtt hegedűje mellé s elkezdett keservesen zokogni. A bajtársak tovább rohantak s elfoglalták az ellenséges lövőárkot. Ott bekvártélyozódván, keresték a cigányukat. Már nagyon hozzászoktak nemcsak a muzsikája miatt, hanem mert nagyon tudtak mulatni a cifra bolondságain. Ha lógott az orruk az éhség és fáradság következtében ; csak Ūrgét kellett oldalba nyomniuk, mondott az olyan kádenciát a földi nyomoruságra, hogy menten kacagássá csattant a legnagyobb bánat is . . .

A bakák némi keresés után rábukkantak a hegedűjét sirató cigányra s kiméletlenül pofoncsapdosták ökgiyelmét.

— Elbujtál, gyáva himpellér ! — ripakodott rá Baki káplár — golyót érdeme!sz !

Ūrge olyat ugrott, mint egy dühös hörszög. Azért, mert cigány, ne packázzon vele senki emberfia ! Nem gyávaságból maradt ő el a századától, hanem mert elfogta a szívé a görcs a hegedűje miatt. Ő nem fél a golyótól, rég megbarátkozott vele, mert nem igen árt az egészségének. Kettő már ugyis keresztűlszaladt a testén, egy még most is a bőre alatt lapit, ki se trancsérozta az orvosokkal, mert megszerette, haza akarja vinni emlékebe. Hát hogy lenne ő gyáva ?

A főhadnagy ur, a századparancsnok hitelt adott szavának, sőt kórházba akarta küldeni a sebesült cigányt. Ūrgének nagyon kellett bögnie, hogy elálljon a szándékától. Utálta az ágyat és az orvosságot. Egyebet kért a századparancsnoktól.

— Naccságos főhadnagy ur, kezit csókolom, patrujba (előrsbe) szeretnék menni.

— Nem cigánynak való az, more — vélte a főhadnagy — oda komoly ember kell.

— Inkább egyet se nevetek többet, csak tesszen patrujba küldeni.

— Mért akarsz mindenáron patrujba menni ?

— Hegedűt szeretnék rekvirálni, meg rámférne egy kis pizmag is ; igen árva vagyok.

— A muszkan akarsz meggazdagodni ? — kérdezte a főhadnagy kacagva.

— Azon. kezit csókolom ; otthon lecsuknak egy rongyos csirkéért, itt megdicsérik az embert a lólopásért is, ha muszkáé vót a ló. Csósz legyek a pokolban, ha nem cigánynak találták ki a háborut.

Addig könyörgött Úrge, míg a főhadnagy teljesítette a kérését.

Baki káplár, az előrsvezető, külön előadást tartott Úrgének a patruj kötelességéről.

— A fő, hogy ne kotyogj, mert olyan a hangod, mint a fűrész, száz lépésnyiről is meghallani . . .

Úrge megfogadta a parancsot, jóformán szuszogni se mert az éjjeli



Harminc és feles mozsaraink rettenetes hatása az orosz-lengyelországi harctéren. Ahová ezekből a mozsarokból egy gránát lecsapott az orosz tüzérségre, ott egy pillanat alatt elpusztult minden. Az orosz tüzérek vagy holtan, vagy sebesülten roskadtak össze, a lovak is megsebesülve és megvadulva vágattak, amerre birtak.

küldetés alatt. Ellenben hasoncsuszni úgy tudott, hogy az a zöld gyík, a melyik egész életére csuszásra van itélve, ágaskodó paripa volt hozzáképest. Baki káplár jóformán csak vele dolgoztatott.

— Ide csussz, oda nézz, arra a fára kapaszkodj, emebbe a lyukba bujj!

Űrge csuszott, mászott, kapaszkodott, belebujt volna talán a kulcslyukba is. És miután éjjel is látott, mint a macska, apróra kiszimatolta az ellenség állását.

— Derék gyerek vagy, more — dicsérte a káplárja — megmondom a főhadnagy urnak, hogy öt pengőt érdemelsz.

A káplár haza vezényelte volna az előörsöt, de Űrge nem akart vele menni.

— Tessen engem itt hagyni, káplár uram, még egy kis dógom lenne.

— Mi a menykő?

— Egy fájn hegedüt tudok amott egy árokban.

— Ki mondta neked?

— Igen jó fülem van, a minap meghallottam, a mint játszottak rajta.

— Hát osztán?

— El szeretném sinkófálni.

— A muszka-árokából?

— Csak onnan sinkófálhatom el, a hun van.

Baki káplár gyanakodni kezdett. Ez a fránya cigány még árulóvá csapna föl, hogy hegedühöz jusson. Mert arra józan észsel csak nem gondolhatott a cigány, hogy a megkívánt szerszámot sikerülnie fog észrevétlenül elcsennie! Akármilyen hasoncsuszó lélek is, a földbe nem tud belebujni.

— Előre, more, átlátok a szitán, tőlem meg nem szököl!

Nem-e? Szót se szolt Űrge, csak megszökött. Az előörsnek egy árkon kellett átmászni. Mire átkapaszkodott rajta, Űrge nem volt sehol. Oly talányos volt az eltűnése: nem lehetett egyébre gondolni, mint hogy kitörte a nyakát. A bajtársak egy ideig keresték a tetemét, aztán visszaballagtak a századhoz az eltűnt more által szerzett fontos jelentéssel.

Űrge azonban nem törte ki a nyakát az árokban, csak hasravágódott benne. Ott egy csomó harasztot hányt magára, fényes nappal sem lehetett volna rábukkani. Hajnalig ott maradt a harasztban. Pompásan aludt benne, ráért még álmodni is.

Jó alvás után kikapaszkodott a vackából, de a fegyverét benne hagyta; az nem paszolt most a haditervéhez. Fölkuszott az árok partjára, hogy átsétálna a muszkaékhoz. Tán lesz annyi emberségük, hogy meg nem lövöl-



Budapesti cserkész-csapat. A Rottenbauer-utcai polgári iskola növendékeiből alakult cserkész-csapat a náporú tolyman nagy szolgálatot tett a magyar Vörös-Kereszt egyesületnek. Ezért az egyesület főfelügyelője, Ferenc Szalvátor főherceg kitüntette a cserkész-csapatot a Vörös-Kereszt díszjelvényével és díszoklevelével. A csapat vezetője, Hollácsy Endre tanár is kitüntetést kapott.

dözik utközben, hisz láthatják, hogy nála nincs puska De azért nagyobb biztosság okáért, fölemelte a két karját : úgy ment az ellenség felé.

Jól számított Ūrge : a kozákok nem löttek rá, sőt igen szivesen látták szegény házuknál. Csokoládét és szivarkát adtak neki. Igaz, hogy egy muszka hadnagy lehuzatta a vadonatuj bakancsát, de ezt nem lehetett tőle rossz néven venni, mert az övé nagyon rongyos volt.



Kuropatkin tábornok, orosz hadvezér, aki a Japánország elleni háboruban 14 év előtt oly csufos vereséget szenvedett. A cár akkor elcsapta, most azonban ismét kegyébe fogadta és kinevezte egy hadsereg élére. No most sem igen tüntette ki magát.

Estére egészen összebarátkoztak a kozákok Ūrgével. Megpálinkáztatták, meghegedültették, megtáncoltatták. Rengeteget kacagtak rajta. Különösen az orosz kapitány szeretett bele Ūrgébe. Kedvelte a zenét, övé volt az a szép hangu hegedü is, a min Ūrge játszott, ugyanaz a szerszám, a mit ő kegyelme magának még a magyar tanyán kifülett . . . Tehát szerencséje volt a cigánynak. A hegedü szép szerével a markába jutott. Már pedig megtartani valamit sokkal könnyebb mint valamihez hozzájutni.

Ūrge pillanatra sem tette le a kölcsönkapott hegedüt, addig játszott rajta, míg szaporán vutkizó hallgatóságát kéjes álomba szenderítette. A kapitány birta legtovább. A vörösképü muszka tiszt a maga külön barlangjába invitálta a cigányt. Ott egy bölcsödalt rendelt, lehetőleg azt, amivel az édes

mamája altatta annak idején. Ūrge eltalálta a bölcsödalt, végre Álomországba röpült a korhely kapitány is.

Hát most már szabad a vásár — gondolta magában a cigánybaka — s nézte, hogy kereket oldjon. Köröskörül szaglászta a parancsnoki odut ; azt a pénzes ládikát szerette volna megtalálni, a miből a kapitány déltájban a legénység zsoldját kifizette. Ūrge nem tudta megtalálni. Csak egy rud szalámit talált. Az is valami. Ūrge beleharapott és elkezdte kenyér nélkül enni. A jóllakott ember mindig ötletesebb, és ügyesebb, mint az éhes. A mi cigányunk is rájött, hogy alighanem a kapitány rajta hál a pénzes ládikán. Már pedig, ha így van, akkor neki hozzá kell férni a szalmazsákon levő lyukhoz. Csakhogy azon meg a kövér kapitány fekszik. Csak a testén keresztül lehetett volna a kincshez hozzáférni. Ahhoz pedig nem volt Ūrgének bátorsága. Hogy célt érjen, cselhez kellett folyamodnia.

Kapta magát a cigány, elkezdett keservesen nyögni. Addig jajgatott, rugdalózott, míg fölébredt a gazda s miután okos ember létére nem akart kolerás cigánnyal egy föld alatt hálni, fogta a lópokrócot s kiszaladt a saját kvártélyából. Űrge ellenben belenyult a szalmazsákba s kitapogatta



Henrik porosz herceg, Vilmos német császár öccse Keletporoszországban meglátogatja Hindenburg tábornagyot, a diadalmas hadvezért.

benne a pénzes ládikót. Mikor az már nála volt, a fejevánkos alá nyult, ott egy arany órát talált láncostul.

Űrge cigány volt, hát gyorsan ment neki a ládikó zárának a felpattintása. A tartalmát kiszedni, órát, láncot zsebre vágni, a hegedüt is nyakába akasztani fáradságba nem került többé.

A szökés már több munkát követelt, de annyit még sem, mint például a kapálás vagy kaszálás. Különösen, ha mezitláb van az ember és érti a hasoncsuszást.

Egy szó, mint száz, sikerült Ürgének az ellenséges lövőárokból pénzzel, hegedűvel együtt haza jutni. Hajnalban, mikor ébredezett a százada, már ő is ott horkolt a rendes helyén. Még az eldugott puskáját is fölszedte utközben.

Bajtársai nagyot néztek, mert hisz már halottnak vélték. Felcsiklandozták a cigányt.

— Hun a pokolba voltál, more ?

— Hogy mersz élni, mikor már el is sirattunk ?

Ürge nem haragudott a kedves kérdésekért, megfelelt rájuk :

— Hássze megmondtam, hogy a hegedüért megyek, azt pedig csak elevenen lehetett elhozni.

Nem dicsekedett el az órájával, sőt a vitézi kalandjait se mondta el hűségesen. A kozákoknál tett látogatásáról így számolt be századparancsnokának :

Belov német tábornok, Hindenburg hadseregének egyik legkiválóbb alvezére. Különösen a balti tengerpart orosz városainak meghódításában tünt ki, amikor boszorkányos gyorsasággal vitte előre csapatait, minduntalan meglepve az oroszokat.

— Eldugtam a puskámat és szuronyomat, nem vót nálam egyéb fegyver, csak két cigaretta. Az egyiket a számba nyomtam s urasan *átpacéroltam* kozákékhöz. Ojjan szívesen láttak, hogy egy kadét mingyá lehuzta a bakancsomat a lábaimru, hogy majd kisubickolja. A mig subickolt, leakasztottam ezt a hegedüt a szögről és elkezdtem muzsikálni. A magyar nóta tetszett a kozáknak, majdnem megveszett tüle. Elkezdett táncolni, addig izgett-forgott, mig elfogyott szuflája, s hanyatt vágódott, mint a kerge birka. Csak a kapitány birta a csárdást, de őtet is orron nyomtam. Rágyujtottam a másik cigarettámra és kísétáltam a lövészárokból. Mire észbekapott a



kozák, rég tul voltam a határon. Csak azt sajnálom, hogy ott felejtettem a kisubickolt bakancsomat. Így vót, nem máskép.

Úrge elhallgatott és várta a hatást. Ez a hatás pedig kedvezően ütött ki reá nézve. A század nevetett, a főhadnagy pedig így szólt :

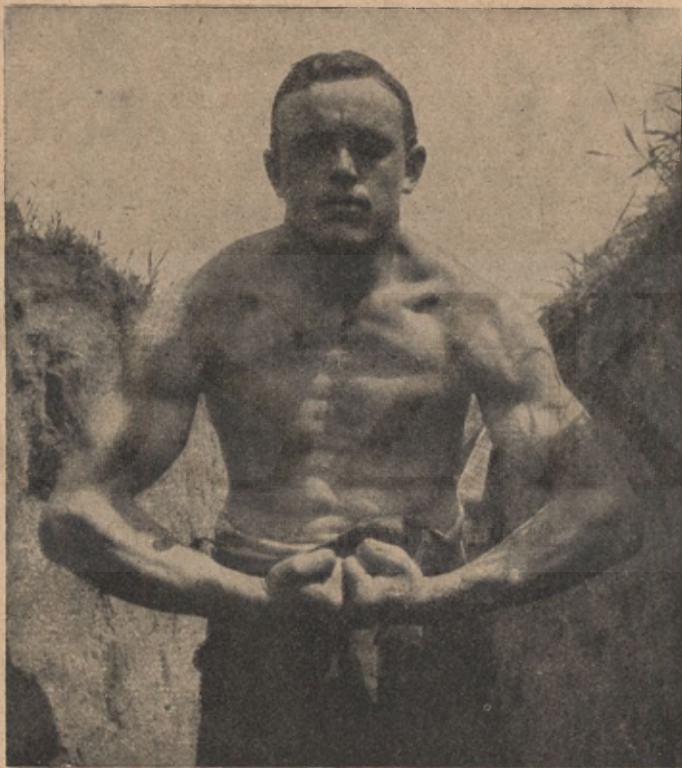


Egy hegyoldali állásból kikergettük a muszkákat, akik oly lóhalálban menekültek, hogy egy sebesült bajtársukat nem bírták magukkal vinni. A sebesült már látja közeledni a mi csapatainkat és könyörög nekik, hogy ne bántsák. Persze nem is bántotta senki, sőt bakáink azonnal hátra cipelték a szegény nyomorultat a tábori mozgókórházba.

Hazudtal ugyan, more, de nem baj, azért megkapod a vitézségi érmet. Nem azért mert hegedüt loptál magadnak a kozáktól, bár ez se volt gyerekjáték, hanem mert a Bakí káplár jelentese a te érdemed. Annak köszönhetjük, hogy ma estére kipiszkálhatjuk a kozákot a vackából. Délután ötkor kezdődik a muri. Addig táncolhattok fiuk és ihattok, ha van mit...

A mondott időben csakugyan megkezdődött a muri. Úrge nyakába akasztotta az új hegedűt s ráképzelte mellére a megígért vitézségi érmet. És mindig elül járt a rajvonalba.

Szegény cigány! Belbukott a vitézkedésébe. Ezrede fényes diadalt aratott az ő érdeméből, de a diadal gyümölcséből neki semmi sem jutott



Sport a lövőárokban. A muszkák csak pár száz lépésnyire vannak csapatainktól, de ezek nem törődnek a közeli ellenséggel, amelyről tudják, hogy ugye mer támadni. Katonáink közt van néhány atléta, ezek időnkint egy kis „tréninget” tartanak, hogy izmaiknak meglegyen a kellő rugékonyságuk.

Egy golyó mellébe hatolt a szive alatt. A szanitécek félholtan cipelték a kötöző-helyre.

Ott kitört rajta a sebláz. A mint egy percre visszanyerte eszméletét. a főhadnagyát kérte magához.

— Mi a kívánságod kedves fiam ?

A cigány főlemelkedett kissé.

— Az érem kellene, kezit csókolom, mert mingyárt meghalok és szeretném magammal vinni a másvilágra. Hogy az Ur Isten ha meglátja, irgalmazzon nekem !

A főhadnagy megfogta a haldokló cigány kezét.



A menekülő oroszok üldözése. Ezek már a mi csapataink : gyalogság, tüzérség, lovasság, műszaki csapatok össze-vissza. Egyik jobban siet, mint a másik. De minden arcon látni, hogy milyen örömet okoz az a fáradságos előretörtetés. Most már a diadalok sorozata következik, annyi türelem, szenvedés után : ezt tudja és érzi minden katonánk.

— Ugy gondolod, hogy Isten mindent megbocsát neked, ha az éremről meglátja, hogy a hazáért haltál meg ?

— Ugy, ugy, kezit csókolom. A tiszteletes ur azt prédikálta a templomban, hogy a hősöknek a menyországban ülő hely dukál.

— Az ugyis van, fiam — biztatta a főhadnagy a haldoklót — te is oda jutsz, éremre nincs is szükséged, mert az Isten mindent tudó !

A cigány sehogy sem akart ebbe belenyugodni. Összetette a két kezét, úgy könyörgött :

- Csak az biztos, a mi megvan, kezit csókolom.
- Meglesz fiam, meglesz, csak érte megyek a táborba.

A főhadnagy lóra kapott és elvágtatott a századhoz.

Baki káplár végre letépte melléről a vitézségi érmet, még pedig szaporán, mert haldoklik Ūrge.

A káplár átadta az érmet a főhadnagynak.

Az visszavágtatott a tábori kórházba. Még életben találta a hős cigányt.

— Nesze, fiam, Ūrge, itt az érmed, épp most küldte ő felsége a király.

Rátűzte az érmet a cigány mellére.

- Most már nyugodt vagy bajtárs ?
 - Nyugodt vagyok, kezit csókolom. Gyönyörűség így meghalni.
- A cigány lehunyta a szemét. Szívós teste hétrét görnyedt a kintól.
- Még egy kérésem lenne, instálom — hörögte.
 - Meg lesz, csak beszélj !
 - Sötét van . . . Nem látom az utat . . . egy gyertya kéne,

Az ápolónő hozta az égő gyertyát.

- Látsz-e már, Ūrge pajtás ?
- Most már látok, kezit csókolom, most már nem tévesztem el az utat.

A cigány megfogta a tiszt kezét. Lassan megszűnt lélekzeni. Eltorzult arca kisimult, boldogság áradt el rajta, úgy ment az Ur színe elé a vitézségi éremmel, mint egy hős.

Szeptember közepén Breszt-Litovszk mögött, az óriás terjedelmű mocsarak vidékén nagy esata készült.

A mocsarak elején, alacsony dombok aljában tiroli császárvadászok feküdtek sokszoros rajvonalban.

Csapataink mögött, két domb széles völgyében ötven ágyu volt fölállítva. Az ágyuk és a csapatok közt persze már megvolt a telefon, mert mindig az az első, hogy a telefon meglegyen. Telefon nélkül a mai háboruban nem lehet harcolni.

Egy vezérkari tiszt állt a telefonnál a dombok alatt és jelentette a főhadiszállásra a tábornoknak :

— Itt tiroliak és magyar honvédek. Három ezred rajvonalban parancs szerint. Az ellenség alig ezer lépésre tőlük kezdi beásni magát. Kérünk parancsot, mit csináljunk ?

A felelet abban a pillanatban megjön :



A csatamezón foglyul ejtett oroszok, akik meneküléstik közben magukkal hurcolták a falvak lakosságát, darmaikkal és tárgyakkal együtt. A mi katonáink a népet visszavezetik lakóhelyére, az orosz katonákat pedig elküldik — mihozzánk fogságba

— Támadni azonnal! Azaz előbb a tüzérség dolgozza meg egy kicsit a muszkákat! Három óra múlva új jelentést kérünk.

A vezérkari tiszt most a másik telefonhoz megy, ahhoz, amelyik a mi ágyutelepünkkel van összekötve.

— Halló! Első üteg?

— Igen!

— Azonnal gyorstüzelés. Végig kell söpörni az ellenséges árkokat! További parancs két óra múlva!

Ha a tüzérség „dolgozik“, akkor a gyalogságnak nincs tennivalója. A bakák tehát leheverednek a lövőárkokban és pipára gyujtanak, vagy cigarettáznak. Már kinek mije van. A kinek nincs egyik se, az kér a másiktól kölcsön.

A tiroli császárvadászok állanak az első vonalban, közvetlen szemközt a muszkával. A tiroliak mögött pár száz lépésre, egy széles domb hajlásában magyar honvédek vannak. Ezuttal ők képezik a tartalékot.

A honvédecapat parancsnoka egy fiatal hadnagy. Még jóformán gyerek. Egy hét előtt még zászlós volt. De arany vitézségi érmet kapott Breszt-Litovszknál és most ő a századparancsnok helyettese.

A fiatal hadnagy kedvetlenül dül le egy bokor alá.

— No szépen kezdjük! mondja az őrmesternek. Nagy csata lesz és biztos diadal megint. De most már a tiroliak vannak elől.

Az őrmester morog egyet, de nem felel. Annyira mérgelődik ő is, hogy nem talál szavakat kifejezni a bosszuságát. Pedig ilyes formát akart mondani:

— Persze, ha nehéz a győzelem, akkor a honvédek vannak elől, ha pedig könnyű a győzelem, akkor a tiroliakat állítják az első sorba. Hogy az ördög vigye el őket valamennyit!

A hadnagy eközben már messzelátóval kémleli a környéket.

— Mit lát a hadnagy ur? — kérdi az őrmester.

A hadnagy nem veszi le szeméről a messzelátót, csak úgy felel:

— Nem látok semmi különöset. Köröskörül minden mozdulatlan. De most! Ugy látszik, mégis készül valami. Hamarább, mint vártuk volna. Az oroszok alighanem támadni akarnak. Hajtják őket előre. No, csakhogy kezdődik a multság!

A domboldalon is van telefon. Mellette egy honvédaltiszt kuporog, rülén a kagylóval.

Egyszerre csak jelenti ez a honvédaltiszt:

— Hadnagy ur, az a parancs jön, hogy mink is legyünk készen. Ma alighanem a tartalékra is rákerül a sor.

— Ezt gondoltam, — feleli a hadnagy. — A tiroli császárvadászok jó katonák, de nem tudják állni a tüzet sokáig. A muszka ellen csak honvédbaka való. Alighanem értesültek az oroszok, hogy kik állanak ma velük szemközt és megjött a kurázsijuk. Hát csak várjuk meg, mi lesz a dologból!



Gallvitz német tábornok, az oroszok elleni diadalmos ütközetek egyik legnagyobb hőse, aki valóságos mester volt az ellenség bekerítésében. Mikor Szerbia meghódítására került a sor, Mackensen tábornagy őt és Kövess tábornokot választotta maga mellé hadseregvezéreknek.

Csakhamar meg is elevenedik a csatatér. A mezőn, a domb után következő rónaságon katonák bujnak ki a földből. Nem nagy tömegek, csak kisebb szakaszok, egymástól ötven, száz, kétszáz lépésre. Messziről úgy néznek ki, mint a katonai lövőtéren a figurák, csak éppen nem állnak, hanem mozognak. Hol szaladnak, hol megint lehasalnak

Ezek a tiroli császárvadászok. Talán most mennek harcba először, vagy ha nem először mennek is, úgy csinálják, mint a hadgyakorlaton. Pontosan és szabályszerűen az igaz, de még se úgy, ahogy igazában kellene. A harc nem hadgyakorlat. A honvéd egész másképp csinálja ezt.

— No most meglátjuk, mit tudnak a tiroliak! — mondja a hadnagy az őrmesternek.

Az őrmester hirtelen megrázkódik.

— Tyhű az árgyelusát! — kiáltja.

— No mi a baj? — kérdezi a hadnagy.

— Az orosz ágyuk fölfedeztek bennünket! mondja az őrmester. Reánk kezdenek lövöldözni itt hátul, hogy ne segethessük a tiroliakat.

Csakugyan. Alig hogy ezt mondta az őrmester, jobbrul is, balrul is gránátok meg srapnelek kezdenek csapkodni a tartalék honvédcsoportokra.

— Valamennyi ide a domb mögé! — vezényel a fiatal hadnagy. — Itt úgy ahogy, de mégis védve vagyunk. Aztán alighanem úgy is ránk kerül a sor nemsokára!

A kis honvédhadnagynak igaza volt. A muszkák egy félóra múlva kiugráltak az árkaikból. Rettentő sokan voltak és szuronyt szegezve rohanták meg a tiroliakat. Ezek vitézül védekeztek, de mégse tudták magukat sokáig tartani. A tulerő elnyomta őket. Nemsokára még oldalról is megtámadta őket egy orosz csapat. Az a veszedelem fenyegette őket, hogy vagy leöldösik, elfogják valamennyit.

Ekkor ismét jelentette a telefonos honvédaltiszt:

— Hadnagy ur, az a parancs jött, hogy menjünk rohamra mi is.

— Nagyon helyes! — felelt a hadnagy, kihuzva a kardját. — Fiúk, há, mégis ránk került a sor és a honvédeknek kell kivágni a rezet. Induljunk!

A honvédesapat emberei egyszerre ugranak föl. Hadnagyuk vezetése alatt megkerülik a dombot, nem törődve a szakadatlanul csapkodó gránátokkal és srapnelekkel. Mindnyájan tudják már tapasztalásból, hogy az ágyugolyók elől nem hátrafelé kell szaladni, hanem előre. Minél jobban sietnek, annál hamarabb kiérnek az orosz ágyuk tűzvonalából, mert a golyók folyton csak egy helyre lőnek. Most is odalóttak, ahol ők — voltak. No de már nincsenek ott. Egy-két honvéd holtan, vagy sebesülten elvágódott a földön, amíg a dombot megkerülték és kiérték a sík mezőre, ahol a harc folyt. A tiroliak kétségbeesett harca tizszerannyi muszka ellen. Itt már nem füttyült semmiféle golyó, csak a szuronyok voltak véres munkában. A szuronyharchoz pedig a világnak egyetlen katonája se ért úgy, mint a magyar honvéd.

Az oroszok azt hitték, hogy a honvédsapat ott hátul a tartalékban már vagy halomra van löve, vagy megtizedelve, tehát nem jöhet segítségére a tiroliaknak. Most aztán látniok kellett, hogy a honvédszuronyok erdeje mégis megindult a domb mögül.

Erre aztán megriadtak. A tiroliakkal elbántak volna könnyen, mert nem félték tőlük! De a honvéd, a honvéd! Ezt már nagyon jól ismerték és ugy félték tőle, mint a tüztől. Az orosz soha, de soha nem tudott még győzni a honvédek szuronyrohama ellen.

A vége az lett, hogy pár percnyi ellentállás után az oroszok eszeveszetten futottak vissza az árkaik felé, kergetve a honvédektől.

Most már a szorongatott tiroli császárvadászok is vérszemet kaptak. Restelték is, hogy a magyar honvéd rántotta ki őket a csávából. Az őrnagyuk harsányan vezényelte:

— Utánuk! Ne adjuk ki a diadalt a kezünkéből.

Nem beszélt hiába az őrnagy, mert a tiroliak neki is rugaszkodtak és szaladtak — a honvédek után, akik a muszkát kergették.

A honvédhadnagy nevetve szólt őrmesteréhez:

Mink honvédek még futni is jobban tudunk, mint a tiroliak, persze csak előre, nem hátra. Akár akarják, akár nem, a diadalt mégis kivesszük a kezükből.

Igy is lett. Mire a tiroliak utólérték a honvédeket, addigra ezek már rég utólérték a muszkákat és foglyul ejtették valamennyit. Valami kétezzer darabot.

A vezérkari tiszt aztán telefonon ezt a jelentést adta a főhadiszálláson levő tábornoknak:

— Ütközetnek vége. Tiroliak a tartalék honvédséggel hősiesen verték vissza az ellenséges támadást és kétezzer foglyot ejtettek.

De nézzük csak, mi minden történt a mi nagyszerű előnyomulásunk alatt fönn, északi Lengyelországban, ahol Hindenburg és tábornokai dolgoztak.

Hindenburg azalatt, amíg mi Breszt-Litovszk elfoglalása után Oroszország belseje felé kergettük az orosz hadsereget, egymásután foglalta el a hatalmas orosz várakat: Pultaszkot, Kovnót, Grodnót, Ossovicet, Osztrolenkát és végül Novo-Georgievszket. Ezzel az utóbbival volt legtöbb dolog: teljes két hétig ostromolták a németek ezt a várat és csak azután tudták bevenni, mikor a mi nagyszerű harminc és feles ágyuink oda megérkeztek.

Stein ezredes volt ezeknek az ágyuknak parancsnoka. Kitünő tüzértiszt, aki folyton ott volt az ő ágyui körül, mintha ezek képezték volna



Magyar és orosz járőrök harca. Egy erdő tisztásán találkoznak. A két magyarral szemben egész tucat muszka áll, de azért mégis a muszkák huzzák a rövidebbet, mert a mi katonáink jól irányzott lövéssel lepuffantják egy részüket, mire a többi szokás szerint megszalad

a családját. Ugy szerette ezeket a harminc és feles szőrnyetegeket, mintha az édes gyerekei lettek volna. Nem egyszer maga irányozta őket és ha ő irányozott egy ágyut, akkor ennek rettentő gránátjai mindig oda csaptak le, ahová ő akarta.

Szegény Stein! Novo-Georgievszk vára három napra az ő odaérkezése után elesett ugyan, de ez a fényes diadal neki az életébe került.

A harmadik nap reggelén egy orosz srapnel szilánkja mellbe találta a derék katonát, akinek csak a neve volt német, mert a fajtája, a lelke, a szive tősgyökeres magyar volt.

Az eset mélyen megrendítette nemcsak a magyar tüzéretet, hanem a német tiszteket is, akik Stein ezredest úgy tekintették, mint az igazi katona mintaképét.

Beseler tábornok, az ostromló sereg főparancsnoka éppen akkor értesült Stein ezredes halálos sebesüléséről, mikor Vilmos császártól táviratot kapott. Ebben a táviratban az állt, hogy a császár másnap reggel Novo-Georgievszk alá fog érkezni, mert maga is ott akar lenni, mikor a vár ellen az utolsó rohamot intézik.

Beseler tábornok volt az, aki éppen egy esztendővel előbb Belgium második fővárosát és hatalmas várát, Antwerpent bevette. Nos, ez a Beseler tábornok szomoruan ballagott a tábori kórházba, ahol a halálra sebesült Stein ezredes egy ágyon feküdt. Sirva ölelte meg a haldoklót, aki így szólt hozzá :

- Tábornok ur, kedves barátom, teljesítsd utolsó óhajtásomat.
- Beszélj bajtárs. Mindent megteszek érted, hogy könnyitsek lelkeden.
- Én meg fogok halni ma estig. De mielőtt meghalok, látni szeretném

a magyar nemzeti zászlót Novo-Georgievszk bástyáin, a ti zászlótok mellett. Az orosz nem fog tudni ellentállni, ha megrohanják, hisz már halomra lövöldöztem a sáncokat. A vár még ma a miénk lehet. Oh, tedd meg nekem, hogy ezt még lássam !

A tábornok meg volt rendülve. A táviratra gondolt, amelyet a császártól kapott pár perc előtt és amely táviratban az volt, hogy a császár maga akarja végignézni Novo-Georgievszk várának elfoglalását másnap reggel.

A császár akarata parancs. De nem parancs-e a haldokló magyar ezredes utolsó kívánsága is ? És nem előbbrevaló a haldokló kívánságát teljesíteni, mint a császár parancsát ?

Beseler nem tévovázott : a haldokló bajtárs utolsó kívánságát teljesítette, nem pedig a császár parancsát.

Azonnal rohamot vezényelt a vár ellen minden oldalról és estefelé, hat óra tájban Novo-Georgievszk legmagasabb bástyáján a magyar zászló ott lengett a német zászló mellett.

Stein ezredes a tábori kórház ablakához vitette ágyát és utolsó erejével megigazgatva a messzelátót, amelyet az orvosok a szeme elé tartottak, boldogan nézte a háromszínű, vigan lengő zászlót a bástyafalon. Nemsokára ezután kiadta hős lelkét.



Gasalivov, cserkesz kapitány, akit az orosz Tarnov parancsnokává neveztek ki, mikor ezt a várost tőlünk elfoglalták. Gasalivov, amilyen rossz katona volt, olyan kitűnő városparancsnok lett: pár hét alatt összeszedett vagy százezer koronát — magának.

Másnap reggel Vilmos császár csakugyan megérkezett Novo-Georgievszk alá és bámulva halotta, hogy Beseler tábornok már bevette a várat az előttevaló napon.

— Megkaptam már akkor a táviratomat, mikor a rohamot elrendelte? — kérdezte a császár.

— Megkaptam, felség.

— No és miért nem halasztotta a rohamot mára, ahogy én kívántam?

— Azért felség, mert egy bajtársam még tegnap akarta látni Novo-Georgievszk elestét.

— Ki ez a bajtársa, tábornok ur, aki önnek előbbrevaló, mint én ?

Beseler tábornok szemébe egy könny lopódzott, hiába erőlködött, hogy visszafojtsa.

— Felség, sajnos, ez a bajtársam már nem él. Tegnap déltájban, miután halomra lőtte ágyuival a sáncokat, egy orosz srapneltől találva, halálosan megsebesült. Az orvosok azt mondták, hogy már nem éri meg a mai napot. Ő is tudta ezt és ezért az volt az utolsó kívánsága hogy halála előtt még lássa a magyar zászlót Novo-Georgievszk bástyáin. Én gondoltam, hogy Felséged meg fog bocsátani, hogy egy haldokló vitéz bajtársam utolsó kívánságát teljesítettem, nem pedig császárom kívánságát.

Vilmos császár a szíve mélyéig megindulva ölelte meg öreg hadvezérét.

— Ugy cselekedett ön, derék tábornokom, amint a némethez illik. A helyében én magam is így tettem volna. Szegény Stein ezredes, mert hisz csak ő róla lehet szó, menjünk és adjuk meg neki mindnyájan a végső tisztességet, mert olyan katona volt, akire büszke lehet az én nagy és nemes barátom, hű szövetségesem : Ferenc József király.

És Vilmos császár, a németek nagy császára ezt a napot nem a Novo-Georgievszki nagyszerű diadal örömének szentelte, hanem Stein honvéd-tüzérezredes temetésének. Kezet fogott a koporsóban fekvő magyar hőssel és ott volt egészen addig, amíg ezt a koporsót leeresztették a sírgödörbe.

De a háborúnak nemcsak szomorú eseményei vannak. Akad vidám, szívet derítő esemény is bőven. Ilyen szívet derítő esemény a Mayer Szepi históriája.

Mayer Szepi mecklenburgi német fiú volt, alig tizenhat éves, és szenvedélyes muzsikus. Olyan művészettel játszott a harmonikán, hogy az csuda. Otthon, a szülőfalujában nem esett meg mulatság anélkül, hogy ne a Mayer Szepi harmonikázott volna.

Mikor a háboru kitört, akkor Mayer Szepi még csak tizenöt éves volt. Már akkor be akart állni katonának, de nem vették be, mert minek is vették volna be, mikor a meglett emberekben is csak válogattak akkor még a németek ?

Hanem egy esztendő múlva Mayer Szepi már tizenhatodik évében volt és ekkor már nem könyörgött hiába. A sorozó-bizottság ekkor is elutasította ugyan, de Mayer Szepi nem sokat gondolkozott és egyszerűen hozzácsatlakozott a szülőföldjéről való ezredhez, szakasztott úgy, mint Havelka Jani, a pesti csibész, pedig aligha ismerte egymást a két gyerek. A német százados

is csak a harctéren tudta meg, hogy egy civil fiú is van a katonái közt. Innen aztán már sajnálták Mayer Szeplit hazaküldeni a falujába. Hát jól van! Ha már minden áron harcolni akar a hazáért, hát csak maradjon itt! Adtak neki egyenruhát, puskát.

Hanem Mayer Szepe nem egyedül ment a harctérre: vele volt a harmonikája is, a kedves hangszer, amelyen ő olyan művészettel tudott játszani, hogy talán Liszt Ferenc se játszott nagyobb művészettel a zongorán. A harmonikájától Mayer Szepe el nem vált volna egy vaklóért. Folyton ott szorongatta a balhóna alatt, míg jobbkezében a puska szíjját tartotta keményen. Eleinte sokat nevettek rajta, de később már hiányos lett volna a század Mayer Szepe, a harmonikás nélkül. Aztán nem mindig van ám harc. A katonák sokszor hetekig se látnak ellenséget, hanem vagy masiroznak, vagy gunnyasztanak a lövőárkokban. Ilyenkor pedig de jó volt a harmonikás Mayer Szepe! Huzta ő a szebbnél-szebb nótákat reggeltől estig és estétől reggelig, nem fáradt bele soha.

Egyszer aztán, Osztrólenka tájékán, mikor az oroszok szembefordultak az üldöző németekkel, parancs jött Hindenburg tábornagtól, hogy ezután a lövőárkokban a legnagyobb csendesség legyen. Óvakodni kell még hangos beszédétől is, sőt lövöldözni sem szabad ellenségre, akármilyen közélről találná mutogatni az ábrázatját.

A katonák mind tudták már magyarázat nélkül is, hogy Hindenburg tábornagy minden parancsának van valami célja, ha még ők nem bírják is kitalálni, hogy mi rejlik e mögött a különös parancs mögött. Hej, ez a Hindenburg nemcsak nagy hadvezér volt, hanem leleményes ember is. Leleménye furfangos, akár a róka. Parancsának ezuttal az volt rejtett célja, hogy a muszkák törjék a fejüket: ugyan mi rejlik a nagy csendesség mögött, odaát a német lövészárkokban? Minthogy pedig ezt a holtuk napjáig se bírták volna kitalálni, hát szörnyen megijedtek, mert szentül meg voltak győződve arról, hogy Hindenburg már megint valami csalafintaságot eszelt ki és be akarja őket csapni. Persze nem bírták kisütni, hogy mi lehet ez a csalafintaság és a nagy csendesség annál jobban gyötörte őket.

De még a muszkáknál is jobban gyötörte a nagy csendesség Mayer Szeplit. A fiú már az első napon is olyan kétségbeesett ábrázattal üldögélt a lövőárok fenekén, mint akinek valamennyi fogát kihúzták. Ott pihent mellette a harmonika, de nem volt szabad vele muzsikálni. Pedig milyen jól esett volna neki is, meg a századnak is egy kis zene! Mayer Szepe busan nézte a drága hangszert, amelyet bekötött egy tarka, nagy kendőbe és letett maga mellé. Majdnem sirt, amikor ránézett.

A harmadik napon Mayer Szepi már nem bírta tovább. Harmonikázni akart minden áron ! És bajtársai hasonlóképpen nem bírták tovább : ezek meg mindenáron szerették volna hallgatni a harmonika kedves, édes muzsikáját ! Igen ám, de mikor szigoruan meg volt tiltva még csak meg is mukanni a német lövőárkokban !

Mayer Szepi összesugott a bajtársakkal. Addig sugtak-bujtak, amig egyszer csak mindnek kiderült az arca, a Mayer Szepié különösen.



A lengyelországi harcokból : a srapel-biztos fedezék (lövőárkok) bejárata. A srapel a levegőben robbanó ágyugolyó, amelynek ezer és ezer szilánkja öli, sebesíti a katonát, ha eléri. Néha éppen az árok fölött robban a srapel és bizony nagy pusztítást tesz. Ezért néhol erős galyakkal, földdel beholtazzák az árok egy részét és a katonák odahúzódnak. Ott a srapel, ha robban is, legföljebb az ágakat törí össze.

Kora hajnalban aztán, amikor a lövőárkokban az őrszemeken kívül mindenki aludt, valami száz német katona a félhomályban kisurrant a szabad mezőre. Az őrszemek is be voltak már avatva a dologba, tehát elfordultak, hogy ne lássanak semmit.

A száz főnyi német csapatot egy káplár vezette és mellette somfordált Mayer Szepi, balhóna alatt a nagy harmonikával.

Az orosz őrszem csak akkor vette őket észre, amikor már jóformán ott voltak az orra előtt. Rögtön elordította magát a muszka:

— Itt az ellenség!

Az őrszem még a puskáját is elsütötte, de nem talált senkit. Mielőtt még egyet lőhetett volna, már lefülelték és elvették tőle a puskáját.

A muszka árkokban persze azonnal felugráltak a katonák, de akkor már késő volt. A száz főnyi német csapat rettenetes szuronyrohammal támadt ellenük és olyan hurázást vitt véghez, hogy a muszkák megrémültek. Biztosra vették, hogy Hindenburgnak egész hadserege a nyakukon van. Rövid ellenállás után megadták magukat valamennyien. A száz német katona elfogott valami 1500 orosz. Valamennyi eldobálta a fegyvert, még a tisztek is a kardjaikat. Végül még ők örültek, hogy fogságba jutottak.

A száz német, miután a muszkák lövőárkait elfoglalta és ezerötszáz foglyot ejtve ilyen fényes győzelmet aratott, nem ment ám vissza oda, ahonnan jött, hanem szépen ott maradt és elhelyezkedett. Mayer Szepi boldogan pakolta ki harmonikáját a nagy tarka kendőből és nemsokára az egész környéken fölcsendült a gyönyörű német himnusz, a Wacht am Rhein (Őrség a Rajnánál). Száz német harcos tele torokkal énekelt a harmonika kísérete mellett.

Belov tábornok, Hindenburg egyik alvezére, akinek főhadiszállása ott volt a közelben, riadtan ébredt föl hajnali édes álmából, mikor előbb a puskaropogást, aztán a Wacht am Rhein himnuszát meghallotta.

— Mi történik itt? — kérdezte az adjutánsát (szolgálattevő tisztjét). — Melyik csapatunk volt olyan vakmerő, hogy megszegte a szigorú parancsot és nemcsak lövöldözni mert az ellenségre, hanem még énekel is mellé, hogy a hetedik határba elhallatszik? Azonnal meg kell tudni!

Negyedóra sem telt bele, a tábornok már tudott mindent. Az adjutánsa telefonált mindenfelé és az egyik telefonjelentés így szólt:

— Schultze százados jelenti, hogy századából ma hajnalban mintegy száz ember titokban összebeszélve megrohanta a szemközti orosz árkokat és ezerötszáz foglyot ejtett. A győzelem öröme Mayer Szepi gyalogos harmonika kísérete mellett most azért éneklük mind a Wacht am Rheint.

Belov tábornok nem akart hinni a saját füleinek. Azonnal kiugrott a tábori ágyából és maga ment Schultze századoshoz, aztán ezzel együtt át az elfoglalt muzsika állásokba.

Mayer Szepi még mindig szakadatlanul huzgálta a harmonikáját és a német bajtársak szakadatlanul danoltak a harmonika hangjai mellett.

Minthogy Mayer Szepi látszott főbűnösnek, Belov tábornok ötletet vetett elő:

— Fiam, mondd el, mért csináltátok ezt a meggondolatlan vakmerőséget?

Mayer Szepi megint a ballóna alá kapta a harmonikát. Egyáltalán nem volt megszeppenve, sőt bátran felelt:

— Tábornok ur jelentem alássan, az egész azért történt, mert már nem birtuk ki muzsika nélkül. Hát aztán úgy gondoltuk, hogy ha a mi lövőárkainkban tilos a muzsika, a muzsika árkokban nem tilos. Összebeszéltünk tehát és elfoglaltuk a muzsika lövőárkokat csak azért, hogy én harmonikázhassak, és megint énekelhessünk hozzá.

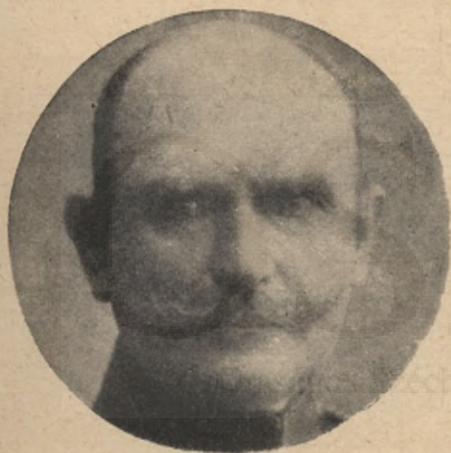
A tábornok összecsapta a kezét, aztán nem nézve semmi rangbeli különbséget, összecsókolta Mayer Szepinek az üde, szép orcáját.

— Édes fiam, — mondotta, — a mai naptól fogva szakaszvezető

vagy és meg fogod kapni a vaskeresztet. Most csak nézd, hogy nekünk ezután is minél több muzsika foglyot — harmonikázz össze.

Mayer Szepi másnap csakugyan meg is kapta a vaskeresztet, magától Hindenburg tábornagtól, aki nem sajnálta a fáradságot és odasielt Schultze százados századához, hogy maga tűzze fel a kitüntetést Mayer Szepi szakaszvezető mellére.

De a harmonika hirtelen eljutott Vilmos császárig, aki gyönyörködve hallotta a szép históriát. Annyira gyönyörködött benne, hogy pár hét



Beseler német tábornok, az ellenséges várak réme. Amely várat ő ostrom alá fogott, azt hamarosan be is vette. Vele történt az a páratlan eset, hogy 1914 október 11-én bevette Antwerpent, egy évre rá ugyanazon a napon pedig Novo-Georgievszket. Ez utóbbi diadala után nemsokára tüdőgyulladásban meghalt.

mulva, amikor meglátogatta főhadiszállásán Hindenburgot, oda hívatta Mayer Szepit és egy ujdonatuj, nagy harmonikát ajándékozott neki. Akkora harmonikát, hogy Mayer Szepi azt már nem bírta a hóna alatt hordozni, hanem haza küldte a szülőfalujába, hogy a háboru után majd azon ragyogtassa a művészetét.

A német hadsereg soraiban, mint tudjuk, magyar katonák is harcoltak. Ezekről a magyar katonáktól a németek egy új vezényszót tanultak el. Hogy milyen vezényszót, erről a következő remek epizód számol be :

Csontos János honvédszászlós százada már hónapok óta küzdött Hindenburg seregében, még pedig vitézül. A zászlós, egy alig husz éves fiatalember a harmadik ütközetben már századparancsnok volt, mert a század összes tisztjei elestek.

A legénységből is alig a fele maradt meg, úgy hogy pótolni kellett őket. Nemsokára meg is érkezett egy csapat magyar népfölkelő és ezekkel a század létszáma ismét teljes lett.

A népfelkelők csupa idősebb férfiak voltak. Köztük az egyik, Csontos Mihály tartalékos őrmester nem volt más, mint Csontos János zászlósnak az édesapja.

A találkozás megható volt. Az őrmester apa és a századparancsnok zászlós sirva ölelték meg egymást.

Éppen nagy csata volt készülében Pinszk város közelében, ahol az oroszok nagyon erős állásokba vonultak vissza. Ezekből az állásokból kellett kikergetni őket.

Miután ágyuink két napon át a gránátok és srappnelek záporával árasztották el az orosz lövőárkokat, déltájban megjött Linsingen német tábornoktól a parancs, hogy rohamra kell menni.

Csontos János zászlós, a honvédszázad parancsnoka kihuzta kardját és harsány hangon vezényelte :

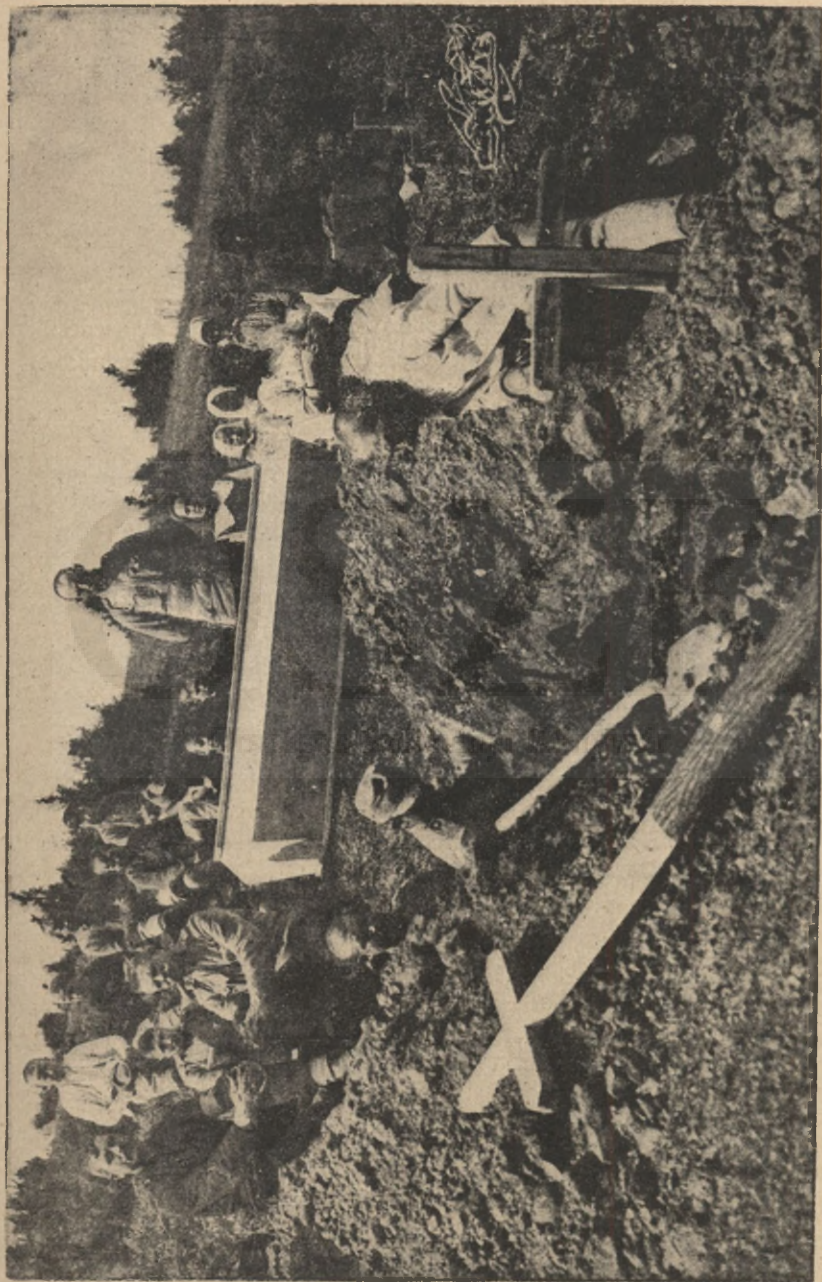
— Előre, fiuk !

Az oroszok azonban, mint mindig, most is rettenetes túlerőben voltak és ez a tudat kurázsit öntött beléjük. A honvédek, vegyest a németekkel vitézül harcoltak ugyan, de mintha mégis megdöbbenek volna attól, hogy ennyi muszka ellen soha nem győzhetnek.

Ekkor Csontos Mihály népfölkelő őrmester odasietett fiához, Csontos János századparancsnokhoz és ezt mondta neki :

— Zászlós ur, édes fiam, vezényelj új rohamra, de ne azzal a vezényszóval, mint ahogy az előírás mondja, hanem másokkal.

— Milyen vezényszó ez édesapám ?



Temetés a harcstéren, diadalmas ütközet után. Az oroszok valahol messze futnak, köröskörül a levegő tisztá az ellenségtől: most el lehet temetni tisztességesen az elesett bajtársakat. Mindenik megkánja a maga koporsóját, fakesztyjét. A közeli falu népe is odacsődül gyászkiéretnek és még marangzúdítás is jut aholt hősnek dúcsuzoni.

— Ez a vezényszó nem az, hogy „előre fiuk!”, hanem az, hogy „utánam fiuk!”

A zászlós megértette apját, százada élére állva és minden csatazajt túlharsogva kiáltotta:

— Utánam, fiuk!

És most nem a legények rohantak elől, a századparancsnok pedig hátul, mint eddig, hanem megfordítva: a századparancsnok villogó karddal előtte járt a katonáinak.

Menydörgő hurrá volt a honvédek felelete. Összeszedték magukat, új, ádáz rohamra mentek és keresztülgázoltak a muszkákon. Lelkesedésük átragadt a németekre is és félóra múlva az orosz lövőárkok a mi kezünkben voltak. Ezzel aztán eldőlt az ütközet sorsa, miénk volt a diadal.

Linsingen tábornok örömtől ragyogó arccal sietett a hős zászlóshoz, mikor a harcnak vége volt. Már akkor megmondták a tábornoknak, hogy Csontos János zászlós olyan vezényszóval tüzelte fel katonáit, amilyen vezényszó nincsen benne a katonai szabályzatban.

A tábornok ezekkel a szavakkal köszöntötte a fiatal hőst:

— Bajtárs, hadnagygyá nem léptethetlek elő, mert ezt csak királyod, Ferenc József öfelsége teheti. De mégis üdvözöllek mint hadnagyot és lesz gondom rá, hogy megkapjad pár nap alatt nemcsak a megérdemelt előléptetést, hanem a nagy arany vitézségi érmet is. Én magam Vilmos császár öfelsége nevében átadom a vaskeresztet. És mostantól fogva mi is elfogadjuk az új vezényszót, amit te találtál ki: Utánam fiuk! Mert a vezényszó százszorta többet ér, mint amelyik elő van írva: Előre fiuk!

Csontos János szerényen felelt.

— Tábornok ur, azt az új vezényszót nem én találtam ki.

— Hát kicsoda?

— Az édesapám.

— Hogyan? Az édesapád is itt harcol?

— Itt, tábornok ur. Népfölkelő őrmester a századomban. Ő mondta, hogy hogyan kell jól vezényelni.

— No akkor egy vaskereszt már csak azért is dukál neked is, amiért ilyen hős fia van!

Igy lett Csontos János zászlós, apjával, az őrmesterrel együtt vaskeresztes honvéd.

De ennek az ütközetnek, amely Pinszk város környékén folyt le, voltak emlékezetes eseményei az oroszok részén is. A csatatérnek egy másik pontján, a Pripet folyó mellett szintén elkeseredett harcot folytattak az oroszok.

A Pripet folyón egy fahíd vezetett keresztül és Nikolájevics nagyherceg azt a parancsot adta, hogy a hidat az utolsó emberig védelmezni kell, mert nem szabad engedni, hogy a németek a folyón átkeljenek.

Nicolájevics nagyherceg a tulsó partról, egy magas hegy oldaláról személyesen vezette az ütközetet. De nemcsak ő maga volt ott, hanem odavitte magával Miklós cárt is, aki éppen meglátogatta hadseregét, hogy új bátorságot öntsön katonáiba.

A nagyherceg teljesen biztos volt abban, hogy most az egyszer megveri a német, osztrák és magyar hadsereget és diadalmasan kergeti őket vissza, aztán nemcsak visszafoglal mindent, amit elvesztett, hanem pár hét múlva újra betör Németországba és Galiciába, sőt talán Magyarországra is.

Miklós cár akkor még vakon hitt mindent, amit nagybátyja, Nicolájevics fővezér mondott, és ezért volt bátorsága végignézni a Pripet folyó melletti ütközetet is.

Az orosz tüzérség ezen a helyen rettenetes ágyuzást vitt véghez. A még megmaradt municiót örülten pocsékolta.

Csakhogy hiába volt a nagy munició-pocsékolás. A német csapatok éppen ezen a helyen nem akartak egy lépést se hátrálni, sőt irtózatos rohammal szoritották vissza a muszka gyalogságot, hogy a hidat elfoglalják és átkeljenek rajta. Egyik orosz ezred a másik után hátrált meg, mert nem tudott a német szuronyoknak ellenállni.

— A németek ma úgy harcolnak, mint az ördögök! — szólt Nicolájevics nagyherceg a cárhoz. — A mieink meg gyáva kutyák! No majd öntünk beléjük egy kis bátorságot azonnal.

És Nicolájevics nagyherceg kiadta a parancsot, hogy az orosz gyalogság mögött géppuskákat állítsanak fel. Amelyik csapat meg mer hátrálni, annak közibe kell lőni hátulról irgalom nélkül, még ha mind elpusztul is.

Valami harminc géppuska el is helyezkedett a domb alatt, ahonnan Nicolájevics nagyherceg és Miklós cár nézték a távolban folyó ütközetet. Amelyik orosz csapat megfutott a németek elől, azt addig lődözték hátulról a saját géppuskáik, amíg halomra nem hullott minden ember.

A halottaknak már ezrei és ezrei fődtek a csatatért; új és új orosz ezredek rohantak az elesettek helyébe, de a németek ezeket is visszaverték.

Miklós cár aggodalmasan tekintett nagybátyjára:

— Nem volna jobb inkább visszavonulni új állásba, mint ennyi emberéletet hiába elpocsékolni? — kérdezte.

— Nem öcsém. Csak bizd rám a dolgot. A helyzet nemsokára meg fog változni. Ha a németek ma csupa ördögök valamennyien, hát majd én is

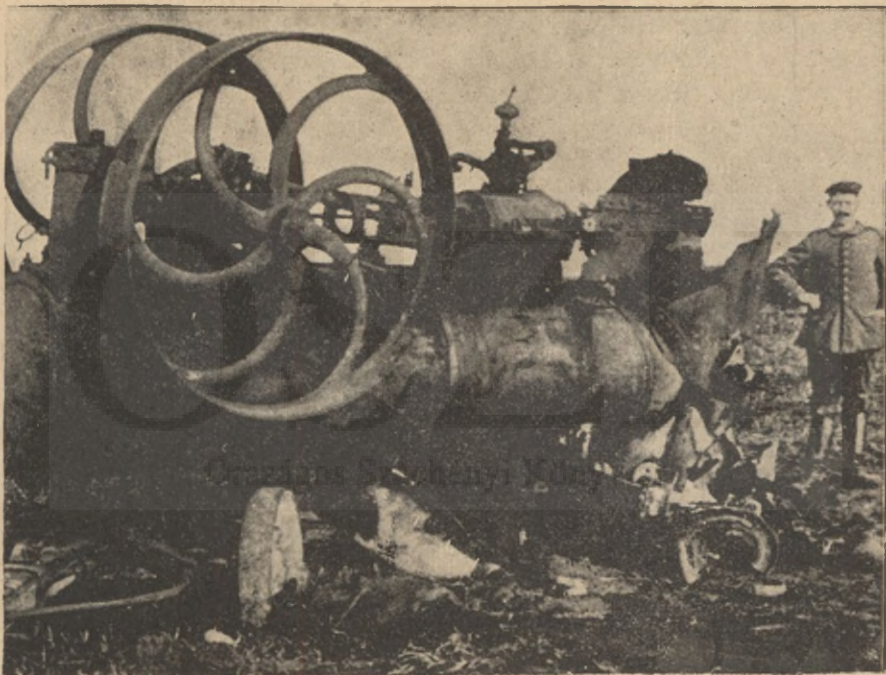
nem embereket, hanem ördögöket állítok velük szembe. Mert nekünk is vannak ördögeink.

Nicolájevics nagyherceg ekkor magához intette vezérkari főnökét :

— Tábornok, azonnal intézkedjék, hogy vonuljon fel a gárdaezred és rohanjon a németek ellen.

A cár arca kiderült, mikor ezt hallotta.

— Hát a gárdaezredem itt van ?



Egy cseplőgép lokomobilja, amelyet gránátgolyó talált telibe. Az erős vasból és acélból készült szerkezet úgy mállott szét a gránát robbanásától, mintha csupa vékony deszkából állt volna.

— Itt van ! — felelt a nagyherceg. — Eddig még nem is küldtem útközetbe, mert nem volt rá szükség. De most meg fogják mutatni a gárdisták, hogy mit tudnak !

Az orosz gárda ! Tudjátok, hogy minő katonák vannak ebben ? A legelőkelőbb orosz családok fiai. Csupa fiatal báró, gróf és herceg. Az orosz főuri világ gyermekeinek színe-java, mert az orosz gárdaezredbe, a cár legkedveltebb ezredébe polgári származású fiú nem juthat be. Az orosz

gárda a cárnak testőrezrede, amelyben közember nincs is, mert minden katonának legalább altiszti rangja van és még ez az altiszti rang is több, mint a rendes ezredekben a hadnagyi rang.

Ez a gárdaezred mindenütt ott volt, ahol a többi orosz csapatok — már kivívták a győzelmet. A gárdaezred vonult be diadallal Lembergbe, amikor mi ezt a várost kénytelenek voltunk az orosz tulerő miatt elhagyni és az orosz gárdaezred nem is mozdult ki aztán Lembergől hamarább, csak akkor, amikor a mi seregeink visszatértek és Galicia fővárosát ismét elfoglalták. Addig, hosszú hónapokon keresztül nem csináltak az orosz gárdaezred katonái mást, mint ettek, ittak, dőzsöltek, mulattak déltől estig és estétől reggelig. Reggeltől délig csak azért nem mulattak, mert egy kicsit néha aludni is kellett.

Szóval : az orosz gárdaezred hős volt, vitéz volt, de csak ott, ahol nem volt ellenség, ahol biztonságban érezte magát. Az előkelő származású fiukat a lövőárokba küldeni ? Kinek jutott volna eszébe ilyen vakmerő gondolat ? Hogy bárók, grófok és hercegek szülöttei a nedves lövőárookban hasaljanak és esetleg meghütsék magukat ? Hát mire való az orosz paraszt és az orosz mesterember, mire való az orosz köznép ? Harcoljanak és szenvedjenek ezek, vivják ki a diadalt ezek, és ha aztán megvan a diadal, akkor majd odavonul a gárdaezred is és kiveszi a részét a diadalból. No most már tudjátok, milyen ezred volt az orosz gárdaezred ?

A Pripj-l-folyó melletti ütközetben igen, ott volt az orosz gárda is, amely Lembergől kezdve egész idáig legelől járt mindig — a nagy visszavonulásban. Most aztán a dühös Nikolajevics nagyherceg, aki itt mindenáron győzni akart, a gárdára gondolt, a gárda fiatal vitézeire, akik csakugyan ördögök voltak, csakhogy egészen más értelemben, mint a németek.

A gárda ezredese nagyot nézett, mikor hozták neki Nikolajevics nagyherceg parancsát, hogy föl azonnal a németek ellen, akiket szét kell szórni, vagy inkább legázolni, mert a többi orosz ezred nem bír velük. Maguk a hős gárdisták is nagyot néztek eleintén, mert eddig még soha nem vitték őket tűzbe, maguktól pedig oda úgy sem kíváncsítottak. Ők nem az ágyuknak, hanem a pezsgős palackoknak durrogásához voltak szokva és ebben a durrogásban vitézül megállták a helyüket akár egy hétig egyfolytában, pihenés nélkül.

A nagyherceg fővezér parancsát teljesíteni kellett és az orosz gárda a többi orosz holttestein keresztül bátran előrenyomult a szemközt álló német ezred ellen. Az orosz gárdaezred, ha eddig nem is szagolt puskaport, azért nem volt gyáva és most, mikor tudta, hogy a cár szemei oda vannak irányozva, ki is akart tenni magáért.

A gárda rohama erős volt és a gárdaezredes — persze jó messze hátul — egész biztosra vette, hogy negyedóra múlva élő németet nem lehet többé látni a környéken.

Nikolajevics nagyherceg és mellette a cár elégedetten szemléltek a gyönyörű gárdaezred fölvonulását. Ők is abban a szent hitben voltak, hogy most meg fog fordulni az ütközet sorsa : a gárda kiragadja a győzelmet a németek kezéből.

Nem tartott sokáig és a cár, meg Nikolajevics nagyherceg a rémülettől szinte megdermedtek fönn a hegy oldalán : az orosz gárda, a német csapatától üldözötve, hanyatt-homlok szaladt — visszafelé. A gárdisták legnagyobb része még fegyvereit is eldobálta, hogy könnyebben szaladhasson.

Nikolajevics nagyherceg magából kikelve, dühösen ordított rá egy vezérkari tisztre :

— Miért nem lőnek a géppuskák bele a gyáva kutyákba ?

— De fenség ! — felelt a tiszt, — a gárdaezredet csak nem lövethetjük halomra hátulról !

— Mindegy, akármilyen ezred ! — ordított a nagyherceg. — A melyik meghátrál a németek elől, azt össze kell lőni !

— De bátyám ! — szólt közbe a cár.

— Bocsánat felség, — felelt a nagyherceg indulatosan, — én vagyok az orosz hadsereg fővezére, és amíg fővezér vagyok, addig annak kell történni, amit én parancsolok. Ha a gárda megszaladt, hát halomra lövtem, épp úgy, amint halomra lövtem a többi ezredeket.

A cár nem tudott ellenkezni és az orosz gárdaezredet a géppuskák csakugyan tűzbe fogták hátulról és megsemmisítették. Nem maradt belőle élve egyetlen egy ember sem. Akik csupán megsebesülve estek össze, azokat könyörtelenül otthagyták a csatatéren, ahonnan az orosz hadsereg most már eszenélkül menekült, Nikolajevics nagyherceggel és a cárral együtt.

És most meg kell tudni végül, hogy ugyan micsoda német csapat volt az, amely az orosz gárdaezredet, a cár hadseregének legkitünőbb, leghíresebb ezredét tönkverte és csufos futásba kergette ?

Nos, ez a német ezred egy népfölkelő ezred volt. Csupa idős ember, valamennyi fölül a negyvenen, akiknek mindössze hat hét óta volt puská a kezükben. Hat heti kiképzés után egyenesen a tűzbe vitték őket. Ők is csak most szagoltak először puskaport életükben. Hat hét előtt még jámbor polgárok voltak : kereskedők, iparosok, hivatalnokok és földmivesek vegyest. De egynéhány egyetemi tanár is volt köztük. Csak a német népfelkelők silányították tönkre az orosz gárdaezredet, Miklós cár szemefényvét és

büszkeségét. Oh fiuk és leányok, de sőt öregek is, akik ezt olvassatok, ugye érzitek mindnyájan, hogy mi ebből a tanulság? A tanulság az, hogy a nemzetek harcában csak az győzhet, aki lelkesedéssel küzd hazájáért. Azzal a lelkesedéssel hiába áll szembe akármilyen tulnyomó erő, akármennyi fegyver, akármilyen hatalom



A felszabadított Lengyelországból. A diadalmas német hadsereget a lengyel nép úgy fogadta, mint megszabadítóját az orosz iga alól. A német katona ettől kezdve minden lengyel családnak legszívesebben látott vendége lett.

A Pripet melletti rettenetes csata nemcsak az orosz hadsereg végleges vereségét pecsételte meg, hanem meghozta Nikolajevics nagyherceg bukását is. Miklós cár ettől a naptól kezdve maga is belátta, hogy nagybátyja fővezérsége alatt az orosz hadsereg nem fog többé elérni semmit.

A franciák és az angolok Varsó eleste óta már eddig is szünet nélkül

ostromolták Miklós cárt, hogy csapja el Nikolajevics nagyherceget, mert amíg ez lesz az orosz hadsereg fővezére, addig nincs vége a kudarcoknak. Csakhogy a nagyherceg megtudott mindent és szörnyen megharagudott. Gőgösen azt üzenté Franciaországnak és Angliának, hogy jobb lesz, ha a maguk háza előtt söpörnek, mert van ám mindakettőjük háza előtt szemét elég.

És Nikolajevics nagyherceg, vérig sértve amiatt, hogy magának Oroszországnak szövetségesei követelték az ő elcsapatását, haragjában kitalálta az egész világ célé, a mi már különben is régen gyomrában volt. Kitalálta, hogy Anglia és Franciaország magára hagyták Oroszországot, hogy mindent, de mindent csak az orosz hadseregtől vártak, hogy ez kaparja ki nekik a tűzből a forró gesztenyét.

— Mit csinált a francia hadsereg eddig? kérdezte Nikolajevics nagyherceg. Hát nem csinált az jóformán semmit. Csak beásta magát a lövőárkokba szemközt a németekkel, de egy teljes hosszú esztendő óta nem tudott győzni csak egyetlen egyszer, a Marne melletti csatában, de ennek a győzelmes csatának sem lett semmi eredménye, mert Joffre, a francia fővezér nem bírta kihasználni és ezért a németek csak egy-két kilométerrel szorultak hátrább, új állásokba, új árkokba, de ezeket olyan hatalmasan megépítették, hogy most már csak nevetik az egész francia támadást, pedig sokkal kevesebben vannak, mint a franciák.

És az angoloknak Nikolajevics nagyherceg szintén kiadta a maguk porcióját, hogy ugyancsak fulladoztak tőle, mialatt nyelték.

— Anglia jobban tenné, ha hallgatna, mert nem sokkal többet ért a hadvezetéshez, mint a tyuk az ábécéhez. Angliának csak a szája jár, mert a háboru kezdete óta folyton igéri, hogy több milliós hadsereget fog szervezni, hogy ez a hadsereg nemsokára készen lesz és akkor jaj a németeknek. De a több milliós hadsereg mindig a jövőben lesz, a jelenben soha sincs belőle több, mint százezer angol katona, és ezek sem angol katonák, hanem mindenféle szedett-vedett gyülevész népek a gyarmatokból: szerencsenek, pápuák, szingalézek, kanadaiak, ausztráliaiak, akik nem valók még ágyutölteléknek sem, mert gyávák és csak akkor vannak elől, amikor hátrálni kell a németek elől.

Vegye ki a részét a háboruból Anglia is, mert hisz Anglia volt az, amely Oroszországot is beleugratta a háboruba, hogy majd meg fogja mutatni ő is, hogy mire képes. Hát egy esztendő már eltelt és eddig csak azt lehetett látni, hogy Anglia nem képes semmire. Anglia maga ugylátszik nem is akar hadsereget állítani, sőt most már hiába is állítana, mert egy máról holnapra

összetoborzott sereggel győzni nem lehet, legföllebb zabot hegyezni Kuku-tyinban. A háboru egész terhét eddig az orosz hadsereg viselte és Anglia csak akkor akart előhujni a maga rongy pár százezer katonájával amikor majd diadalmasan be kell vonulni Berlinbe, hogy aztán ott, a békekötéshez minden hasznot magának zsebelhessen be, Oroszországnak pedig, az igazi győzőnek koppanjon a foga.

— De már ebből nem fog enni Anglia! folytatta keserű kifakadásait Nikolajevics nagyherceg. Ha már így fordult a háboru, hogy az ellenség erősebbnek bizonyult, mint amilyennek gondoltuk, hát most Franciaországon és Anglián a sor, hogy tegyenek legálabb ugyanannyit, amennyit tett az orosz hadsereg. Egy háborut nem lehet megnyerni szavakkal, ígéretekkel és folytonos hengegessel, hanem csupán győzelmeikkel a csatatéren.

Nagyon tévedne, aki azt hinné, hogy Anglia elszégyelte magát Nikolajevics nagyherceg szemrehányásaira. Dehogy szégyelte el magát! Még inkább neki állt feljebb és ezt üzenté Oroszországnak:

— Kedves barátom, te nagy, igen nagy tévedésben vagy, ha azt gondolod rólam, hogy én ebben a háboruban nem tettem meg a magamét. Sőt nagyon is sokat tettem. Hát nem zártam körül Németországot, Ausztriát és Magyarországot a tengerek felől, hogy hajón semmiféle élelmiszert, semmiféle municióhoz való anyagot ne kapjanak és hogy így a népük végre éhen haljon, a municiójuk pedig elfogyjon? Igen, én ezt a nagy és dicső feladatot vállaltam magamra és igyekszem is, hogy megvalósítsam. Se Németország, se Ausztria és Magyarország nem kapnak Amerikából egy falat húst, egy méter vásznat, egy kiló rezet: semmit, de semmit nem kapnak, még a semleges országokon, Svédországon, Norvégián, Dánián, Hollandián át sem, mert ezeket is szintén elzártam a tengertől. Németországnak és szövetségeseinek végre fel kell fordulniok éhen és akkor a diadal mégis a miénk lesz, mert az éhség és a municióhiány kényszeríteni fogja őket, hogy kegyelemre megadják magukat.

Nikolajevics nagyherceg, mikor hírül hozták neki Angliának ezt az üzenetét, mindössze ennyit mondott a körülötte levő tábornokoknak:

— Hát ide lyukadt ki Angliának hengegése? Anglia nem fegyverrel akarja legyőzni a német hadsereget, hanem éhséggel a német népet? A német asszonyok, gyermekek és öregek ellen visel háborut, nem pedig a német harcosok ellen? No hát nekem erre nincs más feleletem, mint ez! És nagyot köpött maga elé. A dolog nem maradt titokban György angol király pár nap múlva megtudta, hogy kedves rokonának, Nikolajevics nagyhercegnek mi a véleménye Angliáról és Anglia szerepéről ebben a háboruban.

Most már maga az angol király fordult Miklós cárhoz és követelte tőle, hogy Nikolajevics nagyherceget mozdítsa el a fővezérségtől, mert ha ez meg nem történik, akkor Anglia abba hagyja a harcot a Dardanelláknál és Oroszország keresztül vethet Konstantinápolyra, soha többé nem fogja megkapni.

Miklós cár, nagyon félt a nagybátyjától, Nikolajevics nagyhercegtől, ezzel nem mert kikezdeni. Látta ugyan, hogy a hadvezérséghez nem sokat



Igy néz ki a csatatér, ahova gránátok hullanak. Ezek néha akkora gödröt turnak a földben, hogy abba harminc ember is befér. A legnagyobb ritkaság, hogy két gránát ugyanarra a helyre csapjon le, azért katonáink sokszor használják az ilyen gödröket fedezéknek.

ért, de nem is tudta elképzelni az orosz hadsereget anélkül, hogy annak élén ne egy nagyherceg álljon. Annyit mégis megtett a cár, hogy Nikolajevics nagyherceg mellé valami egy tucat tábornokból álló haditanácsot rendelt, a melynek az lett volna a feladata, hogy a nagyherceg haditerveit felülbírálja és jóváhagyja. Mikor azonban ez a haditanács először jelentkezett nála, a nagyherceg ezzel fogadta őket:

— Micsoda ? Engem akartok ellenőrizni ? Takarodjatok előlem, mert a lovaglő ostorommal húzok végig a hátatokon.

A tábornokok a szégyentől sápadtan távoztak a nagyhercegtől és valamennyien panaszt emeltek a cárnál, kijelentve, hogy ha a nagyherceg velük szemben ilyen gyalázatosan viselkedik, akkor inkább nyugdíjba mennek, sőt inkább lemondanak a rangjukról, de ezt tovább nem bírják elviselni.

Az orosz tábornokok szégyene annál nagyobb volt, mert megaláztatásukat látta egy francia tábornok is, aki éppen ott volt a nagyherceg főhadiszállásán, hogy megbeszélje vele, hogyan kezdjenek új támadást Németország ellen Keleten és Nyugaton egyszerre. A francia tábornoknak ettől kezdve minden kedve elment attól, hogy Nikolajevics nagyherceggel tovább is tárgyaljon, annál is inkább, mert a nagyherceg vele szemben is épp oly gőgös volt, mintha szintén alárendeltje lett volna.

A francia tábornok hazasietett Párisba és azt jelentette ott, hogy Nikolajevics nagyherceg egy dühöngő őrült, akinek nincsen józan esze annyi, mint egy csirkének. Nem is lehet várni az orosz hadseregtől semmit, amíg Nikolajevics nagyherceg lesz annak a fővezére.

Erre György angol király és Poincaré, a francia köztársaság elnöke ismét elkezdtek szekirozni a cárt, hogy a nagyherceget csapja el, mert különben baj lesz. De a cár még most sem merte magát erre elhatározni.

De a mit Miklós cárnál nem tudott kivinni sem György angol király, sem a francia köztársaság elnöke, Poincaré, azt kivitte egy orosz parasztember : Rasputin.

Ennél a Rasputinnál meg kell állni egy kicsit és elmondani, hogy ki volt, mi volt. Mert a muszka cár körül még kevés ember játszott olyan nagy szerepet, mint ez a Rasputin, egy közönséges muzsik (orosz földmivelő), aki még írni, olvasni sem tanult soha.

Hogy megérthessük a dolgot, tudni kell, hogy Miklós cár egész családjával együtt nagyon babonás, éppen olyan babonás, mint a legtudatlannabb orosz paraszt. Így szentül hiszi, hogy pénteki napon és a hónap tizenharmadikán nem szabad semmit sem kezdenie, mert akármit kezd, annak rossz vége lesz. Ha a cár elindul kocsikázni és palotája kapuján kirobogva az utcai népből egy öreg asszonyt lát meg először, hát inkább visszafordul és aznap nem megy kocsikázni, mert biztosra veszi, hogy szerencsétlenül járna. Ha valamit kiejt a kezéből, már azt hiszi, hogy gonosz szellemek settenkednek körülötte. Egész csomó talizánt hord a zseibeiben és a ruhája alatt, a nyakába akasztva : szent Prokop vértanunak sarujából egy kicsinyke

darab bőrforgácsot ; egy zöld színű kis kavicsot, amelylyel állítólag szent Katalin játszott gyermekkorában : erről a két talizmánról azt hiszi Miklós cár, hogy megvédi őt a rossz szemek verése ellen. Van továbbá a cárnak egy darab csiszolatlan gyémántja, akkora, mint egy mogyoró : erről meg azt hiszi, hogy ártalmatlanná tesz minden mérget, amit netalán belekevernének az ételébe.

De az életben annyi gonosz szellem leselkedik folyton az emberre, hogy mindegyik ellen nem lehet talizmánt hordani — így gondolja a cár — és ezért mindig van egy embere, rendesen pópa (orosz pap), vagy szerzetes, akit úgy tekint, mint a családja tagját és akinek az a hivatása, hogy napjában többször imádkozzon a cárért és a cár egész családjáért.

Pár év előtt a cárnak ez a bizalmas embere egy Gapon nevű fiatal pópa volt, aki kenetes beszédével és mindenféle titokzatos hókusz-pókuszszal az amugyis babonás cárt egészen megbolondította. Gapon mindent elhíttett a cárral, amit csak akart és a cár végre semmihez nem mert kezdeni Gapon megkérdezése és tanácsa nélkül. Olyan nagy volt ennek a pópának a befolyása, hogy még a miniszterek és tábornokok is hajlongtak előtte és igyekeztek a kegyét megnyerni.

Gapon aztán visszaélt nagy hatalmával és olyan tanácsot adott a gyengelelkű cárnak, hogy egész Oroszországban felzudult mindenki. Erre az orosz forradalmárok, akik egy titkos társaságban egyesülnek, elhatározták, hogy Gapont elteszik a láb alól. Kimondták rá a halálos ítéletet.

Gapon sejtette hogy életére törnek és gondoskodott, hogy legyen utódja a cár mellett, ha őt valami baj érné. Még vidéki pópa korában megismerkedett egy Rasputin nevű parasztemberrel, aki bucsujárások alkalmával a nép előtt a keresztet szokta vinni és mindig rákezdte az éneket. Rasputin olyan átszellemült arccal tudta forgatni szemeit az ég felé és olyan kenetes hangon tudott imádkozni, hogy lassakint szent ember hirébe jött és végre nem ő vezette a bucsujárásokat, hanem — ő hozzája kezdtek bucsut járni. Rasputin ugyanis elhíresztelte, hogy neki csodálatos hatalma van és meggyógyítja a betegeket, akiket megszállott az ördög és kikergeti a házból a gonosz szellemet, ha ez ott ütötte fel a tanyáját.

Gapon ezt a Rasputint bevitte a cárhoz és ettől kezdve Rasputin is imádkozott mindennap egynehányszor a cárért és családjáért. Mikor pedig nemsokára Gapont a forradalmárok meggyilkolták, Rasputin lett a cár mindenható bizalmasa. Rasputin azonban okult Gapon példáján és a politikába nem avatkozott bele. Megelégedett azzal, hogy a cártól és családjától távol tartotta a gonosz szellemeket.



Ágyu a fedezékben. Régenten az ágyukat többnyire dombok tetejére, hegyek oldalára vontatták fel és onnan tüzeltek velük. Manapság a tűzérőket nem lehetne ilyen pontokon elhelyezni, mert az ellenség pár perc alatt elpusztítaná. Az ágyukat ma épp úgy beássák és elrejtik, mint a gyalogságot és a többi csapatokat, hogy az ellenség egyhamar föl ne fedezhesse.

Mikor aztán jött a háború és Nikolajevics nagyherceg kénytelen volt csufos kudarcok után Galiciából kivonulni, Rasputin elhitette a cárral, hogy az orosz hadsereg azért szenved a vereségeket egymásután, mert a katonákból hiányzik a lelkesedés.

— Ha én egyszer a frontra mehetnék, ha bejárhatnám összes csapatainkat és szókolhatnék nekik hazaszeretetről, hősi önfeláldozásról cár atyánkért : akkor az orosz sereget olyan lelkesedés szállná meg, hogy pár hét alatt újra visszafoglalnánk mindent, a mit elvesztettünk, sőt a németek nemsokára békéért könyörögnének.

A cár nagy örömmel beleegyezett, hogy Rasputin csak menjen a harctérre és buzdítsa ott a katonákat. Rasputin azonnal táviratozott Nikolajevics nagyherceg főhadiszállására, hogy a csapatokhoz akar indulni, ilyen és ilyen szándékkal, tehát intézkedjenek, hogy akadály nélkül mehessen, ahová neki tetszik és a csapatok is tudják meg, hogy Rasputin közéjük jön szókolni.

Nikolajevics nagyherceg, aki különben is olyan mérges ember, mint egy pulyka, rettentő dühbe jött és ezt táviratozta vissza Rasputinnak :

— Jönni jöhetsz, amikor akarsz, de elevenen visszamenni nem fogsz, mert én a legelső fára felköttem, mihelyst ide teszed a lábadat.

Persze Rasputinnak mindjárt elment a kedve attól, hogy meglátogassa és harcra tüzelje az orosz katonákat. Csakhogy ettől kezdve engesztelhetetlen ellensége lett Nikolajevics nagyhercegnek. Hatalmas ember volt a nagyherceg, de Rasputin, a közönséges paraszt még hatalmasabb volt, mert a cár azt tette, amit Rasputin akart.

A Pripet-folyó melletti csatavesztés és az orosz gárda szégyenletes pusztulása után Miklós cárnak nem volt többé maradása a fronton és hazasietett Szentpétervárra. Ott elpanaszolta szíve keserűségét — Rasputinnak, Rasputin pedig ezzel felelt :

— Az éjjel látomásom volt. Megjelent előttem szent Prokop és azt mondta, hogy ha Nikolajevics nagyherceg öfensége még egy hónapig fővezér lesz, akkor Oroszországban ki fog törni a forradalom és felséged elveszti trónját, mert ki fogják kiáltani a köztársaságot. Felség, jó lesz, ha ezt nem várjuk be.

A cár azonnal hívatta Goremykin miniszterelnököt és Szuchomlinov tábornok hadügyminisztert. Ezeknek elmondta, hogy Nikolajevics nagyherceget le akarja tenni a fővezérségről, mit szólnak hozzá ?

A miniszterelnök is, meg a hadügyminiszter is azt felelték, hogy bizony ezt ők már maguk is régen tanácsolni akarták, de nem merték.

Félóra mulva a cár aláírta azt a hadiparancsot, amely Nikolajevics nagyherceget fölmentette a fővezérségtől.

Hogy a világ előtt a nagyhercegnek ne kelljen nagyon szégyenkeznie, a cár kinevezte őt a kaukázusi orosz hadsereg főparancsnokának.

Igy bukott meg végre a hatalmas nagyherceg, aki előtt annyian reszkettek. Megbuktatta őt Rasputin, az orosz paraszt egyetlen szavával.

Nikolajevics nagyherceg helyett az egész orosz hadsereg fővezérletét maga Miklós cár vette át. Persze csak névleg, mert a cár olyan járatlan ember a hadviselésben, mint a hajdu a harangöntésben. Az igazi fővezér Ruszkij tábornok lett, aki igen derék és tapasztalt katona volt, csak eddig a háttérbe kellett vonulnia, mert Nikolajevics nagyherceg nem tűrt meg maga mellett senkit, aki a dolgokat jobban tudta volna csinálni, mint ahogy ő csinálta.

Ruszkij tábornok aztán megkezdte az orosz hadsereg újjászervezését. Egy csomó alvezért, akiknek csak a szájuk járt, de a hadviselésről fogalmuk sem volt, azonnal hazakergetett kaszárnya és kórházparancsnokoknak. Helyükbe olyan tisztek jöttek, akik már megmutatták, hogy értik a dolgukat. Ezek voltak: Ivanov, Evers, Linevics és Kuropatkin tábornokok.

Csakhogy mindez bizony már nem volt egyéb, mint eső után köpönyeg. Az orosz hadseregnek ekkor már befellegzett véglegesen. Száz kitűnő hadvezér sem tudta volna azt többé talpraállítani, még ha egy Hindenburg lett volna is mindegyik, ha egyszer a puskapor elfogyott. Az amerikai munició csak éppen hogy csöppenként jött, mikor pedig dűlnie kellett volna, mint a záporosónek.

Ruszkij tábornok, az igazi új fővezér úgy akart magán segíteni, hogy majdnem három hónapig, októbertől december végeig (1915) semmiféle nagyobb támadást nem kezdett, hanem mintha össze akarta volna gyűjteni a gyéren érkező municiót, szépen meghuzta magát a gondosan épített lövőárkokban, hogy aztán alkalmasnak látszó időben megpróbálja a mi frontunk áttörését, úgy, amint mi Gorlicénél az orosz frontot áttörtük.

Most azonban azt lehetne kérdezni, hogy hát mindez nagyon szép, hogyan történt az, hogy a németek, az osztrákok és mi magyarok nem támadtuk és nem kergettük tovább az orosz hadsereget, mikor tudtuk, hogy municiója nincs elegendő? Kérdezni lehetne, hogy miért nem igyekeztünk eljutni egész Szentpétervárig, sőt Moszkváig?

Hát igaz, hogy ezt talán megtehettük volna, de hogy nem tettük meg, ennek egy igen-igen fontos oka volt, amit meg kell magyarázni.

Anglia, amint tudjuk, ki akarta éheztetni Németország, Ausztria és Magyarország lakosságát, az éhséggel akart megtörni bennünket. Hogy ezt

az alávaló tervét keresztülvihesse, először Németországot zárta el az Atlanti tengertől. Mikor látta, hogy ez nem sokat használ neki, hitszegésre kényszerítette Olaszországot, hogy ezzel elzárjon bennünket a Földközi tengertől is, ahonnan ha sokat nem is, de valamit mégis kaptunk. De még az olasz



Scholtz német tábornok, az oroszok elleni hadjárati vezérei közt egyike a legrésztelenebbnek. Hindenburg tábornagy hadseregének egy részét vezette. Az oroszok úgy félték tőle, mint a tűztől, mert rendszeresen csapott le rájuk, mikor azt hitték, hogy száz kilométerre jár tőlük.

háború se bírt bennünket megőrizni, mert Törökországgal, Bulgárián és Románián keresztül még megvolt az összeköttetésünk. Hogy tehát ezt az egyetlen összeköttetést elvágja előlünk, 1915 februárban megkezdte a Dardanellák ostromát, Anglia terve az volt, hogy elfoglalja Konstanti-

nápolyt, mire Bulgária, Görögország és Románia is ellenünk fognak fordulni. Ha ez bekövetkezik, akkor Németország, Ausztria és Magyarország csakugyan elveszett volna, mert minden oldalról teljesen körülvéve lehetetlen lett volna minden sikeres ellenállás.

Nekünk tehát, ha elveszni nem akartunk, arra kellett igyekeznünk, hogy a Törökországgal való összeköttetésünket valahogy el ne veszítsük.

Igy született meg egy olyan haditerv, amelynek merész és gyors kivitele hámulatba ejtette a világot : 1915 októberben áttettük a világháború színhelyét a Balkánra. A német, magyar és osztrák seregek Mackensen tábornagy fővezérlete alatt, támogatva Bulgária nagyszerű hadseregétől megkezdtek a hadjáratot Szerbia ellen és ezt a nyomorult országot alig egy hónap alatt el is foglalták. Igy aztán Angliának az a terve, hogy bennünket a Balkán felől is elzárjon, csufos kudarcot vallott.

A Szerbia elleni hadjáratra azonban hatalmas hadsereg kellett : majdnem háromnegyed millió ember. Nem azért kellett ilyen sok, mintha az alig negyedrésznyi szerb hadsereggel nem tudtunk volna elbánni, hanem azért, hogy minél hamarább elbánjunk vele. Itt igazán drága volt minden nap.

A Szerbia ellen küldött hatalmas hadsereget nem vehettük máshonnan, mint az orosz frontról. Ott harcoló hadseregeinket tehát kénytelenek voltunk háromnegyed millió emberrel és több ezer ágyuval meggyengíteni.

Ime, ez a magyarázata annak, hogy az 1915-ik év nyarának végén abbahagytuk a muszkák püfölését. Csak éppen annyi csapatot hagytunk az orosz fronton, amennyi elegendő volt arra, hogy a muszka ne birjon velünk boldogulni. És ezzel megfeleltünk arra a kérdésre is, amit 1915. év nyarán olyan gyakran és olyan csudálkozva intéztünk egymáshoz, hogy mit csinál Hindenburg ? Talán elaludt a híres német tábornagy, hogy az oroszokat éppen akkor nem püföli tovább, mikor ezeket már majdnem teljesen tönkresilányította ?

Hát nem lehetett. A Pétervár felé való előnyomuláshoz nagyon hiányzott az a háromnegyed millió elsőrendű harcos, akiket a Balkánra kellett küldeni. Nekünk az oroszok visszaverése után nem volt más dolgunk, mint megtartani azt, amit elfoglaltunk és a körmére koppintani a muszkának, ha esetleg vérszemet kapna és bennünket megtámadna.

A muszka elég bamba volt, hogy néhányszor csakugyan megtámadott bennünket, amikor egy kis municiót gyűjtött össze. De megjárta mindig. Habár még mindig kétszeres tulerőben volt, mégse tudott velünk szemben zöldágra vergődni. Amennyiszer támadást kezdett ellenünk, annyiszor vertük vissza véres fejjel.

Különösen a Bukovina fölötti harcterén erőlködtek nagyban az oroszok, hogy valami olyan sikert érhessenek el, amely aztán meg fogja hódítani az ő részükre — Romániát.

Igen, a hatalmas, a gőgös, a vad Oroszország odáig jutott, hogy már rászorult a kicsike Romániára. Az elefánt segítségül hívta — az egeret.

Hej, a háboru elején mennyire másképp beszélt Oroszország. Amikor a Kárpátokon keresztül betört Magyarországra, akkor még azt üzenté Miklós cár Romániának :

— Ha azt akarod, hogy neked is adjak egy darabot Magyarországból, hát nem bánom, támadd meg te is a magyar hadsereget. De ha nem támadod meg, én azt se bánom, mert hisz elég erős vagyok, hogy egymagam legyőzzem a német, osztrák és magyar haderőt. De akkor aztán ne is számíts ám semmire az osztozkodásnál. Aki nem harcol velem, az nem is fog kapni egy lyukas krajcár értékű földet sem. Sőt a háboru után könnyen rád is kerülhet a sor, ha nem leszek veled megelegedve.

Ma már nem beszélt Miklós cár ilyen magas lóról, sőt nagyon is leereszkedett az elefánt a kis egérkéhez és így könyörgött neki :

— Hatalmas és vitéz rokonom, értsük meg egymást. Te is a dicső szláv nemzetséghez tartozol, épp úgy mint én. És lehetetlen, hogy a szlávok igazságos ügyét ne viseld épp úgy a sziveden, mint én. Lépj ki tehát a semlegességből és állj az én oldalam mellé. Támadj a hátába Magyarországnak és foglalj el belőle amennyit birsch, mind a tiéd lesz. Ha elfoglalod Budapestet, vagy akár Bécsset : a tiéd lesz mindakettő, mert hisz én mindig a te javadat akartam, mindig az volt szívemnek legfőbb óhajta, hogy Románia nagy és hatalmas legyen és Oroszországgal, mint igaz, hü testvérrel egyformán osztozzon mindenben, amit el lehet kaparintani közös ellenségeinktől ; Magyarországtól, Németországtól és Ausztriától. Fel tehát, dicső Románia, mutasd meg, hogy méltó vagy testvéredhez, Oroszországhoz.

Igy fuvolázott Miklós cár Románia felé, mikor benne volt a szószban. Így esdekelt az elefánt az egérnek, hogy huzza ki onnan őtet.

És Románia, a kis egérke ment volna is szívesen, mert hisz ez a mi jeles szomszédunk már ugyanis leste kezdettől fogva a kedvező pillanatot, amikor betörhet Erdélybe és ezt elfoglalhatja magának. Románia népe, vagyis az oláh nép egy huron pendült az olaszszal, csakhogy még sokkal gyávább volt az olasznál. Románia úgy szeretett volna hozzájutni Erdélyhez és a tiszántuli vármegyékhez, hogy neki ne is kelljen kardot rántania ; hogy Erdély és a tiszántuli vármegyék úgy repüljenek a szájába, mint a sült galamb.



Ilyenek a futóárkok, amelyek a fronton a lövőárkokat összekötik egymással. Ezek a futóárkok egészen hátravezetnek a front mögé és rajtuk keresztül történik a harcoló csapatok ellátása élelemmel, itallal, municióval és minden szükségessel.

Hanem egy dologban különbözött Románia Olaszországtól: nem volt olyan oktondi és hitvány uralkodója, mint Viktor Emánuel.

Románia királya Ferdinánd vérrokona Vilmos német császárnak: szintén a Hohenzollern családnak tagja, tehát becületes ember. És Ferdinánd román király ezt felelte Miklós cárnak:

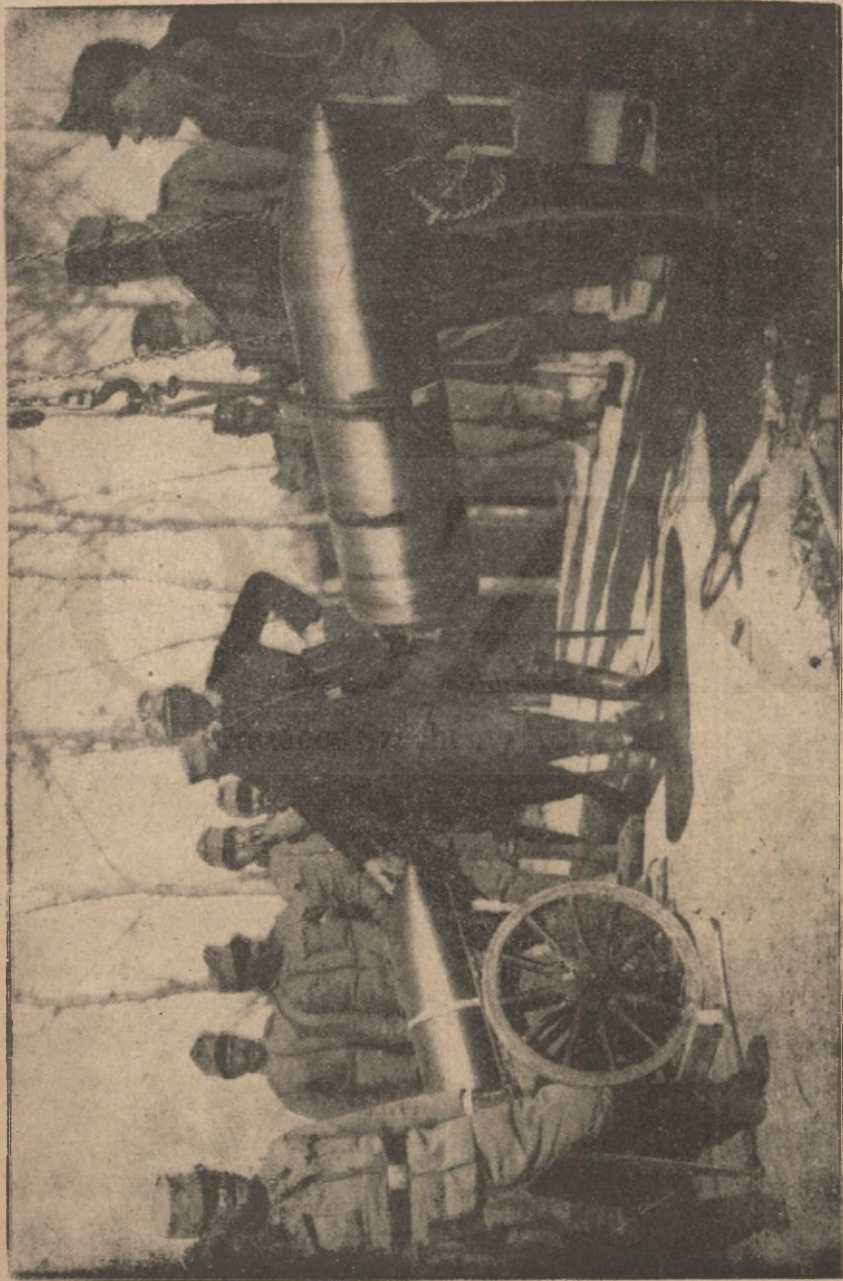
— Nagyon sajnálom, de én nem vagyok olasz király. Megígértem, hogy semleges maradok és meg fogom tartani szavamat, mert egy Hohenzollern nem szegheti meg szavát.

Pedig nagyon, de nagyon nehéz helyzete volt Ferdinánd román királynak: a buta oláh nép nem látott keresztül az álnok orosz politikán. Félre hagyta magát vezetetni az izgatóktól és ujságoktól, akiket Oroszország megfizetett, hogy bujtogassanak Magyarország, Németország és Ausztria ellen. Sőt nemcsak Oroszország, hanem Franciaország és Anglia is telemarokkal szórták az aranyat Romániában, hogy a népet föllázítsák és aztán ez a föllázított nép kényszerítse Ferdinánd királyt, hogy a román hadsereget vezesse ellenünk.

Szerencsére (tudniillik nem a mi szerencsénkre, hanem Románia szerencséjére) a román hadseregnek egy csepp kedve sem volt ahhoz, hogy benünket megtámadjon, mert a román hadsereg tisztjei nagyon jól tudták, hogy Románia épp úgy kudarcot fog velünk szemben vallani, amint Olaszország kudarcot vallott. Az egész román hadsereg nem több félmillió embernél és nagyon rossz hadsereg. Olyan rossz hadsereg, hogy a mi harcedzett katonáink pár hét alatt széjjel szórnák, mint pelyvát a szél. Az oláh igaz, hogy vitéz katona, de csak a mi hadseregünkben vitéz; a román hadseregben csak addig ér valamit, amíg — nincsen ellenség, mert a gránátok, srapel és puskagolyót nem szereti. A szuronyrohamot még kevésbé szereti. Csak azt a diadalt szereti, ahol nem folyik vér. Hanem ilyen diadal ebben a szörnyű háboruban nem kínálkozott. Ebben a háboruban a diadalt csak vérrel, sok vérrel lehetett kiérdemelni.

Igy aztán az ántánt aranyaival megfizetett izgatók hiába tüzelték Románia népét. A román hadsereg nem akart beleharapni a savanyu almába és hü maradt Ferdinánd királyhoz, aki a semlegesség mellett volt.

Oroszország különösen 1915 szeptemberében erőlködött, hogy kikunyorálja magának Románia segítségét. Ebben a hónapban kezdtük mi összevonni csapatainkat Temesvár környékén Mackensen tábornagy parancsnoksága alatt, hogy meginduljunk Szerbia meghódítására és ennek a hónapnak a vége felé határozta el az ántánt is, hogy Szalonikiban hatalmas hadsereget szállit partra, hogy Szerbiának segítségére legyen.



A mi híres harminc és felesink golyói. Minden golyónak egy kis kétkerekű kocsi kell, hogy könnyen oda szállíthassák a
ágyuk közelébe. A haboru alatt ezek a golyók még tökéletesebbek lettek és hatásuk még sokszorta nagyobb, mint volt eleintér

Oroszország minden áron azt akarta, hogy Románia most már álljon az ántánt mellé és ezzel tegye lehetővé azt, hogy az orosz csapatok átmelessenek Románián és a halálra ítélt Szerbia segítségére siethessenek.

Minthogy Románia még most sem akart kötélnek állani, Oroszország a kelet-galiciai határon rettenetes támadást kezdett ellenünk. Át akarta törni a frontunkat minden áron, hogy új fordulatot adjon a háborúnak és lelket öntsön — a román hadseregbe.

De hiába volt Oroszországnak minden erőlködése. A mi derék katonáink játszva vertek vissza minden orosz támadást. Pedig véres, nagyon véres harcok voltak ezek a harcok, 1915 szeptembertől egészen 1916 februárig.

A magyar vitézség ismét csudákat művelt és ezeket a csudákat meg kell örökíteni, hogy tanuljon belőlük az utókor.

Az újév elején, 1916 januárban a 83-ik magyar gyalogezredhez, amely a bukovinai határon küzdött, egy tizenkilenc éves fiatalember került.

Horváth Károly volt ennek a fiatal közvitéznek a neve. Csupaszkepű, egészen lányos arcu gyerek, aki éppen hogy letette az érettségit és aztán beiratkozott az egyetemre filozopternek (bölcészethallgatónak).

Horváth Károly a tizedik századhoz került mint újonc és az öregbakák nagyon bizalmatlanul fogadták a lányos külseje mjatt. Az öregbakák így beszéltek róla a háta mögött :

— Ebből se lesz katona soha, mert belül is éppen olyan, mint kívül. Ha egy erősebb szót hall, mindjárt elpirul, mint egy kislány. Aztán nem is fogja birni sokáig, emlékezzetek rá. Bele fog betegedni a strapációba, aztán kórházba kerül — Karsci kisasszony !

Hát Horváth Károly még aznap, mikor a frontra került, gunynevet kapott és ez a gunynév volt : Karsci kisasszony.

Szegény fiu, nagyon restelte ezt, mert akármerre fordult, a háta mögött mindig ezt hallotta : Karsci kisasszony. De magába fojtotta keserűségét : hallgatott. Csakugyan leányos természete volt : nem tudott nyiltan fellázadni. Pedig ha szól csak egy szót, a bajtársak bizonyosan felhagytak volna a gunynévvvel.

Hanem aztán jöttek a nagy harcok, a nagy orosz támadások a Stripa folyó mentén, Karsci kisasszony ott volt mindenütt. Végigcsinálta a rettenetes szuronyrohamokat és bizony nem lett beteg egyik roham után sem. De azért rajta maradt a gunynév : Karsci kisasszony.

November vége felé egy véres ütközet után elfoglaltuk az oroszok lövőárkait és valami ötezer lépéssel hátrább kergettük őket.

Ekkor jött Pflanze-Baltin tábornoktól a rendelet, hogy a livkói dombot amely a Stripa folyó baloldalán van, védelmezni kell az új orosz támadások ellen az utolsó emberig, mert ezt a dombot a mi tüzéségünk akarja elfoglalni, hogy onnan lövöldözhesse az orosz hadállásokat.

A nehéz feladat a 83. gyalogezrednek jutott és a livkói domb tetején a tizedik század, Horváth Károly százada harcolt.

Az oroszok mindig túlerővel támadtak, de most tiszteres túlerővel jöttek ellenünk, mert váratlanul nagy segítséget is kaptak. Itt újra megpróbálták, hogy a frontunkat áttöjék.

A livkói dombon a tizedik század hősiességgel küzdött, de hiába volt minden vitézség. A tiszteres orosz túlerő elnyomta őket.

Teljes huszonnégy óráig tartott itt a harc: szeptember 21-nek reggélétől a következő nap reggeléig. A magyar legények nem tágitottak és a dombon véres volt már minden talpalatnyi föld. Nem menekültek meg onnan a tizedik századból csak a sebesültek. Ezek az ütközet alatt valahogy elvándorogtak a kötözőhelyre. Ott aztán elbeszéltek a vezérkari tiszteknek:

— Sajnos, a livkói dombot nem bírtuk megtartani, mert az oroszok legalább tiszterannyian voltak. A mi tizedik századunkból mindenki vagy elesett, vagy megsebesült. Csúpn egyetlenezeg katonánk került orosz fogóságba: Karcsi kisasszony.

Az ezredes hallotta ezt a beszédet és így szólt a sebesültekhez:

— Hát ez ellen nem tehetünk semmit. Olyan katonák is vannak, sajnos, akik nem teljesítik kötelességüket. Felejsük el, hogy Karcsi kisasszony is volt a világon!

A livkói domb tehát elesett, hiába parancsolta Pflanze-Baltin tábornok, hogy védelmezni kell az utolsó emberig.

A rémes orosz támadás elől a mi seregünk visszavonult és a 83-as ezred elfoglalta a régi lövőárkait, nagyon restelve a dolgot.

Másnap hajnaltájban a kiállított őrszemek felverték nyugalmából az egész ezredet azzal, hogy temérdek orosz közeledik.

A tiszték azonnal felugráltak és parancsot adtak, hogy mindenki álljon a puskája mellé, az árok szélére.

Egyszer csak így szól az ezredeshez az adjutánsa (a segédtsíztje):

— Ezredes ur, a muszkák fegyver nélkül jönnek!

— Mi az ördög! — kiáltott az ezredes

— Bizony fegyver nélkül, tehát nincsen támadó szándékuk. Sőt ha jól látom, legelől egy sebesültet cepelnek magukkal. Ugyan mit akarnak vele?

Az oroszok csakugyan fegyver nélkül közeledtek. Voltak valami három-ezren. Egy zászlós vezette őket. Ez egyszerre csak fölemelte a két karját, jelül annak, hogy megadja magát. A többi orosz hasonlóképpen cselekedett, kivéve azt a négy embert, akik egy galyakból összerótt ágyon cepeltek valakit.

Persze a mi katonáink nem tüzeltek a fegyvertelen csapatra, hanem kíváncsian várták, hogy mi fog következni.



Oroszország azt meri hirdetni, hogy „az emberiség jogáért, szabadságáért és a civilizációért” fogott fegyvert. Pedig Oroszország jobban tenné, ha a maga ajtaja előtt söpörne, mert nála még mindig így néz ki a jog, szabadság és civilizáció. Ha valaki csak meg ismer mukkanni a hatóság ellen, már véresre korbácsolják.

Nem sokáig maradtak efelől bizonytalanságban. Az orosz zászlós, aki tegelől haladt, meglátta a mi ezredesünket és egyenesen feléje vezette a muszkákat.

Az ezredesünk elé érve aztán így szólott az orosz zászlós németül:

— Mi mindnyájan azért jöttünk, mert megadtuk magunkat annak a magyar hősnak, akit magunkkal hoztunk és aki, isten nyugtassa a lelkét, már meg van halva.

A bakák előléptek a lövőárokból. Megnézték a hordágyon fekvő halottat és meglepetten kiáltottak fel:

— Ez Karcsi kisasszony! Az orosz zászlós így folytatta:

— Nem tudjuk, mi a neve. De az a hős magyar fiu egymaga ötvenet közülünk megölt, amig hátulról megrohantuk és elfogtuk. Ő volt az utolsó magyar vitéz a livkói dombon, és teste tele volt sebekkel. Nem élt tovább, csak még egy óráig. Százan és százan vettük körül a leányarcu hőst és meg voltunk rendülve mindnyájan. Azt mondtuk egymás közt, hogy Oroszországnak, a szent Oroszországnak vége van, ha ilyen ellenség ellen kell



A korbácsolás után sok ilyen szegény áldozat elveszti eszméletét. Ilyenkor borogatásokkal és hűsítő szerekkel magához térítik a szerencsétlent, de sebei még be sem gyógyultak, máris újra kezdik a kínzást és folytatják addig, amig olyan vallomást nem tesz, amilyent követelnek tőle

harcolnia. Ez a hős meg csak gyermek volt és ha még a magyar gyermekek is ilyenek, milyenek lehetnek a magyar férfiak?

A mi tisztjeink és katonáink megrendült szívvel hallgatták az orosz zászlóst, aki aztán így folytatta:

— Akkor elhatároztuk közös akarattal valamennyien, hogy ma hajnalban átjövünk és megadjuk magunkat nektek is, mert a halott hősnek megadtuk magunkat már tegnap. Csupán azt kívánjuk, hogy ott lehessünk mindnyájan a temetésén ennek a hősnek, aki bizonyára ezredének bálványá volt.

Most már zokogott minden magyar a halott körül. A tisztek is mélyen meg voltak indulva és egyszer csak mindenki térdelt a dicső halált halt magyar fiu holtteste körül, ezt rebegvén :

— Bocsásd meg nekünk Horváth Károly bajtárs, bocsásd meg, a mit ellened vétkeztünk !

A csodálatos eset hírére Pflanze-Baltin tábornok azonnal odasietett a 83-asok lövőárkaihoz egész vezérkarával és Horváth Károlynak olyan temetése volt, aminő magasrangú tiszteknek is csak ritkán jut. A lányos arcu fiatal hőst úgy adták az anyaföldnek, hogy előbb mellére tűzték a nagy arany vitézségi érmet és a sirgödörig az ezred bandája kísérte gyászindulók hangjai mellett. Ott, mielőtt eltemették szegény Karcsi kisasszonyt, az aranyérmét levették melléről és a tábornok elküldte azt a hős fiu özvegy édesanyjának.

A magyar halálmegvetésnek szintén megható, gyönyörű példája a Stripa-folyó melletti harcokból ez az eset is :

Egy ütközet előtt Németh ezredes a lövőárokba ment és Gál századost hívatta magához. Mikor ez megjelent előtte, így szólt hozzá :

— Ma éjjel át kell törnünk itt az orosz frontot, ha törik, ha szakad. Váratlan támadást fogunk intézni. Egy kürtösre volna szükségem, aki vakmerő, elszánt és egyuttal nagyon értelmes legény.

— Az én kürtösöm, Nagy Mihály éppen ilyen ! felelt a százados. Hivassam ? . . .

— Legyen oly szives.

Nagy Mihály, a nyolcadik század kürtöse, egy jóképű hortobágyi legény csakhamar feszes haptákban állt az ezredes előtt.

— Fiam, szólt hozzá az ezredes, olyan dolgot bízok rád, amit ha sikerrel tudsz végrehajtani, megkapod a nagy arany vitézségi érmet.

— Jelentem alássan ezredes ur, megtenném én, a mit parancsolnak enélkül is !

— Igazi derék magyar vagy fiam ! folytatta az ezredes. Hát ide hallgass, miről van szó. Nekünk ma éjjel át kell törni az orosz frontot egy hirtelen támadással. De ha tulságos sokan vannak az oroszok, akkor a támadás csak oktalan vérpazarlás volna. Értesz engem fiam ?

— Értem ezredes ur. Ha az oroszok csak háromszor annyian vannak, akkor rajtuk ütünk és megverjük őket. De ha közben nagy tartalékot kaptak, akkor ez mégse tanácsos.

— Így gondolom fiam én is. Nagyon jó eszed van, ezt meg kell hagyni. Hát mivel most már este van, nem tudhatjuk, hogy a muszkák nem töltöt-



Részlet egy orosz-tengyeiországi faluból, amelynek határában ütközelt volt. A gránátok és srappelvek sorba döntöttek minden épületet. Az orosz katonák ugyanis meghúzták magukat a házakban, azt gondolva, hogy mi a belkés lakosságot nem fogjuk bántani. Csak hogy háborubban az ilyenmel nem lehet törődni, mert akkor sohase jutnánk előbbre és az ellenség a markába nevetne.

ték-e meg az arkokat erős tartalékkal is. Az volna a feladatod fiam, hogy ezt kipuhatoljad

— Meglesz ezredes ur. Mehetek akár rögtön.

— Nono, csak várj egy kicsit, mert még nem tudsz mindent. Ha azt fogod látni, hogy az orosz lövőárkokba nem jött tartalék, akkor nem jössz vissza ezt jelenteni, hanem onnan küldöd a jelentést. Tudod hogy hogyan ?

— Tudom ezredes ur : a kürtömmel. Mindjárt rohamot fogok fujni ott a muszkák közt, hogy ettől is megriadjanak egy kicsit és elveszítsék a csöpp eszüket is, a mi még van.

— Nagyszerű ember vagy fiam ! Akkor hát nem is beszélek többet, mert látom, hogy jobban érted a dolgot, mint én magam. Indulj azonnal és a magyarok istene vezéreljen.

Nagy Mihály szalutált, aztán elment a kürtjével. Puskára nem is volt szüksége, mert ez nagyon akadályozta volna. Az ellenséges árkokhoz csak négykézláb és hasoncsuszva lehetett közeledni, nehogy idő előtt észrevegyék és az egész terv füstbe menjen.

Egy óránál tovább tartott, amíg Nagy Mihály nesztelenül, mint a kigyó odalopódzott az orosz lövőárkokig, sőt tulment még ezeken is, hogy teljesen biztos legyen abban, nem érkezett-e tartalékcsapat a muszkák segítségére ? Minthogy szép, holdvilágos novemberi éjjel volt, a dombok lejtőiről végig tekinthette az egész környéket. Olyan szeme volt, mint a macskának és kétórai fáradságos csuszás-mászás után bizonyosságot szerzett arról, hogy az oroszok nem kaptak időközben tartalékot, vagyis csupán annyian vannak, mint voltak napközben, azaz legfeljebb háromszor annyian, mint mi. Erről a gépmadarak elégszer hoztak hirt. Most, a sötétségben persze nem lehetett gépmadarat küldeni, mert a nagy magasságból úgy se lehetett volna látni semmit.

Nagy Mihály tehát megtudta azt, amit meg kellett tudnia és nem csuszott-mászott tovább, mert kár lett volna az időt vesztegetni. Kiszemelt magának egy sűrű bokrot : e mögé akart elbujni, hogy aztán belefujja a kürtjébe a rohamjelet, ami egyuttal azt is jelentette, hogy a muszkák most is csak háromszor annyian vannak, mint mi.

A bokorhoz érve, Nagy Mihály szájához emelte a kürtöt, hogy belefujjon. De ebben a pillanatban nem messze tőle puska dördült el és Nagy Mihály összeroskadt. A golyó a tüdején ment keresztül. A tüdején, mikor éppen a tüdejére lett volna a legnagyobb szüksége, hogy a kürtöt megfujhassa !

A szegény fiu látta, hogy vége van : nem fog élni tovább, csak néhány

percig, addig, amíg el nem folyik a vére, amely ömlött az orrán, száján keresztül

De ha össze is volt roncsolva a tüdeje, szive, ez a hős magyar szív még dobogott és ebben a magyar szivben nem lankadt el a magyar akarat. Nagy Mihály meg akarta adni a rohamjelet minden áron, még akkor is, ha utolsó lélegzetét fujja bele a kürtjébe.

És bele is fujta utolsó lélegzetét az éj csöndjében egyszerre csak megszólalt a kürt szava és az ezredes örömmel hallotta :

— Rohamra fel !

Az egész ezred egy pillanat alatt kirohant árkaiból és oly hurrával rontott neki az oroszoknak, hogy ezekben szinte megfagyott a vér. Már a kürtszótól is megriadtak, amely hátuk mögött harsant fel váratlanul és amelyről tudták, hogy a magyar sereg kürtjének a szava. Leirhatatlan kavarodás támadt köztük. Azt hitték, hogy körül vannak fogva minden oldalról és nem volt más gondolatuk, mint a menekülés, vagy a megadás. Egy részük, amelyik hátul volt, a menekülést választotta, de azok, akik elől voltak, mind megadták magukat. Voltak valami hatezren. Mi ismét fényes diadalt arattunk.

Az ütközet után, hajnal felé katonáink ráakadtak Nagy Mihály kürtösrre. A hős fiu már halva feküdt a földön, de jobb keze ujjai még mindig görcsösen szorongatták a szájához emelt kürtöt, amely tele volt vérrel. Nem volt nehéz kitalálni, hogy akkor fujta meg a rohamra hívó jelet, amikor már átjárta a halálos golyó. Ő is megkapta szegény a nagy arany vitézségi érmet és legnagyobb gyászpompával temették, a mit egy közvitéz megkaphat.

De most — megint csak a munició következik. Miután az amerikai munició csak kávéskanállal jött naponkint, a cár elrendelte, hogy hozzá kell látni a lőszergyártáshoz Oroszországban is. Szentpéterváron van egy hatalmas lövészergyár : ennek most parancs ment, hogy ezután legalább háromszor annyit szállítson, mint eddig. Egy cári ukáz (rendelet) azt is megparancsolta, hogy az orosz birodalomban még vagy tiz helyen új municiógyárakat kell létesíteni. A katonákat, akik a lövészergyártáshoz értettek, hazavitték a harctérről.

Meg is indult a lövészergyártás egész Oroszországban. Minden gyárnak egy öreg tábornok, vagy ezredes volt az igazgatója. De ezek a derék tisztek nem Oroszország javára dolgoztak, hanem a saját zsebük javára. Olyan gránátokat és srapneleket szállítottak, amelyeknek több mint a fele nem robbant fel, mert puszkapor helyett — homok volt bennük. Hát persze ! A puszkapor drága, a homok pedig semmibe se kerül. mert ezt ingyen adja



Harc az erdőkben és a tisztásokon. Itt minden vastagabb fa fedezéket képez ugyan, csakhogy az ellenségnek is megvan ugyanez a fedezéke. Lassan, óvatosan kell előnyomulni és nyitva tartani a szemet, mint a vércsének, mert sohasem lehet tudni, melyik fa mögül dördül el a halálos lövés.

a természet, akár a levegőt és a vizet. De azért az ingyen-homok épp úgy fel lett számítva, mintha drága puszkapor lett volna.

De Oroszországban, a lopások és sikkasztások hazájában már nem is csudálkozott senki az ilyen dolgokon. Oroszországban csak az nem lopott és sikkasztott, aki nem jutott hozzá, hogy lopjon vagy sikkaszon.

Még az orosz hadvezetőség sem csudálkozott azon, ha a gránátok és és srapelek fele nem robbant fel. Sőt, ha olyan munició-szállítmány érkezett az orosz tüzérséghez, amely kifogástalan volt, hát ezen — már igazán csudálkoztak és nem bírták felfogni, hogy ez hogyan lehetséges?

Von der Salza orosz tábornok egyszer husz vagon lövészer rendelt csapatai számára. Mikor a szállítmány megérkezett és az adjutáns erről jelentést tett, a tábornok ezzel felelt:

— Rendben van, de azonnal rendelni kell még husz vaggonnal.

— De kegyelmes uram — csudálkozott az adjutáns — minek nekünk ennyi lövészer? Nem tudjuk hova tenni!

— Jaj fiam, mosolygott a tábornok, hát maga még nem ismeri Oroszországot? Hisz a husz vaggonnak a fele nem puszkapor, hanem homok.

Az adjutáns a vasutra ment, de csakhamar örömtől sugárzó arccal jött vissza.

— Kegyelmes ur, felbontattam tiz ládát Egytől egyik mindegyikben nagyszerű munició van.

— Nem lehet fiam, ha mondom! felelte Salza tábornok. Csak rendelje meg a másik husz vaggont, nehogy egyszer csak lövészer nélkül maradjunk.

Az adjutáns erősködött, hogy így, meg amúgy, de most az egyszer kivételesen nem csaltak az orosz szállítók, mert a ládákban, akármelyiket nyitják is ki, egyikben sincs homok, hanem csupa munició.

És addig erősködött az adjutáns, hogy a tábornok végre maga is látni akarta ezt a csudát. Most már ő is az állomásra ment az adjutánssal. Ott állt a husz vagon sorjában egymás mögött, bennük hatalmas nagy ládák a kievi gyár pecsétjével ellátva.

A tábornok parancsot adott, hogy bontsanak fel tiz új ládát. Megtörtént. Hát csakugyan municióval volt tele mindegyik, nem homokkal.

— Még tizet akarok látni! — parancsolta a tábornok.

Még tiz ládát felnyitottak: homoknak se hire, se hamva.

A tábornok alig akart hinni a szemének és most már nem sajnálta a fáradságot és még nyolcvan ládát felnyitott. Hiába! Homok nem volt egyikben sem.

Saiza tabornok egyre szomorubb és szomorubb lett. Lecsüggesztett fejfel szemlélte a munició s ládákat és felsóhajtott :

— Hová lett a régi Oroszország ! De nem, nem tudom elhinni, hogy Oroszország márul holnapra így megváltozhatott volna ! Csak nézzük tovább, még tovább !

A husz vagonban összesen kétszáz láda volt és százat már megvizsgáltak. A tábornok elrendelte, hogy nyissák fel a többi százat is.

És mindjárt az elsőnél felderült a tábornok arca : abban már csakugyan nem munició volt, hanem homok. És homok volt a többi kilencvenkilencben is.

— No lássa édes fiam, szólt az adjutánsához, mégsem változik meg Oroszország márul holnapra. Hát most már csak rendeljen meg még husz vagon municiót.

Szólni kell most az orosz kozákról is, amely az orosz hadsereg folytonos hátrálása közben nagy szerepet játszott : ez gyujtotta fel csapataink előtt a városokat és falvakat. Egy fogolytáborban kell őket meglátogatnunk.

Gyermekmeséink napsugaras mezőin ott lovagolt a kozák. Hosszu dárdája volt és prémes süvege. A lova gyorsan szedegette a patkóját és száguldott, mint a pusztai szél. Láttuk rohanni, verekedni őket, gázolni vérben és megvoltunk győződve, hogy a kozák, aki még ezelőtt tiz esztendővel is csodát művelt a messze Sárga tenger partján, az orosz sereg legjobb katonája. Miscsenkov tábornok híres lovasai meg is jelentek most a harc-téren, de a háboru lehámozta róluk a multak legendáit és valami csalódást éreztünk, mikor szemtől-szemben álltunk velük. Istenem, mondtuk, hát ezek volnának Mencsikov herceg katonái ? Ezek verekedtek akkora tüzzel Miscsenko alatt ?

Százával, ezrével kerültek fogságba. Trappoló lovaik most trénszeke-reket huznak, ők maguk pedig fogolytáborokban várják, mikor nyilik meg az ut a Kubán meg a Terek felé, ahol sok harcot látott öregek várják haza unokáikat. Amikor fogoly oroszok közé jutottunk, kozákat is akartunk látni. Mert elégett ugyan a róluk beszélő legenda, de a hamva megmaradt. És meg akartuk látni azokat a jellemvönásokat, melyek elválasztják őket cár atyuska gyalogos népétől, a jámbor szántó-vető muzsikoktól.

Szerencsénkre, tolmácsunk is akadt. Szembe kerülve a kozákokkal, cigarettával kínáltuk meg. A kozák könnyed mozdulattal vett ki a skatulyából egyet. Mindjárt a szájába tette, fejét kissé megbiccentette és a szeme megvillant. Nem tudni, mire gondolt. Annyi bizonyos, hogy ez a néma, hangtalan mozdulat nagy messzeségre vitte az oroszról. Az orosz gyalogos

katona, a muzsik, alázatosan áll az ember előtt. Ha megkínálják, hálásan veti fel a szemét. Kérdően néz az emberre, mintha ezt mondaná: — Jó uram, megengeded, hogy még egyet vegyek?

A kozák egészen más. A kozák nemcsak ember, hanem férfi is. Minden mozdulata tele van erővel, határozottsággal, szemében a pusztai emberek



Katonáink segítenek csépelni a lengyelországi lakosságnak. Mindenütt csak az asszony-népség maradt otthon, mert a férfiak majd mindnyájan katonák. Még a tavaly learatott gabona is kazlakban áll és ha katonáink nem volnának, bizony ebből a gabonából aligha lenne kenyér valaha. De a baka mindenhez ért és egy nap alatt néha az egész falu gabonája ki van csépelve.

lángolása ég. A muzsik álmodó, vizenyős nézésű, a kozák szeme tele van tűzzel, férfias értelemmel. És az első perctől fogva tisztában van az ember, hogy a kozák miért különb orosz, mint a többi? Az atyuskának millió katonája csak bajszos, szakállas gyerek, míg a kozák tetőtől talpig férfi.

Tolmácsunk néhány szót beszélt velem. A kozák ránk vetette értelmes szemét. Vizsgálódva nézett arcunkra s a szája szögletére rárajzolódott valami mosolygás-féle. És megszólalt a tolmács:

— Kérem, rendelkezék velem.

Páros beszélgetés fejlődött ki közöttünk. A kozák mindig a mi arcunkra nézett, soha nem fordult a tolmács felé. Mintha ez valami eleven gép lett volna, amely közvetíti gondolataink cseréjét.

— Mondja, hol fogták el?

— A hegyek közt.

— Micsoda hegyek közt?

— Nem tudom. Soha nem kérdezem én, hol járunk. Csak azt tudom jó föld-e a lovamnak, vagy rossz? A hegy rossz, a síkvidék jó.

— Nem kérdezte ezt soha?

— Nem. Elég, ha a tiszték tudják.

Röviden pattogott a kozák szava. A hangja muzsikás volt, de kemény. Néha egy-egy taglejtéssel kísérte szavát, s ez a taglejtés is határozott volt.

— Miért jöttek maguk a háboruba?

— Mert úgy parancsolta az urunk.

— És szívesen jöttek?

— Szívesen. Az ember megunja egy helyben. Az apám is megjárt két háborút, a nagyapám hármát. Régebben több volt a háború.

— És kisebb is, ugy-e?

— Uram, nekem minden háború egyforma. Többet nem látok belőle, mint amennyi a két szemembe elfér.

— Hány csatában volt?

— Sokban. Nem számoltam meg. Volt olyan hét, hogy mindennap harcoltunk. A kozák kezdett felmelegedni. A kapott cigaretta a végére járt. Ujra megkínáltuk, de nem fogadta el. Az orosz gyalogos mohón kapott volna az alkalmon.

— Milyen a magyar lovasság?

— Sokszor volt velük találkozásom. Hol ők kergettek meg minket, hol mi őket. A jó lovas hátra is tud lovagolni.

— És hogy verekednek a mieink?

— Uram, legalább is úgy, mint mi. Keményen, és jól ülik a lovat. De a mi lovunk jobb.

— Jobb? Azt hallottam, hogy a huszárló a jobb.

— Nem lovasember beszélte ezt!

Látszott, hogy a kozák erre a dologra kényes. Megvan benne a pusztai

emberek hiusága. A lovokról nem akart többet beszélni. Mit is beszélhetne lovasember a gyalogosnak, aki az autót többre tartja a legfutósabb lábú kozákparipánál. Igyekeztünk másfelé terelni a szót.



Német vezérkari tisztek tábori messzelátókon figyelik a távoli harcok menetét, hogy aztán kiadassák újabb parancsaikat. Figyelmüket nem kerüli ki a legcsekélyebb mozzanat sem és mindent csapataik hasznára tudnak fordítani. De nem is kímélik magukat: néha napokon, heteken át ott tanyáznak a szabad ég alatt épp úgy, mint katonáik.

- Hogyan került maga fogságba ?
- Nem álmomban uram. Harchban. Kیلótték a lovamat alólam.
- Gyalogosok ?
- Nem. A „vörös ördögök“. De előbb kardra mentünk.

— Erősebbek voltak ?

Restelhetette magát a kozák, mert előbb gondolkozott. Eddig minden kérdésre gondolkodás nélkül felelt. Ugylátszik, nem szabad megérinteni a hiuságát.

— Akkor igen, erősebbek voltak. De azelőtt mink voltunk az erősebbek ! Nem is egyszer !

— Mondja csak, nem kívánczik haza ?

— De igen. Ki szereti egész nap lógatni a lábát ?

— Van családja ?

— Van. Feleségem, négy gyermekem.

— Sajnálja őket ?

— Ők sajnáljanak engem. Nekik jó dolguk van.

— Azok várják magát nagyon.

— Várnak. Mert azt hiszik, hogy süveggel viszem haza az aranyat. Ezt beszélték, mikor elmentünk hazulról.

— Maguk aranyat keresni mennek a háboruba ?

— Azért is. Hol szerezzen az ember, ha nem a háboruban ? Szegény ember akkor melegszik, ha egy ház ég . . .

— És mivel tölti itt az idejét ?

— Semmivel. Nézem azt a hegyet, meg a felhőt. Amott meg tulnan gólyafészek van azon a száraz fatörzsön. Elnézem, hányszor repül az anyagólya a vízbe. Aztán megszámlálom, hány madár száll az eperfára.

A tolmács ehhez még hozzátette azt is, hogy a kozák egész nap mind alszik. Csak esténként tér magához. Ilyenkor egymáshoz bujnak a kozákok és hallgatnak. Nagyokat hallgatnak, mint ahogy a pusztai emberek szokták, akik azért jönnek össze, hogy szótlán hallgatással diskurálják ki magukat. És ha ezt elunják, rágyujtanak egy pusztai dalra, amely bánatos, mint a Don mentén az ősz. És szólnak a dalok a tavaszcól, madárról, amely magasra száll, kutyáról, amely megugatja a lovasembert, a violáról, amit a süvege mellé tűz a kozák, ha nekivág lovával a füves mezőnek, amely táplálja a lovat és termi az ezerszinű, ezerillatu virágokat.

Vilmos császár az orosz harcteret sokszor fölkereste és ott találkozott egyszer az agg bajor költővel, Ganghoffer Lajossal.

A janovi tó mentén történt. Szívből jövő nevetéssel nyujtotta a császár a kezét a költőnek és így szólt hozzá :

— Ugyan Ganghoffer, hát ön mindenütt jelen van ?

Amikor pedig hallotta, hogy a költő aznap még nem evett, a császár ezt mondotta :

— Az Istenért ! Akkor mindjárt ennie kell valamit !

A császár egy csésze teát hozatott és két darab süteményt, aztán maga nyult bele egy pléhdobozba. Ganghoffer zsebeit megtöltötte kétszersülttel és egyre mondta :

— Egyék Ganghoffer, csak egyik.



Vilmos német császár majdnem folytonosan valamelyik harctéren van, hogy tanácskozzék hadvezéréivel és buzdítsa katonáit. Annyira szereti népe ezt a rendkívüli fejedelmi férfit, hogy megjelenése valósággal fölgyújt mindenkét. A franciák elkeseredve szokták mondani, hogy ha a „császár” ott van a fronton, az fölér egy győzelemmel. Persze ilyenkor hull a kitüntetés is bőven, amire a derék németek igyekeznek is rászorgálni.

Mikor Ganghoffer megemlítette, hogy Przemyslben Sven Hedinnel, a híres utazóval találkozott, a császár fénylő szemmel így szólt :

— No annak örülök, hogy ezt az embert megismerte. Ez a svéd, ez gyöngy ember ! Ha ismét találkozik vele, mondja meg neki, hogy szivből üdvözlöttem.

Ekkor orosz repülő érkezett kelet felől. Az estinap aransugaraiiban szinte aranybogárnak látszott. Mögötte srapnelek robbantak szét. Nyugodtan tekintett föl a császár és szólt:

— Tulrövid volt a lövés!

A további lövések meg éppenséggel messze elmaradtak. A császár elgondolkozva intett a fejével:

— Igen, igen! Ha az embernek szárnya van, akkor ez a többire nézve mindig azt jelenti, hogy elkésnek, mert nekik meg nincsen szárnyuk.

Hirtelen ismét a költőhöz fordult a császár és lassan, minden szót hangsúlyozva, ezt mondta:

— Nos, Ganghoffer mit szól ön Olaszországhoz?

Még május 26-án ugyanis a császár szilárdul meg volt győződve, hogy ha a háborus izgatók tévutra vezetnék is az olasz nép egy részét, az olasz királyban meg lehet bízni. Ganghoffer csak egy kis szünet mulva tudott a császár kérdésére felelni:

— Felség, annak, ami történt, jobb volt megtörténnie Ausztria és Magyarország szempontjából is, a mi szempontunkból is. A tiszta asztal mindig a legjobb butor egy becsületes házban.

A császár helyeslően intett. Fellélekzett, miközben kiegyenesedett az alakja és olyan szót mondott a költőnek, amelyet annak el kellett hallgatnia, noha örvendetes jövendölést jelentett. Az összetartásnak egy új acélkapcsát. Csak a megvalósulás napján volt szabad a szónak elhangzania, és ez a nap el is jött, mikor Bulgária mellénk állott.

A következő, jaroszlaui éjjelen Hindenburg tábornagy a költőnek ezt izente:

— Induljon el holnap korán, amint csak teheti! Az orosz állásokat bevettük, holnap elfoglaljuk Pinszket.

Hogy a katonák hogy szórakoznak pihenő idejük alatt, erről hallgassátok csak meg ezt a kedves leírást:

Oftimov faluval szemben hat mindenféle zászlóalj ment át a Dunajecen elsőnek. Éjszaka két óraker az árkászok, hetekig tartó előkészítő munka után átvágták a folyót szegélyező töltést és a kerekerekre erősített pontonokat hirtelen a vízre gurították. Mire az oroszok magukhoz tértek, már a lövőárkukban voltak a mieink. Ennek a hat zászlóaljnak az a főadata, volt, hogy védelmezze a folyó jobbpartját, míg a hidveréssel elkészülnek. A hat zászlóalj az első rohamban elfogott kétezer oroszot, visszavett négy ágyut, amely még az ősszel került az oroszok kezébe és állotta a legrettegetesebb tüzet másnap este hat óráig, amikor fölváltották.

Sok jó katona hiányzott közülük, mire a front mögé kerültek. Megtizedelték őket. Étlen-szomjan állották a harcot, megérdemelték hát azt a kis pihenést, amiben részük volt. De szükség is volt a pihenésre. A tisztok tudták, a legények érezték, hogy még nagy föladat vár reájuk. Az átkelés, amely annyi dicsőséget szerzett nekik, de annyi halottba és sebesültbe került, csak bevezetője volt a további küzdelmeknek.



A nagy orosz visszavonulás rémnapjaiból. Az orosz hadvezetőség, miután nem bírt velünk és folyton hátrálnia kellett, ugyanazt akarta tenni velünk is, mint a mit 100 év előtt Napoleonnal tett: becsalni minket Oroszország közepébe, de előbb fölégetni és elpusztítani körülöttünk mindent. Csakhogy bennünket nem lehetett ilyen ostoba módon lépre csalni. A kép azt ábrázolja, hogy az oroszok felgyújtottak egy malmot, amelyből a lisztet és gabonát már nem értek rá elvinni.

A hat zászlóalj ott feküdt egy kis összelövődözött lengyel falu mellett. Oda jöttek a tábori konyhák a gulyással, meleg teával és gőzölgő tartalmukat örömrivalgás fogadta. Megszüntek a szigorú titoktartásnak napjai, mikor tüzet sem volt szabad gyújtani. Nehány perc alatt hatalmas lángnyelvek emelkedtek az ég felé. Hideg nem volt, sőt meleg őszi szellő fujdogált a lengyel mezőkön. Ősi szokása a magyar katonának, hogy csak a lobogó tűz fénye mellett érzi jól magát. Akármilyen fáradt is a baka, hihetetlen

utakat tud megtenni egy kis tűzrevalóért, meg szalmáért, hogy arra leheveredhessen.

Egy darabig szótlánul fekszenek a bakák, aztán lassan megindult a beszélgetés. Meleg nap volt, van miről tárgyalni. Ilyenkor sem hagyja el a katonát a humor. Egy helyütt összekeveredtek a hat zászlóalj katonái és ott csakhamar megindult a tréfa. Kezdődött azzal, hogy csufolták egymást. Két zászlóaljnak sárga a gallérja ; ezeket rögtön elkeresztelték sárgarigónak. Falusi ember nagyszerűen tudja a rigó fütyülését utánozni. Mi sem volt természetesebb, mint hogy öt perc mulva százan rendeztek rigófütyüléses koncertet a sárgák bosszantására. Azok sem voltak restek, kétségbe vonták a többiek érdemét és kijelentették, hogy őket illeti meg a napnak az egész dicsősége.

Azután jött a kibékülés.

— Játszunk egy kicsit háborút ! Én leszek a tábornok !

Senki sem hinné, hogy ilyen is megtörténhetett. Ezek a katonák már hónapok óta benne voltak a legvéresebb háborunak a kellős közepében és még kedvük volt háborút — játszani !

Hát meg kezdődik a háborus játék. Az ötlet szerzője felhuz egy vörös sávós nadrágot, amit egy doni kozáktól keritettek és föl pattan — a lovára. A lovat két másik legény képezi, aki pokrócot terített a nyakába. A tábornok a ló hátáról beszédet intéz a katonákhoz :

— Gatonák ! Ti fitézül megferekedteteg mai napon. A lemkakasabb szolgálat nevében gőszönet mondog nekteknek. Ti megfogtatog sok orosz, elfetteteg sok ágyu, mienk a tyózelem. Megyünk tofább a tyózelem utján !

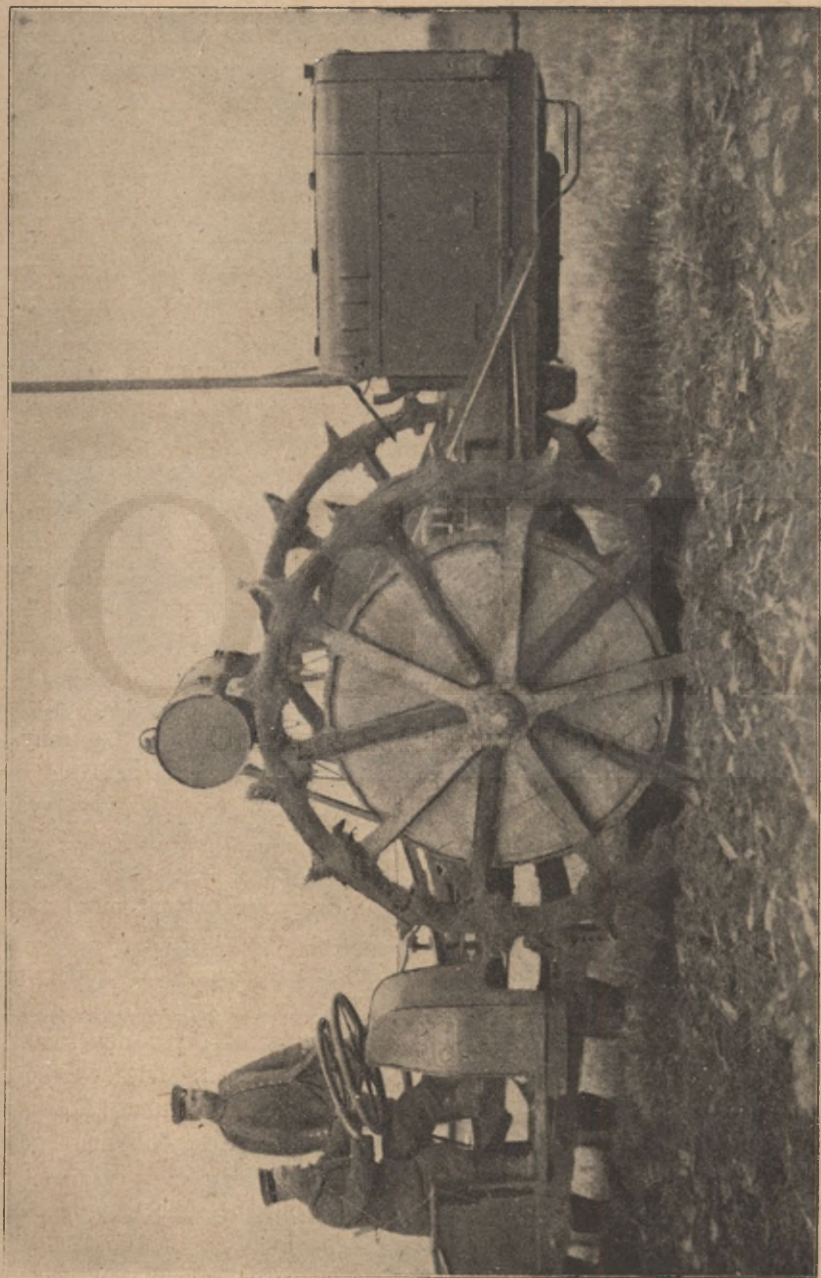
Harsogó hahota, nevetés, éljenzés. Mindenki tudta, hogy ki az a tábornok, akit a kozáknadrágos gézengúz utánzott, de senki sem zavarta. Az egész jelenetben nem volt semmi bántó. Még a tisztek is ott álltak és nevettek.

A hadijáték folytatódott. A legborzasabb, keféletlen legényeket kinevezték muszkáknak, ők voltak kiszemelve arra, hogy a vereséget elszenvedjék. Karót nyomtak a kezükbe, egy árokba szorították őket és onnan kellett nekik bömbölni :

— Bum ! bum ! bum !

Az ötletesebbek a gépfegyver hangját utánozták : — Rrr ! rrr ! rrr !

Megindult a támadás. A feltűnő modoru tiszteket egy-egy legény utánozta. A támadók rajvonalba nyomultak előre. Itt-ott némelyik hihetetlen arcfintorgatás és komikus jajgatás között elesett, aztán megint felugrott, hogy bosszút álljon a muszkákon. Elérték a muszka árkot, kihurcolták a foglyokat, de egyben vigasztalták is őket :



A németek az elfoglalt Orosz-Lengyelországban. Hogy a föld ne heverjen partágon, hanem teremjen kenyérnek valót ezután is, katonák végzik a földművelést mindenütt, ahonnan az oroszok elhajtották saját népeiket. Németországból hatalmas automobílos ekékkel végzik a szántást és ezt a munkát is jól csinálják, mint mindent.

— Ne felej, te istenverte tereg, jobb dógod lesz nálunk, mint odahaza volt. Az idén te aratsz Magyarországon, mi meg majd Muszkaországban aratunk . . . Ehun-e ! Igyál, ilyen pájinka se vót soha ti felétek !

A muszkáknak kinevezett bakák kötelességszerűen éhséget mutattak és kárpótlásul a nekik juttatott népszerűtlen szerepért, teleették magukat a nekik nyújtott mindenféle harapnivalóból.

De más is történik a front mögött. Nem mindenkinek van eféle dévajkodásra kedve. A tűz mellett, a puszta földön leveleket irtak az emberek. A szakaszvezető urak összegyűjtötték az irásokat és átadták a századparancsnokoknak. Minden levelet át kellett vizsgálni, csak átvizsgálás után mentek a hadtest póstájához. De az átvizsgálás csak formáság és inkább arra való, hogy eleget tegyenek a főparancsnokság rendelkezésének. A legények csodálatosan tudták, hogy mit szabad megírni és mit nem.

A levelek majdnem mind egyformák voltak. Nem sok változatosság volt bennük. A helyesírásuk a legtöbb esetben hibás, de gyönyörű és megható az a hangulat, amely belőlük kiáradt.

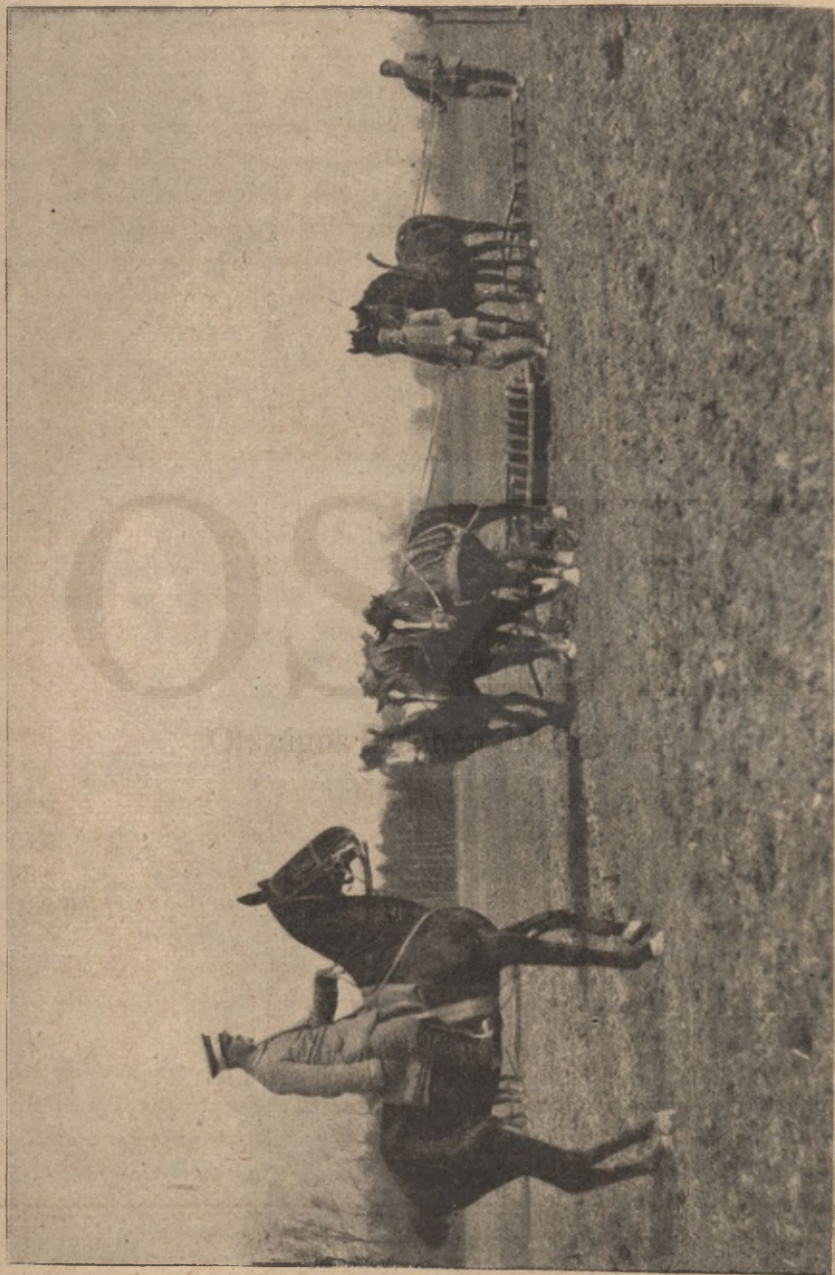
— Édes párom, elgyűttünk onnan, ahol eddig voltunk. Mára nagy csatában voltunk. Megvertük a muszkákat, de ez meg ez elesett. Mondd meg a feleségének . . . Holnap megint megyünk a muszkák után. Jó ideig nem kapunk majd póstát. Lehet, hogy az írásod nem is talál már rám. Ne is irjál addig, míg tőlem új levelet nem kapsz . . .

Aztán érdeklődés a föld, az árenda, a szomszédok meg a jószág irányában. Egy két jó tanács olyan dolgokban, amiket az asszony nem érthet . . . Ez a levelek kilentizedrésének az alaphangja. Olyan igazi magyar, olyan becsületes és olyan őszinte !

. . . A front mögött pihentek az emberek . . . Ez történt a front mögött a Dunajec áttörése után való éjszakán. És ugyanez történt mindenütt, ahol derék bakáink egy kis pihenőhöz jutottak.

Délkeleti Galiciában, Bukovina natárán történt ez az eset. Csapataink diadalról-diadalra, győzelemről-győzelemre haladtak előre . . . A hivatalos jelentések is azt mondták : „A foglyok száma óráról-óra növekszik“. Csapatosan jöttek a sárszin ruhájú orosz katonák állásaink felé és csillogó szemükről látszott, mennyire örülnek, hogy megadhatták magukat ! Eleintén csupán egyesével, majd párosával, ötösével, hatosával, később már egész rajok, sőt szakaszok is siettek át a mi frontunkra.

Egy nagyobb csoport, amely huszonnégy emberből állott, egyenesen arra felé tartott, ahol a mi rajunk feküdt. Mikor odaértek, mi körülálltuk őket. Volt közöttük mindenféle ember : urféle is, iparosféle is, parasztféle is.



Német katonák az automobil ekékkel felszántott és be efett orosz földet boronálják. Egy német tartalékos tiszt, a ki a polgári életben gazdatiszt volt, messze vidékeket jár be naponta lovon, hogy ellenőrizze a földnek jó megművelését.

A háboru sok szenvedése, fáradalma, hányattatása és szennye külsőleg egészen egyformává tette őket. Csupán az arcok beszéltek: hogy ki az intelligensebb ember, ki a közönségesebb.

Egyik zászlósunk örömtől ragyogó arccal járkált közöttük, örült a jó fogásnak. A mosolygó foglyok közül az egyiknek nyirott angol bajusza, oldalt két aranyfoga és értelmes tekintete elárulta az intelligens, polgári életben pedig jobbmódu embert. A zászlós megszólította németül:

— Mondja csak, nem volna kedve velünk harcolni az oroszok ellen?

Az angolos bajuszu nem jól érthette a kérdést, mert nem felelt rá semmit.

— Ugy gondolom, — magyarázta a zászlós, — hogy adnánk magának sűrű ruhát, beosztanánk a soraink közé, aztán mint a mi katonánk jönne velünk vissza, harcolni az oroszok ellen.

Az orosz katona arca, ekkor savanyu, szinte ellenszenves mosolyra torzult, aztán a következő jellemző kijelentést tette:

— Bocsánat, de ilyen bolondot nem teszek. Örülök, hogy végre itt vagyok.

Az emberpusztítás vérzivataros muzsikája mellett is születnek nemezebb, meghatóbb jelenetek. Az 52. gyalogezred egyik századosa elé egyszer azzal állt elő négy közlegénye, hogy ők valami igen-igen nagyot szeretnének kérni. A százados bátorította őket. Erre az idősebbnek látszó bakának megereedt a nyelve. Elmondta, hogy ők négyen egy apa-anya szülőttei: testvérek és nagyon szeretik egymást. Sikerült egy századba kerülniök, hogy mindig egymás közelében lehessenek, hogy teljesíthessék a szent fogadalmat, amelyet az édesanyjuknak odahaza tettek, hogy minden vész-viharban vigyáznak egymásra. Most csak azt szeretnék, hogyha egy szakaszba, egy rajvonalba osztanák őket.

A kapitány másnak igazán nem tette volna ezt meg, mert a rokonok és barátok együttléte nem igen van a harcckészség javára. De ennek a négy testvérnek, ennek a négy egyszerű parasztfiúnak a mindennapi átlagon felülemelkedő ragaszkodása és szeretete annyira hatott a szívére, hogy azonnal teljesítette a kérésüket.

Ettől kezdve a százados titokban mindig figyelte őket, és a testvérek századának legjobb, legszorgalmasabb katonái lettek. Együtt dolgoztak, együtt aludtak, együtt ettek, együtt meneteltek, együtt éltek s talán együtt is haltak volna, ha arra kerül a sor. Egy menetelő sorban lépkedett mindig a négy testvér, ha a század menetelt a borzalmasan vendégmarasztaló sárral fődött galíciai országutakon. Nagyon szerette őket a százados, mert nagyon a lelkéhez férkőztek.



A galiciái lakosság, a mely elmenekült az orosz elől, visszatér otthonába. Ennek a szegény népnek sokat kellett szenvednie, mert az oroszok, mikor már verni kezdték őket, mindent elpusztítottak és némelyik faluban egyetlen ház nem maradt épen. Azóta a nép legnagyobb részének már ismét van hajléka és hozzáláthat a földműveléshez is.

A legénység már tudta a négy testvér eljögát s az ő négyes sorukba más bele nem lépett volna semmiért.

Lancy falunál, a Pruth partján álltak egy csodaszép őszi napon. Hirtelen őrült golyózápor ugrasztotta szét a századot. A halottak között maradt a négy testvér közül az egyik, a legidősebb.

A három testvér nem sirt. Még csak egyetlen könnyecpp se ragyogott a szemük szögletében. Hanem odaálltak a százados elé mind a hárman :

— Százados ur, — kezdte az egyik — a mi jó bátyánk mindörökre elköltözött közülünk. Isten szent akaratában mi alázattal megnyugszunk. De mi azt szeretnénk, ha az ő helye a menetelő sorban azért megmaradna, ha mindig, mikor masirozunk azt gondolnánk, hogy az ő üresen maradt helye igazában nem is üres, ő velünk masiroz, a lelke velünk van, de mi nem látjuk . . . Ugy-e megengedi a százados ur, alássan kérjük . . .

A százados intett, hogy igen. Nem tudott volna felelni. És attól kezdve abban a négyes sorban csak hárman masiroztak : a három testvér. A negyediknek a helye üresen maradt.

Ugyancsak az 52-es gyalogosok Tysmilnicany mellett feküdtek a rajvonalban október felé. Este tájban a rendes napi kenyeret megkapva Kollár tizedes a felét azonnal bekapta. A kenyeret ugyan három felé kellett volna osztani : reggelihez, ebédhez és másnap estére vacsorához. Azonban az előző napi porciót már előtte való nap ette meg, az éhes gyomra pedig nem tűrhette, hogy a kenyér másnapra legyen eltéve.

Kollár tizedes, tehát a kenyér felét azonnal bevágta. Éjszaka szolgálatba került. A gyomra morgott, korgott, zakatolt. Ha a gyomrának keze, lába lett volna, bizonyára kézzel lábbal bizonykodott volna, hogy éhes.

A megmaradt darabka kenyere egy csószkunyhóban volt, a kenyeres tarisznyájában. Egyszer észrevette, hogy a kunyhó előtt áll. Igyekezett másra gondolni, de csak megint a kenyér járt az eszében. A kenyér kísértette, mint a kezdő tolvajt a lelkiismeret furdalása.

Megint csak a kunyhó elé került. Érezte, hogy ha megeszi a kenyeret, ez gyöngeség, sőt férfiatlanság lesz. De viszont kézzelfogható ostobaság, ha a gyomra mozgására, sőt goromba parancsszavára nem eszi meg a kenyeret, amelynek végre is az a rendeltetése, hogy megegyék.

Kollár tizedes megnézte az óráját. Alig tiz perccel mulott még csak el az az időpont, hogy szolgálatba került. De legalább is három négy órának tetszett előtte ez a tiz perc. Ujra csak elment a kunyhótól, de megint visszatért. Ezt jó darabig ismételte, anélkül, hogy akaratának, illetve a gyomrának parancsolni tudott volna.

Egyszerre bement a kunyhóba, elővette a kenyeres tarisznyájából a darabka kenyeret és megette. És amikor az utolsó morzsát is lenyelte, olyan lelki megnyugvás vett erőt rajta, mintha főbenjáró kellemetlenségtől szabadult volna meg.

Bukovinában nagy támadásunk megkezdése után legszélsőbb szárnyunk Ludihorescánál feküdt. Innét törtünk legszélsőbb szárnyunkkal



Tábori géppuska repülőgépek ellen az orosz harctéren. Ezek a német géppuskák kitinő szolgálatot tettek és egymás után kapták le a magasból az oroszok repülőgépeit. Rövid félesztendő mulva az orosz hadseregnek alig volt már repülőgépe és a pilótáikat csak úgy lehetett a felszállásra kényszeríteni, hogy agyonlövésssel fenyegették őket.

Sadagora irányában, aztán Toporouc irányában egészen az orosz határig és Toporouchból, Csernovkából és Dobronovcéből orosz földre üztük vissza az ellenséget.

Junius közepén a lovasságunk már a chotini vár körül portyázott. Amikor Carnipotokhoz értünk, frontunk a Dnyeszterig már egyenes vonalat alkotott. Ugyanekkor Zalescikinél is megkezdődött a támadás.

A mikor lovassági földerítés után megállapítottuk, hogy az oroszok Stefanovkáig nyomultak előre, megszólaltak a nehéz tarackok s kipörkölték az ellenséget, amely Horodnicáig vonult vissza.

A Dnyeszter ott nagyot kanyarodik. Frontunk észak-déli irányban huzódott. A Dnyeszter, mint egy hurok, az ellenség vonalán belül feküdt. A hurkon belül feküdt Kriszcatek falu, amely várszerűen volt beépítve. Az erődítéseket egy száz méter magas sziklafal tetőzte be, amelyről meredeken futottak le a lövőárkok. Ezek elé tizennyolc soros szögesdrót-sövény volt kifeszítve. A tüzérségi földerítés lehetetlen volt, tehát repülőket kellett igénybe venni.

Az oroszok szigorú parancsot kaptak, hogy az állást minden áron tartsák. Ágyúinknak rettentő tüze azonban kiüzte az oroszokat Kriszcatekből, amelyet elragadtunk tőlük, s az ellenséget a hidon túl öt kilométerre kergettük. Aztán Okna felé nyomultunk előre. A Dnyeszter-hurok itt lehetővé tette az oroszoknak, hogy három oldalról intézzenek ellenünk támadást.

Hogy a küzdelem milyen elkeseredett volt, mutatja az, hogy Balamotovka helységért negyvennégy csatát kellett vívni. Csapataink csodákat műveltek. Különösen kitüntették magukat a horvátok, és a tiroli lövészek. Cernovkánál pedig a lengyel légionáriusok. Egy orosz ezred itt egy erdőben bekerített egy lengyel századot. A lengyelek hősiiesen kivágták magukat és súlyos veszteséget okoztak az oroszoknak. Innét ettől a völgymedencétől a Pruthig Papp alezredes egy egész orosz hadtesttel szemben kitarított. Tizenhárom embere éjjel elesett. A hős kis csapat kétszer ment rohamra a tizszeres tulerő ellen, s nyolcszáz orosz foglyot ejtett, köztük egy ezredest.

Jobbról volt a bojáni erdő. Az oroszok ott sokáig tartották fogva Galiciának legszélsőbb csücskét. Ott hónapokig éltek az emberek Ausztriától elszakadva. Megtörtént, hogy mikor egy összelőtt autó tért vissza onnét, az utasai halottak voltak. Az erdő tele volt elhagyott orosz lövőárkokkal.

A lengyel legionáriusok játékot űztek az oroszokkal. Bosszantották és ingerelték őket arra, hogy pazarolják a municiójukat. Ezért előfordult az is, hogy az oroszok levelet írtak a legionáriusoknak Bojánból, a következőket:

— Miért nem hagytok békét nekünk. Ha nem hagyjátok abba, agyonütünk benneteket

Aláírva: „A bojáni halhatatlan oroszok“.

Jellemző volt a mi arcvonalunkra az egymásután több sorban előkészített védelmi vonal. Az első védelmi vonal állt az elülső drótakadályból, az aknamezőből, a farkasvermekből. Azután következett az első rajvonal

és husz lépéssel hátrább a pihenővonal. Két-három kilométernyire még hátrább következett aztán a második, majd pedig a harmadik védelmi vonal és így tovább. A legelül lévő drótakadályt külön sánc védte a srappel-ektől. Fényszórók is be voltak állítva. A fényszórót ráerősítették kocsi-kerekre s a kerek fordulásával képződött a villamos áram. Rohamnál oldalt alkalmazták a fényszórót, a fénykévét két rajvonal közé vetítették, és a megtévesztő távolság révén rettentő ijedelmet keltettek az oroszok közt.



Német katonák nagyon messze kóválygó orosz repülőgépet lesnek jól védett helyről. Azt várják, hogy közelebb jöjjön és alacsonyabbra szálljon, mert akkor aztán a szintén jól elrejtett géppuskákkal akarják egy kicsit szórakoztatni. Csakhogy a muszka pilóta nem igen mer lejjebb kerülni, mert már ismeri ezeket a rettenetes géppuskákat.

Hogy az oroszoknak egy éjjeli támadása hogyan hiúsult meg, erről érdemes feljegyezni egy baka elbeszélését, aki sebesülten tért haza a bukovinai harcokból. Ime, ezeket beszélte el a mi derék sebesült bakánk :

— Egy téli este 5 óra felé őrült vihar után eső, éjjel sötétség és hajnal előtt ellenséges támadás kezdődött.

Arra ébredtünk, hogy balról a gyér puskaropogás mind sűrűbb lett, majd összefolyt egy állandó fegyverdörgéssé:

— Támadás! A kapitány föllármázta az embereket: nyolevan huszár állt előre szegzett karabéllyal a víztől csöpögő mellvéd mögött. Az éj sötét volt, alig lehetett egymást látniok. A kapitány végig futotta a frontot, néhány biztató szót szolt, de nem talált sehol semmi izgalmat. Nyolevan huszár, ugyanannyi hangtalan szobor volt a drót előtt. Ott a koncert teljes lett. Mindig hosszabb vonalon ropogott a fegyver; éles kettős csattanással az orosz fegyver, kissé mélyebben a miénk. Két gépfegyver kezdett kattogni, majd négy; eddig a mögöttünk levő erdőben még hallottuk a csalogányt, megszólaltak az ágyuk s elhallgatott mögöttünk az erdő.

Messze balról fényszóró kezdett villámlani, sugárkévéjével az előttünk elterülő mezőre; felülről csapott rá, azután vízszintesen végigsimogatta. Balról és jobbról repültek a világító rakéták, egyik igyekezett utolérni a másikat, s mikor a földhöz értek, kísérteties zöldes fénnel világították meg a mezőt.

Allásunk a vonalunk töréspontján volt. A visszahajlott és majdnem hátunk mögött lévő jobbszárny megtámadása kellemetlenebb lett volna.

A rakéták tovább sisteregtek. Amelyik idő előtt ért a földre, ott égett tovább. Amint átnéztünk a mellvéden, eszünkbe jutottak a gyermekkori karácsonyok, mikor még a kis Jézus repülését lestük; azt is ilyen föl-villanó zöldes „fény“ követte, de mégis milyen más volt az...

A ropogó fegyverek dörgése, világító rakéták puffanása és fényszórók zöldes fényü játéka közben megmozdult a mező... Megfeszült idegzetten figyeltünk... Alakok születnek rajta... Árnyak imbolyognak... Raj-vonalak tűnnek föl.

Lassan szürkülni kezdett. A tűz kezdett alábbhagyni. Előbb az ágyuk hallgatnak el, majd a gépfegyverek. Ritkult a ropogás, a zugó, zajgó tenger kezdett elsimulni, a hullámok már nem csaptak az égig. Zsongani, csöndesedni kezdett a mindenség, néha volt még egy csattanás, de végre is csend lett. Aztán világos lett. Eltűnt az éj, a közel erdőn halkan megcsendült az ébredő élet.

Hús szellő futott át a fedezéken... Megborzongtunk.

— Nappali órség kifelé! Legénység aludni! — hangzott a századosunk parancsa.

Meghiusult az oroszok éjjeli támadása. Zamosce határában nem volt orosz többet. Hat napig kergették, vágták a honvédek, s a hetedikén, amikor nyoma is eltűnt, visszafordultak s úgy indultak délnek.

Reserves ut lett volna egyébként, de a katonák ujjongtak:

— Megraktuk a muszkát! Megyünk haza nemsokára!

Megyünk haza! A fejükben ott zsonghattak a régi világ hagyományai: Königgrätz, Magenta! Három nap alatt vége lett valamennyinek, ők is elintézték a magukét kétszer három nap alatt. Persze, mennek haza!



A jó kosztól duzzadó képű német katonák csufolják Angliát, a mely ki akarja Németországot éheztetni. Mindenük van bőven, a mi a katonának szükséges, sőt a legtöbb német katona jobban él a fronton, mint élt odahaza. Ezért aztán nagyokat nevetnek, valahányszor hallják, hogy Anglia még most is kiéheztetéssel akarja legyőzni Németországot.

Elmaradt mögöttük a határ: Uhnov városka tornyai integettek feljűk a messzeségből. A trén elcsatangolt ugyan tőlük, néha meg is előzte őket, de ki törődött akkor ezzel? Sokan ottmaradtak a legények közül, de hát háboruban voltak, vagy mi a szösz?

— Onkéntes ur, messze-e még Magyarország ?

— Két nap, fiuk !

Uhnov után rágyujtottak a bakák arra a hires talp alá való nótára, hogy :

— Édes anyám, ha bejön . . .

S fujták dühösen, lelkesen, taktusra, ide-odalóbáló fejfel.

Déltájban a csajkát is elhányták. Mitől jó a fölösleges suly ?

— Megyünk haza !

Jött a szürkület s keleten föltámadt az esthajnali csillag. Ravaruszka nem lehetett már több négy suszterarasznál. De a négy suszteraraszon tul, s az esthajnali csillag irányából váratlanul morogni kezdett a szemhatár. Először hat morgás, azután tizenhat, ismét hat, harminc, végtelen sok . . .

— Ejnye a teremburáját, önkéntes ur !

— Hallom !

— Mi dörög már ?

— Ravaruszka.

Dehogy sejtették volna akkor, hány hónapot jelentett nekik ez a kis lengyel városka — a magyar határig !

Ezerkilencszáztizenöt október 10-ét irták és sár volt.

Ignáczy káplár, egyebekben népiskolai igazgató, szuszogott a bornyu alatt. Cupp ! Cupp ! énekelt a földön a latyak s Ignáczy minden cupp !-ra egyet szippantott kurtaszáru pipájából. De később hallotta az egyik koma, hogy az Ignáczy bakancsa is szipáskolt, ilyenformán : szörcs ! szörcs ! Amint tovább figyelte, észrevette, hogy Ignáczynak kilógott a harisnyája, sőt látta, hogy egyszer már csak a mezitelen talpán masirozott.

— Ignáczy, te ! — kérdezi egy „komája“.

— Mit akarsz ?

— Mi van a talpaddal ?

— Járok rajta.

A felelet mindenképpen pontos volt. Azért csak némi gondolkodás után kérdi tovább a koma :

— S miért jársz rajta ?

— Mert a másik leesett.

— Le-e ?

— Le biz az !

Hármat szippantott még, Ignáczy káplár, aztán hozzátette.

— Tarnovtól keletnek hagyott el a bakancsom talpa.

Félperc mulott. Ignáczy busan szívta a pipáját, amelyhez a talpatlan bakancs adta a kíséretet : szörcs, szörcs . . .

Akkor rákezdte :

— Koma ! A talp sorsa összefügg a hullámszó hadműveletekkel. Tegnapelőtt este úgy volt például, hogy a századsuszter megszőgeli a bakancsot. Ez Pilznónál történt. Kisült azonban, hogy talp van ugyan, de a fa-szőg meg az ár elmaradt az ezred suszterműhelyes kocsiján.

— Az ár is ?



Másik kép arról, hogy a német katonák semmiben hiányt nem szenvednek és nem is fognak szenvedni soha. A német nép naponta száz és százezer csomagot küld a harc-téren küzdő derék fiainak, pedig ezek igazán nem szorultak a hazuról jött elemőzsiára : nekik maguknak is van minden bőségben.

— Ha mondom. Tegnap délután aztán, a glogovai erdő alatt megvolt az ár. Lerántom a bakancsom, a szívem tombol, de a suszter vállat von, hogy most meg nincsen kaptafa, mert az országutról félrenyomták a suszter-kocsit. Tudniillik tábori tüzérek vágattak előre.

— Nagyon vágattak ?

— Azt mondják. Már most örültem, hogy ma hajnalra utolér bennünket a kaptafa. Korán ujjongtam. Jelentik ugyanis, hogy hiányzik a kalapács és a dratva : az ezred cipészeti municióját szállító szekérrel Szokolovnak hajtott a kocsis.

— Szokolovnak ?

— Arra, a hülye. De azt mondják, hogy Rudnikon innen kétnapi pihenő lesz. Bizakodom benne, hogy ott megkapom a kaptafát, a tüt, az árat, a kalapácsot, a dratvát, a szurkot.

— Nem lesz abból semmi !

Ignáczy káplár meghorkant :

— No el is vinné az ördög !

— Ezelőtt három perccel dőlt ki a suszter. Fölhólyagzott a sarka.

Ignáczy káplár lelógatta az orrát. A bakkanca ütemre szőröcsögött, ő maga izgatottan rágta a pipája csutoráját. Félóra is elmúlt, mire hátra-szólt :

— No, majd a Szanonon túl . . . Reménylem, hogy ott már minden lesz !

Egy napon parancs érkezett, hogy ki kell fürkészní a velünk szemközt levő orosz frontnak az erősségét. A zászlóalj-parancsnok a főhadnagyot behívatta magához és közölte vele a feladatot. A terv kivitele veszedelmes volt és a parancsnok ezt az aggodalmát ki is fejezte.

— Igazán sajnálom, — mondotta, — hogy téged vagyok kénytelen küldeni, akinek feleséged és gyermekeid vannak. De a föladat sikere nagyon fontos és így öregebb és tapasztaltabb tisztre kell bíznom.

A magyar csapatok egy hegyen voltak beásva. Azután egy völgy következett, majd a magaslattel szemben a völgy másik felén emelkedő hegyen, tőlük ezerkétszáz lépésnyire voltak az oroszok. Oda eljutni, bizony elég nagy feladatnak látszott, annál is inkább, mert a völgyet keresztben sűrű erdő szegte és az orosz állásokat csakis az erdön keresztül lehetett megközelíteni. A zászlóaljparancsnok teljesen a főhadnagra bízta, hogy milyen módot választ a terv kiviteléhez. A főhadnagy csakhamar elhatározásra jutott.

Az oroszokat mindenesetre meg kellett támadni, ezt kis erővel csapataink csakis kézigránátok útján tehették. A főhadnagy kiválasztotta a husz legbátrabbnak ismert legényt, közöttük négy altisztet, azután az éjszaka vak sötétségében nekivágott velük az erdőnek.

Hason kuszva roppant lassan és óvatosan haladtak és hosszú órák teltek el, amíg a különben nem nagy távolságon keresztül vonszolták magukat.

Már csaknem kijutottak az erdőből, mikor arra lettek figyelmessé,

hogy közel hozzájuk megzördül a haraszt. Alakokat is láttak. Nyilvánvalóan tetszett, hogy az oroszok is járórt küldöttek ki és azok észrevették őket. Erre vallott az is, hogy a másik titokzatos csapat, mihelyt meglátta őket, széles ívben eltávolodott és csakhamar eltűnt szemük elől. Mindössze



A „barbár“ németek a „művelt“ Oroszországban. Becézik, dédelgetik a lakosság apró kis porontyait, mintha ezek a saját gyermekeik volnának. Az oroszok egészen másképp csinálták, mikor a háború elején sikerült nekik betörni Poroszországba. Irgalmatlanul gyilkolták a német népet és nem kegyelmeztek még a bölcsőben fekvő gyermeknek sem: kiragadták a bölcsőből és a falhoz csapták.

annyit láthattak, hogy olyan irányba mentek el, hogy hátunk mögé kellett jutniuk.

Ez igen szomorú felfedezés volt. Megütközniök ugyanis a járőrökkel nem lehetett, minthogy mindenáron az ellenséges erő kikutatását kellett

elvégezniök, vagyis tovább előre menniök. Viszont ha ezt megteszik, számitaniok kellett rá, hogy visszajövet a hátukban lesznek az oroszok, akiket az imént láttak. De bármily fenyegető volt is ez az eshetőség, nekik előre kellett menni. És ők mentek.



Német gulyáságyu a front mögött. Most nem gulyást főznek a nagy kondérban, hanem kolbászt egy század legénysége számára. A német katonának a kolbász a legkedvesebb étele, főleg a májas kolbász savanyu káposztával. Ha ez rendszeren kijut neki minden este, szívesen nélkülöz akármilyen főtt ételt.

Végül teljesen kiérték az erdőből, amelytől mindössze nyolc-tíz lépésnyire kezdődtek az orosz állások. A földön fekve tisztán hallották a kiállított orosz előőrsök köhécselését, ami nagyszerű tájékoztatás volt számukra

Annál rosszabb volt azonban, hogy a főhadnagy katonái is minduntalan köhögni akartak. Valamennyien hurutosak voltak, mert mindig hóban, jégben tartózkodtak. A főhadnagynak legnagyobb erővel kellett közbe lépnie és egyik-másik legényt meg is legyintette, hogy el ne köhögje magát.



Dróttalan telefon berendezés egy páncélvonaton, az orosz-kegyelországi harctéren. A páncélvonat parancsnoka utközben tett megfigyeléseiről telefonon tesz jelentést a főhadiszállásra, vagy az onnan kapott parancsokat tovább adja a csapatoknak.

Végül aztán elérkezett a döntő pillanat. A főhadnagy a négy altisztet maga mellé vette. Mindannyian egy-egy kézigránátot vettek magukhoz. A többi tizenöt legényt az erdő szélén rajvonalba fektette és azt az utasítást adta nekik, hogy mihelyt a kézigránátok fölrobbantak és ők visszaszaladnak hozzájuk, azonnal ötszörös sortűzet adjanak.

Az öt kézigránát ugyanegy pillanatban repült az oroszok első lövő-
 árkába. Tudták, hogy az eldobástól a gránát fölrobbanásáig hét másodpernyi
 idejük van a menekülésre, ami még elég is volt arra, hogy a néhány lépés-
 nyire fekvő kis csapathoz visszatérjenek

Abban a pillanatban, amikor az öt gránát közül négy felrobbant, husz
 puskából leadták az ötszörös sortüzet, amelyre az oroszok azonnal vála-
 szoltak. A vak sötétségben azonban az oroszok egyáltalán nem célozhattak
 és találmra leadott lövéseik egyetlen embert sem sebesítettek meg közü-
 lünk. Hajnal felé volt, amikor a főhadnagy embereivel szerencsésen visszatért.

Megtette a jelentést, mire azután újabb parancs érkezett, ismét a
 hadosztályt vezető tábornoktól, aki azt óhajtotta, hogy a következő éjszaka
 ismétlje meg az utat a főhadnagy az orosz vonalig, de ezuttal erőszakos
 felderítést végezzen, azaz, hogy az orosz front második vonalának az erős-
 ségéről is meggyőződhessünk.

Ez bizony fokozottan veszedelmes vállalkozás volt, mert biztosra
 lehetett venni, hogy az oroszok most már óvatosak lesznek és nagyobb
 készültséggel várják a mieinket.

A zászlóaljparancsnok ismét a főhadnagra bizta a terv keresztül-
 vitelének módját és a főhadnagy három járórt szervezett, amelyek mind-
 egyike harminc-harminc főből állott. A középsőt a főhadnagy maga vezette,
 a másik kettő oldalt biztosításul szolgált s egy-egy altiszt vezetésével indult
 utnak.

Ismét az éjszakai sötétséget választották a terv keresztülvitelére.
 Ezuttal nem az orosz front első rajvonalára felé haladtak, hanem messzebb,
 oldalt huzódva az erdőbe, amely mélyen belenyult az egész orosz frontba.
 Azt a részt választották célpontnak, ahol tudomásuk szerint az oroszok
 nem ástak lövőárkot.

Az út különösebb esemény nélkül ment végbe. Oldalt elhagyták az
 oroszok első vonalát és eljutottak az erdőnek egy oly részébe, ahol a fákat
 sok-sok sorban szöges drótsövénnyel kapcsolta össze, melynek a szövedékén
 lehetetlen volt áthatolni. Oldalra fordultak tehát és az orosz első és második
 állása közé ékeltek be magukat. Egy kicsi, két-három tagból álló orosz őr-
 csapatra bukkantak, ezt azonban néhány másodperc alatt puskalövés nélkül
 ártalmatlanná tették.

Néhány perccel később megismétlődött az előző éjszakai eset. Most
 már bizony sokkal izgalmasabb volt a dolog. Noha a főhadnagy az egész
 zászlóaljnak legvitézesebb, legpróbáltabb legénye vitte magával, mégis
 szinte hallani lehetett a teljesen néma csöndben a szívek dobogását. Mint

előző alkalommal, ezuttal is belehajították kézigránátjaikat az oroszok árkaiba és azután utnak eredtek visszafelé.

A felelet azonban most már teljesen más volt, mint az első éjszaka. Valóságos pokoli tüzelés kezdődött, még pedig nemcsak a hátukba, hanem oldalról is. A főhadnagy látta, hogy a helyzet nagyon, de nagyon vesze-



Német őrszem a kiáradt Nyemen folyón néhány szál deszkából összerótt tutajon neki-vág a nagy viznek, hogy minél messzebbre láthasson. Egy hosszú póznával tolja ma-gát előre és úgy van a víz tetején, mintha egész életében ez lett volna a mestersége.

Pedig azelőtt talán nem is látott még se tutajt, se ilyen rémitő nagy vizet.

delmes, tehát megmondta az embereinek, hogy ki-ki meneküljön, ahogy tud, akár egyenkint is és csak az jöjjön ő utánna, aki éppen akar.

Rövidesen látta a főhadnagy, hogy teljesen egyedül bolyong az erdőben, állandó puskatüzelés közben. Látni, természetesen az oroszok nem láthatták őt s így csak vaktába lövöldöztek. A főhadnagy szerencsésen elérte az erdőt ketté szelő mély szakadékot, amelybe aláereszkedett és így természetes fedezékbe jutott. Azonban tovább kellett mennie. A szakadéknak tulsó oldalán felkapaszkodott. Már egészen fent volt, amikor a havas és jeges hegyoldalban megcsuszott és hanyatt-homlok zuhanni kezdett lefelé. Valószínű, hogy agyonzuzta volna magát, ha közvetlenül a szakadék mélyén fel nem tartja egy fatörzs, amelyhez borzasztóan odavágódott. A fejét ért ütéstől elkábult s egy ideig ájultan feküdt. Amikor eszméletre tért, ismét neki indult a szakadék oldalának és ezuttal szerencsésen fel is jutott.

Két órai keserves kóborlás után végre visszajutott a zászlóaljhoz. Ott az a meglepetés érte, hogy altisztjei és katonái — egytől-egyig szintén visszaérkeztek és már aggódva vártak rá.

— Hát ti hogy kerültetek haza hamarább, mint én, kérdezte a főhadnagy örömmel.

— Majd máskor elmondjuk ezt a főhadnagy urnak, felelt az egyik káplár. Most tessék sietni az őrnagy urhoz, mert már nagyon várja a jelentést. Aztán a muszkák megdühödtek, hogy kikémllettük őket és ugylátszik, támadni kezdenek. No de csak jöjjenek, tudjuk jól, hogy hányan vannak.

Csak másnap, az ütközet után beszéltek el a derék altisztek, hogy egyenesen nyugat felé szaladtak és ezért értek vissza hamarább.

— De hogyan tudtátok a sötétségben, hogy merre van nyugat ?

Az altisztek mosolyogtak :

— Főhadnagy ur, mink a Hortobágyról való legények vagyunk és ugy kiismerjük magunkat éjjel is, mint fényes nappal.

Az orosz Novogyorgyevszk utolsó óraiban történt. A várban három katonai léggömb volt s miután kettőt már elküldött az orosz parancsnok, elhatározták, hogy a harmadikat is utnak indítja fontos katonai jelentésekkel, magánlevelekkel, valamint jókora pénzüsszeggel megrakva.

A léghajó készen állt a csarnokában, s a vezető orosz tisztnek csak a sötétség beálltát várták, hogy annak védelme alatt a várat ostromló ellenség gyűrűjéből kimenekülhessenek.

Megtudta ezt egy orosz közlegény is s gondolt nagyot és merészet. **Minek hagyja ő magát elfogni, mikor itt a jó alkalom a menekülésre ?**

Felkapaszkodott titokban a léggömb tetejére, ott elhelyezkedett s nyugodtan várta az indulást.

A léghajó személyzete a kijelölt időben csakugyan beszállt a kosárba. Megadták a jelet a kötelek elbocsátására s a léghajó utnak indult, anélkül, hogy a hivatlan vendéget bárki is észrevette volna.



Páncél pajzsok a német lövészárkok szélén. Mindegyik pajzs vastag acélból készült, a melyen a puskagolyó nem bír lyukat ütni. A legények teljes biztonsággal vannak a páncél mögött, a melyen csak éppen akkora nyílás van, a hol a puskacsővé ki lehet dugni és ezenkívül pontosan célózni.

Eleinte jól ment minden. De az utazás tizennegyedik órájában a léggömb tetején utazó önkéntes léghajós éhezni s főképp fájni kezdett.

Egy ideig csak tűrte a szenvedést, de azután vakmerő elhatározással

óvatosan kinyitotta fenn a gömb zárószelépét, mire a gömb természetesen esni kezdett lefelé.

A kosárban ülők nem tudták elképzelni, mi történhetett! Egyre-másra hajigálták ki a kosár homokos zsákjait, de mindhiába. A léggömb állhatatosan zuhant lefelé s nem messze a német előőrsoktől szerencsésen földet ért.

A németek az orosz tiszteket elfogták. Ezek, megtudva az érthetetlen dolognak az okát, mindenáron szerették volna megtudni az orosz katona nevét, hogy később bosszút állhassanak rajta. A közlegény azonban a mar-kába nevetett s nyugodtan hagyta magát elvezettetni a léggömbbel együtt, anélkül, hogy az orosz tisztek csak egy pillanatra is megláthatták volna.

Hát így telt az idő az orosz fronton, anélkül, hogy a helyzet bármily csekélyet is változott volna — az oroszok előnyére. Hiába támadtak majd minden héten: egy tapodtat sem birtak többé előre jutni.

A mi előnyünkre azonban — változott a helyzet, mert 1916 január végén, amikor összeszámították, hogy mi és Németország mi mindent hódítottunk el Oroszországtól, ezek az óriási számok jöttek ki:

Fogságunkba esett a háboru kezdete óta, vagyis tizennyolc hónap alatt 2 millió 450 ezer orosz katona.

Elfoglaltunk ugyanez idő alatt:

11.500 orosz ágyut;

10.300 mindenféle járóművet (autót, municions kocsikat, tábori konyhákát, szállító-szekereket stb.);

2 millió 100 ezer puskát és

5000 géppuskát.

A hadiszernek és élelmiszernek, amit mi és Németország zsákmányoltunk, az értéke több volt, mint 900 millió korona.

Elfoglaltuk továbbá egész Orosz-Lengyelországot, Kurlandot, Livlandot, Podoliának, Besszarábiának és a vilnai kormányzóságnak egy részét. Ezeknek az elfoglalt orosz tartományoknak több mint 30 millió lakos a lélekszáma. Ez a harminc millió orosz lakos most már a mi alattvalónk lett, hozzánk és Németországhoz tartozott, ennek és nekünk fizette az adót.

Hogy mennyi a miénk és mennyi Németországé, ezt persze a háboru alatt még nem lehetett tudni. Csak azt tudtuk bizonyosan, hogy a békekötésben, a végleges osztozásnál nem fogunk egymással összeveszni. Bizhatunk egymásban mi és Németország, mert akiket becsület és bátorság köt össze, azok becsületesen szoktak osztozkodni a nyereségen és nem csapják be egymást.



Német ulánus és dragonyos újoncok keresztül vonulnak Berlin utcáin a pályaudvarra. A közönség, ha nem ujjong is, mint háború elején, de annál mélységesebb szeretettel nézi a derék harcosokat, akik memsokára szintén szemközt fognak állani a ellenséggel és dicsőségét hoznak a német névre.

Ha még nem is volt kilátás 1916 január végén arra, hogy a háborúnak hamarosan vége legyen, azt már minden iskolás gyerek tudta, hogy Oroszországgal készen vagyunk, hogy Oroszország nekünk nem árthat többé, ha a feje tetejére áll is. Szegény Oroszország! Talán még örült volna, ha a feje tetejére tudott volna állni, mert ehhez a tornászati mulatsághoz nagy erő és nagy ügyesség szükséges. De Oroszország ereje ekkor már végleg kimerült, ügyessége pedig soha nem is volt. Így hát keservesen vergődve a saját maga által ásott veremben, tehetetlenül kellett várnia, hogy mikor dobják nyakába a hurkot. Mert a veremből csak hurokkal szokás kihuzni azt, akit benne megfognak.

Háborunk Olaszország ellen.

A világháboruba a hitszegő Olaszország csak a tizedik hónapban ugrott bele. Viktor Emanuel olasz király és vele együtt az egész olasz nép azt hitte, hogy mihelyt fegyvert ragad ellenünk, ezzel a háboru sorsa már el is lesz döntve, mert mi képtelenek leszünk egy dél felől ellenünk jövő új és hatalmas hadseregnek ellentállni. Az olasz király és az olasz nemzet és az ántánt országai: Oroszország, Franciaország, Anglia és a nyomorult Szerbia is mindnyájan ujjongtak és már előre dörzsölték a kezüket, hogy hogyan fog pár hét múlva Ausztria és Magyarország békéért könyörögni.

Amilyen ocsmány volt Olaszország terve, olyan csufos lett a csalódása. Majdnem két millió pihent katonáját vitte a mi ötszörte kevesebb fáradt katonáink ellen.

Azaz, csak Olaszország gondolta, hogy a mi katonáink fáradtak és így könnyű lesz velünk elbánni. Annyira a mi katonáink nem voltak fáradtak, hogy fel ne vehették volna a küzdelmet akár tizszer annyi pihent olasz katonával is. Az olasz katona nem rossz katona, ezt be kell ismerni, de viszont be kell ismerni azt is, hogy az olasz nem kitartó harcos. Ha nem tud győzelemről győzelemre haladni, ha az ellenség nem hátrál előtte folytonosan, akkor hamar elveszti a harci kedvét és ettől kezdve nem az ellenség ellen fordul a haragja, hanem a saját vezérei ellen.

Az olasz háboru első hónapjában, 1915 májusban még magas lánggal lobogott az olasz lelkesedés. Az olasz katonákat tisztjeik ezzel biztatták:

— Fiuk, a háboru nem fog sokáig tartani, mert egy hónap alatt miénk lesz Tirol, miénk lesz Görz, Gradiska, miénk lesz Istria, Trient, Póla és egész Dalmacia, az Adriai tenger gyönyörű szigeteivel, Vegliával, Cherso-

val, Lussinnal, Cursolával együtt. Akkor aztán csak töletek függ, hogy akartok-e diadalmasan előnyomulni Budapest és Bécs ellen is, mert gyermekjáték lesz nektek ezeket szintén elfoglalni.

— Bravó, bravó! ordítottak a taliánok egész Olaszországban. Ha mi mindig csak győzni fogunk, az ellenség pedig csak szaladni fog, akkor nagyon szívesen megyünk a harcba!

És a háboru kezdett nem is rosszul menni az olaszokra nézve. Miután mi ötször kevesebben voltunk, mint ők, kénytelenek voltunk olyan helyeket választani ki a védelemre, amelyet csekély erőnkkel is sikeresen lehetett védelmezni.

Ezek a helyek voltak: Tirolban a Garda-tó körül levő havasok, a Krajna tartomány hegyes vidékei és az Isonzó folyó völgye. Ezeket a helyeket már évek előtt hatalmas védőművekkel, sáncokkal megerősítettük. Igaz, hogy akkor még szövetségben álltunk Olaszországgal, de már akkor tudtuk, hogy ez a szövetség nem ér egy hajítófát, mert Olaszország csak az alkalmat lesi, hogy bennünket megtámadjon, felrugva minden tisztességet és minden becsületet.

Prüszkölt is az olasz eleget, mikor látta, hogy mi határainkat milyen gondosan, mennyi költséggel erősítjük. Minduntalan szinte sértődötten üzent át hozzánk:

— Mirevaló ez a költséges védekezés? Kitől féltök? Csak nem tőlünk talán, akik szövetséges társatok vagyunk már több mint harminc év óta? Hát nem biztok bennünk? Nem biztok a mi adott szavunkban, amelyet szerződéses írással is megpecsételtünk?

Mi nyugodtan ezt feleltük az olaszoknak:

— Derék szövetséges társunk, mi bizunk benned és hisszük, hogy a szövetségi hűséget a világ végéig be fogod tartani. Abban a pillanatban meg is szüntetjük déli határaink megerősítését, amely pillanatban ünnepelesen kijelented az egész világ előtt, hogy nem fáj többé a fogad Istriára, Tirolra, Görzre, Gradiskára, Fiuméra, Dalmáciára és az Adriai tenger szigeteire. Mert van Olaszországban egy hatalmas Szövetség, amelynek a neve: *Italia Irredenta*. Ez a Szövetség évtizedek óta nem tesz egyebet, mint szünet nélkül izgat minden olaszt arra, hogy el kell venni Ausztriától és Magyarországtól minden darabka földet, ahol csak egyetlen egy olasz is lakik. Miután pedig nemcsak Istriában, Tirolban, Gradiskában, Görzben és az Adriai tenger szigetein laknak olaszok, hanem még Budapesten és Bécsben is, bennünket a ti részletekről örökös veszedelem fenyeget. Hiszen még Dalmáciát is Olaszországba akarja bekebelezni az Italia Irredenta, pedig

ott nem is laknak olaszok. Mihelyt tehát ez a Szövetség, az Italia Irredenta eltűnik a föld színéről, abban a pillanatban mi leromboljuk összes várainkat, erődtéseinket az olasz határon.

Persze, Olaszország erre nem tudott mit felelni, csak még dühösebb lett ránk. Minden gazember mindig dühös, ha kételkednek a becsületességében. És minden gazembernek elsötétül az ábrázata, ha azt látja, hogy el vannak készülve a védelemre abban a házban, ahová be akar törni, hogy azt kirabolja.



A velencei arzenál. Több száz éves, szép stílusú épület. Mikor az olasz háború kitört, repülünk másnap már megjelentek Velence fölött és bombákat dobtak az arzenálra, amelynek nagy része el is pusztult. Az olaszok tele is lármázták rögtön a világot, hogy mi milyen barbárok vagyunk és még a dicső Velencét sem kimélnjük!

Hanem Anglia elhitette Olaszországgal, hogy mihelyt megtámad bennünket, rövid idő múlva vége lesz a háborúnak, mert képtelenek leszünk még egy olasz támadásnak is ellentállni. Akkor aztán Olaszország annyit zsákmányolhat Ausztriából és Magyarországból, amennyi neki tetszik.

De szóljunk most arról, hogy az orosz ellen küzdő katonáink hogyan fogadták az olasz háború hírére? Mert mi idehaza még örültünk is, hogy az olaszok ellenünk jöttek. Csakhogy könnyű idehaza lelkesnek lenni és tüntetni háború mellett, ahol ez a lelkesedés nem jár kockázattal és nem kerül fáradságba. De tessék megkérdezni a katonákat, akik hónapokon át kinlódtak ott kint a fronton, akik szenvedtek a hidegtől, türték a meleget,

vizben, fagyban kint háltak a szabad ég alatt és rohamra mentek halálos fáradtan gépfegyverek, ágyuk és szuronyok ellen, — tessék megkérdezni ezeket, vajjon nem lelkesednek-e az új háborúért? Hiszen nekik kell harcolniok, ők véreznek, ők pusztulnak és gyötrődnek minden képzeletet felülmuló erőfeszítések között. Van-e, lehet-e kedvük tovább harcolni — nem a megvert ellenséggel, akit a tizhónapos verekedés épp úgy kimerített, mint minket — hanem egy pihent erejű orgyilkossal, aki alattomban, hátulról döfött a szivünk felé? A tisztok megkérdezték a közkatonákat, hogy



Kőhid az olasz tengerparton levő Rimini város mellett. Mikor az olasz háború kitört, a mi repülőink azonnal kirándulást tettek az olasz tengerparti városok fölé és többek közt meglitstelték látogatásukkal Riminit is. Itt ledobták néhány bombát, amelyek a kőhidat elpusztították.

nem fásult-e el még a lelkük és nem zsibbadt-e el a kezük ilyen gyalázatos áruházi látásra? Mernek-e, tudnak-e, akarnak-e még harcolni? Harcolni az olasz ellen is?

Megkérdezték őket, kint a harcok mezején és eljött a válasz. A választ pedig ezekben lehet elmondani:

Tizedik hónapja kóboroltak Nyugat-Galicia felszabadított földjein, ahol oly szépen zizegett a magasra szökő kalász. Tavasz volt, de a tavaszt nem vette észre az a sok százezer ember, akit elragadt az örvény, a vértengerbe fuladt népvándorlás nyomán támadt hullámmozgás. Ezeket mind csak a háború érdekelte, aztán az előttük futó ellenség, az új küz-

delem, új összecsapás, új diadalok. Valami fanatikus hit volt a mi katonáinkban, valami csodálatosan erős meggyőződés: minden jól megy; minden sikerül, minden beteljesedik!

Látni kellett volna őket, bukdácsoló lépésüket, fáradtságtól fakó arcukat és hallgatni rajongó lelkesedésüket:

Mert az orosz harctéren valóban jól ment minden. A piros vérnek özönét, ezt az iskolapénzt nem fizettük hiába. A mi katonáink kiismerték az orosz harcmodort és megtanultak vigyázni magukra. Akkor aztán már a mi általános nagy támadásunk nem került annyi vérbe, mint a háboru elején egyetlen ütközet.

De ennél is többet ért az önbizalom. Nem volt többé kishitűség. A legutolsó baka, mikor összeroskadt a fáradtságtól, újra fölkelt, mert érezte, tudta, hogy erőlködése nem volt céltalan, nem maradt gyümölcs nélkül. És ahogy önmagukban bíztak, úgy bíztak katonáink a vezérekben is. Látták az eredményt: annak a hadvezérnek volt igaza, aki már békében hirdette, hogy az oroszot csak a Kárpátokban lehet megőrölni, és csak Galiciában lehet megverni.

Azután az indulatok is nagy szerepet játszottak. Elsősorban persze a versengés a különböző nemzetiségek között. Ki éri előbb utól a menekült? Ki veri meg gyorsabban az oroszot? A falvakon átfutó oroszok mesélték a lakosoknak, hogy ebből a versenyből legjobban a magyar és a német vette ki a részt. A németek és a magyarok, ezek voltak azok, akik előtt nem lehetett megállni.

Az oroszokat a sok vereség megvadította. Amíg felsőségben érezték magukat, addig az ő alapjában jóindulatu természetüket nem ragadta el a vérengzési vágy. De amikor minden összeomlott, minden, amiért százazrek életüket dobták oda: akkor kitört belőlük a műveletlen vad népek állati természete. Futniok kellett és mert nem vihették magukkal kezükbe került sebesültjeinket, hát legyilkolták őket.

József királyi herceg maga mondott el eseteket, főlháborító, vérlázító dolgokat az orosz kegyetlenkedésekről, melyeket az ő hadteste torolt meg. Egy tábori lelkész pedig, névszerint Levendovszky Antal, galbatői plébános a jedlicskei gaztetteknek tudója, ahol tizenkét sebesültünket égették el a kaukázusi kozákok... Azóta honvédeink nem ismertek irgalmat és a keserű elszántság fokozta minden rohamukat.

Ugy ment aztán minden, olyan gyönyörű rendben, mintha nem a halál jegyesei futottak volna ott véres harcok után, hanem egy óriás méretű ipartelep ezer fogaskereke kapcsolódott volna egymásba.



Az olasz hadüzenet utáni első napokból. Az olaszok azonnal megkezdték a támadást, amelyre hitszegő királyuk már régóta készült. Ez a kép egy olasz gyalogos szakaszt ábrázol, amelyet előőrsnek küldtek ki az Isonzó vidékének kikémlelésére. Azon tanácskoznak, hogy elhagyják-e a szikla mögötti fedezéket, vagy tovább menjenek előre.

De azért a levegőben lógott valami nehéz bizonytalanság, olyan mint egy sötét felhő. Emberek, idegenek, akik sohasem látták egymást, ha találkoztak, csak azt kérdezték:

— Mi van Olaszországgal?

Válasz nélkül maradt a kérdés. Senki sem tudott bizonyosat, senki sem mondta, hogy baj van, de az ösztönök finom szerkezete megérezte, hogy új veszedelem fenyegeti a hazát, az édes magyar anyaföldet. Napokig tartott a lelkeknek ez a feszültsége és nem hagyott alább. A katonáinkat



Olasz csibészek, akiket felfogadtak napibér mellett, hogy folyton kiabálják az utcákon: éljen a háború! Ma már nem kiabálnak semmi pénzért, mert ha kiabálnának, az olasz nép ököllel tapasztaná be a szájukat.

jobban elfoglalta a saját dolguk. Hát lehetséges volna az, hogy most, a győzelem percében egy új ellenség ránk támadjon? Hogy amikor az orosz megvertük, szövetségeseink hátulról csavarja ki kezünkől a fegyvert?

De semmi bővebb hírt nem hallottak a diadalmas előrenyomulásban.

Egyszer József királyi herceg tréfásan megkérdezte az egyik haditudósítót, hogy mi ujság? Mert katonái között nagyon harcias a hangulat, ő pedig még nem kapott lapokat. Valóban mindenki sietett, mintha egy-

szerre még sürgősebb lenne az oroszok kiverése. Az első háborus napok lelkesedése elevenedett föl a harctereken. Pántlika és virág a sapka mellett, föliratok a vasuti kocsikon : „Hadüzenetek még átvételnek“, vagy : „nyolc ellenfelet verni meg, vagy kilencet : ez már egyre megy“. És gunyversek is hamar burjázottak az olasz királyról. Sehol nem volt idegesség, sehol nem volt félelem. „Spórolni a patronokkal, hogy több jusson a talián csepürágóknak“, ez volt a jelszó.

Mindez azonban csak hangulat volt, — lássuk, mi volt a katonák véleménye ?

A németek azt mondták : Olaszország elnyújtja egy kicsit a dolgot, de azért nem változtat az eredményen semmit.

A magyar baka erősen biztatja a tiroli vadászokat :

— Nem kell félni sógor. Ha a muszka nem tudott átjönni a Kárpáton, akkor a talián sem mássza meg a ti hegyeiteket.

Egy másik baka : Jobb egy füst alatt a taliánt is elintézni, nehogy még jövő aratáskor se lehessünk otthon.

Egy harmadik : Mán az oroszokkal úgy se soká lesz dögünk.

És ilyen volt a hangulat a hadvezető körökben is.

Igy indult meg az olasz háború. Hogy ennek csakugyan minél hamarabb vége legyen, Olaszország két millió katonát mozgósított és Cadorna gróf tábornok fővezérsége alatt ellenünk zuditotta Tirol déli csucsától kezdve egészen az Isonzó folyóig.

A mi erődítményeink és sáncaink nem az olasz határon voltak, hanem az olasz határon innen. Cadorna gróf két milliós hadserege tehát a háború megüzenése után könnyű szerrel átlépte a határt és csapatai csakugyan eljutottak az osztrák földre. Nem nagyon messzire jutottak, az igaz : alig 5—6 kilométerre; de ez is elég volt az olaszoknak, hogy diadalt üvöltsenek. Tiroltól le egészen Szicíliáig harsogott a győzelmi ordítás :

— Benn vagyunk Ausztriában ! Miénk lesz nemsokára, ha akarjuk, egész Ausztria. Éljen Vittorio Emanuele, a mi nagy királyunk ! Éljen Salandra miniszterelnök, aki a háborút ilyen nagyszerűen csinálta ! Éljen a mi szépséges királynénk, Elena, Nikita király leánya, akinek köszönhetjük, hogy Vittorio Emanuele királyunk megüzente a háborút, mert Elena királynénk addig szekirozta a férjét, amíg ez végre belátta, hogy a felesége nemcsak a legszebb, de a legokosabb asszony is Olaszországban.

Arról nem beszéltek az olaszok, hogy mi azt a pár kilométert magunktól engedték át nekik, mert a mi erős állásaink csak hátrább voltak. De azt hitte minden olasz, sőt még Cadorna gróf, a fővezérük is, hogy mi most

már folyton csak hátrálni fogunk, nekik pedig nem lesz más dolguk, csak üldözni bennünket.

Szóval: az olaszok benn voltak Ausztriában. Tirolnak, Krainának,



Az olasz frontról. Egy erdő szélén beépített olasz nehéz ágyú, a félelmes huszonnyolcas. Ez voltaképpen hajóágyú, de miután a tengeren nem igen voltak ütközetek, az olaszok a szárazföldi frontra vitték, ahol azonban nem sok kárt tettek bennünk, mert a kezelésük nagyon bonyodalmas, továbbszállításuk pedig nagy nehézségekkel jár.

Görznek velük határos részeiből elfoglaltak egy akkora darabkát, mint egy kalap karimáján ennek a szegélye.

Hanem ekkor aztán nagyot néztek : innen kezdve nem bírtak tovább jutni egy tapodtat sem. Ott voltak a mi előre megépített bevehetetlen állásaink, árkaink, aknáink.

Az olasz tisztek szaladtak Cadorna gróf főhadvezérhez :

— Kegyelmes ur, az ellenség nem enged bennünket tovább !

— Nem enged ? Hát meg fogjuk támadni és tovább kergetjük !

Valami ötezer olasz ágyu megkezdte a tüzelést ellenünk, aztán az olasz gyalogság rohamra jött. Ugy ordított minden talián, hogy az ember azt hitte : no most, most mindjárt össze fog szakadni ég és föld.

Hanem köztünk és a taliánok közt szöges drótsövények voltak. Ezekkel most ismerkedtek meg a mi volt szövetségeseink először. A drótsövények azonban nem omlottak össze az olaszok rettentő ordítózásától. Ilyen csuda csak egyetlen egyszer történt a világon, az is nagyon, de nagyon régen történt, akkor, amikor a zsidók Jerikó városát ostromolták és cserépfazekakat törve össze, olyan lármát csináltak, hogy ettől a lármától Jerikó falai összeomlottak.

Ma már nem tudni, hogy milyen anyagból voltak Jerikó falai, de valószínű, hogy vasbetonból aligha voltak. A mi állásaink pedig az olasz határ mentén vasbetonból voltak, szöges drótkerítéssel körülvéve.

Mi szépen engedtük, hogy az olaszok egészen a drótsövényig jussanak. Mikor aztán ezeken keresztül akartak ugrálni, megkezdtek ellenük a sortüzet. Ettől a sortüztől úgy hullottak, mint a legyek a hideg őszi szélben.

Megpróbálkoztak másodszor, harmadszor is, de a drótsövényeknél tovább élő olasz nem tudott eljutni.

Cadorna gróf dühbe jött és kiadta a parancsot :

— Ha nem sikerült harmadszor, sikerülni fog tizedszer. Előre !

De az olaszok a tizedik roham után is ott voltak, ahol az első roham után. Ekkor aztán egy kicsit alábbhagyott bennük a bátorság, mert már vagy huszezer halottjuk hevert a mi vonalunk előtt. Mérgükben a fogaiat csikorgatták és átkozódtak :

— Oh a gyalázatos magyarok ! Nem hagynak minket előre menni !

A háboru elején, 1915 májusban és júniusban az olaszok legelőbb Tirolt szerették volna elfoglalni, ahol sok olasz lakik. Arra számítottak, hogy a tiroli olaszok azonnal hozzájuk fognak csatlakozni és üdvözölni fogják őket, mint felszabadító testvéreket.

No ebben alaposan megcsalódtak. A tiroli olaszok ezzel fogadták Olaszország katonáit :

— Köszönjük szépen a felszabadítást, de nem kérünk belőle. Mi nagyon jól érezzük magunkat úgy, ahogy vagyunk és semmi kedvünk nincs, hogy Olaszország alattvalói legyünk.

Ez sehogyse tetszett az olasz hadseregnek és nagyon savanyu képeket vágott hozzá. Sehogyse ment a fejébe, hogy egy olasz jobban érezze magát



Egy honvédszakasz fedezéke a doberdói fensíkon, ahol majdnem szünet nélkül véres ütközetek folytak. Katonáink olyan nyugodtan ültek egymás mellett, mintha otthon lettek volna. Tudták, hogy váratlan támadás nem érheti őket, mert folyton dörögtek az olasz ágyuk. A támadás csak akkor szokott kezdődni, amikor az ágyuk tüzelése már elhallgat.

másult, mint Olaszországban, és hogy a felszabadított nem fogadja tárt karokkal. Hát a tiroli hegyek közt nagy elkeseredéssel indult meg a háború és alig múlt el nap ütközet nélkül. El kell beszélni egy ilyen hegyi harcnak a lefolyását, hogy fogalmunk legyen az összes hegyi harcokról, amelyek mind egyformák voltak. Ime egy harc leírása :



A háborús Rómából. Olasz tisztok és katonák az északi pályaudvaron, mielőtt beszállának a vasúti kocsikba, hogy a harctérre menjenek „legyőzni” Ausztriát és Magyarországot. A képről mindenki láthatja, hogy a rajta levő összes alakok a fényképész masinájába néznek bele és „barátságos arcot” vágznak. Akkor még ez könnyű volt nagyon.

Reggel van, ragyogó juliusi reggel. A hegycsucok mind ragyognak, de különösen csudás fényben ragyog a Presaszella nevű dupla hegycsucs, amely egy óriási koporsóhoz hasonlít.

A nap besüt a völgybe, ahol buján zöld a növényzet. Mindenütt madárdal zeng, pillangók röpködnek, millió mezei virág pompáz és illatoz. A Presanella csucsai alatt levő völgy neve : a Tonale szoros.

Ebben a szorosban, amely a meredek sziklafalak közt Tirolból Olaszországba vezet, a mi katonáink ezrei dolgoznak. Ott vannak a mi régen kiépített állásaink, de valamint nincsen szénásszekér, amelyre ne lehetne még egy villa szénát fölrakni, ugy nincsen kiépített fedezék sem, amelyet ne lehetne még jobban kiépíteni.

Még egy simitás a sáncokon, még egy utolsó, még egy legutolsó ! Még egy akna, még egy verem, még egy szál szöges drót ! Hátha éppen ezeken fog mulni !

És katonáink dolgoznak egész nap, rekkenő melegben egész éjjel a fagyos hidegben.

— Magunknak csináljuk ! — mondják a magyar bakák. — Minden kő, amiben egy talján megbotlik, magyar ember véréét fogja megspórolni.

A magasból nézve a mi katonáink úgy nyüzögnek a völgyben, mint apró hangyák. Alig látni őket, olyan kicsinyek. És mekkora kövekkel bajlódhatnak ! Pedig a követ, a sziklát nem szereti a magyar. Fáradt lesz tőle a lába, nehézkes a járása. A magyar legények a hatalmas kövek közt bukdácsolva, visszagondolnak a szép rónaságokra, ahol ezer és ezer hold buza, árpa, rozs hullámsziklik egy tagban.

Szidják a sziklát miközben bajlódhatnak vele. Van olyan baka, aki megfogadja, hogy ha hazakerül, hát még a kőpadot is kidobja az udvarából, mert soha életében nem akar többé követ látni.

Ha hazakerül . . . De addig ! Bizony addig sok, sok magyar fiut védelmeznek ezek a tiroli kövek.

Hallga ! Egyszer csak megszólal a telefon :

— Vigyázz ! Az ellenség ágyuzni kezd minket. Mindenki bujjon a fedezékek mögé, a sziklák mögé.

El is bujnak mind. Aztán jöhet már az olasz gránát, üresen csattan el és nem okoz semmi bajt. Csak a viszhang dübörög végig a hegyek közt.

Persze nekünk nagyon jó megfigyelőink vannak. Ezek egy-két perc alatt meg tudják állapítani, hogy hová és mit akar lőni az ellenség. Mikor aztán föl villan szemközt az olasz ágyuk tüze, azonnal felhangzik nálunk a vezényszó :

— Mindenki a fedezékbe !

Akkor aztán csapkodhatnak az olasz gránátok. Harminc-negyven másodpercig tart a villanástól kezdve, amíg a gránát ideérkezik, de még



Az olasz bersaglieri legénység díszegyenruhában lefényképezve. Szép fiuk, azt meg kell hagyni és vitézek, tüzes vérűek voltak eleintén a harcokban is, de csak addig, amíg megismerkedtek a magyar baka szuronyával. Azután már nagyon, de nagyon lelohadt bennük a kurázi.

ez a rövid idő is elég, hogy minden magyar baka szépen elhelyezkedjen a kövek alatt. Az utált, a gyűlölt, de most mégis áldott kövek alatt.

A napnak a tiroli hegyek közt különös melege van. Nem perzsel, mint a magyar Alföldön, de mégis éget, mintha a völgy egy óriási katlan volna, amelyet alulról hevítenek izzó levegővel.

Körül a hegyeket hó és jég födi, de a hó és a jég mintha visszaköpköd-nék a nap melegét. Ahol minden éjjel fagy van, ott most a napsugarak perzselik az embereknek a bőrét.

A meleg bizony megizzaszt mindenkit, amíg ezer, kétezer méterrel feljebb kapaszkodik. No de legalább megszáritja az ingeket is, amelyeket a magyar bakák mosás után szétteregtetnek, persze csak oda, ahol az ellenség nem látja.

És mialatt a meleg szellő békésen lengeti a bakák alsó ruháit, az ágyuk odaát is, meg a mi részünkön is dörögnek szakadatlanul. A ropogás körül-szalad a hegycsucokon és dübörög, mint a távolba elvesző mennydörgés.

Ugyan kire lőnek az olaszok, mikor nincs, aki ellenük akarna támadni? És mire lövöldözünk mi, mikor tudjuk, hogy az olaszoknak szintén esze ágában sincs, hogy bennünket megtámadjon?

Oh, az olaszok sokat tanultak a háború első hónapja alatt. Nem akar-nak ők többé támadni, hanem szintén árkokat ásni, hogy azokba bele-bujhassanak.

A magyar bakák szomszédságában tiroli vadászok harcolnak, Tirol szülőttei, akik ott ismernek minden talpalatnyi helyet. Sok van közöttük olyan is, akinek olasz az anyanyelve, de mégis gyűlöli az olaszokat, akik szeretnék Tirolt elfoglalni.

— Hogyne! — mondják maguk közt. — Majd bolondok leszünk koldus olasz alattvalók lenni, mikor jómodu tiroliak lehetünk!

Egy magyar tiszt kérdezi őket németül, hogy mi a véleményük a tallán „testvérekről“?

— Testvérük a kutya! — felelik a tiroli legények.

Aztán elmondják a magyar tisztnek, hogy ők ismerik nagyon jól az olasz katonát.

— Az olasz katona a világ legfuresább katonája. Lármás, fenyegetődző, bosszuálló. Mindenre képes, még arra is, hogy hős legyen, de csak akkor, ha nincs veszedelem. Ha rohamot intéz ellenünk, hát ez a roham erős, lelkes — amíg baj nincs. De amikor egész sorok kezdenek fölbukni a mi golyóinktól, amikor a fehér havon meglátják az első vérrózsákat: akkor a bátorság mindjárt az inukba száll. Hej, milyen szép volt látni nemrég,

amikor a Paradiso nevű hegy oldalán kezdtek a taliánok lefelé csuszni, egyenesen bele a mi puskáinkba! Hogy hörögtek, hogy szitkozódtek! Hogy átkozták a tisztjeiket és hogy harapták kinjukban a havat! Még a legdühösebb olasz is, akinek csak a fekete szemét láttuk csillogni, csak husz lépésig előttünk mert jönni, aztán elszaladt. Hát bizony nem lehetnek az olaszok jó katonák a sík vidéken sem. Itt a hegyekben pedig, ahol maga a föld a legerősebb ellenségük, nem fognak boldogulni soha. Mert itt olyan harc folyik, amelyben kinlódni kell tudni és nem szabad megrettenni, ha egyik katona keresztül lép a bajtársa holttestén. Bezzeg az oroszok másképp csinálták a Kárpátokban! Ott az oroszok tizezrével hullottak el és a többi a hátuk mögött mégis folytatta a rohamot. Az olaszok még babonásabbak, mint az oroszok: nem mernek támadni, amíg halottaik ott fekszenek előttük a csatatéren. Lám, a magyar, meg a tiroli ember egészen más anyagból van faragva.

Igy beszéltek a derék tiroliak és fején találták a szöveget. Az olaszok azért nem boldogultak velünk, mert a mi katonáink sokkal különb legények, mint ők.

A magyar baka, az Alföld szülötte, nem szokta meg a hegymászást. És mégis pár hét alatt a tiroli és krajnai havasok közt úgy harcolt, mintha ott született volna.

Sokszor lehetett látni, amint Hortobágyról jött magyar bakák vékony kötélre ereszkedtek le a jégomlások közt, hajmeresztő meredek szélén, ahol szédülés fogja el az embert, ha lepillant a mélységbe. Vagy egy másik helyen, ahol ketté vált egy óriási szikla és közben ezer méter magas sziklafalak meredeztek a sötét mélység fölött, drótkötelet dobtak át egyik béréről a másikra és úgy mentek át, kezükön lógva az Istent kísértő mélység fölött, mint a cirkuszi tornász, aki ezzel a mutatványával nagy pénzeket keres.

Igaz: az ágyúval szemben tehetetlen még a legvitézebb, legkiválóbb ember is. Az olasz tüzérségről nem lehet azt mondani, hogy nem lett volna jó, sőt a háboru elején kitűnő volt és nem rajta mult, hogy minden erőlködése mégis hiábavaló maradt. Az olasz tüzérség megtett mindent, ami tőle telt, de a mi állásainkat hasztalan lövöldözte, mert ezek a hadi mesterségnek páratlanul tökéletes és leleményes alkotásai voltak. Pedig messziről alig látott az ember valamit belőlük. Csak a sok drótsövény, meg néhány levágott fatörzs. De a többit a sziklák belseje úgy őrizte, mint valami titkot.

Az olaszoknak is vannak megfigyelőik. Ezek megmondják telefonon az ágyúknak, hogy körülbelül mekkora a távolság, ahová lőniük kell. Az ágyúk persze lenn vannak a völgyben, onnan okádják fölfelé a nehéz gránátokat.

Hanem fölfelé löni és találni nagyon nehéz. Alig minden ezredik gránát tesz kárt a mi fedezékeinkben, de nem sokat. Itt már elfárad a golyó, nem úgy, mint mikor felülről csap le.

Az olasz fővezér, Cadorna gróf éppen abban bizott legjobban, hogy tüzérsége kitűnő. Azt hitte, hogy miután ötször annyi ágyuja van, mint nekünk, ezek elől eszeveszetten fogunk menekülni.

Az Isonzó folyó melletti fronton, amely alig 150 kilométer hosszú, az olasz ágyuk minden talpalatnyi földre a gránátok és srappnelek egész



Az olasz front mögül: diszbe öltözött tisztek a főhadiszálláson csoportokban varják Viltorio Emanuele olasz király megérkezését. Persze sokáig kell várakozniok és egy élelmes fotográfus felhasználja az alkalmat és „lekapja” az olasz képes lapok számára a „hősöket”, akik azonban a lövőárkokban nem festenek ilyen szépen.

özönét zuditották. Cadorna gróf úgy okoskodott, hogy ez a rettenetes ágyutüz egymaga is meg fogja őrölni a magyar és osztrák harcosok erejét és hogy végre is rést ütnek közöttük. Ezért hajtotta katonáit kiméletlenül a vágóhidra, hogy törjenek keresztül az ágyuk által támadt résen.

Az olasz ágyuk jól dolgoztak, azt meg kell hagyni. Hogyan történt mégis, hogy nem tudtak velünk szemben elérni semmi eredményt? Szük-

séges, hogy ezt megmagyarázzuk, mert különben senkise fogja az olaszok kudarcát megérteni.

Hát a magyarázat az, hogy az olaszok ágyui acélból készültek, nem bronzból, mint a mi ágyuink. A bronz pedig sokkal tartósabb anyag, mint az acél. Az olasz ágyukat pár ezer lövés után már ki kell cserélni: a mi bronz ágyuink még a tizezedik lövés után is olyan jók, mint az első lövés után.

Aztán: az olasz tüzérek sem olyan képzettek, mint a mieink és nem is olyan bátrak és találékonyak. Mi például a doberdói harctéren ezt a a nagyszerű bravurt csináltuk meg nem egyszer:



A híres bersaglieri-katonák, az olasz hadsereg dédelgetett kedvencei és tisztjeik. A legénység kakastollas kalapot hord, mint a mi csendőreink. Az olaszok szentül meg voltak győződve arról, hogy az ő bersaglieri-csapatok előtt a mi csapataink folyton csak hátrálni fognak, és meg se állnak Bécsig és Budapestig. Annál nagyobb volt a megrökönyödés egész Olaszországban, mikor minden roham után ezek a híres bersaglierik voltak az elsők, akik — megszaladtak.

Fényes nappal két messzire szóró ágyut állítottunk fel az olaszok szemeláttára és belelőttünk abba a táborba, ahol a repülőgépek voltak. Mire a taliánok magukhoz tértek az ijedségtől, a hangárjaik már lángokban álltak. Akkor vissza akartak lövöldözni a mi két ágyunkra, de ezeket mi addig már régen máshová szállítottuk.

A mi ágyuink tüzét nem is állták az olaszok. Különösen, mikor a

harminc és felesékekkel sóztunk a nyakuk közé. Ilyenkor mindenáron menekülni akartak árkaikból és tisztjeik alig birtak közöttük fegyelmet tartani. Sokszor megtörtént, hogy a tisztek tiz-husz olasz katonát agyonlőttek revolvereikkel, engedetlenség miatt. Az őrnagyok, ezredesek karddal hajtották maguk előtt katonáikat rohamra.

Nagy baja volt Olaszországnak, hogy a művelt olaszok egy nagy része szégyenlette ezt a háborút. Szégyelték azt, hogy több mint harminc esztendeig játszott a Olaszország a hű szövetséges szerepét, és aztán éppen akkor támadott ellenünk, amikor be kellett volna bizonyítania tetteikkel is, hogy csakugyan becsületes szövetséges.

Az egyik isonzói csatában egy magyar honvédhadnagy összetalálkozott egy olasz tiszttel.

Mindaketten tartalékos tisztek voltak és testi, lelki jó barátok már esztendőik óta. A magyar hadnagy festőművész volt, az olasz tiszt szintén. Rómában ismerkedtek meg, ahol együtt tanultak az állami festő-akadémián. Megszerették egymást és három évig együtt laktak, megosztották egymással még a falatjukat is, nemcsak a pénzüket. Csak a keresztnevükön nevezzük őket, épp úgy, mint ők maguk. A magyar festőművész Józsi volt, az olasz pedig Giuseppe (Dzsuzep), ami olaszul szintén József.

Mikor kiűtött a háboru, Józsi azonnal bevonult katonának és kilenc hónapig Galiciában harcolt az oroszok ellen. A tizedik hónapban aztán a déli harctérre vezényelték, ezredével, a budapesti honvédezreddel együtt.

Giuseppe, mint tartalékos tiszt szintén bevonult 1915 májusban és az isonzói frontra került. Alig két hónap múlva, július havában, egy véres roham alatt Józsi és Giuseppe, a két jó barát, akik testvéreknél jobban szerették egymást, szembekerült.

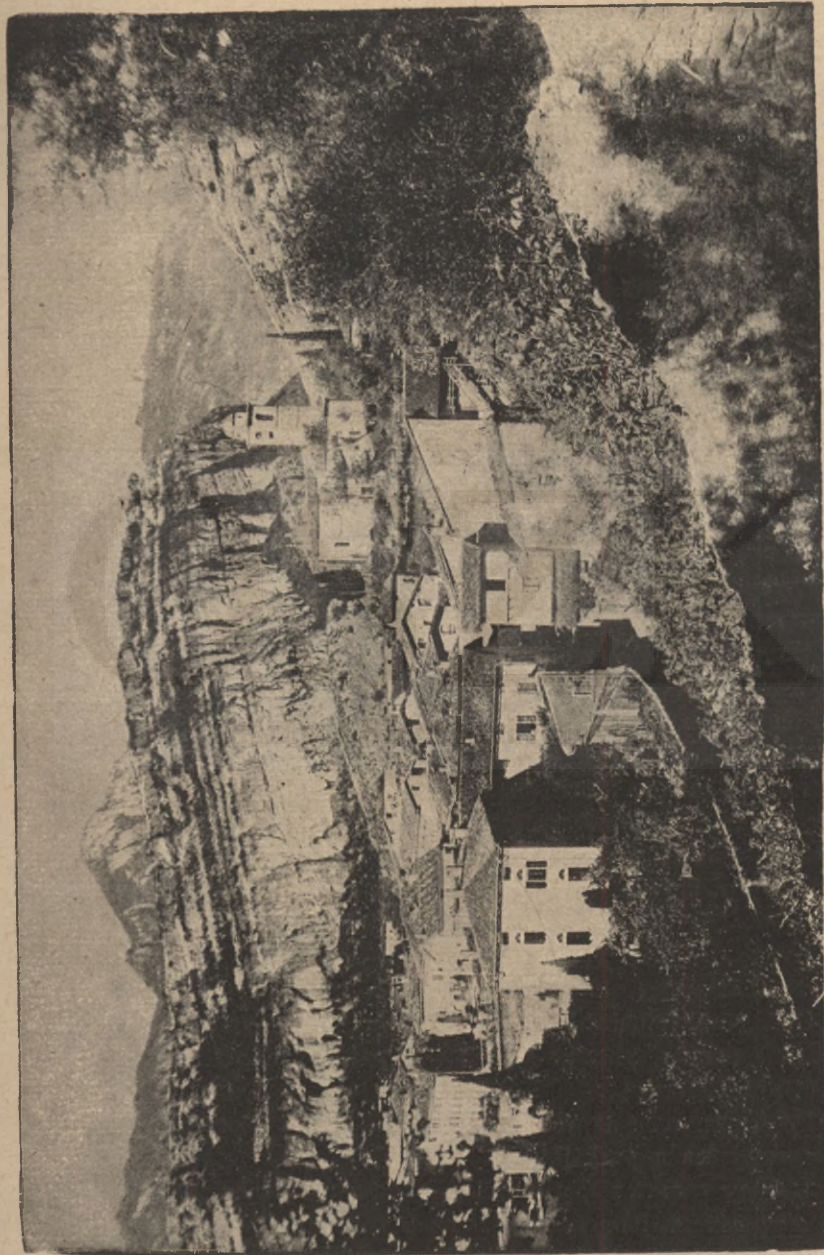
Giuseppe arcát lángba borította a szégyen pirja. Nem térhetett ki a találkozás elől, mert alig tiz lépésre voltak egymástól, mikor egymásra ráismertek.

— Józsi — szólt Giuseppe — mi ne emeljünk fegyvert egymás ellen. Eredj te jobbra, én majd balra megyek.

— Nem lehet Giuseppe — felelt Józsi — Idelátnak a te katonáid is, meg az én honvédek is. Még azt hiszik rólunk, hogy gyávák vagyunk,

— De hiszen úgy szerettük egykor egymást, mintha édes testvérek lettünk volna!

— Igen. De most ellenségek vagyunk és hazánkért harcolunk. Meg kell tennünk kötelességünket. A hazaszeretet előbbrevaló, mint a baráti szeretet. Védd magadat!



12* A tiroli harctérről: Nago, egy kicsiny falucska a Garda-tó közelében, ahol az olaszok már számtalanszor megpróbálták a betörést, de mindannyiszor csufos verést kaptak. A falu közelében van az egyetlen hágó (útszoros), amely átvezet a határon és ágyukkal is járható, de a mi hadvezetőségünk az egész környéket hatalmasan megerősítette.

A kardok megvillantak a reggeli napsugarban. Józsi, a honvédhadnagy nem akarta megölni ellenfelét, csak harcképtelenné tenni. Arra nem szólította fel, hogy adja meg magát, mert ezzel nem akarta Giuseppet megálázni.

De Giuseppe szinte egész Olaszország helyett szégyelte magát és a szégyen miatt csak erőtlenül és vaktában vagdalkozott. Tíz másodperc nem telt bele, Józsi hadnagy kardja keresztülszurta a tüdejét. Giuseppe vértől borítva terült el a földön.

Az ütközetnek már ekkor vége is volt : a mi csapataink győztek és az olasz meghátrált, úgy, amint szokott. Mi maradtunk a harcér urai.

Józsi hadnagy ekkor odaintett századából két legényt :

Fiuk, vegyétek fel ezt a sebesült olasz tisztet, és menjetek vele a kötöző helyre. Talán még meg lehet menteni.

— Oh, nem érdemelte ezt meg !

— Oh, nem érdemlem meg ezt ! — nyögte Giuseppe. — Józsi barátom, hagyj engem itt meghalni.

— Nem hagylak — felelt Józsi. — Most már nem vagy többé olasz, nem vagy ellenségem, hanem sebesült vagy és most már ismét barátom, sőt testvérem lehetsz Giuseppe.

És Giuseppet a két honvéd elvitte. Az orvosok megmentették az életét, aztán persze hadifogoly lett. De a hadifogságban soha nem vetette fel a szemeit, annyira szégyelte azt, hogy Olaszország olyan hitszegően háborút kezdett ellenünk.

Az isonzói fronton különben, ha folyton dörögtek is az ágyuk, a mi lövőárkainkban szép csendesen pipáztak a honvédek. Pár hét alatt úgy kiismerték a taliánt, hogy már nem is sokat törődtek vele. Mikor a taliánok már csak ötven, hatvan lépésre voltak a mi lövőárkainktól, és orditoztak, hogy :

— Avanti, avanti ! (Előre, előre.)

a mi honvédeink még ekkor se mozdultak.

— Csak hadd jöjjön még közelebb ! — mondogatták a fiatalabb katonáknak, akik nemrég érkeztek a frontra és persze nem voltak még ismerősök az ottani viszonyokkal

— De hiszen már itt vannak az orrunk előtt ! Mondta egyik-másik ujong, szorongatva a puskáját.

— Dehogy vannak ! Még a drótig se jutottak el. És ha ott vannak, előbb a géppuskáink jönnek, mi csak azután következünk. Halljátok ! Már kattognak a géppuskák. És halljátok ! Már nem kiabál a talián, hogy avanti.



Az Isonzó melletti harcokból. A tartalékban levő állások közti tisztjeink szünet nélkül dolgoznak. Küldik és hozzák a jelentéseket, kiadják a parancsokat, többnyire telefonon, amely be van vezetve minden lépten nyomon. Sokszor az ellenséges gránátok, srappelvek oda is eltálnak, de ez nem hoz zavarba senkít: derék tisztjeink csak dolgoznak tovább nyugodtan, mint ha csupán hadgyakorlat volna az egész.

avanti, hanem káromkodik, vagy pedig a szentekhez könyörög, hogy mentsek meg a lelkét a pokoltól. Nagyon, de nagyon kevés jut el közülük egészen mihozzánk. No, ezek már itt vannak! Most hát fel pajtások, nyársaljuk fel, aki nem adja meg magát.

Igy folytak le az olaszok elleni ütközetek a déli fronton majdnem mindenütt, tíz hónapon keresztül, 1915 május végétől egészen 1916 február végéig. Cadorna gróf nem törődött azzal, ha tizezer katonája esett is el egy ütközetben: könyörtelenül hajtotta előre a tartalékot. Azt hitte, hogy mi végre is el fogunk fogyni, mert hiszen veszteség nélkül bizony mink se harcoltunk. A rémséges olasz ágyutűz bizony sokszor telibe találta egy-egy lövőárkunkat és akkor vége volt azoknak, akik ott meghuzódtak.

Hanem a teli találat nagyon ritka. Tizezer gránát közül legfeljebb egy esik bele pontosan a lövőárok középebe. Így aztán egyszer csak azon vette észre magát Cadorna gróf, hogy fel millió katonája már elpusztult, de az olasz hadsereg mindig csak ott van, ahol a mádi zsidó, azaz, ahonnan elindult.

Dühében Cadorna gróf Görz ellen irányítottatta az összes ágyuit és két héten keresztül szakadatlanul lövöldöztette ezt a várost, amely pedig semmiféle sáncokkal, vagy erődítésekkel nincs körülvéve. Halomra lövette a házakat, templomokat, sőt még a kórházakat is, amelyekben sebesültek feküdtek. Ezek közül sok elpusztult. Pedig a kórházak fölött vöröskeresztes lobogó lengett és a hadibecsület szerint oda nem lett volna szabad lövöldözni. De mit törődött Cadorna gróf a becsülettel? Hisz ezt Olaszország ugyis eljátszotta már, mikor a királyi szóval megpecsételt szövetségi szerződést megszegte. Nagyon, nagyon alávaló volt az olasz ebben a háboruban elejétől végig.

No, de megfizettünk az alávalóságért, még pedig kamatostul.

Ime egy főhadnagy elbeszélése, hogy minő harc folyt a doberdói fensíkon: Egy kisebb rangú tiszt vagy a legénység csak alig egy-egy néhány arasznyi részét látja a frontnak, mert ez a doberdói harc, ez igazi állóharc. Itten csak előre van mozgás, visszafelé legfeljebb úgy, hogy a karjukon, vagy a hordozó ágyon viszik az embert a kedves bajtársai, vagy még inkább a derék szanitécek.

Amikor egy csapat kimegy a városból a harc vonalba, mindenki megkapja a maga posztját, s ott kell maradnia. Ott kell maradnia, akárhányszor támad is az olasz, akármilyen fogyatékán van is az erő; még akkor is, ha már megsebesült is az ember: nekünk ott megmozdulnunk — tilos. Engem hajnali három órakor ért a lövedék és csak délután három órakor

vittek el és kötözték be a sebemet. Addig nem mozdultam, mert ez ott a parancs.

De így cselekszik akármelyik legénységi sorban lévő vitézünk is: az ő Sпарта és a régi Róma legendás példáit a kitartásban, a fájdalom türelésében a mi katonáink a Doberdón napjában ezerszer felülmulták.

Természetes, hogy az ilyen roppantul szigorú parancsot nem ok nélkül adják. A magyarázat az, hogy a Doberdón oly közel van a két ellen-séges sereg egymáshoz, hogy a kiküldött örök, szinte kezét foghatnának egymással.

Tudni kell, hogy mi az a doberdói fensik? Nos, nem valami hegy-magasságu terület, hanem szép, lejtős föld, amelynek a legmagasabb pontja is csak hatvan méterrel van az Adriai tenger színe felett és a legalacsonyabb része, ahol az olasz állások vannak, csak tizenöt méternyire emelkedik a tenger színe fölé. Az emelkedés tehát negyvenöt méter, de az is sima, egyenletesen lejtős, úgy hogy semmi természetes akadály sem állta útját az olasz támadásnak.

Az olasz háboru kezdetén nagyszerű lövőárkaink voltak a fensik szélén. Jöttek azonban az olaszok teméteien sok ágyuikkal és lötték, lötték a mi szegény árkat napokon, heteken, hónapokon keresztül. A fedezékek eleintén vitézül dacoltak a gránátok, srapnelek tengerszerű dühös áramlásával. De azután mindinkább roskadozni kezdtek és különösen a drót-akadályok pusztultak, veszték. A mi kitűnő legényeink tehát minden este, amikor a lövöldözés kölcsönösen megszűnt, lelopózkodtak a drótsövényekhez és cipelték magukkal a sok friss drótfonadékot, hogy kitoldják, helyrehozzák a napközben tönkrement részeket.

Csönd volt és a magyar katonának az angolét is felülmuló hidegvérével szépen fonták, huzgálták a szöges drótot, mintha csak odahaza fűzfaveszőből kosarat ügyeskedtek volna össze.

Igen, ez így volt. De ugyanekkor az olasz részről is katonák jöttek de nekik már nem szöges drót volt a kezükben, hanem drótnyeső olló, és amit a mi katonáink türelmesen összefonogattak, ugyanazt a drótot, ugyanakkor, alig ötven ölnyi távolságban az olasz katonák épp oly hideg nyugalommal szétvagdoszták.

Olasz részről nem lötték a mi dolgozgató legényeinket, mert akkor a saját embereiket is találták volna, s mi ugyanennél az oknál fogva viszont nem lóhattuk a tolakodó olaszokat.

Szegény bakáink, hiába dolgoztak estéről-estére, a drótsövényből nem lett semmi. Hallottuk, amint egyik-másik haragosabb természetű

legényünk éktelenül odakáromkodott az olasz katonákhoz, akik vakmerő szemtelenséggel vagdosták az alig kifeszített drótot, a mi derék fiaink bátor munkájának, egész éjjeli munkájának az eredményét.



A tiroli óriás hegyek közt, meredek, sokszor hófödte sziklaoldalakon kuszának és másznak fel az olasz katonák, hogy megközelítsék a tetőn levő állásainkat és azokat rohammal elfoglalják. Azonban mi is résen vagyunk és az olaszoknak a fele sem jut el oda, ahova őket parancsolták: golyóink halálos biztonsággal szedik le őket és holttesteik lezuhannak a mélységbe.

— Ejnye a mindenségít — hangzott — legalább azt várd meg, talián, amíg készen vagyok a dolgommal!

Hamarosan látuk, hogy a drótsövény nem őrizhető meg, de rossz is nekünk. Az olaszok a drótsövény nélkül sem merészkedtek a mi szuronyaink közelébe. A mi katonáink viszont, akiket mindig előre kergetett a forró harc viharzása, ha támadni kellett a futó olaszt, nekirohantak a saját drótsövényeinknek és összevérezték magukat rajtuk. Ha pedig szerencsésen áthatoltak a szabad részen, mikor az olaszok megkergetése után vissza kellett sietni, hogy az olasz ágyutüz elől fedezékbe vonuljanak, ugyancsak a drótakadály miatt nem

udtak kellő gyorsasággal visszavonulni. Aki tőlünk olasz kézre jutott, így került fogságba.

Otthagytuk tehát előbb a drótsövényt, azután a lövőárkokat is és száz-százötven lépéssel errébb elfoglaltuk a mészkőből való fensiknak a természetes lövőárkait és üregeit, az úgynevezett „dolinákat“, amelyeket számlálatlan sokaságban bocsátott a jóságos természet a mi rendelkezésünkre.

Ezek a természetes lövőárkok különböző nagyságúak. Van, amelyikben csak néhány ember fér meg, s ismét van olyan, amelyik egész csapatnak ad szinte biztos védelmet. Ez az a természetes védővonal, amelyet hónapokon át tartottunk anélkül, hogy az olaszok csak a közelükbe is juthattak volna. A közelséget azonban csak képletes értelemben kell venni, mert hiszen sehhol sem voltunk távolabb egymástól három-négyszáz méternél.

A harc menete jóformán nap-nap után egyforma. Amikor derengni kezd a hajnal, kezdik lőni állásainkat az olasz ágyuk. Jön a gránát, jön a srapel szakadatlan sorban. Érdeklődésből többször kísérletet tettünk, hogy legalább egy percig számoljunk, hány lövést kap a mi kicsiny harci területünk, de lehetetlen volt számolni: már az első pillanatokban szinte megbolondultunk.

Hogy mégis, mily tömeges az olasz tüzelés, azt az égboltozaton figyeljük meg könnyű szerrel. A gránát, a mint felrobban, sötét, ijesztő felhőt dob az égre, a srapel viszont sárgás felhőfodrokat, amelyek szinte csipke módjára diszítik a gránát felhőzetét. Lassankint aztán ezek a felhőszigetekcskék, akár csak a báránnyfelhők, tömörülni kezdenek, egymásba kapaszkodnak és egyszerre csak azt látjuk, hogy új égboltozat borul fölénk csupa füstből és a puskapor, meg az ekrazit robbanásából.

Ennek a felhőkárpitnak a sűrűségéből ítéljük meg, hogy milyen kedvvel dolgoznak odaát az olaszok.

Ez a tüzelés állásainkat illeti, amelyeket lankadatlan türelemmel, de igazán eredmény nélkül keresnek az olaszok.

Állásaink közepén vezet a híres doberdói országut, amely kezdetben a munició és az élelem szállítására szolgált. Az olaszok azonban mindjárt kezdetben tűz alá vették az egész utat és azóta éjjel-nappal percnyi megállás nélkül szakadatlanul lövik. Azóta ott részünkről ember nem járt, kocsni nem ment, s egész szükséges forgalmunkat rejtett ösvényeken, nehéz utakon bonyolítjuk le, sok nehézséggel, de fennakadás nélkül.

Hogy az olasz golyók közül hány százalék talál, ezt hozzávetően sem lehet megállapítani. Talán ezerből egy, de lehet, hogy még ennyi sem.

A tüzelés napszálltáig szokott tartani és addig mi, ha nem tulzás ez a kijelentés: nyugodtan várakozunk fejezékünkben. Addig csak a mi derék tüzereink működnek csodás sikerrel.

Ennek a sikernek az a magyarázata, hogy az olaszok sokkal rosszabb helyzetben vannak, mint mi: nekik a természet nem nyújtott a mieinkhez hasonló nagyszerű védelmet. Estefelé aztán mindkét részen megszűnik az ágyuzás és következik a szokássá vált és szinte hivatalos pontossággal véghezvitt kölcsönös támadás.

Kiállított óreink jelentik, hogy jönnek az olaszok. Erre mi azonnal kibujunk, mert tudjuk, hogy ekkor még puskatüz sem fenyeget. Emelt testtartással, nyugodtan állítjuk fel rajvonainkat, mert az olaszok a szűk területen nem lőhetnek, különben saját embereiket is érnék golyóik.

Jönnek tehát az olaszok, s mi megyünk eléjük. Amikor már csak csekély a távolság az ellenfelek közt, az olaszok megkezdik a lövöldözést, mi úgy, ahogy viszonzunk, de ugyanekkor felzúg a mi oldalunkon a félelmetes csatakiállítás:

— Rajta! Előre!

Még nem volt rá eset, hogy az olaszok a mi szuronytámadásunkat álló helyzetben bevárták volna. Amint látják, hogy a mieink feléjük rohannak, uccu! vissza hanyatt-homlok menekülnek a fedezékeik irányában.

S ez a mi mindennapi diadalmunk és veszedelmünk is. A mi célunk soha sem az, hogy megrohanjuk kis erővel az olasz védőárkokat, csupán vissza akarjuk kergetni a tolazkodókat. Igen, de majdnem lehetetlen földadat, hogy katonáinkat a kellő pillanatban megállítsuk és visszafordítsuk. Ha ezek benne vannak a rohanásban, a siker heve elragadja őket és igen gyakran akad egy-egy kisebb csapat — két ember, öt ember — aki már csak akkor kap észbe, amikor ezer olaszt lát maga körül. Ezek jutnak közülünk fogságba.

Ezek és ilyenformák voltak a doberdói harcok. Ott, kint közvetlenül a csatavonalban, nem is rettenetes a dolog. Csak amikor sebesülten egyre hátrább, egyre hátrább kerülünk, akkor látjuk meg a — csatát. Akkor látunk izgalmat, rohanást, sebesülteket. És igazán csak ott eszmélünk rá, hogy mekkora veszedelemben voltunk. Mondom, én csak néhány rőfjét láttam a doberdói frontnak, de ez a hitem és józan meggyőződésem, hogy azt a frontot még vagy száz esztendeig bírjuk tartani.

Most pedig következik egy csatakép az Isonzó mellékéről.

Csönd volt az Isonzó völgyében. Az olaszoknak déli pihenőjük volt, és mi nem tartottuk szükségesnek, hogy ebben megzavarjuk őket. Csak



Előőrseink az Isonzó melletti harctéren, egy előretolt állásban, amint észreveszik az ellenség előőrseit. Tanakodnak, hogy mihez kezdjenek: felőjjék-e őket, amire jó alkalom volna, mert azok még nem látták meg a mieinket, vagy pedig varjanak meg és valami más módon, zaitalanul tegyék őket ártalmatlanná.

az opáiszinü löportust-nuhamok egyhangu zugasa, a mi déli szendergésre csábit, törte meg a szokatlan nyugalmat.

Harangszó azonban már nem szólította a völgy jambor lakosait déli imára. Mert már régóta hallgattak a harangok a szűkebb harcterületen. Egyes tornyokon ugyan még ott lógtak porosan a zöldgálicos foltoktól borítva, a többit biztosságba helyezték az ellenség elől.

A mi állásaink a magaslatokon voltak, amelyek Santa Lucia helységet és az ottani hidat fedezték; a folyó jobbpartján pedig a völgyből felküldték hozzánk üdvözetüket. Volessah, St. Daniel, St. Ulrich, valamint Tolmein tornyai. Északon sötétzöld fenyvesből a magasba nyult Rokkenstein régi omladéka a tolmenoi várhegyen, ahol egykor az aquileai patriárkának kastélya állott. Mindez a nyugalomnak csillámló pompás képét mutatta. De mi tudtuk, hogy egy óra múlva ez a nyugalmas völgy, ez a kis paradicsom, ahol barátságos házak zöld pázsiton és buja kertekben voltak beágyazva, pokollá változik át.

Jelzést kaptunk. Egy mellettünk volt telegrafista leírta a táviratot, amelynek tartalma nem volt nagyon kellemetes ránk nézve. A Kovrát hegyháton egy ujjonnan beépített ellenséges ágyuüteget fedeztek fel és a határhegy háta mögött mozgás volt észrevehető, amelyből csapatmozgásra lehetett következtetni. Ez nekünk szólt.

Az állásaink ellen intézett támadás óta, amely épp úgy, mint eddig valamennyi, kudarcot vallott, már négy nap telt el. A dróthálózaton előttünk a lejtőn temérdek olasz halott feküdt és függött, száradva a forró napsurgárban. Sem mi, sem az olaszok nem tudták eltakarítani, s átadni ezeket a szegényeket az anyaföldnek az örök békesség honának. Mindenkire, aki mutatkozott, lövöldöztünk mi is, az olaszok is . . .

A nap áthaladt a zeniten s a világitás most az olaszoknak kedvezett. Az erős napfény nem az ő szemüket vakította, hanem a mienket. Megkezdődött tehát ismét a menydörgés számtalan tűzokádó csőből. Fehér por szikrázott fel, sziklák pattantak szét, kőszilánkok suhogtak a levegőben. Minden négyszögméternyi területet elborítottak a gránátok. Ez volt a Pokol. Mi mégis csöndesen maradtunk, hozzátapadtunk laposan fedzékeink falához s a választ egyelőre átadtuk láthatatlan ütegeinknek. Mi csak később kerültünk sorra.

A mi tüzeink felfedeztek egy sziklába vájt ellenséges üteget, ámbár az olaszok nagyon ügyesen tudták maszkirozni telepeiket. Arra aztán derekasán tüzeltek a mieink. Nehéz, bugó ágyuink is részt vettek ebben. S erre egész sziklák zuhantak le a völgybe, széles hézagokat tépve az erdőkben.

Egy félóra mulva vége volt az ellenséges ütegeknek. A hely, ahol állott, csak egy formátlan kötömeggé vált. Erre az ellenséges ütegek bombázása egy pillanatra alábbhagyott. Megijedtek talán? Nem. Az üteg csak célpontját változtatta meg. Azelőtt bombázása széles arcvonalra oszlott, most pedig egy állásra irányult, a Korarsee falu mellett levő északi magaslatra, amely a két hegyhát között elnyúló völgyet zárta.

Nehéz percek voltak ezek. Jobbról is, balról is elesett egy-egy derék bajtársunk. Ez a katona sorsa! Adjátok át üdvözlétemet kedveseimnek odahaza — ez az utolsó sóhaj, amely felrebben ajkukról.

Egyszerre a szemben álló hegy lábánál elterülő erdőkből kiözönlöttek széles arcvonalban az ellenséges tömegek hullámai, egymást vad kiáltásokkal bátorítva, — míg nálunk minden száj néma maradt. Az ajkak gyorsabban tapadtak egymásra. A ráncolt homlok és összehuzott szemöldök alól a mi katonáink kemény tekintete kémlelte a felénk hömpölygő, tulerejű tömegnek gyöngéit . . .

Egyetlen lövést sem tettünk. Azok ott alant rohantak előre, átugrátk az utat, elérték a lejtőt és kapaszkodtak felfelé . . .

Odafönt pedig a halál nyugalma uralkodott. A mi katonáink látták a támadók heves mozdulatait, az ellenséges tisztek bátorító taglejtéseit s látták a futólagos mosolyt is, a mieink között, a szakállas arcokon. Amikor az ellenség diadalmi kiáltása hallatszott, amely megreszketteti a levegőt.

Lövészeink szeme most élesen tapadt az ellenségre s mindegyik maga kereste a maga ellenfelét. Az ujj meghajlott, lassan, óvatosan. És hirtelen ropogott a tűz, mint a záporosó, amely kicsiny felhőből hirtelen omlik alá a derüs égboltozatról. A rémületnek és irtózatnak egyetlen kiáltása hallatszott. Az ellenséges támadók közül sokan elesetek, mások levetették magukat a földre és ismét mások véresen kullogtak lefelé a lejtőről az ut felé.

De meg kell hagyni: nagyon sokan vitézül harcoltak az olaszok közül is. Bersaglierek és alpinik voltak az elsők a támadásnál. Tovább is előre törtek. A kakastollak a kalapjukon a levegőben lebegtek. Közelebb jöttek.

Vad dühvel, emberfeletti erővel, a mit a fenyegető halálos veszedelem ad az embernek, tépték ki a karvastagságú cölöpöket, amelyek a drótsövényt tartották. Szétvágták a drótokat, melyeken egyik-másik örökre függve maradt, és tűz és kőlavínak és kézigránatok ellenére, amivel fogadtuk őket, behatoltak a mi lövészárkainkba . . . Ott aztán ember ember ellen folyt a küzdelem. Szuronynyal, puskatussal, ököllel és foggal, késsel és lábnak taposásával. Szorosan összefonódva hulltak le néhányan küzdve a mélységbe. Még a halálban sem eresztették el egymást.



Olasz gyalogság támadása a Doberdó sziklái közt, mindjárt a háboru első heteiben, amikor még nagyon forró volt a vérük és azt hitte minden olasz, hogy Trieszt, Görz, Trentó és fél Ausztria nemsokára az övék lesz. Azóta egy kicsit lehűlt a vérük és ma már nagyon örülnének, ha a gyalázatos hitszegést nem követték volna el ellenünk

De mi voltunk az erősebbek a közelharcban is. Akit a mieink puska-tusa ért, abban örökre elhalt a sóhajtás. És bennünket jogos szent harci düh hevített. Nekünk a hűség nem üres fogalom. Nekünk az a legszentebb a földön. Hűséget szegni, előttünk kárhozat, amely kárhozat azokat sujtotta, akik a mi öklünk alatt kilehelték szegény megtévesztett lelküket!

Régóta törték már magukat az olaszok, hogy a tolmein melletti hidat hatalmukba kerítsék. Már junius első napjaiban (1915) kisebb csaták folytak Krajna e kapujánál.

Az első nagyobb ütközet, amelynél négy olasz zászlóalj támatta Tolmeintől északra fekvő állásainkat, az olaszok véres kudarcával végződött, amikor is három tisztet és 50 főnyi legénységet fogtunk el.

Támadásuk ezek után Karfeittől északi irányban a Krn-hegység ellen irányult, ahol súlyos veszteséget szenvedtek. A hegy déli lejtőjén 300 olasz holttest hevert!

Julius hatodikán új támadással tettek kísérletet, de ezt is visszavertük. Junius 17-én visszavert támadásuk, ahol megint nagy veszteségeik voltak, arra indította őket, hogy hosszabb ideig meg se mertek moccanni.

Julius elsején az ellenség a Krn vidékén nagyobb erővel indult támadásra. Ez alkalommal avatkozott a nehéz tüzérségünk bele a hegyi háborúba. Csapataink valamennyi állásukat megtartották. Cadorna gróf pedig azt jelentette július 2-án, hogy az olaszok megszállták a majdnem 2000 méter magas Babinyski Skedeni állást, amely közvetlenül az olasz határon fekszik, s amelyen egyetlen emberünk sem állott. Ezt Cadorna, mint fényes haditettet említette meg s jelentette, hogy Predil és Malborghet az olasz nehéz tüzérség bombázta!

Az olaszok július 2-án Koritnica falut is bombázták, ahol két fabódé leégett. Ezt a két bódét az olaszok élénk fantáziája megtette municíós rakárnak. Diadallal híresztelték aztán, hogy tömérdek osztrák és magyar hadianyagot pusztítottak el!

Julius 5-én az olaszok a Mrzli Vrh egy előrenyuló sziklacsucsra ellen próbálták szerencsét. Itt a zágrábi horvát háziezreddel találták magukat szemben, amely véresen visszaverte őket. Az olasz katonák holttesteik százával feküdtek állásaink előtt. Cadorna július 9-én csak arról adott hírt, hogy Predil és Malborghet bombázása eredményesen folyik. Julius 12-én azt jelentette, hogy egyik csapatunk egy rettenetes zivatar közepette az olaszok ellen meglepetésszerű támadást intézett, amelyet nyomban visszavertek. Csakhogy a mi jelentésünk másképp szólt ám! Ugy szólt, hogy a támadásunk sikeres volt. Ha ez a támadás valóban olyan meglepetésszerű

volt, mint Cadorna mondta, akkor mindenesetre pórul jártak az olaszok. Mert ha a mi katonáink meglepték az olaszokat, akkor ezeknek már lőtték is!

Majd megkezdődött a tüzérség munkája. Julius 22-én az olaszok a Krn vidék déli részén nappal újra többször támadtak s éjjel nagyobb haderővel ismét meg akarták közelíteni állásainkat, de ismét csak verést kaptak. Több órai pihenés után 23-án délben újra makacs támadást kezdtek, amelynek visszaverésében József királyi herceg honvédgyalogsága különösen kitüntette magát.

Augusztus elején az olaszok folytatták a Krn vidéki és a tolmeini állásaink bombázását. Nehéz és legnehezebb tüzérségük avatkozott bele a harcba, mely ezuttal a doberdói fensik és a görzi hidfő ellen irányult. Augusztus 20-án Cadorna ezt jelentette: „A Monte Nero szakaszban (a Krn hegység egy része) a Vrsic magaslat gerince és a Del Planina közt ellenséges lövőárkokat foglaltunk el“.

Hogy mennyire füllentett ez a jelentés, kitünt a későbbi jelentések ama beismeréséből, mely szerint Vrsicért, mely épp úgy, mint azelőtt és azután is a kezünkben maradt, még hónapokig küzdelem folyt. Az ellenséges tüzérség éjjel-nappal lőtte a tolmeini hidfőt, a Krn területet és a Flitsch Raibl vidékét. A gyalogsági támadások egymást követték, de csapataink hőiesen helyt álltak. Cadorna azonban mégis mindennap olasz diadalról tudott beszámolni. Augusztus 17-iki jelentésében azt mondta, hogy az olaszok aug. 16-án a tolmeini szakaszban az Isonzó jobbpartján a Santa Maria és a Santa Lucia dombok ellen fényes támadást intéztek, s a lövőárkok egész sorát foglalták el!

Valóban, nagy ember lett volna ez a Cadorna, ha a hadvezérséghez is úgy értett volna, mint a hazudozáshoz!

Szemtanuk, akik a harcokban résztvettek, beszéltek, hogy az olaszoknak rettenetes veszteségük volt. Szeptember elején megkísérelték többször, hogy a tél beállta előtt frontunkat valahol áttörjék. Egy ilyen kísérletnél egy olasz gyaloghadosztály (ez mintegy 20.000 ember) egymaga 1000 embert veszített. A Vrsic területén heves harcok dultak napokon át. Aknavetők, kézigránátok, legördülő sziklák és kőrákások, szurony- és puskatús, végül az öklök léptek munkába. A St-pölteni osztrák landwehr-csapat itt bebizonyította, hogy szintén hős csapat.

A balsors, amely az olaszokat üldözte, nem tágitott mellőlük. Saját tüzérségük lövöldözte azokat a völgyeket, melyekben a gyalogságuk összegyülekezett, hogy támadásra induljon ellenünk!

Ebben a nagy háboruban az igazi, és nemes hazaszeretetnek leggyönyö-

rübb példáit a magyar katona szolgáltatta, akármelyik fronton harcolt is. Ime egy a sok gyönyörű példa közül:

A Tolmein melletti rettentő csatákban a budapesti első honvéd-gyalog ezrednek egyik hadnagya, K. Ferenc, úgy harcolt, mintha kereste volna a halált.

Ez a K. Ferenc tartalékos hadnagy volt és a polgári életben egy takarékpénztár hivatalnok.

Alig pár hónappal a háboru előtt párbajt vívott egy fiatalemberrel, Sulyos kardpárbajt, amelyben nagyon megkaszabolták egymást, úgy,



Átkelés az Isonzó folyón. Egyik táviró és telefon-lerakó csapatunk katonái belegázolnak a vízbe, hogy átkeljenek a tulsó partra, ahol helyre kell állítaniok az elszakadt drót-összeköttetést.

hogy mindegyik egy pár hétig nyomta utána az ágyat. A párbaj után szokás, hogy az ellenfelek kibékülnek és kezét fognak egymással. De K. Ferenc nem akart kibékülni ellenfelével semmi áron.

El lehet ugy-e képzelni, hogy a párbaj oka nem volt csekélység, ha az egyik fél sem akart tudni a kibékülésről.

Most, az olasz fronton összekerültek az ellenfelek, akik nemrég párbajban akarták egymást elpusztítani. K. Ferenc ellenfele, aki szintén tartalékos hadnagy volt, az olasz frontra került, egy másik honvédezredben. A neve M. Pál.

A tolmeini hid körül véres csatában megvertük az olaszokat. K. Ferenc hadnagy ezrede nyugat felől, a másik honvédezred, amelyikben M. Pál hadnagy volt, kelet felől támadott.

Mikor aztán kivívtuk a fényes diadalt, K. Ferenc és M. Pál hadnagyok, a halálos ellenfelek, találkoztak a csatatéren. Mindkettőnek az arcán ott lángolt a győzelem lelkesedése.

Mikor meglátták egymást, nem is voltak megdöbbenve. Mintha semmi, de semmi nem történt volna köztük, siettek egymás elé és összeölelkeztek a századaik előtt. Sirtak, de — örömben.

Aztán újra jó barátok, jó bajtársak lettek, akik nem győzték egymás kezét szorongatni. A multról egyik sem akart beszélni sokáig. Csak jó idő mulva hozta elő a multat K. Ferenc hadnagy, így szólván:

— Nem is értem, hogyan párbajozhattunk mi olyan csekélység miatt!

— Bizony, bizony olyan csekélység miatt! — felelt M. Pál hadnagy mosolyogva.

És ezután soha többé nem szóltak a párbajukról, sem arról a csekélységről, amely miatt megszabdalták egymást és amely miatt akkor sehogyse akartak kibékülni.

Nos, tudjátok mi volt ez a csekélység? M. Pál vőlegénye volt K. Ferenc hugának, de mert gazdagabb lányt kapott feleségül, visszaküldte neki a jegygyűrűt. Ez volt az a csekélység!

Alig egy heti szünet után az Isonzó harevonalán újból megindult a rettenetes harc. Az olaszok fontos okból nem szentelheték magukat hosszabb pihenésnek. December elején nyílt meg az olasz képviselőház és addig az időpontig katonai sikert kellett elérniök, tekintet nélkül az eszközre és tekintet nélkül a további súlyos áldozatokra. Valószínű, hogy a többi ántánt-hatalmak és mindenekelőtt Anglia, mely Olaszország sorsát és ennek egész jövőjét ekkor már a kezében tartotta, sürgették a helyéből nem mozduló „olasz támadás“ folytatását.

Az eredményt, melyre az olaszok annyira törekedtek, Görz városának nevéhez akarták fűzni. Amit három hasztalan és egyre több veszteséggel megfizetett csata nem ért el, azt egy újabb általános rohammal akarták elérni. A roham elsősorban és főleg a tenger melléki harevonal ama része ellen irányult, amely már a harmadik Isonzó menti csatában, különösen annak vége felé sikeresen elviselte a főtámadást, tehát a doberdói fensik és főleg a Monte dei sei Busitól északra fekvő szakasz ellen, továbbá a görzi hídfő, valamint Plava vidéke ellen.

Miután már november 9-én az olaszoknak élénk tevékenysége volt

látható, amely rendesen megelőzi a támadást, 10-én hajnalban az egész támadás harcvonalaán megindult a tüzérségi előkészítés, amely dél felé fokozódott a legnagyobb hevességgel. A bőséges utánpótlás ellenére sem kimeríthetetlen lővőszerkészlet ezuttal nem engedte meg az olaszoknak, hogy a bevezető ágyuzást, mint a harmadik Isonzó-menti csata elején, több napra terjesszék ki ; az olasz gyalogságnak ezuttal néhány órás tüzérségi előkészülettel kellett megelégednie.

Plava vidékén az ellenség Zagora helység ellen intézte legdühösebb támadását és nagy erőknél kétszeri rohama után 10-én délután sikerült



Olasz karósnak az alpmi (hegyvidéki) csapatok a harcterre mutatnak mitanodni. Ezek a csapatok épp olyan híresek, mint a bersaglierik, és mert a hegyvidéki lakosság fiai nagyszerűen kiismerik magukat a hegyek közt. A mi debreceni honvédeink, akik életükben talán soha hegyet nem láttak, épp oly nagyszerűen kiismerték ott magukat.

az olaszoknak a helység déli házcsoportjába bevonulni. Az estefelé következett égháboru azonban majdnem az egész harcvonalon véget vetett a harcnak. Ennek következtében az ellenség Zagoránál állótűzharcra szorított. Másnap reggel csapataink ellentámadásra indultak, visszavetették az előző napon elvesztett házcsoportot és harcvonalkunk megjavítása végett az ellenségnek több csatlakozó árkt elfoglaltuk.

Az olaszok ezután egyik támadást a másik után intézték, hogy régi harcvonalkukat visszaszerezzék. Valamennyi előretörésük azonban a mi tűzünkben összeomlott.

Ugyanilyen eredménytelen volt a görzi hidfő ellen intézett valamennyi olasz roham. A Monte Sabotinon már az első támadást akadályainknál véresen visszavertük, a többinél pedig az ellenség a mi heves tüzelésünkben nem volt képes előre jutni. Ennek következtében az olasz gyalogság a harc második napján csak a fedezékeiből való lövöldözésre szorítkozott.

Csapataink, közöttük a 17. számú krajnai gyalogezred szakaszai Oslavijánál is valami tizszer visszaverték a rohamozó ellenséget. Pevma előtt a támadásra gyülekező olaszokat ágyutüzünk szétszórta.

A Podgora szakaszon a leghevesebb kézigránát harc folyt. Az olaszok többször igyekeztek kürtjelre előretörni, de oldalról lövöldöző gépfegyvereink tüze sorra söpörte el a támadókat. a Luzinico-vidékeről odairányított ellenséges tartalékokat pedig tüzérségünk szórta széjjel.

A doberdói fensik szélén a gyalogsági harc ezuttal is rendkívül elkeseredett volt. Mindkét napon délelőtt 11 óra után kezdődött a harc és csak a sötétség beálltával ért véget. Peteanonál az ellenség az első visszavert támadás után nem tudta csapatait az ágyutüz zónáján át előbbrehozni. A Monte San Michele északi lejtőjén az olaszok pár órára elfoglaltak egy árokdarabot, ahonnan aztán valamennyit rövidesen kivertük.

Minden további támadást a derék honvédek vertek vissza. A hegy előtt levő vidéken az ellenség mozdulatait már ágyuink tüze lenyűgözte. A San Martino szakaszon főleg a 39. és 46. számú magyar gyalogezred állott helyt a leghevesebb ágyutüzben. Elkeseredett harcokban kézigránatokkal, majd kézi tusában ember ember ellen számtalanszor verték vissza a megvetett olasz ellenséget. Ha az olasz itt-ott elfoglalta a szétlőtt árkok egy-egy darabját, onnan csakhamar megint menekülnie kellett. A teljesen földult Karszt vidékének egy talpalatnyi része sem veszett el a mi számunkra.

Az olaszok végre belefáradtak a havasi kunyhók és üres fogadók bombázásába és hogy életjelt adjanak magukról, a Stilszi hágón hébe-korba fölrobbant egy gránát, ha közülünk valaki kimerészkedett az utra. Amióta néhány közeledési kísérletüket udvariatlanul és véresen visszavertük, fölöttébb óvatosakká váltak. Őrjاراتaink elől rendszerint elfutottak, kivéve ha nagy tulerőben érezték magukat. És akkor sem támadtak szemben, mint a mi katonáink tették, hanem megkerüléssel és átkarolással próbálkoztak, de ebben ritkán volt szerencsájük, mert ha közelebb jöttek, katonáink biztos kézzel célba vették őket és valamennyit lelövöldözték.

Határunk az Eben jégvidékein át volt, amely balra egészen az ország-utig húzódik. Az ellenségnek egyre fokozódott tétlensége ellenére minden oldalról alaposan megerősítették katonáink az állásaikat. Az olaszok a

Monte Braulion tanyáztak állig fölfegyverkezve s úgy beásva, hogy a fejük bubja sem látszott ki. Magától értetődik, hogy az ellenség a völgyet is megszállva tartotta.



Teafőzés a front mögött. A párolgó, forró tea nemcsak a hidegekben, de még meleg nyári napokon is jól esik a katonának, főleg ha cukron kívül rum is van benne. Az olasz front mögött minden vasútállomáson egy-egy kocsit állandó teafőzésre van berendezve és a teát majdnem szünet nélkül hordják szét.

Ágyaik hatalmasan bömböltek, tölcseréket és lyukakat vájtak, melyeket megfigyelőink éjjel tartózkodó helyül használtak, egyébként pedig csak jelentéktelen károkat tettek.

Egyik őrségünk, egy kised, de elszánt csapat a magas csúcson, a jég-

mező szelén teglalt állást. Erre vetett szemet az ellenség, minekutána megállapította, hogy az őrség legfőljebb tizenöt emberből áll. Természetesen az olaszok legalább ötven emberrel indultak ellene, különben kockázatos lett volna a dolog.

A Val dei Vitellin egy gyalogos ut vitt föl, mely aztán a jégmezőkön vezetett keresztül. Ezen az uton kuszta föl az olaszok, hogy támadást intézzenek az őrség ellen.

Nagy óvatosságuk ellenére a tábori őrs meglátta a közeledő ellenséges csapatot. A messzelátón a társaságnak minden mozdulata látszott. Nem is sejtették, hogy figyelik őket. Tagadhatatlanul ügyesek voltak, valamennyien alpesi vadászok, akik egy tiszt vezetésével közeledtek és minden utat jól ismertek.

Amikor a jégmezőt elérték, a csákányra és kötélre került a sor. Egy mástól nagy távolságra vonultak előre a napsütéstől párolgó jégmezőn. Az a csapatunk, amely a Monte Scorluzzon állt, hasonlóképpen élesen figyelte az izgalmas jelenetet. Egy őrjáratunk jelentette, hogy a Val del Branliótól a Filone Mont magaslaton át egy teljes olasz alpesi vadászrezd nyomul kis csapatunk ellen, és hogy a másik hegygerincen is láthatók előrenyomuló olasz csapatok, amelyek San Ranéeritől indultak ki. Katonáinknak ragyogott a szemük a gyönyörüségtől.

Az egyik őrségen három nemzedék állt. Egy egész tiroli család. Nagyapa, tíu és unoka. A leány élelmet és municiót vitt föl s naponkint többször tette meg a veszedelmes utat a jégmezőn át oda-vissza. Ezek aztán emberek! Hogy a hazai rögöt védték, ez természetesen szent dolog. Szégyen lett volna ez elől kitérni. Tulnan, a Nagler csucs alatt, már ropogott a fegyver. A Monte Scorluzzó őrségétől csak egy futó pillantás siklott át a déli haretérre. Amit ott látni lehetett, az teljesen megnyugtató volt. Már szaporodtak a sötét pontok a legpompásabb színekben ragyogó jégen. Semmi aggodalom! Az olaszok egy része sohasem juthatott föl, a másik rész pedig, amely fölbomlott rendben zihálva kapaszkodott föl a lejtőn, éppenséggel nem érte el a lejtőt. A mi gépfegyverünk elkezdett zakatolni s lesöpörte őket. Bukfencet hánytak az olaszok, mint a halálra sebzett zerge, s aztán holtan kerültek el. A veszteségük nőttön-nőtt, de azért közelebb jöttek.

A lejtő északi részén jobb fedezéket találtak, ott már egészen közel voltak. A mieink is egyre fogytak. Már alig száz lépésnyire volt az ellenség. Már látszott a szemefehérje a barna olasz legényeknek.

A helyzet veszedelmes kezdett lenni. Ebben a pillanatban északról golyózápor zudult oldalt az olaszokra. Egy portyázó csapatunk észrevét-



Tábori mészárosok a front mögött. A mészáros mesterseghez értő katonáink feltarabolják a marhát és küldik szét, hogy minden csapatunk megkapja, ami megilleti és a harcoló bakák minden nap hozzájussanak a maguk hus-porcitójához.

tenül közeledett, és az ellenség soraiban rettenetes pusztítást vitt végbe. Az alpinik (olasz hegyi katonák) egy pillanatig ellentálltak, de aztán visszazönlöttek, üldöztetve gyilkos tüzünktől.

Hasonló sors érte azt a csapatot, amely a Nagler-csucson lévő tábori őrségünk ellen támadásra indult. Mindkét támadást olyan erővel vertük vissza, amelyek az ellenségnél sokkal gyöngébbek voltak. Katonáink győzelmi önérzete lobogó lelkesedéssé vált. A mi sziklafészkeink a hegyoldalban hasonlatosak a viperafészkekhez. Ez is sziklába van furva. A vipera csendben, idegfeszülten, halálos marásra készen várja izgatóját. Forr az idegekben a lefojtott elszántság. Katonáinkból a legtöbb családapa, vagy fiú, aki a sziklába vágott első gránátsattanásra megrendül, a másodikra azonban megdühödik, s a pergő gránáteső kerepelésére fogcsikorgatva, halálos szuronyának görcsös marokbaszorításával némán, ugrásra készen rohan előre, a lövőárok életének szenvedéseit, a katonai fölszerelés súlyát ellefelejt, mint emberfölötti, ujvilági ember, kinek akarata erősebb a gánátnál, vérszomjas elszántsággal és az egyetlen, minden egyebet fölemésztő gondolatban, hogy a következő pillanatban legbecstelenebb ellenségébe döfheti a hideg, hegyes vasat. Csapatunk ott voltak az Isonzo-fronton is. Vasárnap volt. Kipihenték immár az olaszok erőlködéseit, — november 30-ika volt a legmelegebb — s unták magukat. Akinek volt mit, olvasott. De az olvasnivaló is elfogyott.

Velük szemben voltak az olaszok. Ők nyilván nem unták magukat. Náluk volt elég rendbehozni való. Kész örület, amit műveltek. Nem akarták elhinni, hogy velük szemben nem a gorlicei oroszok álltak, hanem az olasz hitszegés következményein fölháborodott, hazájukat féltő, öntudatos katonák, akiken nem fogott másként a gránát, csak ha beléjük ütött. A hangjától nem ijedt meg nálunk senki.

Katonáink állásai nagyszerűen ki voltak építve. Bevették magukat egy vonalra, és ott maradtak. Az olaszok jól ismerték azt a vonalat, nem kellett mindig újra és újra belelőniök magukat. A gránáttal sem spóroltak. Ennek az ellenségnek azonban, egy tapodtat nem sok, de annyit előrejutnia nem volt szabad! Ez az ellenség megszegte szövetséges szavát! Ez az ellenség nyujtotta meg a háboru szenvedéseit, ez öntött új reménységet már-már elcsüggedt ellenségeinkbe!

Ezt tudták katonáink és ehhez tartották magukat. Ott győzni vagy halni kellett; és ez ott tisztekkel és közemberekkel közös elhatározás volt, önkéntes elhatározás, amelynek mindenki eleget tett. És ha a sors valakit sebesülésre kárhoztatott, az nótázott, ujjongott, hadd lássa, hadd hallja az ellenség, hogy még a gránát lövése sem fáj nekünk!

Egyébként nappal nem is volt olyan borzalmas az olasz harctér, mint az ember a külsőségek után hitte volna. A katonák benn szuszogtak a sziklaodvakban, mint vasárnapi jégeső idején a pesti városligeti publikum az omnibuszban. Aztán megeredt a jégeső : az olaszok elkezdtek lőni. A jégeső dobolt az omnibusz tetején, a gránát is a sziklaodu tetején, ahová is nem kevésbé hullott, mint a jégszemek, — de nagyobbakat koppant.

Jégeső azonban széllel jár. A szél az ablakokba is jeget ver. Ezt a szerepet a puskagolyó töltötte be : ott kopogott az ablakon, a sziklán. Nagyot



Kávéház a lövészárokban. Jókedvű és leleményes katonáink a mindennapos harcok rettentő fáradalmi közt is mindig ki tudnak eszelni valami bohóságot, amivel egymást szórakoztatják. Így a tiroli hegyek közt egy fedezéket kibővítettek és elnevezték „Arco” kávéháznak. Ebben a kávéházban sok mindenféle italt lehetett kapni, még — kávét is.

koppant, aztán elhallgatott. Inkább sűrűn, mint ritkán, levágott egy-egy huszonnyolcas gránát is. Ennek a hangja különösebb figyelmet ébresztett a hallgatóságban, a mi katonáink közt.

Volt is az olaszok lövész-pazarló buzgóságának annyi foganatja, hogy össze-vissza lyukgatták a mi állásainkat, csak hogy ezek a lyukak nem voltak elég nagyok arra, hogy az olaszok átbujjanak rajta. Különösen. mert a mieink

s ott álltak ám a résen. A mi ágyuink sem maradtak tétlen, a mi puskaink s ropogtak, és megszólaltak a harminc és feleseink is, ezeknek a hangja pedig elayomott minden harci zajt.

Hanem éjjel! No hát éjjel se volt valami különösebb baj, de a látvány borzalmaitól megkövült a lélek. A világ vége nem lehet irtóztatóbb Kigyulladt a szikla és a víz. Égő kőszilánkok, emberi testrészek röpdöstek a sötétség kísértetei gyanánt; égrelövő gránátlángok dörrenő tüzcsovái fölött és az olasz holttestek tizezreinek halmai közt kigyulladt a kézigránát. Megsíratta-e ezt a sok tizezret valaki úgy, mint az éjszakai kód, melynek havas esője párázott a csatatér fölött? . . .

Egész nap folyt a harc Stradussinától délre fekvő erdőséget. Hol elvesztettük, hol visszafoglaltuk, óráról-óra változott a birtokosa. Végre győzött az olasz tulerő. A kimerült magyar védő kivonult belőle azzal a szilárd elhatározással, hogy később visszafoglalja.

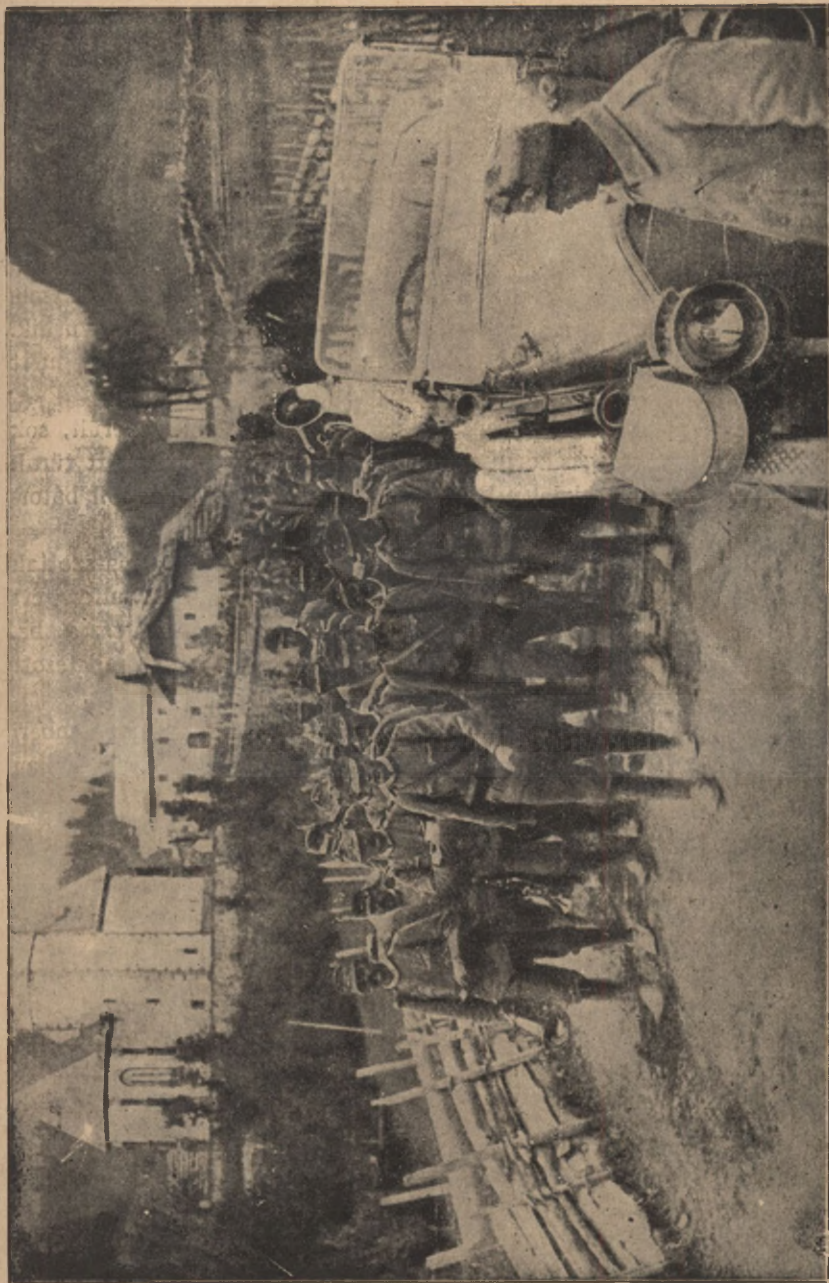
De a támadónak is fogytán volt ám az ereje. Sürgős szüksége volt pihenésre. Ekkor újra megszólaltak az ütegek. A Monte San Michelét egy pillanat alatt füst, mézpor és tüzfelhő borította. Egy tüzhányó, amelynek falairól izzó vasláva hömpölygött, minden életet kioltva. A puha kőzet szétporlott. Ez maga volt a pokol! De a vitéz magyar védők, akik itt a félig elpusztított fedezékbe léptek, rácáfoltak az olaszok nagy költőjére, nem mondtak le minden reményről, hanem el voltak szánva, hogy az utolsó csöpp vérig védik magukat.

Közeledett az est. A rónaság fölött vérpirosan áldozott le a nap, vakító sugarát az elszánt magyar védők szemébe tüzte, s nem engedte látniok a veszedelmet, amely nyugat felől közeledett.

Rengeteg olasz tömegek özönlöttek előre. Egyik raj a másik után. Az erdőcske csak úgy ontotta őket. A Sradussinától keletre fekvő hegylejtők tele voltak velök rakva, jöttek az Isonzó felől, fölkapaszkodtak a Sradussina és Peteano között levő fensik északnyugati, sőt északi lejtőjére és messze hátul a tartalékok egész áradata hömpölygött előre.

A magyar védők szive a nagy izgalomban erősen dobogott. Arcuk vonásaiban dacos elszántság tükröződött. Az olasz tüzéség még mindig tüzelt, egyre gyorsabban és gyorsabban. Nem volt egy talpalatnyi hely, amelyre golyó ne hullott volna. Kövek, szikladarabok, vasszilánkok és óriás lövedékek hasították keresztül-kasul üvöltve a levegőt.

Az erdőben megroppantak a fák, meghasadtak, összetörték, hatalmas törzsek pozdorjává zuzódtak, mint az üveg. Az első sorok bersagliérik (olasz kakastollas katonák) voltak, de mindig új meg új gyalogság követte őket.



Magyar csapat megerkezése az olasz harctérre. A front mögött a derék bakák leszállnak a vonatról és zeneszó mellett vonulnak a tartalek-állításba, ahonnan nemsokára a lövéárpókba kerülnek, felváltani a fáradt bajtársakat.

Tüzünk lekaszálta ezeket a sorokat, de a hézagok ismét megteltek, a kuszált csoportok ordítva közeledtek.

Elkeseredett kézitusa fejlődött. Kézigránátok robbantak föl szakadatlan egymásutánban. A puskatus sujtott, a kezek fojtogattak. A tömeg hol ide, hol oda hullámozott. A lejtőkön mint a sáskaraj még egyre özönlött föl az olasz. Ez már többé nem is volt harc, hanem taszigálás, szorongatás, lóditás. Az összepréselt tömegek képtelenek voltak szabadon mozogni.

Az elenyésző kisebbségben lévő magyarokat ekként lépcsőről-lépcsőre visszaszoritották a magaslatig és aztán még egy darabot le a lejtőn, míg a dolinák (szakadékok) és a Karszt üregek védelmet nem nyújtottak nekik. Ezekbe kapaszkodott bele erejének végső megfeszítésével a magyar, mert már hire jött, hogy rövid idő alatt segítség érkezik.

Az ellenség berendezkedett a magaslaton. A sulyosan kimerült, sok sebből vérző magyar fogcsikorgatva ugyan, de kénytelen volt ezt tűrni. Az ellenfél nem bizott a hirtelen beállott nyugalomban és nem volt bátorsága előrébb menni.

Fájdalmas nyöszörgés, hangos jajgatás, töredezett hangok hallatszottak körös-körül. Belenyilalt ez az ember lelkébe, megrendítette a tulfeszített idegeket. A fájó ajkak remegtek s a tekintet fénytelenül meredt a messzeségbe.

— Mama mia, madre ajuto! (anyám, édes anyám!) — hallatszott panaszos, elhaló hangon.

A háboru dalnoka ilyen képet sohasem festett nekik, de semmi emberi képzelet nem tudta volna ezt a borzalmas képet a maga teljes valóságában így megrajzolni.

Eközben keletről visszatartott magyar csapatok és északkeletről a tiroliak a meredek, szakadékos hegyoldalakon fölfelé iparkodtak, hogy az elvérző bajtársakon segítsenek. Egyenkint majd párosan, végtelen sorban kusztak föl a csucsra. Az ut sokáig, nagyon sokáig tartott. Készenlétbe helyezték magukat, támadásra formálódtak, keresték az összeköttetést a szomszédal.

Végre minden rendben volt. A jel megérkezett, kezdődött az előrenyomulás. A hold már régen letűnt. A sötét homályban a mieink bukdácsolva mentek előre, görgetegen és sziklatömbökön keresztül, melyeken megakadt a ruha, de mégis nesztelenül mentek. Sem löni, sem mukkanni nem szabad! ez volt a parancs. Volt aki estében arcát-lábát megsebezte, de újra talpra állt és bicegve követte társait. Egyik sem maradt el. Már-már láthatók voltak homályos körvonalai a magaslatnak, középen az égbe nyuló háromszögelési jellel. Ez most az irányt mutatta.

Még csak száz lépés volt hátra és megkezdődött fönt a ropogás. A mieink egyetlen egy lövéssel sem feleltek. A puskákat magasra emelve, vad iramban rohant előre az ellenség ellen. Ugorva, kapaszkodva, mászva győzte le a legmeredekebb helyeket. Az olaszoknak még nem volt dróthálója. A sietve ásott árok sekély és keskeny volt.

Egy szempillantás alatt benne voltak a hullott halálos csapás puska-tussal a göndörhaju olasz koponyákra. A szurony nem volt elég gyors,



Olasz tábori pap, aki a Vörös Kereszt jelvényét is hordja és lovon jár, persze mindig a front mögött. A mi tábori papjaink csak gyalog járnak és ha kell, ott vannak — a front előtt is.

a puskatus jobb, véresebb munkát végzett, és még egy sóhajtás elröppenésére sem hagyott időt.

Az olaszok orditva, vad futásban menekültek. Mi nyomon követtük őket a második, majd a harmadik állásukba, amíg lélekszakadva le nem gurultak a lejtőn, melyet délután olyan nagy fáradtsággal megmásztak.

Aztán tűzünk megtisztította minden ellenséges élőlénytől a teret, és temetővé változtatta át. És újra megindult száz ércetorokból az ellenséges ágyuk bömbölése, barátot és ellenséget egyaránt lövöldözve.

A nap ragyogása előtt eltűnt a szürkület. A tenger felől hűvös légáramlat lebbent, körülöttünk ismét tombolt a pokol, vasat, tüzet, füstöt és követ okádott. De megint a mieink voltak a magaslatok, ahonnan ujjongó hurrá és éljen szállt az ég felé!

De tekintsünk az olasz harcér egy másik pontjára.

Az ellenség Palazzótól keletre hatalmas támadással elérte a fensikot és véres küzdelem után a magyart a legközelebbi dolina széléig néhány száz lépésre visszazoritotta. Nem messze innét körülbelül két héttel ezelőtt a híres kecskeméti fiuk vitésége csodát művelt. Nemcsak, hogy győzelmesen helyt álltak a hatalmas támadással szemben, hanem a tulerőben lévő támadókat ellentámadással visszaverték és a szélrózsa minden irányában szétszórták.

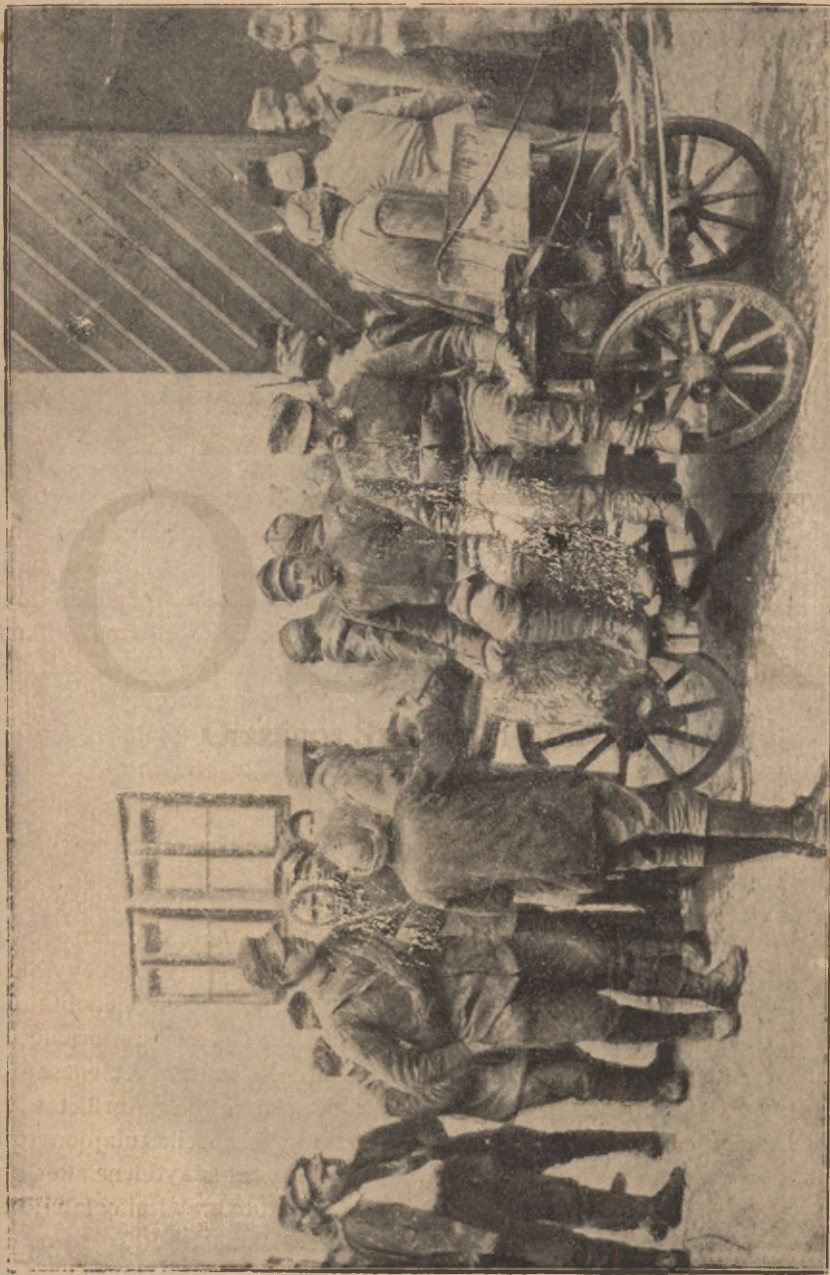
Az ellenség ismét a régi cseléhez folyamodott. Támadására a késő délutáni órákat választotta, amikor a leáldozó nap a miéinknek a szemébe tűz. Csak későn tudtuk meg, hogy az ellenség előnyomulásra készül.

Meg kell vallani, hogy az előnyomulás ügyesen volt megtervezve. Az olaszok természetesen helyzetük folytán előnyben is voltak. Főerejük St. Éliáról özönlött a rónaságra kiugró kis hegyháton, keresztül vágott a Redipugliától északra fekvő erdőcskén és hatalmába kerítette a magaslatot.

A Palazzónál harcoló magyar csapatok szárnya ennek következtében veszedelemben forgott, miért is vissza kellett vonulnunk. Így állott a dolog este. De amikor a nap leáldozott és a rónaságra gyöngye ködfátyol borult, az ellenséget félelem szállotta meg. Hogy ezt leküzdje, elárasztotta a csatateret puskatűzzel s jóllehet csak taláalomra lőtt, mégis némi kárt okozott. A magyar nem felelt a tüzelésre. Jobban meg tudta becsülni a munició értékét. A háboruban szerzett hosszú tapasztalat arra tanította meg, hogy gyakran a puszkacsőben lévő utolsó golyó dönti el a csatát. Az esemény hírért megvitték a tartaléknak, amely nem messze állott hátul.

Magától értetődő dolog volt, hogy a Palazzó mellett álló magyar csapat fenyegetett szárnyát ki kell szabadítani kellemetlen helyzetéből s hogy az ellenséget le kell kergetni a magaslatról, legalább is oda, ahonnét jött.

Igy szólt a parancs is, amelyet a tartalékok kaptak. De a fensik holdfényben uszott, mely a fehér mésztalajról vákítóan vetődött vissza. A világosságnak ebben az özönében minden mozdulat árulóvá lesz, az olaszok rögtön örületes ágyutűz alá vennék és ezzel a támadás sikere kétségessé



Olasz sebesültek Görzben. Az olasz tüzéség, a miatti dühében, hogy nem tudott velünk boldogulni, bombázta a görzi kórházat ahol olasz fogoly sebesültek is feküdtek. Ezeket az olasz sebesülteket csak nagy erőfeszítéssel birtuk a kórház romjai alól kimenteni

válnék. Azonban, a hold pályája legnagyobb részét már megfutotta, bevérték tehát, amíg eltűnt a szemhatár alatt.

Egyenkint, egymástól nagyobb távolságban nyomultak előre harcra váró katonáink.

Egy órai menetelés után gyülekeztek az egyes rajok. Mindegyiknek előre határozott feladata volt az itt sűrűn előforduló dolinákban. Amott a még készletben lévő municiót osztották ki. A katonák megtölték vele zsebeiket. Aztán a kézigránatokra került a sor. A fejek fölött vaktában kilőtt ellenséges puskagolyók röpködtek. A rövid pihenés, mely a sorakozást megelőzi, lejárában volt. Még egy rövid buzdítás és kifejlődött a harc vonal.

Szóltanul, lehajolva, mint a macska, ha ugrásra készül, lopódtak katonáink valamennyien előre. A megfeszített tekintet keresztülhatolt a sötétségen. A fejek fölött a golyózapor a régi nótát huzta. Vitézeink rongyot csavartak bakancsuk köré, hogy lépésük nesztelen legyen.

Mint szellemrajok közeledtek a hirtelen készített fedezékhez, mely mögött az olaszok összehúzódnak kucorogtak. Egyetlen egy fej sem mutatkozott. Mindnyájan lelapultak s fölfelé tartott puskával gépiesen lövöldöztek. Egyre jobban közeledett a csukaszürke sorok hulláma. Mikor a hullám még mindig észrevétlenül néhány lépésre megközelítette az ellenséget, hirtelen, akárcsak parancsszóra, felkerült a puskatus.

Aztán megkezdődött a vihar tombolása az ellenség fölött. A repedező koponyacsontok borzalmas hangja rémülettel töltötte el a meglepett ellenséget, amely futásban kereste szabadulását. Az olaszok, akik ellentálltak, egy szempillantás alatt halálos sebekkel összerogytak. Akik az ijedségtől nem tudtak talpra állni, jajveszékelve kegyelmet kértek.

Jobbról és balról csatlakoztak a támadáshoz a szomszéd magyar csapatok. A viharzó hurrá és éljen átszengett az éjszakán és tulharsogta azt a pokoli zajt is, amely előttünk tombolt. A jobbszárny legázolta egyesülten a csatlakozó csapatokkal az erdőszélig fölhatolt olaszokat, ledobta őket a meredeken, benyomult az állásokba és egészen a Dottore csatornáig üzte vissza valamennyit. De a lökés még messzebbre is hatolt. Az egész olasz frontnak ismét föl kellett adnia a súlyos áldozatokkal elért területet.

Csapatostul kerültek kezünkbe az olasz foglyok, akik tulajdon tüzésük által újra megindított tüzelés elől fegyvertelenül kénytelenek keresztülsietni a csatatéren, amelyet hasztalan próbáltak rohammal elfoglalni, hogy a saját lövegeik ellen menekvést találjanak. Sokan közülük menekülés közben elestek, a többiek káromkodva siettek tovább. A győzők ezalatt

megszállták a magaslat szélét, csak az erdőcske volt még az ellenség kezén.

Ezt minden oldalról lövegekkel árasztották el. A nagyszámu ellenesleges tüzéség, amely innét nyugatra volt, hasztalan támogatta a dicséretes szívóssággal védekező olaszokat : a magyar támadók lelkesedése nem gyöngült. Derék csapataink, amelyek itt harcban állottak, tiroliak, magyarok, románok, bosnyákok, tótok és dalmaták egyesült erővel kitarítottak. Éjjel-nappal szólt az ágyudörgés, szünet nélkül ropogott a puszka. A levegő állandóan rengő mozgásban volt. A száraz fü a robbanólángoktól meggyulladt, a nap hevétől izzott a szikla és akárcsak egy olvasztó kemence, perzselő hőséget lehelt. Ezeket az osztrák és magyar csapatokat a legnagyobb tisztelet illeti meg.

De új olasz erők jöttek hömpölyögvé. Egész ezredek rohantak, hogy támadást intézzenek soraink ellen. Az áttüzesedett puskacsövek megperzselték a faburkolatot. A

gépfegyverekből kékes gőzfelhők szálltak föl, a hűtővíz forni kezdett, ámde a tüzelés tovább folyt és halált zuditott az ellenségre.

Fenyegetően szólt az ellenség rekedt csataorditása, és ha csak ezen az orditáson mullott volna, akkor az olasz már régen fönt lett volna a magaslaton. De az olasz orditozásnak semmi hatása sincs.

Háromszor tántorodott meg az ellenség, háromszor támadott újra, mindig friss erőkkel, de mindig hasztalan. Az áldozatok véres tömegei heverték a harctéren, amikor a támadás végre végérvényesen összeomlott.



Páncélba öltöztetett olasz katona, kezében acél ollóval, amellyel a drótsövényeket kell neki szétvágni. A fronton ez a legveszedelmesebb foglalkozás. A páncélos drótvágók századrésze sem kerül vissza elevenen.

A nagy munkának vége volt teljesen. A mi régi állásaink ismét hatalmunkba kerültek és tudtuk, hogy nincs ellenség, amely valaha ezeket elragadja tőlünk.

De az sem volt ám gyermekjáték, ami a tiroli határszéleken történt. Ha ott nem olyan hazaszerető nép lakik, mint a tiroli, hát az olaszok alighanem betörték volna.

A tiroli hazaszeretetet, — ez valami egész sajátos, külön speciálta ennek a népnek. Hozzá hasonlót a világ egy nemzete sem ismer. Más, hazaszeretet ez, mint a magyarnak lendülettel teljes rajongása, más, mint a szerbeknek politikai gyilkosságra hajlamos fanatizmusa és egészen más, mint a német szervezettségnek, fegyelmezetségnek mindent leigázó tömeg-érzelme.

Tirolban — mondhatni — inkább honvédő hazaszeretet uralkodik, amelynek azonban a tíz éves gyerektől a száz éves aggastyánig mindenki egyformán részese. Még az asszonyok sem vonják ki magukat ez alól. Nem verekedni akarnak ők vagy támadni, harci babérokra sem vágnak, csak éppen nehogy az ő földjükre bejőjön valaki, aki nekik ellenségük, hát elmennek eléje a hegyek közé valamennyien és ott puskavégre várják.

Városok szerint álltak össze kisebb-nagyobb csoportokban mindazok a tiroliak, akiket a háboru még otthon hagyott, s ezek a csapatok nagyszerűen illeszkedtek bele az olasz határon fölállított hadseregeink kereteibe. Standschützöknek hívják az önkéntes tiroli lövészeket, akik a katonai szolgálattól függetlenül, a hosszú béke alatt szorgalmas gyakorlással képezték ki magukat a céllövészetben.

Tirolban nincs épkézláb ember, aki ne tudná a fegyvert kezelni. Mesterei a puskának a nem hadkötelesek is, akik ha egyszer beveszik magukat a sziklák közé, nem egykönnyen mozdíthatók ki onnét. Éppen ezért a hadvezetőség megengedte, hogy a Standschützök megtartsák saját csapatformájukat, s most a fiatal gyerekek, meg az öreg, hajlott dereku férfiak egymás mellett küzdöttek.

Különös érdekességük a tiroliaknak, hogy a tiszteket is maguk állítják ki, minden rangtokoztatot választással töltenek be. Többnyire a lövészegyesületek vezetőiből, oktatóiból lesznek a tisztek és altisztek, akik ezüst kardbojtot viselnek, mint szokásos megkülönböztetést és csak hadászati tekintetben vannak a hadsereg rendes harcoló tisztjeinek alárendelve.

A zászlóaljok élén egy Standschütz-örnagya áll, a századokat kapitányok és főhadnagyok vezetik egészen katonai mintára.

Kint a harctéren és fönt a hegyek közt azután már semmi különbség sincs a tirolai lakosság honvédelmi szervezete és a rendes hadsereg katonái közt. Egymás mellett állnak: itt egy század honvéd vagy vadász, ott egy zászlóalj Standschütz. És a mi előnyt nyujt amazoknak az orosz harc-



A vitéz olaszok, akik nem törődnek a golyózáppal és rettenthetetlenül nyomulnak előre. Ez a kép persze nem a harctéren készült, hanem messze a front mögött. A fényképezészek felfogadtak pár tucat olasz katonát, szépen beállították és lefotografálták őket.

Aztán minden moziban lehetett látni az ilyen olasz vitézeket — a vásznon.

téren szerzett tapasztalat, azt ezeknél lelkesedés, ügyesség és kötelesség-érzet pótolja. Az öreg katonákat, akik orosz áradat millióit látták maguk felé özönlenni, nem izgatja már ez a háboru, amely a Standschützöknek is csak a vadászat izgalmával jár.

Egy helyen például egész fiatal, tizennyolc éves gyerekekből álló csapatra bízta egy védelmi vonalat. A tiszt, aki kissé aggódott a még majdnem gyermeksereg láttára, rövid lelkesítő beszédet intézett hozzájuk.

— Csak ne veszítsétek el a fejeteket — így fejezte szavait — a taliánok puskapor pazarlása nem olyan veszedelmes, mint a milyen hangos.

— Kapitány ur — jelentkezett most az egyik ifju legény — méltóztasék nyugodt lenni, amíg el nem lövik a fejünket, addig mi nem veszítjük el.

Azzal elhelyezkedtek a fiuk a lövőárokban, s rögtön keresni kezdték az ellenséget. Ott, a két szikla között — mondta a kapitány — ahol az a kis emelkedés látszik, ott rejtőzködik néhány olasz.

Másfélezer lépés lehetett a távolság, de az egyik fiu, aki puskáját akarta belőni, mindjárt elsőre találta el a jobboldali sziklát. Mikor másodszor lőtt, a baloldali szikla porzott. Ekkor egy fej jelent meg a két kő között — az olasz nyilván érdeklődni akart — ebben a pillanatban harmadszor is elsült a Standschütz fiu fegyvere s a kíváncsi talián két karját a magasba nyújtva, hátra vágódott.

Máskor meg átlopózkodtak a fiatal legények az alvó ellenfélhez, de mert ők, kevesen voltak, amazok meg sokan, csak az előőrsoket ütötték le, s a zavarban összeszedték a puskákat, amelyeket náluknál jobban senki sem ismer.

És ilyenek az öregek is, az ötven, hatvan esztendősi tiroli honvédők. Másutt ebben a korban már pihenés illeti meg az embert, de ezek egész életükben a hegyek közt vadásztak, s most csak veszedelmesebb vadra megy náluk a játék. Látni lehetett egy sorban nagyapát, apát és fiut masirozni és amikor megkérdezték tőlük, hogy az asszonyok otthon mit csinálnak, ezt a választ adták :

— Drótkerítést csinálnak !

Valóban, lehetett látni tiroli asszonyokat, lányokat, amint tüskés drótot csavartak a hegyes vasakra. Ugy gombolyították le a szögekkel spekelt fonalat, mint ahogy a leányiskolában kezelik az orsót . . .

Nem volt nap, hogy valamelyik öreg, fehérhaju Standschütz ne jelentkezett volna :

— Szabad-e átmenni, agyonverni egy talián patrult ?

És e mellett tele vannak a tiroliak becsületes józansággal, ember szeretettel, tisztességgel, jó érzéssel.

Egy lövész egy olasz kapitányt kísért, aki — nyilván a századkasszából — nagy pénzüsszeggel akarta őrzőjét megvesztegetni, hogy engedje visszaszökni. A tiroli előbb gondolkodott, vajjon ne üsse-e fejbe az olasz

kapitányt ezért az ajánlatért, de aztán áttolta a pipát a szájának másik szegletébe.

— Ná, ná, Mandl, ta pist, und ta pleipst. (Nem, nem, fiacskám, itt vagy és itt maradsz l)

Ezek közül a tiroliak közül kerültek ki a Coston-hegy harcosai. A szakács, aki negyedmagával foglalta vissza a csucst, amelyet egy század védett, másnap ebédet főzött a tiszteknek. És amikor ezek közül az egyik megkérdezte, nem voltak-e sokan az olaszok? a szakács így felelt:

— Sokan voltak, de a mennyiség nem ér fel a minőséggel!

Általában a tiroliak nagyon rossz katonának tartják az olaszt, rosszabbnak, mint amilyen ez valójában. Ők ezzel magyarázzák, hogy Borgónál a hetvenedik olasz ezredet egy fiatal zászlós tizenhárom katonával vissza tudta tartani. Szinte boszankodnak, hogy a „Czinkelek“, így gunyolják az olaszt, nem akaróznak közelebb jönni. Messziről még puskával is alig lehet őket elérni, a tiroliak pedig azt szeretnék, ha odajönnének a hegyek alá, ahol sziklákat lehet rájuk hengergetni.

Több héten át csend volt az olasz harctérnek ezen a vonalán, mely a Krn szakadékos hegyeitől a Doberdó lejtőjéig húzódik. Csend volt, nyugalom volt a lövéárkok sikátorai közt. A bakák egy része aludt, a másik része már kialudta magát és szórakozott. No, a mi azt illeti, a változatosság nem volt valami szédítő: legtöbben tábori lapot irtak haza, vagy elolvasták tizszer is, huszszor is a hazulról jöttüket. Mert a tábori posta itt éppen olyan pontosan működött, mint akár Budapesten, ahova innen minden gondolat vágyakozva röpködött és ahonnan mindennap ezerszámra jöttek levelek, levelező-lapok, felkeresve a hazáért küzdő apát, fiut, férjet, testvért, rokont, barátot.

A tábori posta! Meg kell állni itt egy kicsit és dicsőséget zengeni ennek az intézménynek, amelynél nagyszerűbb talán egy sem volt a háboruban. A bakának mindig jól esett hazulról egy levél. Sátoros ünnep volt az ilyen



Joffre tábornok, a francia hadserég fővezére az olasz fronton, látogatóban. A mellette álló kicsiny alak Vittorio Emanuele, a hitszegő olasz király.

nap minden bajtársnak és Galiciában itkán jöttek ezek a sátoros ünnepek. Az olasz harctéren, ha egy nap elmaradt a posta, már általános volt a morogás a „slendriánság“ miatt. Szerbiában és Galiciában három hónap alatt nem kaptak hazulról annyi levelet a bakák, mint az olasz harctéren egy hét alatt. A magyarázat egyszerű: a szerbek és az oroszok elleni harcok „menetelő“ harcok voltak; ma visszavonultunk, holnap előre mentünk, vagy oldalt kanyarodtunk, sokszor 25—30 kilométert, nem csuda, ha sokszor nem tudott ránk akadni a tábori posta, amelynek bizony nem egyszer kellett „visszavonulni“, miközben aztán az ördög tudja mi lett a levelekkel.

Az olasz harctéren nem menetelő, hanem „álló“ harc folyt. Tíz hónap után is ugyanabban az állásokban, árkokban voltunk, mint tíz hónap előtt. Ezenkívül a front rövid volt, alig százötven kilométer. Előttünk vértenger és rettenetes zürzavar volt, mögöttünk békesség és csodás rend. Ahogy étel, ital kijárt pontosan és bőségesen, ahogy a felváltás, a pihenés úgy történik, mintha „dróton rángatták volna“, úgy ment is, jött is minden nap a tábori posta, vitte a leveleinket, hozta szeretettjeink drága sorait, lelkünknek ezt az eledelét, amelyért testi elegeink semminemű bősége nem tudott volna kárpótlást nyújtani. A ki egy nap nem kapott hazulról levelet, az rosszabbul érezte magát, mintha huszonnégy óra óta nem evett volna. És mintha otthon tudták volna, hogy a küzdő harcosnak legáhitottabb tápláléka tőlük egy levél, csak úgy özönlöttek a levelek az olasz harctérré. Megkapták katonáink valamennyit és olvasták, olvasták még akkor is, mikor már betéve tudták minden szavukat. És feleltek is valamennyire, mert idő volt erre elég. Volt idő még a legvéresebb harcok közt is, amelyeket úgy megszoktak már, hogy bármilyen öldöklő roham után félóra múlva már nyugodtan heverték árkaikban és egykedvű cigarettázás, pipaszó mellett folytatták a levélírást.

Tehát napok óta csend volt az Isonzó fronton, de ezt a csendet, csak az ottani harcosok felfogása szerint kell érteni. Szerintük pedig csend és nyugalom volt az, ha a taliánok ágyudörgései már napok óta nem olyan gyorsan követték egymást, mint a dobpergés, ha a gránátok és srapszelek nem úgy hullottak, mint a jégeső, ha végül két-három nap is elmúlt, amíg az olaszok rohamra mentek.

Az ilyen rohamok különben sem tartottak tovább félóránál, mert az olasz kurázi rendszerint lelohadt, mihelyt mi fedezékeinkből kiugráltunk és szuronyszegezve mentünk ellenük.

Mikor az első sorokban levő olaszok elesetek, a többi azonnal menekült vissza a saját árkaiba, nem törődött többé halottjaival és sebesült-

jeivel, akiket aztán éjjel, ha ágyutűz engedte, nekünk kellett összeszednünk. De az olaszok tehetetlen dühére jellemző, hogy heteken keresztül állandóan ágyutűz alatt tartották a rohamok helyét, ahová ágyuik pontosan be voltak löve. Ezért volt oly irtózatos az olasz harctér: a hullák ezrei temetetlenül feküdtek a lövőárkok közt, némely helyen, a drótsövények előtt méternyi magasan egymás fölött, borzalmasan megcsonkítva a közibük csapódott gránátoktól.

A csend és nyugalom azt jelentette, hogy az olasz tüzéség csak negyed-rész annyit lövöldözött, mint rendesen és hogy legfőleg minden harmadnap jött rohamra ellenünk. A dobpergésszerű ágyuzás és ennek hatása rettenetességben minden képzeletet fölülmult és mi még ezt is kiállottuk heteken, hónapokon keresztül: mindenki elgondolhatja, hogy ezt a negyedrészre zsugorodott lövöldözést mi már föl se vettük. Legfőleg az ujonc katonák csóválták a fejüket és kérdezték az öregeket:

— Így megy ez itt mindig?

— Dehogymegy így, testvér, — mondták az öregek az ő megacélozott hidegvérükkel. — A taliánnak úgy látszik fogytán a municiója és most pár napig békét hagy nekünk.

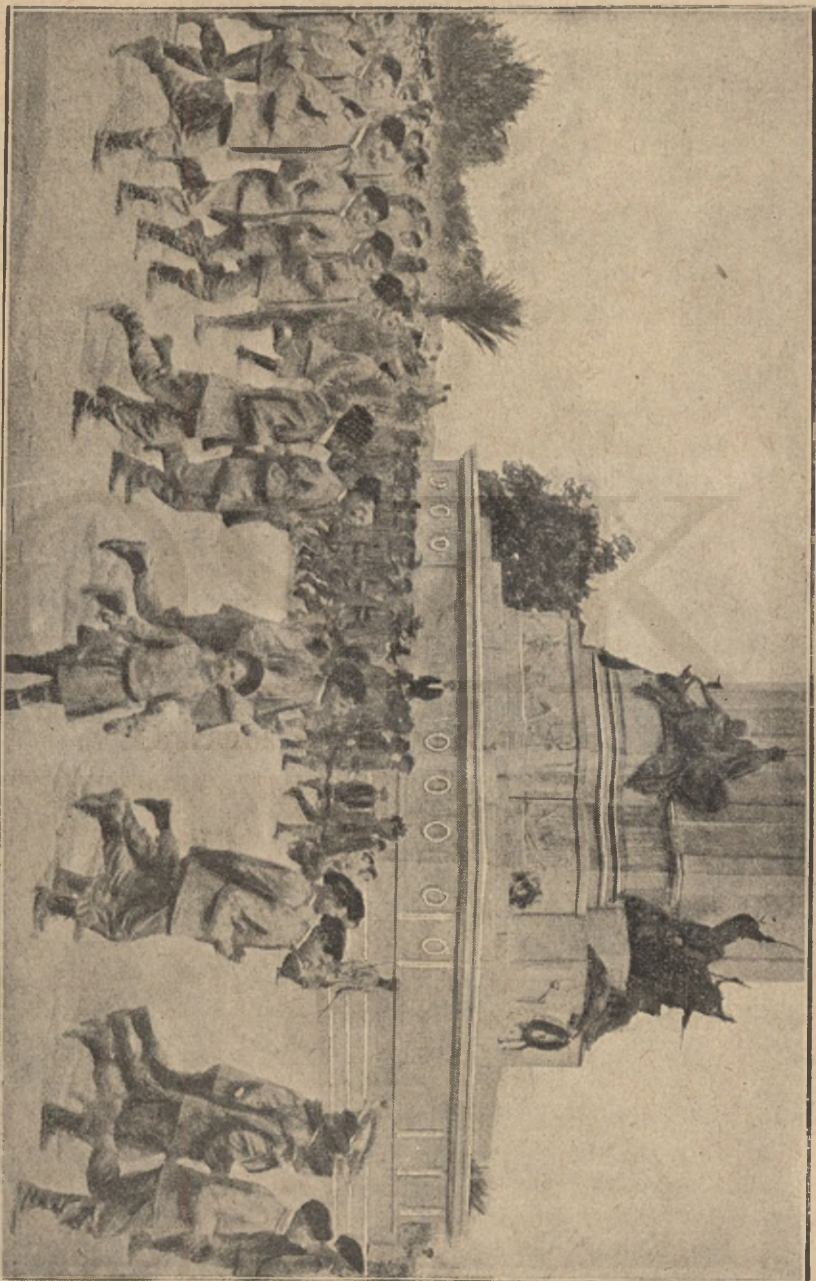
Vagyis: a magyar baka szerint a talián békén hagyott minket, ha egy állásunkra reggeltől estig nem negyvenezer gránátot és srápnelt lőtt, hanem csak tizezret!

Ezek a magyar ujoncok! Ilyen katonák is aligha voltak másutt a „hézagok“ pótlására! Nem telt bele egy hét, már öreg baka lett valamennyi és félvállról vett minden borzalmat. Pedig a pokolban nem lehet annyi borzalom, mint a mennyi az olasz harctéren volt.

Egy ott harcoló honvédezred akkor tért vissza a tartalék állásaiból, felváltani fáradt bajtársaikat. Az utolsó pár száz métert futólépésben kellett megtenniök, hajmeresztő srápneltűzben. Pedig alig pirkadott még. Az olasz hajnali négy óra tájban már megkezdte a rettentő ágyutűzelést. A mieink alig voltak árkaikban úgy egy óra hosszáig, a tüzelés hirtelen elhallgatott. Mindnyájan tudták már, hogy ez mit jelent: a talián rohamra fog jönni.

— Ejha! — mondták a bakák százan is egyszerre — ma korán kezdődik a tánc. Hát készüljünk pajtások!

A készület mindössze annyiból állt, hogy mindenki nyakába akasztotta a kenyeres tarisznyáját, amelyben kenyér és elemózsia helyett száz darab töltény volt. Másik százat eldugdosott mindenki a zsebeibe, hogy könnyen előszedhesse. Aztán mindenki megmarkolta a puskáját.



Oltasz utjonecok honjaban. A Garibaldit leren, a nagy szabadsághos szobra körül gyákorolják magukat nemcsak a fegyvertorlatásban, hanem legfölképp — a futásban. A fegyvertorlatást nem igen jól tanulták meg, de a futást már igen, és mikor a harctérre kerültek, ennek nagy hasznát is vették.

— Jön-e már ? — kérdezte egyik másik az altisztektől. — Mégse jön ?

— Csak lassan. Nem tudjátok a rendet? Hát a géppuskák mire valók ? Ezeknek ne legyen semmi dolguk ?

Hát előbb géppuskáink fogadták az ordítva közeledő olasz gyalogságot. A pontosan „belőtt“ fegyverek biztos rejtekhelyükből nehéz sortüzet kattogtattak és hullt a talián jobbra-balra.

Rémes átkozódások, halálhörgések . . . De a többi olasz csak törtetett előre, még rémesebb ordítások közt, hogy kiérjen a géppuskák lövő vonalából és árkaikhoz jusson.

— Most már előre fiuk ! — hangzott a százados szava.

Pillanat alatt a honvédszázad künn volt az árkokból. Az altisztek kenyérzsákjai tele kézibombákkal : ezeket a rohanó ellenség elé hajigálták, mialatt a többi harcos leadott néhány jól célzott puskalövést.

A kézitusa, amely aztán végre elkövetkezett, alig tartott tovább tíz percnél. Sem puskaaggal, sem szuronnyal a talián nem tudott úgy dolgozni, mint a magyar. Csak hanggal, ordítással győzte és azt hitte, hogy ez elég egy roham eldöntéséhez. De csakhamar, mint rendesen, az olasz ismét megelégtelte a harcot és amilyen őrjöngve jött, olyan őrjöngve futott vissza.

Ekkor különös dolog történt : valami husz olasz, köztük egy tiszt, eldobta fegyverét, föltartotta kezeit, letérdelt a földre és kórusban üvöltöttek :

— Pardon ungheresi ! Pardon ungheresi ! (Kegyelem, magyarok !)

Katonáink már láttak sok orosz, sok szerbet, akik megadták magukat. Ezek is ki voltak kelve magukból a félelem miatt s az első percben moccanni is alig mertek az alázatosságtól. De az orcája ezeknek az olaszoknak, akik nem gyávaságból, hanem kétségbeeséstől adták meg magukat : valami rémséges volt.

A háboru egész iszonyata kifejeződött nézésükben, arcuk, tagjaik egész testük vonaglásában. Sorra csókolták kezeit, ruháját, sártól és vértől mocskos bakáinknak. Alig lehetett őket tovább vonszolni az ütközet helyéről, árkaik mélyébe. Mikor aztán odaértek, egy részük rögtön térdrevetette magát és hangoosan imádkozott, a másik rész leguggolt és tuláradó örömeiben tapsolt, mint a kicsiny gyerek. Aztán mindnyájan lefeküdtek a földre, ott hason és háton henteregve kiforgatták összes zsebeiket, levetették a zubbonyukat, az ingüket, így akarták meggyőzni katonáinkat arról, hogy nekik nincsenek alattomos szándékaik, nincs náluk semmiféle fegyver, mint azoknak az olaszoknak, akik a nyáron föltartott kézzel megadták magukat, aztán tört, kést rántottak elő a ruhájok alól, és öldökölni kezdtek.

Miközben kísérték őket éjjel a front mögé, még mindig föltartották kezüket, piszkos zsebkendőjüket, ruhájuk egy letépett foszlányát, vagy a kapcájukat a szájukba tömték, annak bizonyosságául, hogy még fogaiukat sem szándékoznak orv módon fegyverül használni. Aki meg volt sebesülve, az eltitkolta sebet, mert attól félt, hogy nekünk a sebesült fogoly nem kell, vagy katonáink talán visszakergetik, vagy kegyelemdőfést adnak neki. Oh minő lelket rendítő iszonyatok voltak ott az Isonzó mellett!

Az olasz hadvezetőség lelketlen és könyörület nélkül való volt még a saját katonáival szemben is: csoda-e ha az olasz katona tőlünk se várt többet, mint azoktól, akik őt könnyű diadal ígéretével a háboruba beletüzelték? Az olasz katonák, amint megjött a tél, annyit szenvedtek, hogy méltók voltak még az ellenség szánakozására is.

Abban a biztos tudatban, hogy az orvttámadással még a nyár hónapjai alatt legázol bennünket, az olasz hadvezetőség semmiféle meleg ruháról a csapatok számára nem gondoskodott. Sokszor láttuk, — hisz az árkaik némely helyen alig 80—100 lépésre voltak egymástól, — hogy hogyan takargatták egymást rövid körgallérjukkal. Semmi egyéb meleg ruhájuk nem volt abban a hidegben, amelyet a süvöltő hóra olyan metszővé tesz, mint a borotva. Nekünk volt hosszú köpönyegünk, pokrócunk, báránybundás bekecsünk, keztyűnk, meleg gyapot alsóruhánk, lábszárvédőnk, sőt még karmantyunk is! Az olasz katona ugyanabban a ruhában harcolt még télen is, mint a nyár forró hónapjaiban, pedig mi jobban bírjuk a hideget, mint az olasz.

El lehetett képzelni, már akkor, hogy a háboru szörnyű csalódásai, szenvedései és ezek tetejébe még a dermesztő hideg ez után több és több olasz katonát fog abba az őrjöngésbe vinni, amely aztán nem ismer sem nemzeti döllyföt, sem fegyelmet többé, sőt még félelmet sem attól, amit a fejébe beszéltek: hogy tudniillik mi a hadifoglyokat fölkoncoljuk. Mert Cadorna gróf, az olasz főhadvezér ezzel a buta és aljas mesével rémitgette a katonáit.

De mialatt az olasz harctérnek szárazföldi részében dicsőségesen csak védelmeztük magunkat, az Adriai tengeren sem szüntünk meg az olasz támadni is. Repülőgépeink és hidroplánjaink (vizről induló repülőgépeink) csudás eredményekkel dolgoztak. Ime erről egy leírás.

Pólában egy olasz buvárhajó közeledését jelentették. Borus, szeles nap volt, a tengert sirokkó korbácsolta tajtékosra és a hullámok távolabb a parttól örült táncot jártak.

De azért a jelentés beérkezésétől nem telt el öt perc, s egy gyönyörű

gépmadar szaladt neki a víznek. Karcu csónakjában, amely olyan, mint egy regatta, egy fiatal tengerész-hadnagy és egy kadét ült. A kettő együtt nem lehetett idősebb 37 esztendőnél. Masinájuk nagyokat ugrott a vizen, turta, majd csapkodta szárnyaival a hullámokat, majdnem úgy, ahogy a lud szalad, ha föl akar repülni.



A bombázott Görzből. Az olaszok ezt a védtelen várost minden kudarcuk után bombázták, mintha rajta akarták volna kitölteni tehetetlen dühüket. A kép Görz városából egy utcát ábrázol, ahol minden ház rombadólt.

Aztán egyszerre levegőbe emelkedett a hidroplán. Egy kicsit keringett a víz fölött, magasabbra srófolta föl magát, majd irányt változtatott és eltűnt a levegő tengerében.

Alul a zafir és smaragd színeit játszotta a tenger. Önmagából adta e színeket, titokzatos mélységek őszerejéből, mert az ég siváran szürke és

komor volt. Egy-tíz-husz mérföldet uszott már a magasban a sárga szárnyú madár. Vezetői hangtalanul kémlelték a láthatárt. Vajjon hol lehet a keresett olasz buvárhajó? Talán visszafordult, vagy lement a mélybe? A víz csak szinpompáját ragyogtatta és nem árult el semmit.

De... a vezető fiatal hadnagy hirtelen oldalt fordította a gépet, s majdnem merőlegesen zuhant alá, mint a halász-sirály, amely zsákmányra csap le. Lent, a hullámok között egy hosszú, szürke hal jelent meg: az olasz buvárhajó. Egy perc, s a hidroplán már fölötte lebegett, alig száz méter magasságban, a megfigyelő beállította a bombavetőt, kihajolt a gépből, hogy jobban célozhasson, amikor a buvárhajó lebukott a víz alá és eltűnt a hullámok között. Azok is észrevették a levegőben leselkedő veszedelmet.

Most újra fölcavarodott a repülőgép a magasba. Keringett, kóválygott, jobbra-balra csapongott, igazán úgy, mint a levegő királya, az óriási sas-keselyű. Kereste, várta, hogy újra fölbukkanjon az olasz buvárhajó, de az nem mutatkozott.

Jó sokáig tartott már a les, amikor egyszerre a motor berregésébe két puffanás vegyült. Aztán megint kettő. A tiszték összenéztek, egyik sem szólt egy szót sem, csak lefelé irányították a gépet, a tornyosodó hullámok fölé. Kihagyott olykor a puffogás, vagy valami más baj történt, ez már mindegy, le kell szállni a viharos tengeren.

A motor nem is berregett már, csak puffogott szüntelenül, hangosan, nagyokat robbanva.

Lent pedig táncoltak a hullámok. Istenkisértés egy ilyen kis lélekvesztővel rájuk merészkedni. De muszáj.

A hadnagy siklórepüléssel ereszkedett alá s szerencséjére a hidroplán csónakja egy hullám gerincén maradt ülve, onnét lesiklott a hullámvölgybe s ismét föl a hegyre, mint a vitorlás szán, amelyet a szél hajt tova.

Az utasok fölálltak s javítani kezdték a motort. Amíg nem változik a szél iránya, nyugodtan lehet dolgozni, ha a rettenetes hányattatást elbirja az ember.

Amint javában dolgoztak, egy kilométernyire tőlük fölbukkant a buvárhajó páncélos kupolája. No most. A hidroplán el van veszve. A buvárhajó most már a felszínen közeledett feléje, a fedélzeten látszottak is az olaszok és a szárnyas csónak körül gépfegyvergolyók spricelték föl a vizet.

A pilóták egy szót sem váltottak egymással. Mind a kettő tudta a dolgát, s amint félkézzel kapaszkodtak a szárnyak drótkötelébe, a másikkal csavartak, olyan gyorsan és olyan erővel, hogy megizzadtak bele.



A front mögött: A tartalékban lévő katonák őrzik a vasuton megérkezett municiót, amely sokszor óriási garmadákat képez a pályaudvarokon. Ha valamelyik csapatunknak lövészere van szüksége, idejön érte.

A buvárhajón már az ágyut emelték ki a földéltre, már hallatszott az olaszok kiabálása, ezek még mindig dolgoztak lázasan.

És az utolsó percben, a legutólsóban, visszaült a két repülő a kis csónak fenekére . . . A gép berregni kezdett, már elhagyta a vizet, elhagyta a kék hullámokat s szállt . . . szállt . . . egyenesen a buvárhajó fölé. De az olaszok nem várták be az elszánt ellenfelet, hanem eszeveszetten menekültek a fedélzet alá s aztán le a tenger jótékony, feneketlen mélységébe !

A szárazföldi csatátér fölött sem pihentek a mi nagyszerű gépmadaraink.

Egy katonai repülőnk, aki a hadjárat eddigi során a déli seregnél szolgált s ott végezte veszedelmekkel teli kötelességét, élményei közül elmondott egyet-mást, mikor hazakerült pár napra. A levegő-harc izgalomban fölülmul mindeneket. Talán azért is izgalmasabb, érdekesebb, mert személyes képességet kíván.

A levegőben nincsen tömeg-haditerv, melyet kidolgoznak. Itt a harc pillanatról-pillanatra más alakot ölt, a helyzet gyorsan változik. Fönn, a föld felett, a fellegek alatt az egyéni találékonyság, a bátorság, a lélek-jelenlét dönt. Mintha a középkori bajvivók viadala volna a levegőharc, melyet ott vívnak meg a seregek feje fölött a technika minden kifinomodott eszközével. A legendás harcok, vitézi erőlködések fölszálltak a földről, hogy százezrek, milliók láthassák izgalmaikat, fortélyait, fogásaikat. Egy ilyen harcot mondunk el a derék repülő elbeszélése nyomán.

December elején történt, mondotta az elbeszélő. Műveleteink az Isonzo folyó mellett haladtak előre. Nekünk repülőknék is szintén megvolt a magunk szerepe. Az ellenséges repülőraj folytonos tevékenységben volt. Valahányszor megjelentek a levegőben, nekünk is volt dolgunk.

Egy hajnalban jött a jelentés, hogy Tolmein fölött keletre két olasz repülőgép mutatkozik. Irányuk délnyugat. Magasság 6–700 méter.

Néhány perccel a jelentés után már ki volt vontatva a hangárból a gép. Gyorsan megvizsgáltam a motort, a kötéseket, a kapcsolókat, két három csavart megfeszítettem és a kormányhoz ültem. A repülőtszít helyet foglalt mögöttem és nemsokára kattogott a motor.

Néhány pillanat alatt mintegy kétszáz méter magasságban uszott a gép. A motor pompásan működött, a benzin egyenletesen robbant. Gyors iramban haladtunk, mint a fecske, északkelet felé. Az országot fölött usztunk.

Négyszáz méter magasságban voltunk. Az ut fehéren csillogott, a fák olyanok voltak, mintha apró fücsomók lettek volna. Az uton hangyszerű lassúsággal kis foltok haladtak. Ágyuk, meg szekerek voltak. Innen a magas-

ból minden mozgás lassunak látszik, a mi sebességünk, meg a végtelen méretek, magukba nyelik. Csak a sebes iramban száguldó automobil látszik haladni, körülbelül úgy, mint a baktató szekér a nagyvárosi utcán. A falvak maréknyivá törpültek, a szétszórt tanyák mintha legelésző juhok lettek volna. Fehéren, némán állottak szerteszét. Egyik-másik faluban feketék voltak a házak falai.

Tíz percreg repültünk északkeletnek. A szemhatár alján még rajta piroslott a hajnal, mintha vérrel meszelték volna be az eget. A nap már kibujt ebből a pirosságból, de még alig volt ereje. Fönn hideg volt, a levegő élesen csapkodta az arcunkat. Óriás, néma csend borult ránk. Nem hallottunk semmit, csak a motorunk erős zugását, amelyet azonban úgy megszokott a fül, mint a szobában az óraketyegést.

A tizenkettedik percet is megfutottuk. Eddig még nem láttunk, nem vettünk észre semmit. A mögöttem ülő tiszt hirtelen megérinti balvállamat, mire oldalt fordítom a kormányt. Pontosan a nap irányába szálltunk. Kissé kellemetlen volt, mert a nap sugárzása a szemembe esett, de nem baj, előre!

A nap korongja fölött két fekete pont kóválygott. Szinte egyenletesen mozgott mind a kettő, mint a cérnáni pörgetett gomb. Ahá, gondoltam, keresnek minket! Azon a ponton erős tűzérési harc tombolt tegnap, alighanem tűzérési állásainkat keresik az olasz repülőgépek. Mert az a két dongó nagyságu pont repülőgép volt: olasz repülőgép.

Fölfelé vettem az irányt, hogy megerőltetés nélkül kerülhessek föléjük. Két gép egy gép ellen, az két ember egy ember ellen. De mindegy, megpróbáljuk.

Félelmet nem éreztem, csak elfogódottságot. Egy feszült érzés zsibongott bennem. Alig vártam már, hogy a közelükben legyünk, mert akkor ez is elmúlik, elfoszlik. Az ellenséges gépek alakja rohamosan nőtt. Nehány perc múlva már akkorák voltak, mint a papirossárcány. Még egy két perc és kivettük aljukat. Hat-hét perc s már a motoruk zugása is meg-megcsapta a fülünket. Elkör már nem volt nagyobb a távolság köztünk, mint ezer méter.

A két olaszrepülő már régebben észrevett minket. Az ég tiszta, világos, párától mentes volt, nem lehetett ravaszkodni, felhők mögé bujni.

Nyílt harcra kellett menni.

Amikor az olasz pilóták észrevették, hogy feléjük tartunk, ők is hirtelen felénk szállottak. Az volt a szándékuk, hogy fölénk kerülnek. Sebes iramban szállottak föl, de kanyarulatokat kellett tenniök. Mi magasabban voltunk.

de ez a magasság nagyon megfogyott, amikor már harctávolságra értünk. Legföljebb ötven méter lehetett. Az egyik olasz gépmadar oldalt mellénk nyomult, míg a másik szemben emelkedett magasabbra. Az volt a tervük, hogy míg a szemben levő leköt minket, addig az oldalról jövő támad.

Az oldalt szálló gép talán kétszáz méterre lehetett, a szemközt repülő pedig háromszáz, háromszázötvennyire. A kör egyre szűkült. Ilyen elhelyezkedéssel nekünk nem lehetett fölvenni a harcot. Az oldalt támadó olasz gép három lövést adott. A hangját nem hallottam, de a golyók



Ajtó a drótsövényen. A háború legnagyobb szerű és legfélcmesebb védőfegyvere : a tuskés drót. Ezt mindenki tudja. De azt már kevesen tudják, hogy a drótsövénynek némely helyen kijárói vannak. Ezek a kijáró helyek : az ajtók, amelyeket azonban természetesen az ellenség nem ismer. A mi katonáink akadálytalanul mennek át ezeken a veszedelmes akadályokon.

ott sivitottak el mellettünk. Mögöttem négy pukkanás szólt. Mellettem a repülő tisztsz viszonzotta a lövést. Nekem a szembe támadó ellenfélre kellett vigyáznom. Az oldaltámadót a megfigyelőm tartotta szemmel. A lövések után önkéntelenül oldalt néztem. Láttam, hogy a támadó hirtelen nagy ivet ir le.

— Hátba akar támadni ! villant keresztül a fejem.

A motort elállítottam és éles szögben rohantam a föld felé. Nem volt szándékomban leszállni, nem is akartam. A két ellenséges repülő ugyanezt tette. Mint a harcoló vércsék, ők is lecsaptak, siklórepüléssel ereszkedtek alá. Közben pattogott ránk a lövés, de nem talált egy sem.

Izgalmas percek voltak ezek. Amikor már majdnem egy magasságra kerültünk, hirtelen megrántottam a magassági kormányt, a motort pedig elindítottam. Ez a két mozdulat volt minden. Az élet, a siker, a diadal. Gépünk egy erőteljes zökkenéssel a még mindig lefelé zuhanó ellenséges repülőkhöz felé került. A főhadnagy mögöttem fölemelte a fegyvert. Háttal voltunk a napnak, láttam az árnyékát. A lövés eldurrant. Piik-pak-puk . . . Háromszor.

Az ellenséges motorok már működésben voltak. A lövés után azonban az egyik elhallgatott. Csak egyet-egyet kurrogott még, mint a bomlott óra. Aztán füst kavardott ki belőle. Sűrű, kellemetlen füst. A főhadnagy a csövön a fülembe kiáltott:

— Talált! Talált! A benzintartó . . .

Mintha valaki más tette volna a lövést. Az előttünk szálló olasz gép hirtelen nagyot kanyargott és északra futott. Hajrá! Utána! Most mi lettünk az üldözők. Őrült iramban kergettük. Az arcom égett a láztól. A távolság hol kisebb, hol nagyobb lett. Kanyarogtunk, jveltünk, mint a kergetődző varjak.

Tíz perc múlva egy domboldalon egy piros nyelvet látok. Mintha egy kis szalag lett volna. Nekünk intett:

-- Gép vissza!

Megfordultunk. Három perc múlva zakatoló hangokat halottam elmosódva. Gépfegyverek. A mieink. Egy nagy zöld foltot látok, lefelé irányítom a gépet. Leszállunk. Leszállás közben még megfigyelhettem az ellenséget. Az is leszállt. Mint a szárnyon lőtt madár.

Amikor kiugrottam a gépből, egy őrnagy fogadott:

— Brávó gyerekek, jól csináltátok!

Öt perc múlva ment a jelentés a mi vezérkarunkhoz:

— Tolmein mellett északkeletre egy repülőnk megsemmisített egy ellenséges repülőgépet, egy másikat pedig leszállásra kényszerítettünk.

Égi Nándor, az első honvédegyalozezrednek két vitézségi éremmel kitüntetett szakaszvezetője beszéli:

— Voltam már északon, voltam már délen, harcoltam Szabács alatt és Krakó mellett, láttam az uzsoki harcot de olyan kemény napom még nem volt, mint amikor az olaszok decemberben támadtak a doberdói téren. Egy esztendei harc volt mögöttünk, egy éves tapasztalat. Amikor századunk fölváltott egy másikat, a bakák azt kérdezték egymástól:

— No lássuk, mit tudnak a taliánok?

Végtelen nyugalom szállt meg mindnyájunkat. A háboru alatt a vég-

zetben hívő lesz az ember és nem törődik a holnappal. Csak az ellenséggel. Hogy mit tud, milyen a harc módja, tud-e rohamozni és hogyan készíti elő a tüzéség a támadást? A haretér olyan, hogy csak rohammal lehet sikert elérni. A bakák is tisztában voltak vele és csendes pipaszó mellett latolgatták, hogy vajjon milyen hegyes az olasz szurony?

Másnap megtudtuk. Állásunk előtt néhány száz lépésnyi térség volt. Sima, füves térség. Csak itt-ott bukkan ki a szikla fehérje, mint a szájból a fog. Aztán mélyet lejtőzik a domb s a tulsó hajlásán széles barázda: ott az olasz állás.

A délelőtt nyugodtan telt el. Rettentő melegen süttött a nap, a bakák kigombolt zubbonyal bujtak meg az árokban, hogy valami védelmük legyen, mert még a föld, a szikla, meg a kavics is forróságot lehel.

De lett még melegebb is. Délben jött a parancs: vigyázni, az olasz támadásra készülni! Megfigyelőink, ugylátszik, észrevettek valamit az ellenséges front mögött. A bakák az ő vérük minden egykedvűségével vették a figyelmeztetést és csaltoztatták a puska závarzatát, hogy nincs-e rajta hiba? Délután két órakor az eddig hallgató ellenséges tüzéség megindította a tüzelést.

— Ej. Hallottam én már más szelek fujdogálását is, gondoltam magamban, mikor az első gránát elzugott fejkünk fölött. A bakák se sokat hederítettek rá, hiszen jártunk mi a télen Grodek alatt, s a muszka ágyu is van olyan hangos beszédű mint a talián.

Az ágyutűz mindegyre élénkebb lett. Lassankint elkezdett remegni a föld a rettentő ágyuzástól. Mind több meg több üteg nyitotta ki torkát s szikláról sziklára vágódva, tiszteres hangja nőtt valamennyinek. Nehéz kaliberű huszonnyolcas lövegek morajlottak tompán s mellettük a tábori ágyuk ugattak, mint a halál kutyái. Minden ágyulövésnek két hangja volt, az egyik, amikor elsütötték, a másik, amikor haragos tölcseért szakítva a földre, ott fölrobbant. A fűszálak remegtek, reszkettek a rettentő hangzavarban, melyhez képest a nyári égháboru csak olyan, mint a sóhajtás.

A bakák lenn a lövőárok mélyén szorongatták a puskát. Nem volt tanácsos a srapelnek ebben a záporában kidugni a fejet. Lenn a lövőárookban háromszoros ereje volt a hangnak. Szinte korbácsolt bennünket. Idegeink feszültek, szeretnünk volna valamit tenni, de nem volt szabad. Tűrni és vigyázni kellett. Figyeltük az ellenséges lövéseket. Zugva jött a gránát, hasítva a levegőt. A katonák már tudják, már ismerik a járását és kiszámítják, hogy hol csap le. Mellettem egy bajtársam minden lecsapódó lövést megjegyzéssel kísér:



Mozgó sütőkemence a tiroli hegyekben. Az olasz harctéren küzdő csapataink számára ezek a lóvonatu kemencék sütik és szállítják a friss kenyeret. Egy-egy kemence naponta hat-hétszáz cipőt is süt.

— Hosszu nagyon! Rövid! Hosszu! Rövid...

Félelmetesen jól lönek. A gránát után villogva száll a srapel, mint a vércse. A bakák lehasalnak. A következő percben pattanás és porzik a föld. Körülnézek, Senki sem sebesült meg. Egy pillanat múlva remes bugás szinte marja a fülem. Hatalmas robbanás követi. A szemem földdel, piszokkal szóródik tele. A míg a szemem törölgetem, hallom a bajtárs szavát:

— Mérges lövés volt a teremtésit... Huszonnyolcas!

Fölemelkedtem. Elöttünk husz-huszonól méternyire tátong a lyuk. A drótsövény egy része elszaggatva. Ahá, gondoltam, az elaszok az akadályokat lövik. Rögtön ment a jelentés. A gránátok zápora hull elénk, mint a hadisten jégverése. Aztán egy pillanatra más irányt vesznek a golyók. Figyelem. A tőlem jobbra elhelyezkedett bajtársak felé ivelnek a lövések. Füst, gáz, por keveredik össze, lélegzeni is alig lehet. A szomszéd században nagy rivalgás. Egy-egy pillanatra azt vélem hallani, hogy szemközt is kiabálnak. Talán roham készül?

De ez nem lehet! Az ellenséges tüzérség még működik, az ágyuk még beszélnek. Mi az? Fölnézek. Látom, hogy az árokból egy pózna emelkedik a póznán lóbálnak valamit. Megnézem. Nem akartam hinni a szememnek, hiszen egy macska holtteste. A farkánál fogva lóg. A magyar bakának ezekben a pokoli órákban is ideje tellett a gunyolódásra! És az ellenséges ágyuk jobb ügyhöz illő buzgalommal lőtték a rudra kötött macskát, amelyhez a legények veszettül nyávogtak! Cadorna másnap jelentette is, hogy csapataink gunyszavakat kiáltottak át az olasz hősöknek, akiknek harci kedvét ezzel a végsőkig ingerelték!

A mi századparancsnokunk úgy látszik, bevonatta a macskát, mire az olasz tüzérség megint előttünk dolgozta a teret. A rettenetes ágyuzás védelme alatt egyszerre egy barnás árnyékvonal ivelődik föl előttünk, valami háromszáz méternyire.

A közelharc izgalma fut át a sorokon. A puska, a géptegyver kerpelni kezd. Az a vonal megáll, majd füstfelhő borul rá, melyet tűzpontok hasogatnak. A mi tüzérségünk kezdett szólani. Rettentő ágyuzás szórta az olaszok felé a halált, a puskák pedig a kíséző muzsikát adták melléje.

Ekkor már esteledett. A nap vérvörösön hajlott a föld felé, amerre Trient van. Az ágyuzó ritkább lett, mint az álmos ember szava. Csak néhanéha robbant egy-egy lövedék, majd mire beállt az éj, egészen elnémaltak az ágyuk. Kérdem a fiuktól:

— Hogy vagytok?

— Jól, szakaszvezető ur.

Pedig kissé megtépett ez a muzsika. Kissé elnyűttek voltunk. Jól esett a pihenés. A csend, amely ráhajlott a térre, olyan volt, mint a hirtelen jött fagy, ami megöli a virágzást. Itt az ágyuszót ölte meg.

Unalmasan nehéz óra telt el. A sötétségben kinyultak az árnyékok,



Az olaszok egyik trükkje: így öltöztetik fel azokat az előrsőket, akiknek el kell vagdosni a drótkadályokat. Csak az volt a baj, hogy az ilyen előrsőket a mi bakáink mind le-puffantották, még mielőtt a drótokat elvagdoshatták volna.

a messzi hegyeknek óriás alakjuk lett s az itt-ott megmaradt fák, mintha fekete öklök volnának, mik az olaszok felé fenyegetnek. A csend tele volt titokzatossággal, előérzéssel. A baka ezt így fejezi ki:

— Ejnye, azt a kutya-fáját. jöhetnének mán a taliánok!

Alig foszlik el az elfojtott bakamondás, telér fényben fürdik a tájék. Világító bombák izzó magvai hullanak a magasból hangtalanul. Mert a dörgés rég elhalt, amikor a fénylő pontok még világlanak. Egy-két percig tart a fényesség s utána még világtalanság, még sötétebb lesz az éjszaka.

De a tüzéségünk megint dolgozni kezd. Lövi az éjszakát, az olaszokat. És egyszerre a szomszéd század gépfegyvere dolgozni kezd. A pattogó tűz puskáról-puskára terjed. Apró lidéretűzek táncolnak a puska végén s valami halvány fénykoszorút rajzolnak az állások el .

A tűz erősebb lesz. Előttünk az elszaggatott drótakadályok előtt árnyékok bukkanak föl. Piciny foltok a fekete éjszakában. A bakák már tudják : ez roham ! Ujabb olasz roham. És nemsokára hallatszik a kiáltás az olaszoktól :

— Avanti ! Savoja Avanti ! Corragio ! (Előre ! Savoja előre ! Bátorság !)

És jönnek az olaszok szakadatlan tűzben. Összeomlanak, bukdácsolnak és biztatgatják egymást. Avanti Savoja ! Corragio !

Ugy üvöltöttek, mint a feketelábu indiánok, akik a maguk nevének emlegetésével rohannak a halálba. A drótsövényünk keresztül volt törve. Az árnyékok bukdácsolva jöttek, csusztak előre, mind előbbre, miközben ropogott a puska. Egy pillanat mulva végig rohant sorunkon a parancs : Tüzet szüntess és előre. Néhány másodperc és fölharsan a Rajta ! Hajrá neki legények ! A szuronyok halaványan csillogtak, a legények egy része megfordítja a puskát. A rohamozó tűz ereje magával ragad. A puskámhoz nyulok és találomra leadok két lövést. Bele a sötétbe, a mozgó árnyékokra. Még egy pillanat és rekedt kiáltások. A magyar káromkodás összekeveredik az olaszszal .

— A teremtésit . . . Hej az a . . . Avanti Savoja, Avanti !

Zuhogott a puskatus, recsegett, ropogott az ütés. Az olaszok úgy jöttek, mint a macskák. A ki elvágódott, az lenn átkozódott a földön és csattogtatta a fogát.

— Maladetto tedesco ! (Átkozott német !)

Mint az áradás, úgy nyomultak ellenünk. De a magyar fiuk úgy gázolták őket, mint a férget. Egyszerre tőlünk jobbra is megharsan a „rajta“ ! A mieink jönnek. Az olasz sorok kezdenek inogni. Lassan-lassan megszűnik támadó erejük. Még egy lökés — és egyszerre megfordulnak. Mi pedig utánuk !

A trieszti nők küldtek egy mozgó mozit a Boroevics-hadseregnek. Amolyan automobilra fölszerelt kinomatograf volt az, amelyet akárhol

le lehet szerelni. A motor hajtja a dinamó-gépet, a dinamó csinálja a villamosságot, aztán nem kell hozzá más, mint egy sötét terem, annak a végén egy nagy — lepedő és kész a katonák legnagyobb szórakozása, a mozi.

A magyar hadtest, amely elsőnek kapta meg ezt az ajándékot, külön barakkot épített hozzá. Egy hosszú fabódét padokkal, oldalt büffé, hátul páholy és külön hely az előkelőségek számára. Szóval minden megvolt benne, amire egy nagyvárosi mozinak szüksége van. Az előadást egy héttel előbb falragaszok hirdették, az odavezető utat kikövezték s a bemutató előadásra meghívták József főherceget is. És mindebben csak az az érdekes, hogy közvetlenül a front mögött történt, a pihenő csapatok körzetében.

A mozi nagyszerűen bevált. A hosszú terem, mindjárt az első előadáson megtelt, pedig akkor még nem tudták a katonák, hogy civil nézők is lesznek. Amikor pedig kiderült, hogy a színház egészen sötét, akkor már teljesen biztos volt a végleges siker.

Az első film kissé váratott magára: a vetítő készülék még akadozott és csak halvány körvonalakat küldött a lepedőre. De aztán mégis kibontakozott a kép: magyar film volt. Valami nagyon ócska, egyszerű népies mese volt egy suszterinasról, akivel rosszul bántak, s aki nagy uri dámákba lesz szerelmes, de szegény cselédet vesz feleségül, azután megveszi volt gazdájának üzletét és most ő pofozza a suszterinasokat. Közben volt persze álom, üldözés, érzékenység, meg tréfás jelenetek, egyszerű dolgok, de mégis: magyar film. Magyar felírások és budapesti színészek játéka. A katonák nevettek és boldogan magyarázták az eseményeket a német bajtársaknak. Az egyik azt mondta, hogy szívesen kivánná a háborút itt benn, a másik felrikoltott, mikor pólyásbabát hoztak a színre, hogy nini, az én kicsikém, éppen olyan! Talán bizony ő volt!

Csak a tisztek ültek nagyon csendesesen és szomorúan a helyükön. Amikor ott, a háboru kellős közepén megjelentek előttük az otthoni színészek, pesti utca, egyszerre szűkbe jutott a nagyváros. De azután lassan lassan fölengedett a szomorúság, hisz ha csak egy óráig is, de mégis otthon voltak!

Az emberek nyugodtan jártak-keltek egy iztriai faluban. Itt tréningoszlopok, amott civilek mozogtak, nyergelt lovak vártak az uton, arrébb tisztek csoportja. Majd autók robogtak át a szűk síkatoron — szóval nyüzsgött az élet, mint már ez szokás egy hadsereg főhadiszállásán. Az emberek sem törődtek egymással, nem is ismerték egymást, de azért egyszerre, mintha valami közös érzés szállta volna meg őket, mindenki fölfelé fordítja fejét és az eget kémleli.

Az égen nincs semmi. A levegő tiszta, csak a völgyek lehelnek ki magukból egy kis áttetsző szürke ködöt. A derűsen kék menyboltozaton pedig nem lehet látni semmit. De azért az emberek csak néznek mereven föl a levegőbe, amelynek apró párái mint uszó gyöngyszemcskék tündökölnek a napon. A katonáknak mintha titkos telefonjuk volna, úgy terjed el közöttük perc alatt a hír :

- Repülőgép jön !
- Repülőgép jön ? De hol ?



Érdekes látogatás. Katonáink az olasz harctéren egy darumadarat fogtak és megnyirbálták a szárnyait, hogy el ne repülhessen. A daru ott maradt köztük, háziállat lett és folyton ott ténfergett csapataink közt. Legszívesebben persze a tisztok asztala körül járt, mert ott jutott neki a legtöbb jó falat.

Azt szeretné mindenki tudni. Az égen meg mindig nem látni semmit, de az emberek scjtelmes ösztöne érzi a ragadozó gépet. Hogy ki mondta nekik, honnan tudják, ki vette észre először ? Ezt sohasem lehet megállapítani.

Azután kis fehér foltok jelennek meg az égen s szétnyílnak, amint szétnyílik az ökölbe szorított tenyér. Már az elhárító ágyuk gyors puffogását lehet hallani, sőt néha valami tompa bugást is errefelé hajt a szél. De a gépmadara' még mindig nem látni — azaz, hogy igen, most már

ott van, mint egy vízszintes sárga ceruza, amely kecsesen uszik a levegőben. Körülötte mind sűrűbbek lesznek a felhők, itt is, ott is feltűnik egy s idelent találgtják :

— No ez semmi . . . Hopp, az közeljárt.

A szárnyas ellenfél meg csak lebeg és gyorsan közeledik, mint akinek sietős az utja. Most már semmi kétség, a gépmadár utja erre visz el a falu felett vagy az is lehet, hogy egyenesen a rajvonalunkat akarja látogatásával megtisztelni. Egy kis izgalom fut végig a katonáink között. A falu



A Krn hegység sziklái közt. Itt meg katonáink egy sast fogtak, amelynek szárnyait kicsi megkurtították, aztán szórakoztak vele. Ne sajnáljuk a szabadságától megfosztott madarat derék katonáink megérdemlik, hogy egy kis örömük legyen ennek szenvedése árán.

tornyában megszólal a harang, a parancsnokság kapujából egy százados parancsa süvit végig az utcán :

— Befelé a lovakat az udvarra !

Fent ezalatt folyton bug a felkavart levegő. Fehér foltok lesznek az égen. Pukkanás, kattogás. A százados dühösen kiabál :

— Befelé, bujjatok el már az áldóját. Mi lesz, meddig akarsz még várni ?

De a bakák csak nehezen mozognak.

— Torpedó felől jön — mondja az egyik és Doberdót érti alatta.

— Menjünk már, mert a srápnel-golyókat bevárni nem vagyok Pali, mondja a másik, aki nyilvánvalóan Pestről került oda.

— A slapner csak akkor veszélyes, ha talál! — vélekedik egy alföldi gyerek és csatlakozik az óvatos pestihez. De legtöbben, még maguk a tiszték is kint állnak. Az utolsó pillanatig látni akarják, hogy mi lesz? Már egész közel van az olasz gépmadár, amikor mind behuzódnak a kapuk alá. A ki legmélyebbre megy, az azt mondja: „jó, hogy nem félünk tőle“ s a többinek is van egy-két jókívánsága utavalóul.

A gépmadár már tul van a falun s a bakák visszaemlékeznek, hogy épp így jött a multkor az az olasz gépmadár is, amelyik a bombákat ledobta, mikor az a „Hat halottunk“ volt, s a Jóska szegény, ugyancsak nem hitte volna, hogy a fenséges József főherceg ur az első göröngyöt fogja a sirjába dobni.

Azután megint nyikorognak tovább a kerekék s a kis izgalomnak nem marad más emléke, mint a szemhatárra festett felhők. Csendes nyári délutánokon szokott ilyen fodros habtelhő uszni az égen, azzal a különbséggel, hogy ebből nem hull alá a halál és pusztulás, mint a gépmadárból.

Október 18-tól december 4-ig az olaszok közel száz rohamot intéztek oslaviai átlásaink ellen. Cadorna gróf, akinek főhadiszállása Udineban volt, szigorú parancsot adott ki Oslavia elfoglalására. Az aostai herceg, az olasz király nagybátyja, türelmetlenül várta az örömhíreket.

Az Isonzó mentén azonban a legelkeseredettebb állóharc folyt. Ugy az olasz, mint a magyar tüzérség minden egyes pontra nagyszerűen belötte magát. Azokat az apró eredményeket, amelyeket az olasz gyalogságnak nehéz harcokban sikerült kivívni, a mi ellentámadásainkkal és tüzérségünk nagyszerű működésével ismét semmivé tettük.

December 4-én ismét beállt a rossz időjárás és az olaszok kimerültsége véget vetett az oslaviai elkeseredett harcoknak. Udinéban, Cervignanóban és Rómában valósággal ujjongtak az olaszok, mert az oslaviai templom egy részét sikerült megszállniok és a mellette emelkedő 188, számú dombot elfoglalták. Az olaszok tehát ebben az időben egész közel álltak Görzhöz. Jó áttekintést nyertek a város felett és az előtte elterülő sikságot is szemmel tarthatták. Az olasz gyalogságnak pedig már régtől fogva egyetlen egy célja volt: a már rómokban heverő Görz városa. Az időjárás gyalázatos volt: a folytonos eső csatakoszá, az ágyuk gránátjai hepe-hupássá tették a talajt s a mi ellentámadásainkat kénytelenek voltunk egy időre elhalasztani.

Január 14-én végre ennek is elérkezett az ideje. Telihold volt. Agyunk kezdetben lassan, de annál kiadósabban szórták lövedékeiket a templom, a falu déli része és a 188-as magaslat ellen. Ezután Petzold főhadnagy, egy bécsi születésű fiatalember, pécsi magyar legényeit és lengyelekből, valamint ruthénekből álló csapatait rohamra vezette.

Egy félórai heves küzdelem után az olaszok ellentállását megtörtük, több mint ezer foglyot ejtettünk és hat gépfegyvert zsákmányoltunk.

Másnapra azonban megkezdődött az olaszok sokat emlegetett pergőtüze. A visszahódított állásokat nekünk ismét el kellett hagynunk. Cadorna gróf büszkén jelentette, hogy az osztrák és magyar csapatok támadását sikerült visszavernie.

Január 24-én történt: ugyanolyan holdvilágos éjszaka volt, mint azelőtti támadásunk idején. Hajnalban két óraker tűzreink heves tüzelést kezdtek. Az ellenség oslaviai állásai most a mi pergőtűzünk alatt állottak. Most az olaszok is megtudták, mit jelent a pergőtűzet elviselni. Hirtelen sűrű köd nehezedett a tájra, de a mi tűzreink nem hagytak fel munkájukkal.

Már világosodni kezdett, mikor az olaszok háromnegyed öt óraker beszüntették a tüzelést. Ekkor tábori ágyunk zárótűz alá vették az olasz harcvonal mögötti területeket, hogy az olasz tartalék előnyomulásának elejét vegyék.

A magyar és dalmát legények rohamra indultak. Puskaropogást nem lehetett hallani, sem a szokásos csatakiáltásokat. A miénk komor csendben, nagy lendülettel kezdték meg a támadást. Amikor azonban elérték az olasz állásait, hirtelen felhallatszottak a kézigranátók csattanása. Fegyverként puskatásokat, dorongokat és ökleiket használták legényeink.

Fél óráig tartott a véres birkózás és negyed hatkor reggel az oslaviai állások és a 188-as magaslat már a mi birtokunkban volt. Az olaszok visszavonultak és előbbi állásainktól 1500 méternyire újabb árkokban helyezkedtek el. Ötszáz halott olasz katonát találtunk a meghódított árkokban, 1200 foglyot szállítottunk le.

Viktor Emánuel olasz király másnap meglátogatta csapatait, hogy ellentámadásra lelkesítse őket. Az ellenség újabb támadásokkal kísérletezett, de hiába. Ekkor már felhangzottak a hős magyarok eljenkiáltásai. A mi csapataink feltétlenül nagy erkölcsi és hadászati győzelmet arattak. A mit az olaszok negyvenhét nap alatt vívtak ki, azt mi négy óra alatt már elmúlt eseménynyé változtattuk. Maguk az olasz foglyok beszélték, hogy támadásunk meglepetésként hatott rájuk és nagy erővel keresztül-



Megható találkozás a fronton. Katonáink egy csapat olasz foglyot kísérték, mikor ezek közül hirtelen kitört egy bersaglieri és odarohant egy horvádigyon fekvő másik olaszfogyó sebesülthez, akiben testvérét ismerte fel. Kazonáink megilletődve vártak néhány percig, amíg a két olasz kislirta magát.

vitt rohamaink feltartóztatlanok voltak. A foglyul ejtett olasz tisztek (két őrnagy is volt köztük), kétségbe voltak esve.

Négy olasz ezred harcolt Oslaviánál, az olasz ellenség tehát többszörös tulerőben volt. Mesélték, hogy rettenetes volt a mi tüzéségünk pergőtüze. Egy olasz közkatona azt mondta, hogy ezt a pergőtüzet lehetetlen volt elviselni. Egy másik a legnagyobb elkeseredés hangján beszélt az olasz tisztekről.

— Mi nem akartunk háboruba menni — mondotta — az olasz nép mindig ellenezte a háborut. A nagy urak kívánták így, viseljék hát ők a következményeket!

Egy olasz tisztet csak nagyon nehezen lehetett megfélekezni. Valósággal őrcngött, mert fogságba esése után egy nappal kezdődött volna pár heti szabadsága. A két olasz őrnagy meg az olasz hadsereg tisztthiányáról panaszkodott. Azóta az Oslavia és a 188-as magaslat feltétlen birtokunkban maradt. Állásainktól 1500 méternyire leselkedett ránk az ellenség. Az Oslavia elleni támadásaik, bár csak helyi természetűek voltak, a mi legszebb hadi sikereinkhez tartoztak.

Csapataink egy majdnem 400 kilométerre terjedő fronton elkeseredett harcban állottak az Adria partjaitól le egészen Tirol délnyugati határáig.

Október 21-ike óta éjjel-nappal tombolt ez a harc, a harmadik és a legnagyobb, a háboru kezdete óta. Nem azért harcoltak itt az olaszok, hogy könnyítsenek szövetségeseik helyzetén, mert ez ellentmond a szent önzés alapelveinek, amelyet ők lobogójukra irtak, hanem kizárólag a maguk érdekében harcoltak, hogy még az annyira rettegett tél beállta előtt ki-lábaljanak a kétségbeesett helyzetből, amelyben most leledzetek. Mert egy téli hadjáratra egyáltalán nem voltak fölkészülve.

Miután júliusban tizenhét gyaloghadosztállyal hasztalan próbálták meg, hogy az Isonzó acélfalát áttörjék, később többszörös szünet után, tulnyomó erővel indított támadásokkal a front különböző pontjait meg-lepetésszerűen akarták hatalmukba keríteni, hogy annak legalább egyes helyein áttörhessenek.

Minden kísérletük ismét hajótörést szenvedett. A meghiusult táma-dások után mindannyiszor, napokon át, a legnehezebb kaliberű ágyukból ontották a tüzet a mi frontunkra, hogy állásainkat szétdujják és a derék védőket megpuhítsák. De ezt a vállalkozásukat sem követte egyetlen egyszer sem siker. A mostani csatát is több mint ötven óráig tartó örült ágyuzás előzte meg, melyet aztán az egész fronton a nagy tulerőben lévő gyalogság támadása követett.

Az olaszok, meg kell hagyni bátran és szívósan nyomultak előre valamennyi partvidéki állásunk ellen. Sikerült is nekik több helyen, úgy a doberdói fensikon, mint a tolmeini hídfőnél és tovább északra a Krn vidéken állásainkat megközelíteni, sőt egyes helyeken be is hatoltak lövőárkainkba. Ellentámadásaink azonban mindannyiszor visszavetették őket, akik pedig állásainkba benyomultak, azok ott hagyták a fogukat. Egy sem menekült meg közülük. A délnyugati fronton október 21-én a harc olyan hevességgel tombolt, hogy gyakran a legvéresebb kézitusára került a sor. Ennek ellenére másnap reggelig tartott a küzdelem, amikor is az olaszoknak a doberdói fensik ellen új erővel indított három támadása olyan veszteséggel járt, hogy eszeveszett futással vonultak vissza.

Október 22-én az olaszok Monte Sabotino-t és a Podgora magaslatot akarták elfoglalni. A Monte Sabotino ellen jelentékenyen nagyobb erővel nyomultak előre, de a legcsekélyebb eredmény nélkül. Minden támadásukat visszavertük.

Az olaszoknak a mi északi frontunk ellen október 23-án friss erővel indított főtámadását a 29. magyar gyalogezred ellentámadással visszaverte. Friss tartalékokkal gyarapodva, az olaszok 24-én a doberdói fensik ellen és Monfalconetól keletre új támadásra indultak. Ez a támadásuk pusztító ágyu- és gyalogsági tüzünkben teljesen összeomlott és az olaszokra nézve súlyos veszteséggel végződött.

Ez alkalommal az alpinik és bersagliérik, akik elsőrendű csapatokhoz méltó bátorsággal és elkeseredéssel harcoltak, a legsúlyosabb veszteséget szenvedték. Az 53. és 86. magyar gyalogezredek szakaszai egy fényesen végrehajtott ellentámadásban elragadták az olaszoktól azokat az árok-részeket, amelyekbe Santa-Luciánál behatoltak.

Az olaszok szívós kitartással a tolmeini hídfő és az attól északra fekvő állásaink ellen később is támadást intéztek, de mindig sikertelenül.

Ime egy haditudósító így írja le látogatását az olasz fronton: Vilmos császár táviratban üdvözölte ezredét, a kassai bakákat, akiknek egy része a Krnen állt méteres hóban, kegyetlen viharban, olasz ágyutűzben. Nem egyedül voltak a kassai bakák a Krnen, sok nemzetiség küzdött mellettük és ezeknek a hire, más magyarokéval együtt lejutott a völgybe.

A kies völgyekben, tengerszemek s a Karsztnak regényes bércei között visz az út a hegyoldalokon fölfelé. Időnként telepekhez ér az ember, munkáslakásokhoz, meg kórházakhoz, amiket fából, kőből ragasztottak oda a sziklához. Háboru után szép nyaralótelepek vagy turista-pihenők válhatnak belőlük. Délutánra hajlik az idő, hogy felérünk. Istállók sora-

koznak egymás mellett, ahová a kis lovacskák, a boszniai mállás állatok térnek megpihenni napi robotjuk után.

A kirakodónál M. főhadnagy fogadott. Éhesek voltunk, mint a farkasok, azért először ebéddel kínált meg; friss hurka, főzelék, finom zsemlye és torta... s csak azután ismerkedtünk, illetve ismertünk egymásra. M. főhadnagy volt a bécsiek football-kapitánya, a nemzetközi football-bíró, akit Budapesten épp úgy ismernek, mint Bécsben. M. főhadnagy



Géppuska szállítása a tiroli hegyek közt. Pontosan és gyorsan ment nálunk a géppuskák szállítása. Ennek a pontosságának és gyorsaságának köszönhetjük, hogy az olaszok minden erőlködésük ellenére nem bírtak előbbre jutni husz hónap alatt egy tapodtat sem.

Szerbiában harcolt tavaly a magyar bakák közt, azután náluk maradt valahogy s most ő gondoskodott az étellezésükről. És nagyszerűen gondoskodott. Tizenhat hónapnak szenvedései összeforrasztották őket s a bécsi footballista most lelkének egész melegével minden rajongásával csüng magyar bajtársain.

— Vártam már — mondotta — hogy eljőjtek a gárdához, a lezsebbhez, amilyen nincs több a föld hátán. Én velük voltam, láttam őket tűzben. A mit ők csináltak, az több a hősiességnél, az már megtagadása az életnek és mindennek, a mi a földi léthez köti az embert.

— Igyatok! — kínál bennünket M. főhadnagy egy-egy pohárka pálin kával. — Ma itt alusztok. Holnap aztán fölmentek a csucra s látni fogjátok, hogy nem tuzlok. A magyar fiuknál nincs külön a világon Haragszanak, ha nem őket, hanem a mellettük fekvő csapatokat támadják az olaszok. Ez a két magyar csapat vetélkedik egymással, s a bakák számlálják a rohamokat: nekünk tíz van, nektek csak kilenc. Így őrzik, így tartják a Krn hegyet.

— És a tisztek?

— Ezek emberfölötti lények. Sz. százados nyolevvanhat ütközetben vett részt. Vagy ott van például B. százados, aki már zászlóaljot vezet, de nem akarja elhagyni ezredét, amelynél az édesapja ezredparancsnok volt. Közülök való K. őrnagy is, aki most a Mrzl-Vrh hegyen három zászlóaljot vezet. Róla azt mondják az olaszok, hogy sok bűne lehet, azért nem törődik az életével.

— Hivatásos tisztek?

Igen. Itt sok hivatásos tiszt van és mindegyik azt tartja, hogy neki kétszer annyit kell csinálnia, mint amennyit a tartalékosoktól követelnek. A tisztek maguk is harcolnak karabellyal, kézi gránáttal, szuronnyal. Volt három jó barát, R., T. és H. főhadnagyok. Az első a legvakmerőbb emberek egyike. Egyszer három óráig feküdt három lépésre az olasz rajvonal előtt, úgy hallgatta ki a beszélgetésüket. Legutóbb meg a legnagyobb tűzben végigjárta az őrsöket s úgy biztatta, figyelmeztette, bátorította őket. T. főhadnagy a szerb visszavonulásnál három napig a hátán vitte barátját, H.-t, aki tüdőlővést kapott. H. főhadnagy most aztán a Krn-en elesett.

... És késő éjszakáig mesélt M. főhadnagy egyre tokozódó lelkesedéssel, mindig több hévvel a magyar bakákról és tisztekről.

Még sötét volt, mikor reggel utnak indultunk. Öszvéroszlopok szakadatlan sora követte egymást. Az apró állatok óvatosan emelgetik lábukat a csuszós, méter magas havon. A hó azonban nem marad meg, néhány óra múlva már bokáig érő víz van a helyén, amely becsurog a cipőbe és megfagyasztja a lábat. Az ut itt már kellemetlen: hol nagyot emelkedik, hol még nagyobbat esik, itt száz métert kell fölfelé haladnunk, hogy aztán ötszázat menjünk völgynek. Kiszeli Dani békésmegyeri csendőr a vezetőnk. Köhécsel egy párszor, mikor hegynek megyünk, hát megkérdem:

— Miért nem megy orvoshoz?

— Az orvos is köhög ebben a pocsék időben — feleli bölcsen — hát minek menjek hozzá?

Azzal lépked tovább, azzal a sajátos lassu vánszorgással, a mi itt a hegyek közt annyira jellemzi a mozgást. De nem is lehet gyorsabban haladni. A gyakorlott láb is bukdácsol sziklákon s két óra múlva a legedzettebb tüdő is zihál a megerőltetéstől.

Végre fölérünk. Kicsi fehér tisztáson, faházakban lakik a parancsnok, törzskarával, oldalt a tartalék és a hérccek között két keskeny ut az állásokba vezet. A parancsnok elragadóan kedves ember. Negyedik hónapja lakik már itt fönn. Legnagyobb ereje, hogy a katonái szeretik. Villásreggelivel fogad bennünket, s közben elbeszéli az első harcok borzalmait.

— Ma már jó dolguk van a katonáknak — kezdi — de amikor idejöttünk, nem volt semmi, a mi védelmet nyújtott volna. Akkor olasz holttesteket raktak egymásra, úgy csináltak fedezéket. Mikor egy kis levegőhöz jutottunk, eltemettük a halottakat, külön a mieinket és külön az olaszt. Egy emlékművet is állítottunk elesett hőseinknek, ezt majd később megnézzük.

— Nagy veszteségek voltak ?

— Az olaszoknak igen. Mi is veszítettünk, ez természetes, de távolról sem annyit, mint ők.

— Hogy dolgoznak itt az olaszok ?

— Pergő tűzzel kezdik. Megtörtént, hogy két óra alatt egy századunk frontjára kétezer gránátot dobtak s a század mégis kitartott. Az ágyuzás után a tisztek előre hajtják őket, azután bevárják őket egész közelre, nehogy visszamenjenek. Ehhez persze jó idegrendszer kell, de hát ez hál Istennek megvan. Két-három támadás rendesen lehüti az olaszokat, úgy, hogy más csapattal kell őket fölváltani. Ha csendesesen fekszenek egymással szemben, át-át kiabálnak egymáshoz. A mieink bosszantják őket, azok viszont bennünket.

— Hát olyan közel van a két front ?

— A csucson helyenkint át lehet dobni a másik árokba. A multkoi az olaszok finom angol teát hajítottak ide és egy levelet, amelyben ujságokat kértek. A magyar fiuk német lapokat dobtak vissza, amikben jól bekarikázták a szerb vereségeket és az ő kudarcaikat.

Reggeli után megnéztük az emlékoszlopot, Szemerkenyi budapesti műépítész alkotását, mely az örök hó hazájában hirdeti a hős magyar bakák dicsőségét. Egyszerű, izléses gúla, sima fölületekkel, minden cifra-ság nélkül, nagy kőkockákkal összeróva. Bajonettel simították ki rajta a formákat.

— Az utnak ez a része, melyen most megyünk — magyarázza veze-

tönk — nincs földve s az olaszok gyakran lövik, különösen, ha látják, hogy menázsni hoznak.

Ott vagyunk legelőt Eppen esznek a bakák, de otthagyják a párolgó levest, mikor meglátnak bennünket s összefutnak, hogy „nini vendég jött hazulról, bizonyosan jó hirt hozott“ Köszöntjük őket:

— Jó napot, fiuk, hogy vagytok?

— Köszönjük, jobban is lehetnénk, ha nem volna itt ez a sok lötyty feleli az első, a vízre mutatva

— Kinek a százada ez? kérdem az egyiket.

— Vitéz R. főhadnagy uré.

— Hol vannak a tiszt urak?

— Itt lesznek mindjárt. válaszolja a kérdezett

És valóban innét is onnét is feltűnik egy-egy tiszt, deszskabódékból, barlangokból, a lövészárkokból bujnak ki egymásután Perc alatt vagy tizen vannak. Gyönyörű emberek — mint a válogatott gárdatiszteknek, magas a növésük, vállukon feszül a bluz s arcukról nem tűnik el a derült, tiszta mosolygás. Pedig, hogy élnek a szomorú és sivár minden, ami a környezetükben van

És megyünk együtt a tisztokkal, a lövőárkok, sziklák tömkelegében. Az árok fala amelyet homokszárkokból raktak össze, úgy összefagyva hóval földve úgy fest, mint egy széles sánc. Mögötte a bakák ácsorognak, az őrsök mereven bámulnak

A tiroli harcokból. Egy katonánkat, aki a havasok közti harcokban megsebesült kötélen eresztik le a meredek hegyoldalon a völgybe, hogy aztán onnan a kórházba szállíthassák

bele a ködbe, mely meg saját drótjainkat sem engedi látni. Bizony, unalmas az élet a lövőárkokban és főleg — nagyon hideg. Fél is áll az egyik őrszem fehér bundájában a fal tetejére, hogy keresztbe lóbázhassa a kezét, mint a kocsisok szokták a hidegben. Amint nagyban tornázik, a szél felszakítja egy percre a köd fátyolát s ume, szem

közt vele husz lépésre az olasz ör melegszik hasonlóképpen. A váratlan látvány mindkettőt meglepi. Az olasz jut előbb szóhoz :

— Freddó, kiáltja. Vagyis : hideg van !

— Freddó, mondja a mienk is.

— Come sta Conrad ? (Hogy van Konrád ?)

— Sta meglio che Cadorna. (Jobban van, mint Cadorna !) Kiáltják nevetve vissza. Ma sokat lövöldöznek a teknősök — magyarázza egy altiszt.

— Teknősök ? Miért hívják így őket ?

— Mert ha kibujnak, pajzs van a hátukon, és sisak a fejükön, aztán ha beléjük lő az ember, akkor nem tudnak mozogni s úgy nyöszörögnek, mint a teknősbéka, amelyiknek ráhágok a lábára.

A háboru egyetlen harcteréhez sem lehet hasonlítani a Krn küzdelmeit. A mi itt történt, az felülmulta a tiroli harcokat, meg a francia és orosz front nehézségeit. Távol a vasutvonaltól, olyan magasban, ahol nem nőtt fü, omló sziklákon, melyekbe nem lehet barlangot ásni és ahová ösvény sem vezetett fel, husz fokos hidegben és hófúvások között kellett megteremteni a rajvonalat, hogy feltartóztassuk a beözönlő olasz tulerőt.

Csapataink uj utat csináltak és helyrehoztak aztán minden kocsiutat, ösvényt és gyalogutat. Öszvérek ezrei imbolyogtak az utakon, emberek havat lapáltottak. mások faszenet égettek és nagy ciszternákban havat olvasztottak. Ha egy percre szétszakadt a völgyeket betöltő köd, úgy néztek ki mintha a tulsó hegyoldalon izzadtságtól gőzölgő hangyák nyüzsögnének a saját maguk taposta utakon

Elöl a frontban lövőárkot kellett ásni ellenséges tűzben, porhanyós közetben homokzsákokból, másutt meg sziklába robbantva, vagy vízteleteni kellett az árkokat hosszú fakanalakkal, amilyen a hatászoknak van. Azután akadályokon dolgoztak naphosszat szakadatlanul. Az olasz hadsereg már fölvonult a környéken, amikor egyik hadtestünk Szerbiából jövet öt kilométernyire az ellenséges tűztől szállt ki a vonatból. De bar mozdulatainkat a hegyek közt gyöngye erők igyekeztek leleplezni, az olaszok mégis megkéstek a magaslatok megszállásával és csapataink messze előremulhattak

Az első találkozás véres és megújuló csapás volt az alpinikre. Rettenetes erőfeszítésünknek hamar megvolt a jutalma : az olasz támadás megtört és mi meg tudtuk tartani Lom-Plato—Tolmen—Mrzli-Vrh és Krn vonalát, pedig az ellenfél sokáig kísérletezett itt áttöréssel s a küzdelem annyival nehezebb volt a kárpáti harcoknál, mert a Krnen nem lehetett

lépésenkint visszamenni. Vagy a mienk maradt minden, vagy a következő vonalig átengedtünk mindent.

Négy olasz hadtest állott a tűzben eleinte e vidéken. Piemonti és génuai katonák voltak jó tűzérsséggel, akik dicséretesen harcoltak s létszámuk tekintélyes részét habozás nélkül áldozták föl. Amikor látták, hogy minden hiábavaló, ők is berendezkedtek. Aknavetót későbben használtak, mint mi, de aztán annál többet, a mi megint azt a különös jelenséget mutatta, hogy az olaszok gyorsaságuk ellenére is mindennel elkésnek. Pergő tűzük gyors, épp olyan, mint a beszédjük s a hómezőkön majd minden lépésre látni lehetett a nehéz gránátok koromzöld loltját. Az olaszok támadása nem rajvonalba történt, hanem sziklák közt falkaszerűen nyomultak előre. Az ilyen támadások ellen bakáink legszívesebben a kézibombát, a közelharcban pedig tört használtak. E két fegyver, továbbá oldalozó ágyutüzünk az, a mit az olasz katona nem birt idegekkel s melytől leghevesebb rohamuk is megpuhult.

A Krn tetején magyar bakák vetélkedtek azon, hogy ki ver vissza több olasz támadást. Nagyszerű összetartás és szeretet volt köztük, azokban a magas régiókban, ahová a ragadozó madarak is csak azért repültek, hogy elesett hősök holttestét kutassák, elesett hősökét, kiknek emlékére a parancsnok márványemléket emeltetett.

Az olasz szeret fecsegni s az az öt tisztjük, aki nyolcvan emberrel együtt ebben az időben került fogságunkba, nem sokáig bizalmatlankodott. Elmondták, hogy azelőtt kétnaponként váltották őket föl, de legutóbb tizenöt napig egyfolytában voltak a fronton. Az olasz tisztek körében nem volt nagy a lelkesedés, de kötelességét mindenki teljesítette.

Elmondták még, hogy novemberben sokat fáztak, mert decemberig senkinek sem volt téli felszerelése. Nagyon csodálkoztak, hogy katonáinknak három pokróc, a foglyoknak két pokróc jutott, míg náluk még a tiszteknek is csak egy volt. A rajvonalba csak sajtot és hideg ételt kaptak. Csodálkoztak a mi egészségügyi berendezésünkön is. Az egyik tisztünk megsebesült és tíz perc múlva már be volt kötve. Náluk, így mondták, a kötözőhely nagyon messze hátul van. Sokat meséltek Cadorna hadiparancsairól, ezeket Joffre francia fővezér parancsaihoz hasonlították. Elmondták, hogy minden századuknak öt tisztje van, viszont az olasz közlegények panaszkodtak, hogy tartalékos tisztjeik közül sok értelmességi vizsgálat alapján kapta rangját, de azért még az iránytűvel sem tudott dolgozni.

Egy főhadnagy és több pilotánk ezt jelentette ezredesének beceder

közepén : Két hét óta a tengerparttól egészen a Krnig nedves, ködös, esős volt az időjárás. Az Isonzó fronton jéghideg bóra söpörte végig a hegyeket. A bóra óriási zivatarral kezdődött. December 10-én eltűnt a köd és ragyogó napsütéses reggel volt. Alig értünk ki egyik repülőgéppünkkel, máris megjelent a magasban egy olasz repülőgép, mely körül apró fehér füstfelhős-kékből egész gyűrüt rajzoltak a levegőbe a mi elhárító ágyuink. Az erős ágyutűz hamarosan elűzte az ellenséges repülőt, akinek munkáját különben a lökészerűen hideg levegőáramlatok is zavarták.



A Marmolada nevű hegy Dél-Tirolban, Trient városa alatt. Az olaszok először ide igyekeztek eljutni, abban a hitben, hogy a dolog olyan könnyen fog menni, mint a karikacsapás. A háború huszadik hónapjában azonban épp olyan messze voltak a Marmolada-hegytől, mint az első hónapban.

Most két hétig a köd miatt nem mutatkoztak a levegőben az olaszok — jelentette az ezredesnek a repülőhadnagy, de ha ilyen marad az idő, akkor valószínűleg pótolni fogják a mulasztottakat.

Az ezredes körül ujságíró haditudósítók is álltak, akik megkérdezték a pilótákat, hogyan lehetne nekik bejutni Görzbe ?

— Az út — felelték a pilóták — tele van gránátölcésrékkel és állandóan tűz alatt van. Tegnap, 13-án pedig megint óriási erővel bombázták a várost úgy, hogy ha nem muszáj, nem ajánljuk az odamenést.

Mindazonáltal mégis megkísérelték az ujságírók, hogy Görzbe bejuszanak. Autóik nagy távolságra egymástól, szélesen robogtak a város felé, amelynek külső körzetében az Isonzó völgyének termékeny zöldségei kertjei közt folyton dübörgött a föld a tüzérségi párbajtól . . . Saját ágyuin!

csattanásába a lecsapódott gránátok tompa pukkanás: vegyült. Beértek a városba, amelynek szép, olaszos utcái, izléses palotái igen szomoruan festettek. Kis jóakarattal azt lehetett volna mondani, hogy minden ház, de minden második ház meg van sérülve.

Némelyik kívülről épnek látszott, de belső részét teljesen leszakította a gránát, úgy hogy az udvaron dombokban állt a kötörmelék, amelyből egyébként az utcára is elég jutott. Alig volt ház, amelyen ne tátongott volna egy gránátverte ablak és a kár oly nagy volt, hogy a polgármester, amikor kérdezték, huszonöt millió koronára becsülte. Volt nap, amikor az olaszok egy óra alatt háromezer gránátot dobtak a városra, s hogy nem voltak egész városnegyedek leborotválva, mint a galíciai fészkek, az azzal magyarázható, hogy minden ház, elsőrangu terméskőből épült, nem téglából. Sokat szenvedett a villanegyed és déli vasuti állomás körül levő városrész.

Legkülönösebb volt pedig, hogy még ekkor is volt polgári lakosság a városban, és mert ezen a napon még nem kaptak ágyutüzet, hát nyugodtan jártak-keltek az emberek az utcákon. A nyitott ablakoknál látni lehetett, a mint a szobalányok takarítottak ; az utcán gyerekek játszottak és hallgatták a fejük fölött elrepülő golyók vijjogását. Szinte érthetetlen, hogyan bírták idegekkel és nem örültek bele a fölszabadított poklok e borzalmas zenéjébe. Pedig előtte való nap is nehéz napjuk volt : az olaszok délelőtt három és délután is három óráig lötték a várost s magát a kórházat is, amelyben sebesültek voltak, tízennégy telitalálat érte. Bomba csapott a műtőszobába is, ahol többen megsebesültek. A halottas kamrában pedig borzalmasan szétszaggatta a gránát a holttesteket. Az utcán és a házakban is sok baleset történt.

A lövés alatt a görzi lakosság a pincékbe bujt, ahol aránylag legjobb védelmet talált, de azért minden ember irtózatossal borzalmakat élt át. Még az olasz gyalogsági tüztől sem volt védve a város, amelynek nyugati részén a védett, alig ezer lépésre levő Podgora magaslaton keresztül a messzire lött golyók mind ide hullottak.

Különösen a nyitva tartott es élénk forgalma kávéházak ablakai viselték magukon az olasz puskagolyók nyomait, de a kiszolgálás az állandó veszedelem ellenére is pontos és olcsó volt. Nem volt város, amely ilyen közletről és ilyen sokáig szenvedte volna a háboru borzalmait.

Az egyetlen, ami még megmaradt, még itt a Doberdón is, ahol minden más elpusztult : élet, vigság, jókedv, nevetés . . . csak a szeretet marad meg, amit egyik magyar csapat tovább adott a másiknak, együtt azzal

a sarga iszappal, ami egy nap alatt beleette magát a ruhába, és egyenlően festett vörösre bakát, ezredest, királyi herceget. Talán a nagy egyenlőség miatt nem is volt itt fönt kicsinyesség, gyűlölködés és harag, s talán ez a sárga sár tette, hogy csak fenséges érzések tobzódtak a Doberdón

Oh ha mi itthon maradottak láttuk volna a magyar bakákat, ha láttuk volna, milyen nagyszerű, józan, milyen okos, milyen tehetséges nép ez! Milyen fölényesen kezelte a halált, meg az életet, meg minden nagy kérdést, mikor husz lépésre tőle gránát vert tölcserít az utba, és ő betemette a gödröt és tovább ment, mintha nem is tartoznék rá a dolog! És hogy ismerte a háborút, a hadviselés tudományát! Jobban, mint egy hadvezér! Előkészítés, roham, ellentámadás: úgy tudta már, hogy melyik következik, ha nem is mondták neki. Mikor már csak kisebb gránátok jöttek, meghuzta az oldalszijját, fölvette a hátizsákot, csomagolt, kirakta maga elé háromszáz patronját, feltépte a papirost s mindezt olyan nyugodtan, lassan, kimérten cselekedte, mintha otthon, aratáskor a kaszát fente volna. Pedig bizony csak ideges lett ez ember a szörnyű lövöldözéstől, de ha körülnézett, hogy merről visít a levegő, mindjárt megjegyezte az egyik:

— Ne kapkodja ugy a fejét, mert még beleüti egy srapelbe

Ő meg csak dolgozott isteni nyugalommal, egyenként, de biztosan szedve te lábáról az olaszt, amint a kőfal szélén fölbukkant Közben ráért a szomszédjára káromkodni:

— El ne lödd előlem az en emberemet, mert biz' Isten megüttek. Hogyan számoljuk meg aztán őket, ha nem várod be a magadét?

Majd leteszi a puskát a magyar baka, öklével megdörgöli két szemét és morog:

— Ezt az egyet a kölöknek hagyom, hadd tanuljon ő is bele a mesterségbe. És látni kellett, hogy bánt az öreg baka az ujonccal. Becézte, ápolta óvta hogy „ne legyen mindjárt baja“. Aztán tanította szeretettel, atyáskodva, öregesen. Ugy fogadták az új „menetbelit“ (azaz, aki egy menetszázaddal most jött):

— Amig el nem lövik, addig ne veszítsd el a tejedet öcsém!

Ha mégis baj történt, és elesett egy fiu, megsiratták:

— Szegény kölök, pedig mondtam neki, hogy vigyázzon, de hát ilyen szelesek a fiatalok!

Bizony ez rövid gyászbeszéd volt, de szívből jött és őszinte volt. A legénység kérte az ezredest, hogy:

— Megvédik ők az állást továbbra is, ha kapnának egy kis szalonnát, mert hogy arra igen ráéreztek

Másnap éjjel négy autó hozta fel a kért ajándékokat és csapataink nem is mentek hátra egy lépést sem. Hanem a „becsület“ mindennél előbbre való. Leváltáskor azt mondta a baka az új csoportnak:

— Itt az állás, épségben adtuk át — épségben adjátok vissza!

Olyan nagyszerű nép ez a magyar katona, olyan értékes, olyan tehetséges, hogy nincs nála különb a világon. Ez az, amit otthon sohasem fognak megérteni az emberek, akik nem másért, hanem csak jobb megélhetésért küzdenek. Ezen, sajnos, a magyar bakák már nem segíthettek, s azért



Az Isonzó melletti harcterréről. A dombos vidéken, ahol a talaj csupa kő, apró lovakon szállítják katonáink számára az eleséget és municiót. Ezek a lovacsók könnyen usznak át a folyón, amelynek vize különben is sekély, annyira, hogy rendszeren katonáink is bele szoktak gázolni teljes felszereléssel.

ott a Doberdón elég volt nekik a tudat, hogy legalább a generálisok szerették őket, és hogy a királyi hercegnek — a magyar kir. hercegnek — épp úgy sajtott a szive minden vérző katonáért, mintha a tulajdon fia volna. Decemberben történt, hogy József királyi herceg egy magyar hőst, akinek féllábát vitte el a golyó, megajándékozott tiz holddal a birtokából. A kolera kórházban, ahol a kir. herceg simogatta, becézgette a szenvedőket, utravalóul ezt a tanácsot kapta az egyik szanitétctől:

— De most aztán fenség ne dugja kezét a szájába, nehogy még elkapja a kolerát!

De vegyünk most bucsut az olasz harcterről, ahol majdnem tiz hónapon

át, 1915 májustól egészen 1916 márciusig voltaképpen nem történt egyéb, mint rettenetes, kölcsönös mézárulás. Az olaszok mézároltak bennünket, mi pedig mézároltuk őket.

Csakhogy az eredmény mégis az olaszokra nézve volt rettenetesen lesújtó. Mi is sok derék magyar fiut vesztettünk, az igaz, de az olaszok legalább ötször annyit vesztettek. A tiz hónap alatt, az egymást követő öldöklő ütközetekben több mint félmillió emberük pusztult el, anélkül, hogy csak egy lépéssel is előbbre birtak volna jutni.

Cadorna grófról, az olasz főhadvezérről mondják, hogy 1916 január és februárban annyira dühbe jött hadseregének folytonos kudarcai miatt, hogy sokszor a haját tépte mérgében.

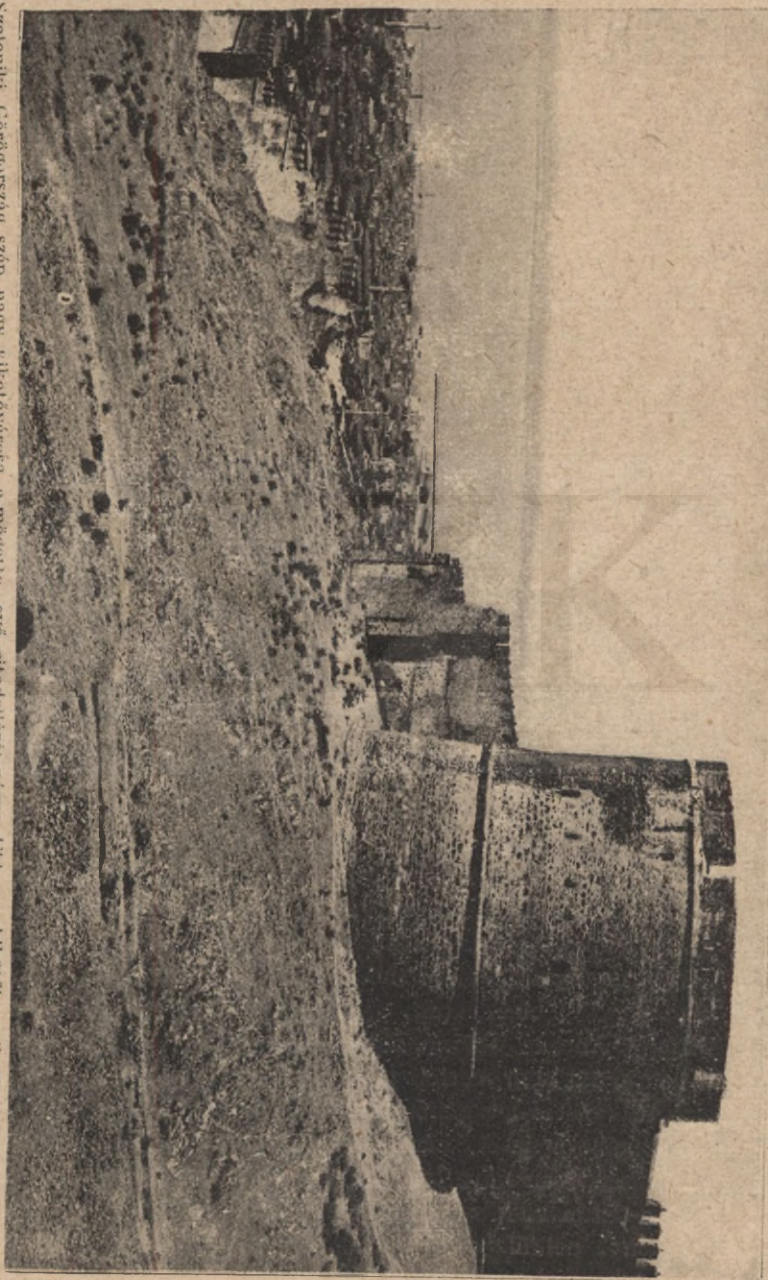
Persze nem magának tulajdonította a kudarccokat, hanem a tábornokainak és főtisztjeinek. Ugy akart tehát változtatni a dolgokon, hogy valami nyolcvan olasz tábornokot és ezredest elcsapott és helyükbe másokat neveztetett ki.

Hasztalan volt azonban minden! Nem Cadorna grófon és nem az olasz tábornokokon fordult meg ennek a háborúnak a sorsa, hanem a mi derék magyar csapataink nagyszerű vitézségén. Ezen a vitézségen száz Cadorna gróf és ezer új olasz tábornok sem tudott volna erőt venni a holtá napjáig.

De nemcsak a szárazföldi csatatéren hiúsult meg az olaszoknak minden támadása, hanem még az Adriai tengeren sem birtak eredményt elérni velünk szemben. Flottájuk, amellyel annyit hengegtek, amelyre annyira büszkék voltak, amellyel a mi flottánkat be akarták zárni a trieszti és pólai kikötőkbe, alig mert megmoccanni, mert akárhányszor támadást kezdett ellenünk, mindig elvesztett egynehány hajót. A vége az lett, még a mi flottánk kerekedett felül és minduntalan megtámadta, lövöldözte az olasz parti városokat, buvárhajóin pedig egymás után sülyesztették el azokat az olasz hajókat, amelyek mutatkozni mertek az Adriai tengeren.

Végül gépmadarainkkal szemben sem birtak az olaszok boldogulni. A mi repülőink elkalandoztak egészen Olaszország szívébe, bombákat dobtak Rimini, Ancona, Milánó, Monza és még egy csomó városra: az olasz repülők Görzön túl nem mertek mutatkozni, mert a mi fegyvereink többnyire leszedték őket a levegőből.

Az olasz háboru tizedik hónapjában az volt a helyzet, hogy az olaszok már bánták keservesen a gyalázatos hitszegést, amelyet ellenünk elkövettek. Ettől kezdve aztán csak szegényből harcoltak tovább, de a győzelemnek minden reménye nélkül.



Szatoniki Görögország szép nagy kikötővárosa, a mögötte evő citadellájáról nézve. Ebben a kikötőben sikerült az antant-csapa
 toknak partira szállniok, Venzelosz görög miniszterének árulása folytán. Azzal az ürüggyel jöttek, hogy onnan fogják meg-
 védelmezni Szerbiát, amitől azonban elkeslet merl nite nekik meggyedmillió katonáuk gyült össze Szatonikban addigra m
 mar gés Szorbiát elfoglaltnk

Szóljunk most néhány szót József főhercegről, akit minden magyar annyira szeret.

Amióta királyunk bizalma József főhercegre egy hadtest parancsnokságát ruházta rá, nem mulott nap, melyet ő ne nehéz szolgálata teljesítése közben töltött volna el. Nemcsak részt vett a haditervek kidolgozásában, de a legmesszebbmenő felelősséget is vállalta történelmi jelentőségű elhatározásaiért. Minden egyes alkalommal személyesen győződött meg parancsainak végrehajtásáról. Eközben természetesen szoros és gyakori érintkezésbe jutott hadtestének tisztjeivel és katonáival s az érintkezés közvetlenségét fokozta az a sugárzó szeretet és jóságos gyöngédség, melyet a főherceg minden egyes emberével éreztetett. Mint a hogy boldog emlékeztű fenséges atyja buvára és ismerője volt a magyar népléleknek, úgy József főherceg is közel, egész közel férközött szívünkhöz ebben a háboruban.

Sokszor lehetett látni, amikor országuton baktató kocsikat lüti meg, vagy a sziklás terepen dolgozó katonákkal elegyedett szóba. Mások tisztjével beszélt hosszasan, családi körülményeiről, terveikről. És akivel egyszer találkozott, az nem felejtí ezt el soha. Sok ezer katonát ismer n véról és hőstettéről, s amennyire szükre szabott ideje engedi, további sorsukat is figyelemmel kíséri. Érdekes volt látni a katonákat, akik a „fenség“ hüvös körébe kerültek. Hősök nagy vitézségi éremmel, tiszték, kiknek Lipó-rend lógott a mellén, valami különös, megható érzékenységgel beszéltek vele. Büszkék, boldogok voltak, jól esett nekik minden szó, amelyet hozzájuk intézett — sőt a bakák még fellékenyek is voltak egymásra, ha a főherceg valamelyikkel kissé tovább diskurált. József főherceg gondolataiból, a háboru okozta szenvedéseiből, nemes, mély érzéseiből nekünk különösen azt a nagy szeretetet sikerült megismernünk, amellyel magyarjai iránt viseltetik.

És ennek a viszonynak számtalan apró, kedves epizódja volt. Egy párat fel kell jegyezni :

Nagyon dühöngött a gránát a Doberdó sziklái között s a szürke köveken ezerszeresen megtörve gördült tova a rémes hang. A főherceg a lövészárkokban kereste töl bakáit. Megkérdezte az egyiket :

— Hogy vagytok, fiuk ?

— Minden jó volna — felelte a baka, aztán felemelte a jobb kezét s kinyújtott mutatóujját halántéka melletl lóbálva, hozzátette : — csak az a kutya ágyu ne volna !

József főherceg jót nevetett és így szólt :

— No majd elveszszük azokat az agyukat a taliánoktól

A másik baka meg panasszal jött elő:

— Ugy kéne csinálni fenséges ur, hogy visszaváltozzon az olasz harcmodor.

— Hát megváltozott?

— Meg bizony, még pedig hátrányosan. Azelőtt mindig disznókat és juhokat hajtottak maguk előtt a taliánok, hogy azok robbantsák föl az aknákat. De most már csak maguk gyűnnek. Pedig mi jobb szeretjük a malacpecsenyét!

— Ebben igazad van fiam! — felelt a főherceg. — Magam is ettem már néhányszor a talián malacpecsenyéből



Magyar gépmadarak látogatása egy olasz város fölött. A látogatásnak nem igen örültek az olaszok. A mi földesuraink néhány bombát dobtak le, amelyek nagy pusztítást tettek.

Ez meg Görzben történt:

Az automobil-javitóműhelyben meglátott a főherceg egy szurtos képű bakát, aki a kerekek közt mászkált. Rászólt:

— Fekete, hát nem emlékszik már rám? Sabácnál... Hogy került ide, mit csinál, hol tanulta meg ezt a mesterséget?

És sokáig elbeszélgetett vele. Másnap ötven koronát kapott a gépész egy levél kíséretében:

„Elkésztet karácsonyi ajándékul jó somogyi bakámnak. József.“

Ennyire emlékezett József főherceg az ő Fekete nevű magyar bakájáról: akivel életében egyszer beszélt: a szerb harctéren.

Karácsonykor ötszáz koronát adott a főherceg minden zászlóaljnak, hogy osszák szét azok között, akik a legszegényebbek és legnagyobb a családjuk. Ötven-ötven koronát kaptak a segélyezettek és sok család volt, ahol a szeretetnek vérbe fagyasztott ünnepét ez a pénz tette egy kicsit meleggé.

A hálálkodó levelek között volt egy asszonyé is, aki ezt írja:

„Nagyságos főherceg úr, Isten áldja meg ajándékáért, a mai időkben bizony nagyon kell a pénz kenyérre, de én ebből emléket fogok venni, hogy



Aviatikus tisztek kecskével játszanak a hangár-tejejen.

legyen, a mi hirdesse az én drága uramnak, a ki vérét ontja a hazáért, hogy milyen jó főhercege volt.“

A tisztí menázsiban egyszer két napig fehér kenyeret kaptak a tisztek. Harmadnap aztán visszatért a barna rozskenyér. A tisztek, amikor érdeklődtek, hogy mi az oka a változásnak, megtudták, hogy a főherceg tiltotta meg a fehér kenyér sütését.

— Spórolni kell, bajtársak! — mondotta. — A fehér cipő kell odahaza a gyerekeiteknek, nekünk legyen jó a barna kenyér is.

A hadtestnek volt egy nagyszerűen berendezett fogorvosi intézete, ahol egy doktor úgy plombált, és olyan gyönyörű műfogakat készített, mintha valamelyik előkelő budapesti műteremben dolgozott volna, nem pedig lent a Doberdón, a poklok háta mögött. A fogorvosi rendelő közelében a főherceg találkozott egy honvéddel, akinek be volt kötve az arca és aki szörnyen káromkodott.

— Mi baj fiam? Fáj a fogad, menj fel az orvos urhoz...

— Hát hiszen éppen ő törte ki, de most aztán várhat is ám, amíg még egyszer meglát engem, felelte a honvéd engesztelhetetlen haraggal.

A harmadik és negyedik isonzói csatának nevezett doberdói vérfürdő arany-érmes hőseinek közvetlenül a front mögött tűzte a mellükre az érmet József főherceg. Az ünnepélyhez kivonultak a közeli ezredek századai és négyszöget formáltak. A fekete ciprusokra és a husos levelű délszaki növényekre letűző napsugár tavaszi leheletet varázsolt a télbe. Az égboltozat kékjét csak néhány srpnelfelhő szakította meg a nyugati oldalon és a szétpukkanó lövedékek dörgése mint egy cintányér szava hangzott. Fent a magasban két pilotánk keringett széles szárnyu gépmadarakon, mintha óriás sasok kergették volna egymást

Déli tizenegy órakor érkezett meg a főherceg, akit a vezérkari főnök és szárnysegéde kísért. A négyszög előtt fogadta és csatlakozott hozzája az altábornagy törzskarával. Azután elléptek a sorok előtt. Öt század sorfala alkotta a négyszöget. Csupa olyan fiu, akit nem a katonai fegyelem hajtott akkor, amikor testével fogta föl az olasz áradatot. Csupa tűzben edzett, kemény, büszke legény, akinek ruganyos lépte alatt nagyot dobban a föld

A négyszög közepén kis oltárnál Markovics budapesti tábori főlelkész mondott zenés misét. Néhány lépésnyire tőle József főherceg állt. A levegőben kigyóztak a gépmadarak és egy-egy erősebb szélroham lehozta éles berregésüket. Oldalt fehér felhőcskében véres láng gomolygott, azután szétfoszlott a füst és vasárnapi csönd ült a vidékre. Evangeliumot olvasott a pap, imához vezényelt a parancsszó. Mint ércebe öntött szobrok mozdulatlanul álltak a bakák. A pihenj! vezényszóra megint nagyot dobbant a föld és meglevenedik a gyönyörű kép

Imádkozott a pap

Isten, kinek kezében van minden királyság és hatalom

Tömjénfüst áradt szét a levegőben. Urfelmutatáshoz csöngetett a minisérans és a trombita vigyázz! jelére halotti csönd támadt. A pap a szentséggel térdeplő főherceg felé ment, aki lehajtotta a fejét és a harcosok könyörgése fejedelmi parancsnokuk imájával együtti röppent az ég felé. Az áhítatos

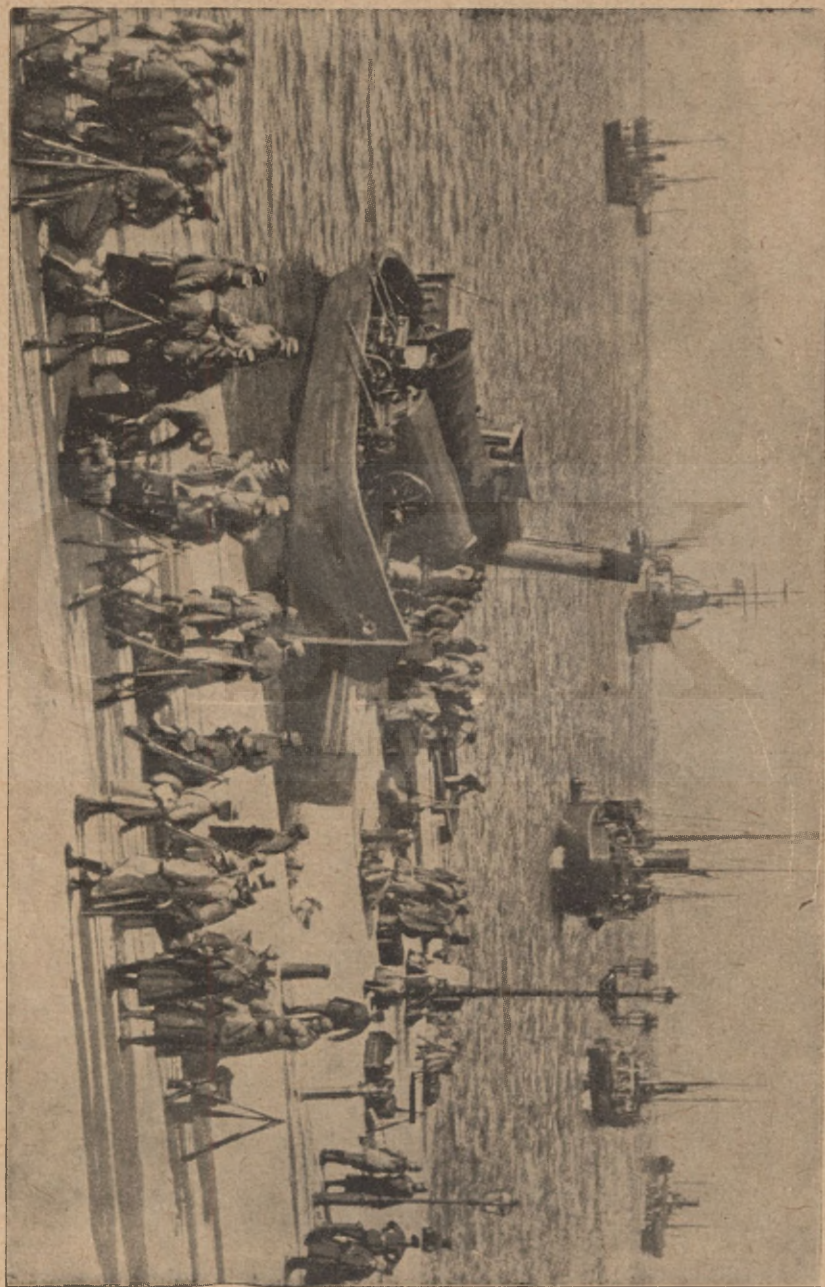
esőndben egy üteg ágyu dörrenése csattant el, azután fölzugott a zene és a főherceg a front elé lépve, ezt a beszédet intézte katonáihoz:

— Vitéz bajtársak! Több mint egy éve immár, hogy saját szememmel látom dicsőséges küzdelmeteket. Láttam decemberben, amikor a Kárpátok déli lejtőiről törtetek elő és ellenállhatatlan erővel üztétek ki az orosz szent hazánk földjéről át a Kárpátokon Galiciába. Duklánán láttam véres elkeseredett harcaitokat, ahol sokszorosán megerősített, bevehetetlennek ismert állásokból vertétek ki bámulatos szuronyrohammal az ellenséget. Bátorhegynél láttam, amikor háromnegyedórai rettenetes kézitusában győztétek le a hatalmas orosz támadást. Láttam Nagy-Csertesznél a 39-esek hősi támadását, amidőn a kökemény, jeges talajban nem tudták magukat beásni és napokig véreztek az orosz állás közvetlen közelében, de mégis kitarítottak és a parancsot teljesítették.

Később a karintiai hegyeken voltam tanúja, mint álltatok az előttetek ismeretlen terep, a hó és jégfödté hatalmas havasok roppant fáradalmait, mindenütt visszaverve az ellenséget. És végül láttalak titeket a háború poklában a doberdói fensíkon, ahol ercfalnál erősebbek voltatok, amikor az egész olasz hadsereg számtalanszor és tizszeres erővel támadt rátok és ti egy tapodtat sem mentetek vissza. Ha pedig valahol áttörték soraitokat és állástok elveszett viharként támadva még sebesültjeitek is fegyvert ragadtak és ti újra megszereztétek az elveszett földet.

Dicsőséges mult ez, amelyre mindenikünk büszke lehet. Ha vissza gondolok a harcokra, fájdalommal emlékszem meg sok derék, hős honfitársunkra, akik mindenüket föltádozva, életükkel fizették meg a nehéz küzdelmeket. És ha valamelyikünk, ti vagy én, a háború után ismét elkerül megpróbáltatásának helyére, a sok hős vérrrel megmentett tájakra templomi szent áhitat vesz majd rajtuk erőt az elesett bajtársak sirjánál. Hitünk az, hogy van igazság, hitünk az, hogy az Isten a legszebbel a legjobbat utalmazza a hősöket, akik életüket adták oda a hazáért.

Higyjétek el, hogy örömnép nekem a mai nap, amidőn felséges Urunk tizenkét arany vitézségi éremet adományozott nektek. Sajnos, nem vagytok mind itt, kettő elesett, néhánytok sebesült és beteg. Felsőleges Urunk nevében tűzöm az érmeket a hősök mellére. Teszem ezt azzal a bensőtörhetetlen meggyőződéssel, hogy jöhet bármi ti ezentul is a helyeteken lesztek. Igaz, legbensőbb óhajom, hogy az Úr Isten kíséren oltalmazzon mindnyájatokat, hogy épen és egészségesen térjete vissza boldogságot hozva családi tűzhelyetekhez. Egész szeretetem kíséri minden lépéstekezt és ha jönnek vészes percek, higyjétek el, hogy veletek leszek, mint mindig.



Franciaák kikötnek Kortuban és birtokukba veszik Görögországnak ezt a gyönyörű, szép szigetét. Hába tiltakozott Konstantin IV., a tiltakozásra a franciaák fűyültek. Azt mondták, hogy az „emberesség nevében” szállják meg Kortul, mert oda akarják hozni pihenni a szerb hadsereg maradványait.